

LUSTGÅRDEN

GUNNAR HALLSTROM

DENDROLOGI och PARKVÅRD
ÅRSSKRIFT 1925

LUSTGÅRDEN

ÅRSSKRIFT

FÖR

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH
PARKVÅRD

ÅRG. 6, 1925.

BIBLIOFILUPPLAGA TRYCKT I ETT-
HUNDRA NUMRERADE EXEMPLAR,
AV VILKA DETTA ÄR

N:R **47**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Försättsplanscher:

1. GUNNAR SCHOTTE.
2. Grönsöo slott med de tuktade terrassplanteringarna.
3. Drottningholms park. Utsikten från terrassen.
4. Drottning Kristinas lind i Svartsjö park.
5. Ekebyhov.
6. Kaggeholm, slottet från parksidan.
7. Högerga på Lidingön. Utsikten över Lilla Värtan.
8. Interiör från professor Carl Milles' trädgård å Lidingön.

Uppsatser:

GUNNAR SCHOTTE. 18 ⁹ / ₃ 74—19 ²⁸ / ₃ 25. (Av NILS SYLVÉN.) ..	1—4
Betydelsen av trädens »klimatraser» vid förändrad odlingsplats. Föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte i Stockholm den 17 mars 1924. Av GUNNAR SCHOTTE	5—22
Grönsöo. Av NILS SONESSON	23—29
Ekebyhov. Av NILS SYLVÉN	30—46
Bergianska trädgårdens barrträdsbestånd. Av ROB. E. FRIES ..	47—61
Ulriksdal. En historisk översikt över trädgårdsanläggningarna. Av NILS G. WOLLIN	62—124
Om plataner. Av K. JOHANSSON	125—132
Våra hedersledamöter. Av NILS SYLVÉN	133—140
Porfyrit. Av ELSE DAHL	141—144
Mälar- och Saltsjö-strandhugg. Föreningens för Dendrologi och Parkvård sjätte exkursion. Av NILS SYLVÉN	145—184

Smärre uppsatser och meddelanden:

- Tvenne märkliga Hälsinglandstallar. Av JOHN WOXSTRÖM. S. 185—186.
— Ovanligt vacker mattgran. Av N. S.. S. 186—188. — Föryngring av

PL. 1.

Gunnar Schotte

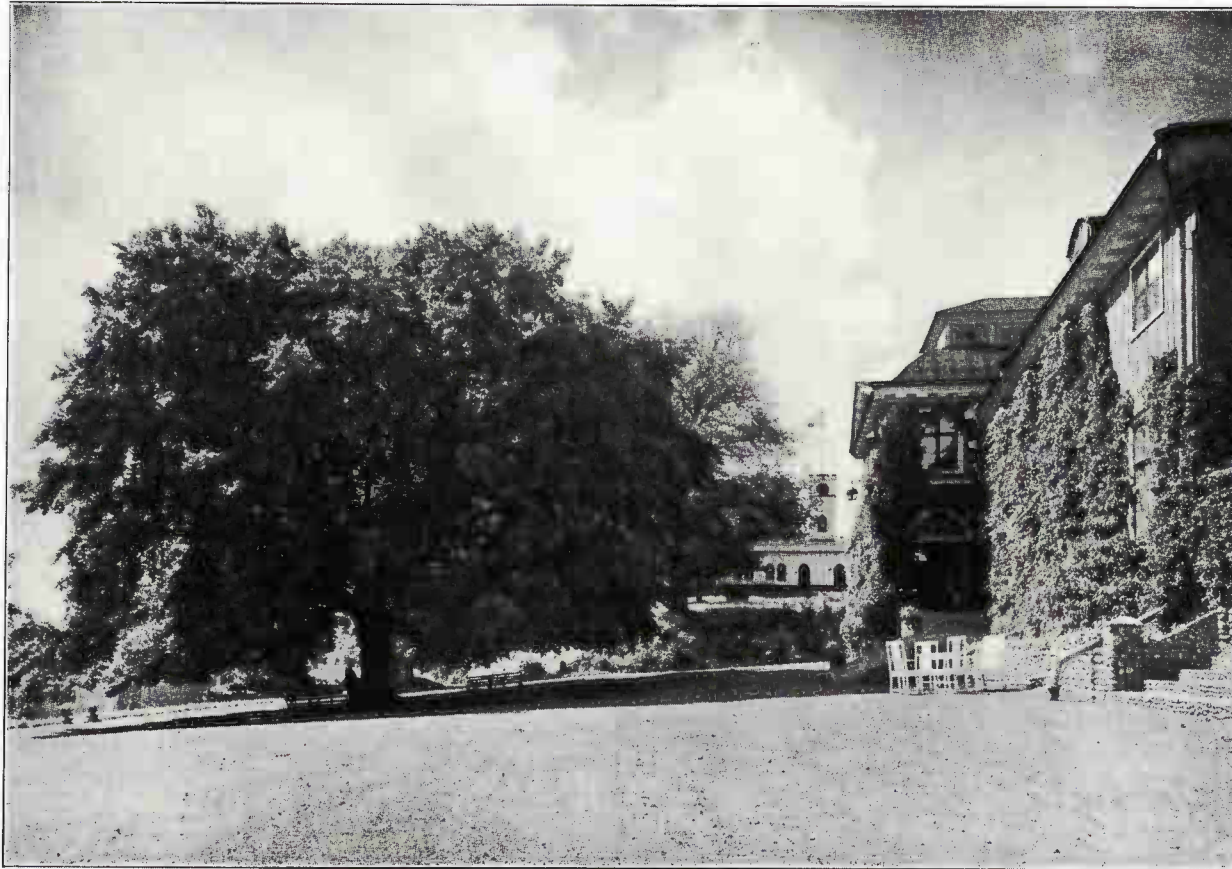
Grönsöo slott med de tuktade terrassplanteringarna. T. v. den originella »kinesiska» paviljongen.

Drottningholms park. Utsikten från terrassen.

Drottning Kristinas lind i Svartsjö park.

Ekebyhov. Till vänster den stora boken — vårdträdet.

Kageholm, slottet från parksidan.

Högberga å Lidingön. Utsikt över Lilla Värtan.

Interiör från professor CARL MILLES' trädgård å Lidingön.

GUNNAR SCHOTTE.

18 $\frac{9}{3}$ 74–19 $\frac{28}{8}$ 25.

L iksom då skogens stoltaste fura i sin fulla livskraft plötsligt brytes ned av den oemotståndliga virvelvinden, så föll GUNNAR SCHOTTE mitt uppe i sin rastlösa forskargärning. Ännu på sin sista färd mot hemmet ägnade han — blott 13 dagar före sin död — med uppbyggande av sina sista krafter en omtankens och arbetets dag åt en av sina käraste skogsskapelser, försöksparken vid Siljansfors. Han måste bäras från och till järnvägsvagnen, men intet kunde hindra honom att själv lägga sista handen vid förberedelserna till den planerade skogsexkursionen, för vilken ingen annan än han heller kunde bli ledaren. Sina två näst Skogsförsöksanstalten kanske käraste skötebarn, Svenska Skogsvårdsföreningen och Föreningen för Dendrologi och Parkvård, ägnade han med anledning av deras till i början av september bestämda exkursioner in i det sista sin innerliga omtanke. Ännu den 19 augusti rådgjorde han i sitt hem på Lidingön med sina medhjälpare i arbetet. Dagen därpå fördes han till lasarettet i Mörby, och åtta dagar senare, den 28 augusti, släcktes för alltid hans hastigt avtagande livslåga.

Till såväl Skogsvårdsföreningen som vår egen förening var GUNNAR SCHOTTE en av initiativtagarna och stiftarna. Då förslag till upprop till bildandet av en »svensk dendrologisk förening» utgick den 10 febr. 1920, var han en av undertecknarna till den skrivelse, som åtföljde detta. För den stora och representativa anslutningen till det den 15 mars samma år utfärdade uppropet

ha vi också i främsta rummet honom att tacka. Vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård konstituerande sammanträde i Stockholm den 18 mars var det han, som å inbjudarnas vägnar hälsade de närvarande välkomna, och i den nu utsedda styrelsen intog han sin givna plats. Som självskriven vice ordförande i styrelsen och ordförande i arbets- och redaktionsutskottet blev han ifrån första stund i tillfälle att ställa sitt storartade intresse och sin eminenta arbetsförmåga till föreningens tjänst. Huru mycket hans tid än var upptagen av allehanda andra omsorger, hade han alltid tid över för ingripande i även vår förenings angelägenheter. För huru många tagna initiativ minnas vi honom icke från arbetsutskottets och styrelsens sammanträden! Rent av oförliknelig var han som vår exkursionsledare. Huru levande står icke hans bild för oss, då han med alltid lika oförbränneligt gott humör med sin visselpipa kallade exkursionsdeltagarna till ordningen! Eller när han ur sitt forstliga vetandes djupa förråd drog fram några intressanta detaljer till belysande av exkursionens skogliga sevärdheter. Bättre ciceron än GUNNAR SCHOTTE på Visingsö, på Ericsberg och i Jönåkers häradsallmänning, på skogsutställningen i Göteborg 1923 och i de öländska skogsbestånden kan man näppeligen tänka sig!

Talrika och värdefulla bevis på intresse för och ingående kunskaper i dendrologi och parkvård har GUNNAR SCHOTTE givit i sitt omfattande författarskap. Närmast till hands ligger härvid att erinra om hans flitiga medarbetarskap i »Lustgården». I de sex hittills föreliggande årgångarna av vår årsskrift har hans namn knutits till ej mindre än 7 större originaluppsatser, 9 smärre uppsatser och meddelanden, 1 nekrolog, 7 litteraturanmälningar samt till de årligen återkommande förteckningarna över under föregående år utkommen litteratur rörande dendrologi och parkvård, omfattande inalles ett sidantal om 203 trycksidor.

Sin största insats som författare har GUNNAR SCHOTTE helt naturligt gjort i de rent forstliga publikationerna »Skogsvårdsföreningens tidskrift» och »Meddelanden från Statens Skogsför-

söksanstalt» samt i en del utländska facktidskrifter. Av bestående dendrologiskt värde äro härvid framför andra uppsatser sådana som »Tallkottens och tallfröets beskaffenhet skördeåret 1903—1904» (1905), »Granen vid sin sydvästgräns i Sverige» (tills. med HENRIK HESSELMAN 1906), »Om betydelsen av fröets hemort och moderträdets ålder vid tallkultur» (1909), »Sveriges virkesrikaste skogsbestånd» (1912), »Tallplantor av frö från olika hemort» (1914), »Lärken och dess betydelse för svensk skogshushållning» (1917), »Om aspens produktionsförmåga» (1918) samt »Tallfröets proveniens. Norrlands viktigaste skogsodlingsfråga» (1923).

Med aldrig slappnande intresse hängav sig GUNNAR SCHOTTE åt sin vetenskapliga forskning. Säkerligen var det kärleken till botaniken, som ursprungligen ledde honom in på den bana, skogsmannens, där han sedermera kom att intaga en så framskjuten ställning. Efter 1894 avlagd studentexamen genomgick han Skogsinstitutet och utnämndes år 1898 till e. jägmästare med förordnande som assistent i Hallands revir. Då Statens Skogsförsöksanstalt 1902 inrättades, blev han anställd där som assistent och tjänstgjorde som sådan under anstaltens tre första verksamhetsår. År 1905 övergick han till tjänstgöring i Domänstyrelsen. Redan den 31 dec. 1908 återbördades han emellertid till Skogsförsöksanstalten, nu som t. f. föreståndare för dess skogsavdelning och fr. o. m. den 28 mars 1913 som ordinarie avdelningsföreståndare och professor samt chef för anstalten. Åt Skogsförsöksanstalten ägnade GUNNAR SCHOTTE nu sitt förnämsta arbete, och få äro väl de Statens anstalter, som på så kort tid som denna förts fram till den största berömmelse i såväl in- som utlandet — detta förnämli-gast genom den utomordentlige chefens stora duglighet, okuvliga energi och enastående arbetsförmåga.

Med Skogsförsöksanstalten har Svenska Skogsvårdsföreningen alltjämt tävlat om huvudparten av GUNNAR SCHOTTES intresse. Alltifrån nämnda förenings stiftande hösten 1902 var han den-sammas sekreterare och redaktör för dess tidskrift. Det är en rent av fenomenal utveckling, Skogsvårdsföreningen och dess tid-

skrift nått under den Schotte'ska regimen. GUNNAR SCHOTTES arbetsenergi och organisationsförmåga ha här firat sannskyldiga triumfer.

Många äro de yttre bevisen på, att GUNNAR SCHOTTES skogsmannagärning högt uppskattades. Av svenska ordnar innehade han kommendörstecknet av Vasaorden och riddaretecknet av Nordstjärneorden, av utländska sådana kommendörstecknen av danska Dannebrogen och norska St. Olavsorden. Han var ledamot av Kungl. Lantbruks-Akademien, hedersledamot i Norsk Forstmandsforening och i Föreningen för Skogskultur i Finland. År 1921 kreerades han till hedersdoktor vid Hochschule für Bodenkunde i Wien.

Institutioner och föreningar, som haft förmånen stå under GUNNAR SCHOTTES ledning, ha genom hans bortgång lidit en snart sagt oersättlig förlust. Ännu oersättligare blir dock den rent personliga förlusten för dem, som stått honom närmast. Han hörde till dessa solskensmänniskor, som göra livet ljusst och glatt för alla, de komma i närmare beröring med. Få torde också de personer vara, som i så framskjuten ställning som hans haft så många uppriktiga vänner.

Med beundran, vördnad och tacksamhet skall Föreningen för Dendrologi och Parkvård i GUNNAR SCHOTTE alltid minnas en av sina hängivnaste och bästa ledare.

Nils Sylvén.

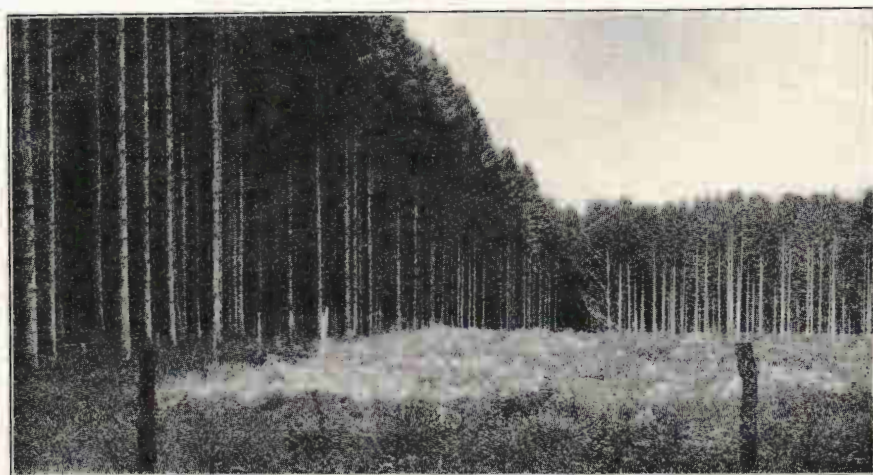

Fig. 1. Kulturbestand av gran, uppdraget av tyskt frö.
Skåne, Skarhults kronopark.

BETYDELSEN AV TRÄDENS »KLIMATRASER» VID FÖRÄNDRAD ODLINGSPLATS.

Föredrag vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård årsmöte
i Stockholm den 17 mars 1924.

AV GUNNAR SCHOTTE.

Det har visat sig alltmera nödvändigt att inom den moderna träd-, park- och skogskulturen vid odling använda frö av lämplig härkomst, av lämplig vad vi kalla proveniens. Samma trädart — botaniskt sett — förhåller sig något olika å skilda trakter inom sitt utbredningsområde. Av åtminstone en hel del träd finnas, vad man kallat, olika klimatraser, d. v. s. sådana raser, som äro lämpliga under visst klimat. Förflyttar man en sådan ras till annan trakt med ungefär liknande klimat som hemortens, växer denna ras i allmänhet ganska bra på sin nya plats. Ofta kan man förflytta en trädart till ett i stort sett mildare klimat, men förflyttar man ett trädslag till avsevärt barskare sådant, bli de sålunda uppdragna plantorna mindervärdiga, även om de till en

början växa ganska fort och bra. De äro vana vid ett mildare klimat, deras vegetationsperiods längd är tillpassad efter ett visst klimat. Förflyttas de till ett avsevärt barskare, slå de t. ex. ut för tidigt och förfrysa. De bli också vid en förflyttning mera utsatta för sjukdomar, svampangrepp, och bli ett lätt byte för dessa. Men även en förflyttning från ett barskt klimat till ett mildare kan vid stora skillnader på klimatet bli synnerligen menlig. Den trädens mindervärdighet, som gör sig gällande vid förflyttning till ett från hemorten starkt avvikande klimat, framträder mest beträffande stamform och tillväxtenergi samt mottaglighet för sjukdomar. Vill man således i sina parker ha stora och ståtliga träd, gäller det ej blott att skaffa åt dem lämplig växtplats och jordmån utan dessutom att införskriva frö från en plats inom trädartens naturliga utbredning, som ej har alltför avvikande klimat från den ort, där den skall odlas.

Av vikt för trädodlaren är sålunda att känna de olika trädarternas klimatraser samt att dessutom utröna, till huru pass avvikande klimat de kunna förflyttas. Detta senare kan endast ske genom direkta försök eller ock genom ingående studier över tidigare utförda planteringar.

Den första uppgiften rörande trädens känslighet för klimatet vid förflyttning finna vi hos LINNÉ. I en akademisk avhandling »*Frutetum suecicum*», tryckt 1758 och försvarad av en hans lärjunge, säger LINNÉ, »att idegranar, som införts till oss från Frankrike, duka under för vinterkölden, medan våra egna med lätthet fördraga densamma».

Först långt senare, mot slutet av 1800-talet eller in på 1900-talet, upptogs proveniensspörsmålet till närmare dryftande.

Vidlyftiga undersökningar och studier ha härvid utförts vid skogsförsöksanstalterna i olika länder, särskilt i Schweiz, Österrike och Sverige.

Jag skall i det följande helt kort redogöra för, huru långt man härvid kommit, och särskilt beröra några av mina egna undersökningar i Sverige.

Fig. 2. Omkring 40-årigt bestånd av svensk tall. Östergötland, Illersjö, $\frac{1}{2}$ mil N. om Motala.

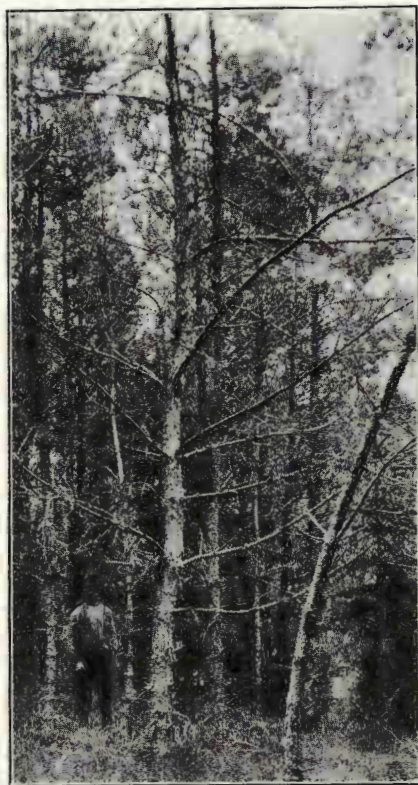

Fig. 3. 33-årigt tysktall-bestånd på samma mark som beståndet å fig. 2 och helt nära detta.

Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml. Foto: EDV. WIBECK juli 1909.

Stanna vi då till en början inför *barrträden*, så ha undersökningar beträffande tall och gran utförts vid flera försöksanstalter samt av lärk huvudsakligen i Sverige och Danmark.

Tallen. Ett första mera systematiskt försök med detta trädslag anlades, innan några skogsförsöksanstalter ännu funnos till, av VILMORIN vid Barres i Frankrike redan 1821. Från dessa försök ha särskilt de s. k. Riga-tallarna blivit ryktbara; dessas stamform visade sig i Frankrike mycket överlägsen de franska tallarnas. Till försök med Riga-tall i Sverige skall jag framdeles återkomma.

Vid de omfattande skogsodlingar, som tillkommo under 1800-talet — i Sverige särskilt efter mitten av 1800-talet — användes ofta importerat frö. I regel köptes detta frö från vissa tyska fröfirmor. Dessa hade dock ofta skaffat sin tallkott från Ungern eller Frankrike. I vårt land observerade man rätt snart olägenheterna med en hel del skogsodlade bestånd, de blevo krokiga och dogo tidigt ut (jmf. fig. 3 och 4). En del bestånd av utländskt frö höllo sig dock längre vid liv, detta sannolikt beroende på, att fröet verkligen härstammade från barskare klimatområden i Tyskland.

Vilken skada, som skogsodlingssaken lidit i Sverige av denna fröimport, framgår bl. a. därav, att omkr. 17,000 hektar varit skogsodlade i södra och mellersta delarna av Sverige med importerat, olämpligt tallfrö.

Först senare uppmärksammades vikten av tallfröets härstamning i Tyskland. Kanske klimatskillnaderna mellan insamlingsorten och skogsodlingsplatsen voro för små, för att utslagen skulle göra sig gällande tidigare. Faktiskt är emellertid, att stora arealer tallbestånd i Tyskland äro mindervärdiga, därför att frö erhållits särskilt från Frankrike.

Direkta försöksodlingar utfördes först mot slutet av 1800-talet av CIESLAR, ENGLER, SCHOTT och DENGLER.

De sorgliga erfarenheterna av s. k. tyska tallbestånd i vårt land ha på senare tid medfört, att vi sökt skydda oss mot utländskt frö genom höga tullar, genom eosinfärgning av fröet i tullen och nu sist genom förslag om införselförbud — med undantag för de nordiska grannländerna.

Men härmed ha vi inte kunnat slå oss till ro. Klimatet inom vårt eget land växlar så avsevärt, att exempelvis den tallras, som förekommer i södra Sverige, ej kan användas ens i södra Norrland; tallfrö från de norrländska kusttrakterna synes t. o. m. ej kunna brukas i övre, inre Norrland.

Under min tjänstgöring vid Statens Skogsförsöksanstalt har jag haft tillfälle arbeta med ett omfattande försöksmaterial för belysande av denna fråga. Detta är nu redan 15—20-årigt och giver

Fig. 4. 16-årig, starkt avtagande tysktallskultur från Malingsbo i Dalarna.

Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml. Foto: EDV. WIBECK juni 1909.

därför ett klart besked. De starkaste utslagen kan jag påvisa av två försöksserier, den ena vid Hässleby i Småland 180 m över havet å $57^{\circ}38'$ n. br., den andra från trakten norr om Bispgården i Jämtland, $62^{\circ}59'$ n. br. Genom förmedling av prof. SCHWAPPACH i Tyskland erhöles frö från Skottland, Frankrike, Preussen, Belgien, Bayern, Kurland, Perm, Bulgarien och Ungern. Vidare användes frö från Lappland. Liknande serier anlades av skogsförsöksanstalten i Bayern, Belgien, Hessen, Preussen, Ryssland, Sachsen, Schweiz, Ungern och Österrike. Endast från några av dessa, däribland från Sverige, ha de hittills vunna resultaten publicerats.

Fig. 5. 7-åriga tallplantor, uppdragna vid Hässleby, Småland (57°38').
Till vänster av frö från Skottland, till höger av frö från Frankrike.
Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml.

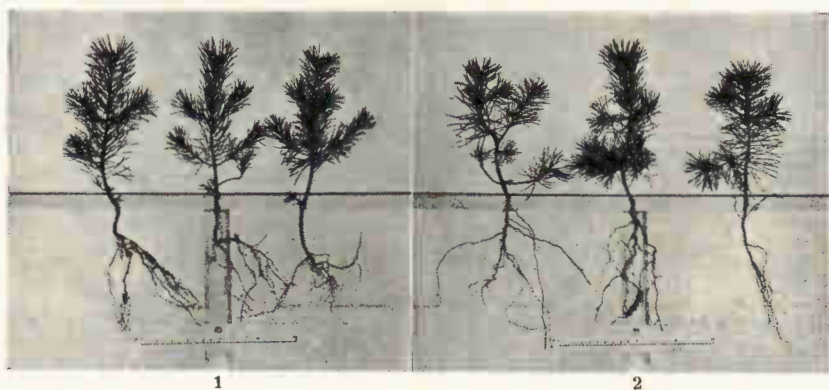

Fig. 6. 7-åriga plantor, uppdragna vid Järsjölandet, Jämtland (62°59').
1. av frö från Skottland. 2. av frö från Frankrike. Skala 1:10.
Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml.

Beträffande försöken hos oss vill jag nu ej trötta med några siffror utan endast belysa dem med några bilder (jmf. fig. 5 och 6).

Redan 1904 blev jag i tillfälle att anlägga försöksserier med svenskt tallfrö från olika delar av landet. Dessa försök utlades

Fig: 7. 10-åriga tallplantor, uppdragna vid Ollestad i Västergötland. a. Frö från Hälsingland, Forssa s:n ($61^{\circ}40'$). b. Västergötl., Udenäs s:n ($58^{\circ}40'$). c. Jämtland, Fors s:n ($63^{\circ}5'$).

Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml.

dels vid Ollestad i Västergötland (fig. 7), dels å Tönnersjöheden i Halland och dels å Frösön i Jämtland (fig. 8 och 9).

Å Ollestad framgår tydligt, huru de norrländska tallplantorna visa svagare tillväxt än de sydsvenska. Å fullt jämförbara parceller nådde jämtarna vid 19 års ålder en höjd av 5 m och smålänningarna 7 m; virkesmassan per hektar var hos de förra endast 52 kbm, hos de senare 91 kbm. Årliga medeltillväxten har hos jämtarna hittills varit 5,8 kbm, hos smålänningarna 11,6 kbm.

Vid 1900-talets början hade skogsodlingarna i Sverige utsträckts även till Norrland, men från början med mycket dåligt resultat. Det frö, som först använts, hade varit utländskt (tyskt) tallfrö eller sydsvenskt, och då kunde ju resultatet ej förväntas bli så lysande.

I vissa fall hade dock vid skogsodlingarna, efter vad man trodde, »bevisligen» använts mellansvenskt frö (från Bergslagen

Fig. 8. 10-åriga planteringar å Frösön, Jämtland, med frö från Voxna i Hälsingland. Försöksytan 178, avd. XVII.

Foto: H. ANDRÉN juli 1919. Ur Skogsförsöksanst. saml.

eller södra Norrland), men sådderna gingo ändå ut. Genom dylika erfarenheter blevo skogsmännen i Norrland betänksamma, och en avog stämning mot skogsodling uppstod helt naturligt ganska snart. Talet om, att det ej går att skogsodla i Norrland, blev en tid rätt så allmänt.

Tanken på att med allvar skaffa frö från Norrland trodde man för övrigt knappast vara utförbar. Det ansågs dels för dyrbart, och dels hade man fått den uppfattningen, att tallen alltför sällan satte duglig kott i Norrland. Norrländska skogsförfattare och våra handböcker uppgåvo i allmänhet tiden mellan fröår i Norrland till 10—15 år. De ofta uteblivna självsådderna kanske även suggererade skogsmännen till den tanken, att fröår måste vara sällsynta.

Fig. 9. 10-åriga planteringar å Frösön, Jämtland, med frö från Remma i Småland.
Försöksytan 178, avd. III.

Foto: H. ANDRÉN juli 1919. Ur Skogsförsöksanst. saml.

Vid Skogsförsöksanstalten upptogs 1909 en omfattande undersökning för utredning av spörsmålet, varifrån man skulle få lämpligt tallfrö för skogsodlingarna i Norrland. De 18 försöksserier, som ligga till grund för denna undersökning om proveniensens betydelse för tallen i Norrland, äro placerade i 4 bälten tvärs över landet (jmf. fig. 10). Resultaten från dessa försöksytor visa nu, att tallplantorna utvecklats sig bäst (största antalet levande plantor och största höjden) i med kottplockningstrakten klimatiskt likvärda trakter.

Ikke så sällan påträffa vi i våra skogar blandbestånd av skilda tallraser, uppkomna genom en blandning av tall av ortens frö och inplantering av en främmande ras. Ett vackert exempel härpå erbjuder den i fig. 11 meddelade bilden från Siljansfors.

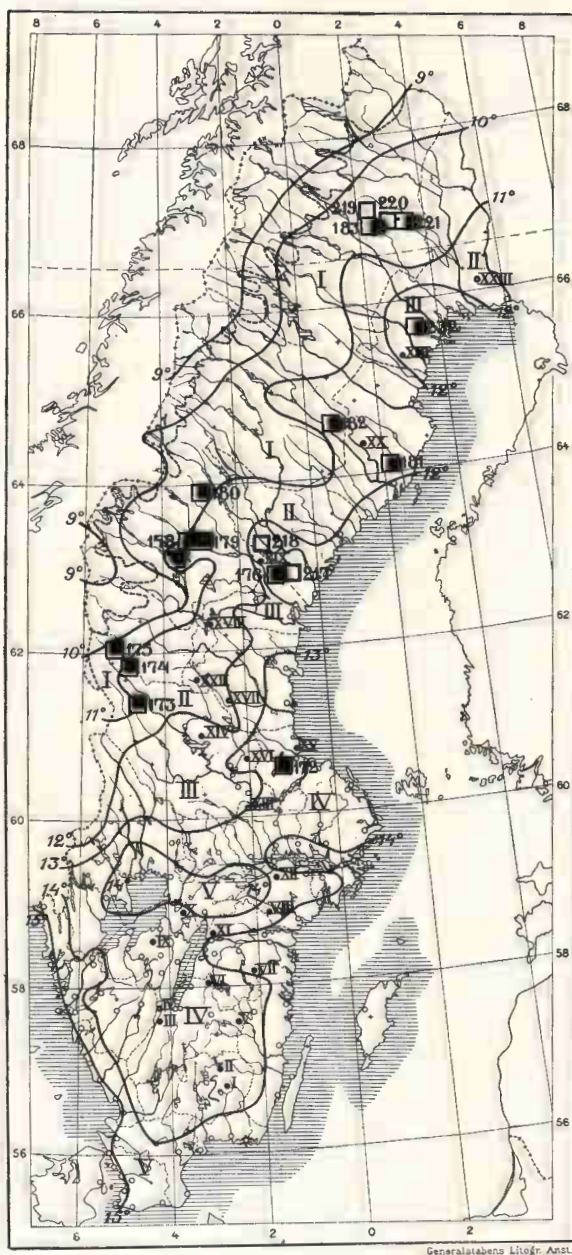

Fig. 10. Karta över Sverige med inlagda temperaturkurvor för vegetationsperiodens medeltemperatur (juni–sept.). De runda prickarna ange platser, därifrån tallfrö insamlats för de omfattande proveniensodlingarna i Norrland. De fyrkantiga rutorna ange skogsodlingsplatserna: svarta rutor 13-åriga planteringar, vita rutor 10-åriga sädder. De romerska siffrorna I–IV utvisa de bälten i Norrland, vari de olika försöksserierna placerats.

Beträffande tallens förflyttning vid skogsodling inom landet kunna vi som en sammanfattning framhålla, att största möjliga omsorg bör nedläggas på att för skogsodlingsplatsen lämpligt frö kommer till användning. Sålunda bör avgjort företräde givas åt ortens frö, men behöver tallfrö anskaffas från annan ort, måste det tagas från en trakt med ett med skogsodlingsplatsen i stort sett likvärdigt klimat.

Som ledtråd härvid kan tills vidare, intill dess trädslagens fordringar med hänsyn till visst klimat närmare studerats, användas medeltemperaturen under vegetationsperioden (juni–sept.). En förflyttning av tallfrö inom en och samma av mig angiven zon synes

kunna ske tämligen riskfritt. Någorlunda goda skogsodlingsresultat torde även kunna erhållas med frö från 1 grads varmare temperaturzon. Härvid bjuder dock försiktigheten att vid förflyttning av frö mot norr ej taga frö från en varmare zon mera än cirka 3 breddgrader avlägsen från skogsodlingsplatsen. Vid sådan förflyttning bör också vederbörlig hänsyn tagas till skilda höjdlägen, så att ej alltför stort avsteg göres från den först angivna huvudprincipen. Slutligen kan säkerligen gott skogsodlingsresultat erås vid förflyttning av frö från kallare zon till en varmare. En förflyttning av frö från mildare till barskare klimat utöver två av de här angivna zonerna är under alla förhållanden förkastlig.

Vidare framgår av undersökningarna, att snöskytte (*Phacidium infestans*) i allmänhet och särskilt i övre Norrland (jmf. fig. 12) angriper plantor från ett mildare klimat i mycket högre grad än sådana, som komma från ett med skogsodlingsplatsen mera likvärdigt klimat, att plantor från ett barskare klimat t. o. m. synas vara hårdigare mot snöskytte än plantor av ortens frö, samt att barråldern redan hos 10—13-åriga tallplantor av sydsvensk härstamning blir i Norrland högre, än vad som är vanligt i de mildare trakter, från vilka plantorna härstamma.

Fig. 11. En nordsvensk tall (t. h.) vid sidan av en sydsvensk (t. v.). Dalarna, Siljansfors.

Foto: G. SCHOTTE 1921.

Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml.

Fig. 12. 13-åriga planteringar å Oxböle kronopark, Jämtland. Försöksytan 176, avd. IX (frö från Kinne revir, Västergötland) i förgrunden.
Alla plantor döda av snöskytte.

Foto: G. SCHOTTE 8 sept. 1921. Ur Skogsförsöksanst. saml.

Orsaken till att skogsodlingar i Norrland tidigare misslyckats i så stor omfattning är huvudsakligen att söka däruti, att för orten olämpligt tallfrö kommit till användning.

Betrakta vi så *granen*, synes denna ej vara så känslig för förflyttning till annat klimat som tallen. Försöksodlingar av CIESLAR och ENGLER ha visserligen visat, att tillväxthastigheten, särskilt till en början, är mycket beroende av klimatförhållandena, men i allmänhet går granen till även vid förflyttning till avsevärt barskare klimat än hemortens. Flertalet av våra skogsodlade bestånd i södra Sverige, vilka av dess habitus att döma måste härstamma från Tyskland, växa ofta minst lika bra, sannolikt bättre än de inhemska (jmf. fig. 1). För granen synes man sålunda kunna till-

råda en viss förflyttning, eventuellt kan härigenom rent av erhållas större produktion. Av stort intresse är emellertid då att veta, huru långt norrut i Sverige man kan rekommendera sydländsk gran. För detta ändamålet har jag anlagt några försöksytor (tyvärr ännu alltför få) i Västergötland, Västmanland, Gästrikland och Jämtland. Det har härvid visat sig — försöken äro dock ännu allt för unga — att plantorna från mildare klimat de första åren äro utsatta för frost, när de förflyttas mot norr, men att de sedan reda sig bra nog. Jag har t. o. m. fått granplantor från Frankrike och Österrike att växa i Jämtland, om ej fullt så bra som de inhemska, så dock nära på.

Gå vi så över till nästa barrträd, *lärken*, synes för dennas vidkommande rasfrågan vara synnerligen viktig. Genom historiska studier har jag kunnat påvisa, att våra vackraste lärkbestånd (jmf. fig. 13) härstamma från odlade bestånd i Skottland, den bekanta Dunkeld-rasen. Från Ty-

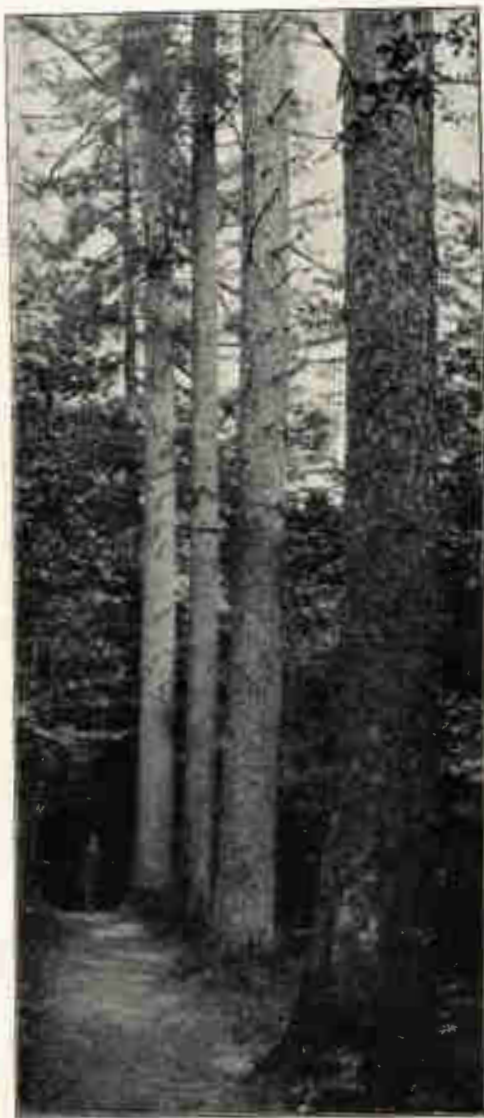

Fig. 13. 130-åriga lärkar av skotsk härstamning vid Koberg i Västergötland. Träden från vänster till höger hava följande brösthöjdsdiametrar: 91,8 cm, 50,7 cm, 57,4 cm och 60,3 cm.

Foto: G. SCHOTTE 15 sept. 1915. Ur Skogs-försöksanst. saml.

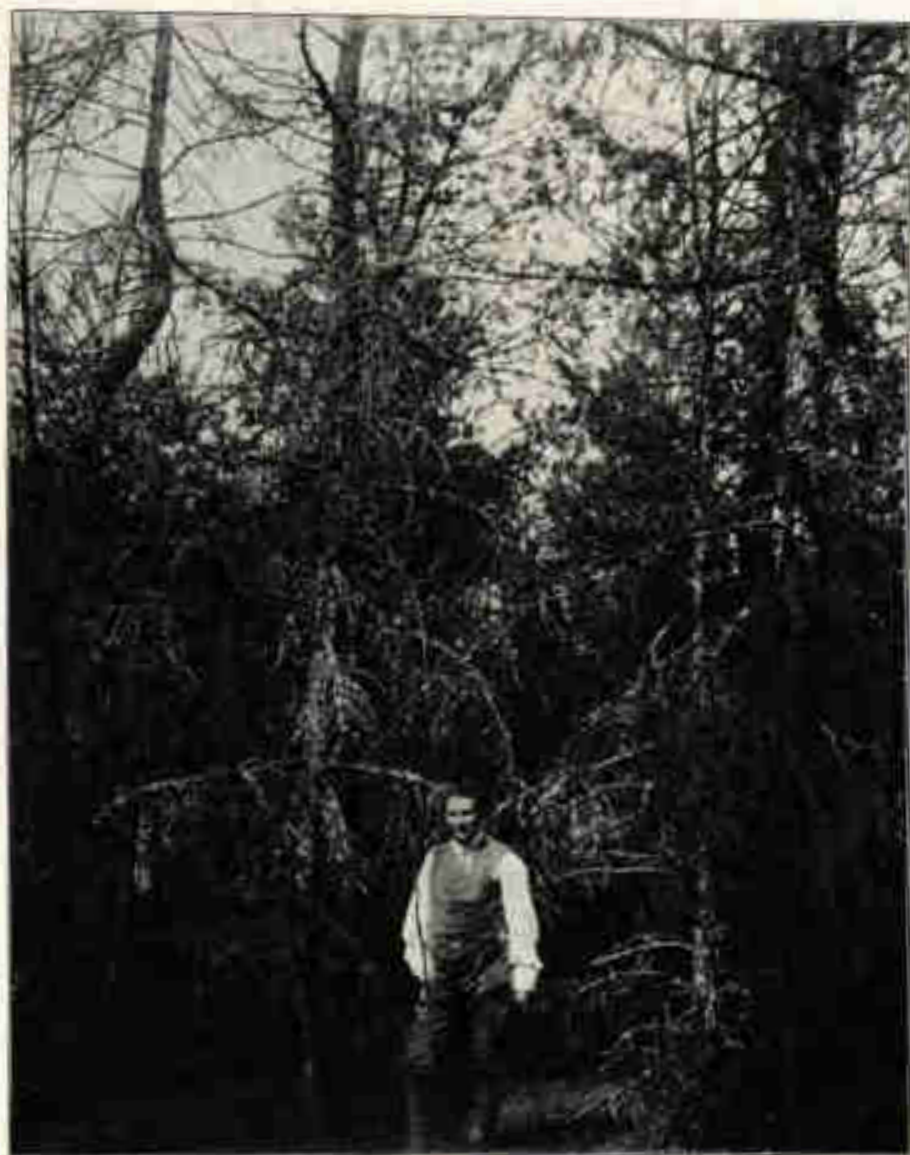

Figure 1. A man standing in a forest, illustrating the typical environment of the study. The man is standing in a forest of tall, thin trees with dense foliage. The lighting is somewhat dim, suggesting a shaded forest interior.

Figure 1. A man standing in a forest, illustrating the typical environment of the study.

rolens bergstrakter där-
 emot har i allmänhet er-
 hållits för våra förhål-
 landen olämpligt frö
 (jmf. fig. 14). — Då jag
 i en uppsats (»Om lär-
 ken och silvergranen på
 Visingsö») i »Lustgår-
 dens» första årgång re-
 dan förut för Förening-
 ens medlemmar uttalat
 mig om vikten av rätt
 val av lärkras vid od-
 ling av detta trädslag i
 vårt land, vill jag i dag
 inskränka mig till att
 blott med en del bilder
 ytterligare belysa ras-
 spørsmålet hos lärken.

Ett annat barrträd,
 representerat av utpräg-
 lade klimatraser, är
Douglasgranen. Vi veta,
 att i regel den blå for-

men är hos oss hårdigare än den gröna, men av den senare finnes
 en form (*cæsia*), som går utmärkt både i Finland och södra de-
 larna av landet. Jag har i danska skogsförsöksanstaltens stora
 plantskolor utanför Hillerød sett jämförande odlingar av detta
 barrträd från olika klimat i Amerika. En del plantor dogo ut
 efter några få år, andra raser växte med 1 m:s årsskott.

Även den för våra förhållanden så lämpliga tallarten *Pinus*
Murrayana har enligt A. F. TIGERSTEDTS försöksplanteringar i Fin-
 land olika klimatraser. Detta borde ju också vara att vänta, då
 den är inhemsk över så stort område i Amerika. Enligt TIGERSTEDT

Fig. 15. Djurgårdens rakaste ek. Stockholm,
 Experimentalfältet.

Foto: G. SCHOTTE 1921.

Ur Statens Skogsförsöksanstalts saml.

Fig. 16. Gammal, grovgrenig ek nära Manilla å södra Djurgården, Stockholm.
Foto: G. SCHOTTE 1921. Ur Statens Skogsforsöksanstalts saml.

passar i södra Finland det frö bäst, som stammar från British Columbia.

Till slut vill jag med några ord behandla klimatspörsmålet även för *lövträdens* vidkommande.

I samband med denna Förenings första exkursion 1920 hade jag tillfälle att i ett kort föredrag i Jönköping något belysa proveniensfrågan för *eken*. I en uppsats om »Visingsö ekplantering» i »Lustgården» 1920 hade jag ytterligare anledning att avhandla samma spörsmål, och jag säger mig härvid ej kunna »nog allvarligt lägga våra trädgårdsmän på hjärtat att endast draga upp ek av inhemska ollon, från trakt med ett klimat, som liknar det, där eken skall odlas». De olika förgreningstyper, varunder eken uppträder i vårt land (jmf. fig. 15 och 16), äro också nogsam att beakta vid valet av inhemska ollon till utsäde.

Även beträffande *alarna* spelar härkomsten en betydande roll.

Fig. 17. Döende utländska (x) och kraftigt växande inhemska (xx) klibbalar vid Klein-Naujock. (Efter BANSI.)

Fig. 18. I förgrunden döende, buskformiga klibbalar av utländsk, i bakgrunden vackra trädformiga dylika av inhemsk proveniens. Klein-Naujock. (Efter BANSI.)

För några dagar sedan har Oberförster BANSI framlagt resultat av undersökningar, som han utfört i Memeltrakten. BANSI anför exempel på, huru klibbalsfrö från Frankrike och Ungern medfört katastrofala följder på alodlingarna i Memeltrakten (jmf. fig. 17 och 18). Plantor av frö från mildare klimat växte första åren förträffligt, men vid omkr. 10-årsåldern blevo de efter i växten, blevo krokiga, satte årligen rikt frö och vid 20-årsåldern började kvistarna att dö ut i topparna. Ett jämförande försök från 1897 med plantor av främmande proveniens och upptagna självsådda plantor visar nu (1924), att de senare gett upphov till ett utmärkt vackert bestånd, medan det införskrivna fröets träd nu äro i utdöende.

Av de sista exemplen ha vi nu sett, att det beträffande eken och alen är minst lika viktigt som för tallen, att lämpliga klimatraser komma till användning vid odling. Den frågan ligger då nära till hands: huru förhåller det sig med våra övriga lövträd och huru med våra fruktträd? Är det lämpligt att importera grundstammar och fruktkärnor, och är det lämpligt att importera fruktträd? Jag har ingen erfarenhet härom, men man har ju skäl att ställa sig skeptisk till den stora import, som pågår. För Norrlands del, zon III, borde åtminstone största försiktighet iakttagas. Direkta undersökningar borde härvidlag snarast upptagas. Att importen av parkträd verkat menligt för våra parkers vidkommande, tror jag mig ha påvisat, och det är från parksynpunkt beklagligt, att trädskolorna och trädgårdsmännen ej i tillräcklig utsträckning intresserat sig för proveniensspörsmålet. Det synes mig, som om det borde ligga denna förenings uppgifter nära att söka verka upplysande i här berörda avseende, och från den synpunkten har jag i dag vågat lämna en liten resumé över vad man känner om de för skogsvården viktigare träden. Arbetsfältet blir ännu rikare, när vi komma in på parkträden och fruktträden.

Fig. 1. Grönsö i forna dagar, efter ett gammalt kopparstick.

GRÖNSÖ.

AV NILS SONESSON.

Om en trädgård, vilken likt Grönsö kan se tillbaka på en över 300-årig tillvaro, är det helt naturligt mycket att berätta, så långt det är möjligt att följa dess historia. Sin egentliga ryktbarhet har Grönsö vunnit först efter år 1888, det år, då dess nuvarande härskarinna fru ALICE VON EHRENHEIM började föra spiran i hem och trädgård, och det är särskilt ur pomologisk synpunkt, som Grönsö genom henne nått denna ryktbarhet. Från denna synpunkt har en rätt utförlig redogörelse för Grönsö lämnats i Sveriges pomologiska förenings årsskrift.* Att emellertid en 300 år gammal trädgård skall äga detaljer även av dendrologiskt intresse, är utan vidare givet.

Vare sig det rör sig om pomologi eller dendrologi vid Grönsö, är det knappast möjligt att meddela något härom utan att samtidigt beröra slottets historia. Vad här nedan i korthet meddelas, utgör blott en sammanställning av anteckningar, som lämnats av Grönsö nuvarande ägare, kammarherre ERIK VON EHRENHEIM.

Under medeltiden bodde antagligen ingen »herreman» på ön, utan endast »åbor», vilka till jordägaren betalte skattearrende. Riks-

* En slottsträdgård med anor. Grönsö i Mälaren. Sveriges pomologiska förenings årsskrift 1923, häft. I, sid. 1—16.

Fig. 2. Grönsöo slott, sett från Grönsöofjärden. Här framträda tydligt de åt sjösidan starkt tuktade träden på terrassen.

rådet friherre JOHAN SKYTTE var den, som samlade och skapade det då väldiga Grönsöogodset och byggde det nuvarande slottet, som ursprungligen var försett med fyra hörntorn. Sedan slottet år 1611 var uppfört, började SKYTTE även tänka på ordnandet av dess omgivningar, men först år 1622 anlades trädgården av en i drottning CHRISTINAS av Holstein (Gustav II Adolfs moder) tjänst varande trädgårdsmästare JOHAN LUDWICHZSON, vars arbete drottningen våren 1623 vid ett besök på Grönsöo fick tillfälle att se. Till minne av detta sitt besök planterade drottningen en l i n d, som ännu finns kvar och som f. n. har vid brösthöjd den respektabla stamomkretsen av c:a 10 meter. Uppmätta år 1894 sträckte sig grenarna c:a 15 meter åt ena hållet och 11 meter åt det andra. Trädet är således icke obetydligt större än den bekanta linden i Skytteanska trädgården i Uppsala.

Om den 1622 av Johan Skytte anlagda »Hushållsträdgården», även kallad »Stallträdgården», vet man endast storleken, samt att

Fig. 3. Grönsö. Bilden tagen från huvudingången till slottet.

den var en avlång fyrkant, begränsad av tvenne långa alléer, mellan vilka voro fruktträdsquarter, och av gamla kartor framgår, att denna av Skytte anlagda trädgård ligger på alldeles samma plats som den nuvarande. Huruvida f. n. något annat träd än den nämnda kungliga linden finns kvar från Skyttes tid är ovisst, möjligen ett väldigt p ä r o n t r ä d, »Jakobs päronträd», med en stamomkrets av 3 meter. Flera lika stora fruktträd funnos ännu på 1890-talet, och vid deras fällande anträffades vid rötterna mynt från förra hälften av 1600-talet, t. ex. 1634. Det vill synas, som om man då även hade den seden att lägga ned årets mynt vid planteringen av träd liksom vid byggandet av hus.

Godset reducerades under KARL XI:S regering, men återställdes sedan till den utdöda Skytte-ättens arvingar inom SPARRE-släkten, som hade det blott kort tid. Under tiden 1722—1776 tillhörde Grönsö medlemmar av släkterna FALKENBERG och POSSE, vilka mest torde hava låtit slottet stå obebott. Dock byggdes den ännu befinnliga originella »kinesiska» paviljongen på 1760-talet.

Fig. 4. Grönsöo slott, sett från uppfartsvägen med dess jättestora häckar.

Efter en tid av förfall och vanvård kom godset i händerna på DAVID SCHULZ VON SCHULZENHEIM, som åter satte slott och trädgårdar i stånd. Han innehade Grönsöo, tills det år 1803 kom till släkten VON EHRENHEIM, som ännu är godsets ägare.

Någon med konst anlagd större park i egentlig mening torde aldrig ha förekommit, naturen har förvisso alltid varit tillfyllest. Och den s. k. »Djurgården» kan ej anses vara anlagd, ehuru av gamla papper framgår, att en stor, särdeles vacker, mot Mälaren svagt sluttande äng under 1700-talet använts till tornérspele, ringränningar och andra lekar.

Det som i våra dagar bildar stommen av anordningarna kring slottet är David von Schulzenheims skapelse. År 1776, således under GUSTAV III:s tid, lät nämligen von S. till stor del med ryska fångars arbetskraft uppmura på den förut kala bergssluttningen de fem sig över varandra höjande terrasser, på vilka han planterade i rader lönnar, vilkas kronor tuktades och ännu den dag som är huggas ytterst skarpt (jmf. pl. 2 och fig. 2 och 3). Åt gårdssidan borttog han en stor dubbeltrappa till nedre gården och uppmurade backen, för vilken man ännu kör upp till slottets port. Å ömse sidor om denna uppfartsväg planterades de nu mycket breda häckar av lind och ask, som ännu finnas väl bevarade (fig. 4). (Tureholm, det gamla Bielkegodset vid Trosa, har en liknande backe till uppfart men utan dessa monumentala häckar.) Dessa breda häckar såväl som de tuktade träden på terrasserna äro i hög grad karakteristiska för Grönsöo och äro för vårt land fullkomligt unika i våra dagar.

v. Schulzenheim lät även anlägga en labyrint med häckar av lind, liguster och buxbom. Av denna labyrint finns nu

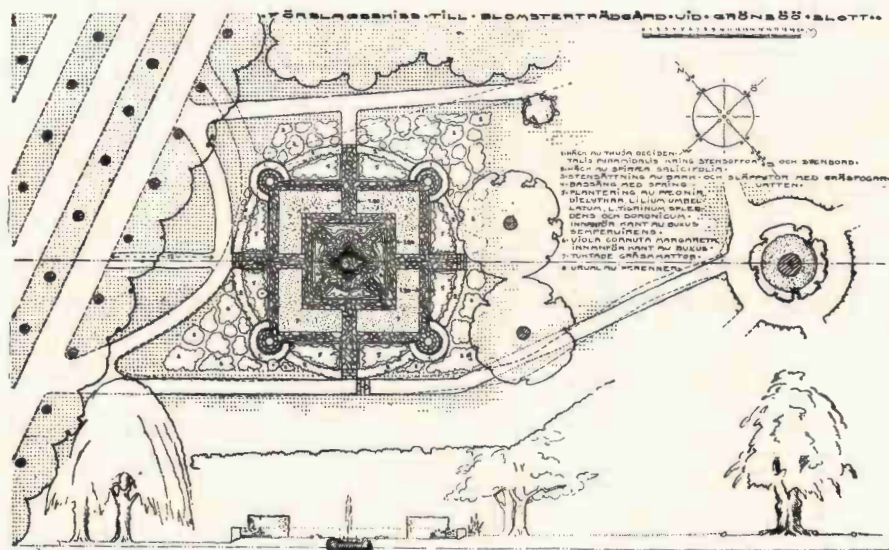

Fig. 5. Den år 1925 anlagda blomstergården i Grönsö park.

endast kvar ett s. k. »tempel» av smidesjärn i vackra proportioner. Detta tempel har i år dragits fram ur glömskan och med arkitekten OLLE PIEHLs tillhjälp placerats i en efter i huvudsak hans förslag nyanlagd örtagård (jmf. förslagsskissen fig. 5), omgiven av buxbomshäck och planterad med massor av perenna växter.

Till den omdaning, vissa delar av trädgårdarna genomgick på 1860-talet, hörde igenfyllandet av tre gamla dammar, av vilka den ena, »svandammen», var mycket omfångsrik. De två andra, »rudadammarna», voro rätt små. Kring stränderna av den ena av de sistnämnda hade i avsikt att binda dammens jordvallar planterats *Petasites officinalis*, vilken växt, ända till manshög, nu spritt sig över hela området för de gamla dammarna.

På sydöstra gavelsidan är en stor, i cirkelform uppmurad terrass — prydd med en medeltida dopfunt — där familjen under de första femtio åren av 1800-talet hade sin »sommarsalong». Nedanför denna terrass är en helt liten, till synes uppmurad holme, som emellertid torde vara tillkommen på så sätt, att en djup och bred

kanal grävts och uppmurats mellan terrasserna och en förut befintlig holme, från vilken man under 1700-talet direkt och bekvämt på en bro kunde komma över till den s. k. »Djurgården».

Från gården leder en tredubbel allé av höga, tjockstammiga kastanjer i fyra rader. Omkretsen vid brösthöjd varierar å dessa från 3,25 till 4,75 m.

Vad som ger Grönsö sin så egendomliga karaktär är dels de ovannämnda fem terrasserna med sina gamla höga lönnar, vilka varje vinter skarpt tuktas, för att man från slottets övre våning skall kunna se ut över Grönsö-fjärden, dels åt landsidan dessa tvenne väldiga lind-häckar och de två med dem parallellt löpande lika väldiga häckarna av ask. Man får ett visst begrepp om häckarnas dimensioner, när man hör, att för blott deras klippning åtgick år 1924 97 dagsverken å kr. 4: 25 och år 1925 82½ dagsverken å kr. 4: 50. Hela parkhållningen drager en kostnad av c:a 2,000 kronor om året.

Vegetationen vid Grönsö är mycket yppig, vilket framgår icke blott av den osedvanligt rika förekomsten av *Petasites officinalis* och *Lilium Martagon*, förvildade från 1700-talet, utan även därav att valnötsträd kunnat odlas där. Kammarherre von Ehrenheim meddelar nämligen: »I min barndom fanns ännu ett ganska stort valnötsträd, vilket dock sedan frös bort.»

Grova ekar finnas ännu ganska mycket på ägorna. I ett ekbestånd nära slottet mäta träden intill 5,30 m i omkrets. I en hage, Ekstomten kallad, utmed stora infartsvägen, förekomma ekar i rätt stor mängd planterade i rader, rad invid rad. Redan JOHAN SKYTTE lade sig vinn om ekplanteringarna, vilket framgår av en instruktion av den 22 oktober 1628 för en hans fogde MÅNS JÖNSSON vid Grönsö. Däri står: Jag Johan Skytte gör veterligt etc. — — — § 3 »skall med allvar hålla mina bönder före med ekplanteringen.»

Här bör kanske också nämnas, att å flera holmar i Grönsö-fjärden ännu för femton år sedan funnos särdeles vackra bestånd av mycket gamla, vilda lindar. I godsets välskötta skogar

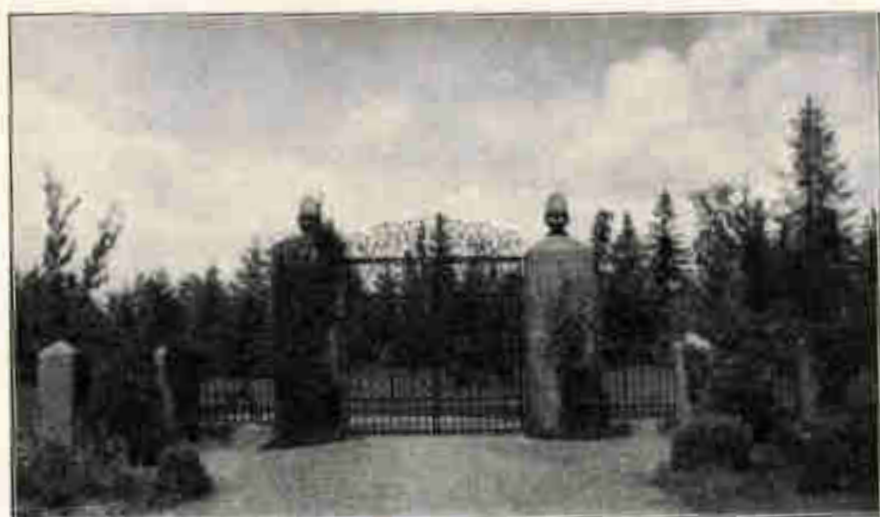
finnas ännu tall-bestånd med träd, som vid brösthöjd ha en stamomkrets av intill 4 meter.

Det som bjuder kanske störst intresse är det pomologiska inslaget på Grönsöö, men detta är en annan historia, för vilken som sagt hänvisas till pomologiska föreningens årsskrift.

Man kan icke sluta en om än aldrig så summarisk skildring av Grönsöö utan att nämna det mitt emot belägna Utö, en del av Arnön, med sitt gamla klosterliknande hus med små trappgavlar (fig. 6). Det påminner om Glimmingehus i Skåne och är från senare medeltiden; det anses emellertid icke hava varit kloster men väl säte för ätten SCHACK. Ett besök på Grönsöö kan därför icke göras med mindre man far över till Utö och klättrar upp i den gamla ödeborgen, kring vilken det växer linnéa och där misteln frodas i gamla aplar.

Fig. 6. Medeltidshuset på Utö mitt emot Grönsöö.

The entrance to the cemetery of the
Catholic Church, St. Louis, Mo.

CHAPTER

THE GATE

The entrance to the cemetery of the Catholic Church, St. Louis, Mo. is a fine example of the art of the gate. The gate is made of iron and is very ornate. It is flanked by two stone pillars topped with statues. The gate is set in a landscape with trees and a cloudy sky.

The gate is a fine example of the art of the gate. It is made of iron and is very ornate. It is flanked by two stone pillars topped with statues. The gate is set in a landscape with trees and a cloudy sky.

The gate is a fine example of the art of the gate. It is made of iron and is very ornate. It is flanked by two stone pillars topped with statues. The gate is set in a landscape with trees and a cloudy sky.

Fig. 2. Ekebyhov. Utsikt från verandan på norra sidan.

LOVISIN och GYLLENSTIERNA, till dess Ekebyhov 1790 övergick i ätten IHRES ägo.

Då fältmarskalken CARL GUSTAF WRANGEL var ägare av Ekebyhov, fanns där uppförd en med flyglar försedd storartad slottsbyggnad. En omfattande parkanläggning kom under hans tid till utförande efter av ERIK DAHLBERG uppgjorda ritningar. Såväl slott som park kom emellertid snart nog att skatta åt förgängelsen. Under senare hälften av 1600-talet härjades Ekebyhov av en fruktansvärd eldsvåda, som lade både slottet och stora delar av parken i aska. Det nuvarande vackra corps-de-logiset är blott en drabantbyggnad från C. G. WRANGELS tid. Några spridda rester kvarstå ännu efter den gamla parkanläggningen: »Stora bersån», de gamla kastanjerna, ek-backen söder om klocktornet och den kilometerlånga allén ned till Mälaren. De äldsta av de för Ekebyhov i nutiden särskilt anmärkningsvärda bokarna planterades av den nuvarande ägarens farfarsfar omkring år 1800.

År 1898 övertogs skötseln av egendomen av den nuvarande innehavaren, ryttmästare JOHAN IHRE. Den dåtida trädgården, som gick fram till 10 m:s avstånd från byggnaden, var indelad i fyr-

Fig. 3. Ekebyhov. Uppfartsvägen till gårdsplanen. Det mörka trädet till vänster om byggnaden en blodbok. Längst t. h. å bilden en del av »Stora bersån».

kanter, i ytterlinjerna planterade med fruktträd. I mittfältet fanns en sandplan och i dess mitt ett väldigt päronträd, som skymde all vidare utsikt. Fyrkanterna kring »Stora bersån» voro var och en kringplanterade med häckar, och söder därom framgick ännu en häck, som reste sig i jämnhöjd med husets takfot. Den norra trädgården var i väster, norr och öster kringgårdad med dubbla häckar och däremellan en murad stenmur. Längs utefter trädgården framgick »kvarnvägen» — till Jungfrusunds kvarn — och passerade denna emellan corps-de-logiset och den gamla vårdträds-boken (se pl. 5) på gårdsplanen och användes av tre socknar. Utanför trädgården fanns en vidsträckt björk-granhage med några ekar och ett par bokar närmast intill trädgården. Öster om tornet gick en väg mellan tvenne häckar upp till ekonomigaveln.

Ryttmästare IHRES första åtgärd blev nu att avstänga kvarnvägen och hänvisa de vägfarande till befintlig väg väster om den nuvarande parken. Själva parkområdet kringstängdes med nät,

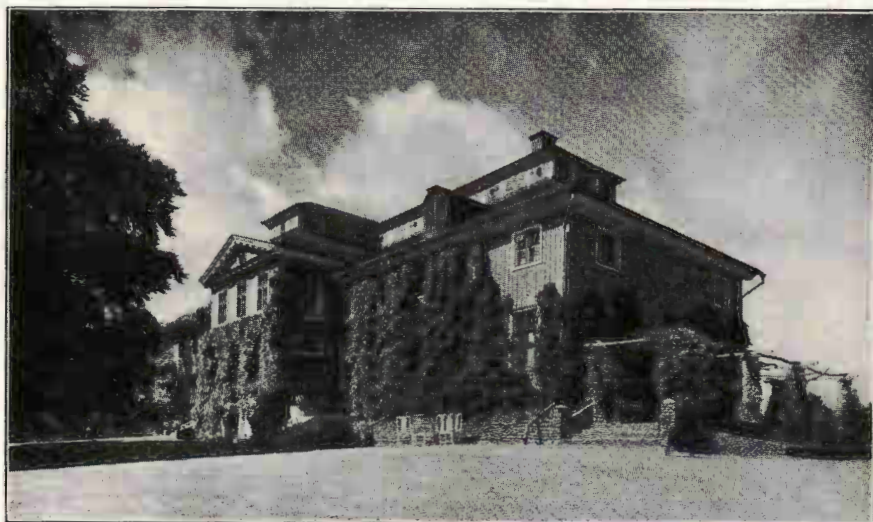

Fig. 4. Ekebyhov. Corps-de-logiset från söder med pergolan.

och grindar uppsattes vid norra och södra parksidorna ävensom vid huvudinfarten till trädgårdsområdet (jmf. fig. 1). I samband härmed reglerades infartsvägen genom uppsättande av ett högre metallstängsel. Framför detta planterades hagtorns-pyramider och på ömse sidor om vägen syrener. Längs hela östra infartslinjen anlades först rosen-rabatter (jmf. fig. 2), vilka emellertid senare utbytts mot pioner. Under tiden hade häckarna kring och söder om »Stora bersån» borttagits, då de voro hinderliga för översikten och samfärdseln inom trädgården, samt, de södra, för där uppväxande blodbok (jmf. fig. 3) och hängask. Frukträden avlägsnades allt mer och mer från corps-de-logiset för erhållande av mera luft och ljus och samtidigt bättre överblick över det hela. Olika blomsteranordningar fingo först ersätta frukträden och dessa sedermera i sin tur lämna plats för de öppna gräsplaner, som nu erbjuda ett lugnt behag för ögat och frihet från besvärande trängsel. Häckarna kring trädgården nedhöggs, då de utgjorde ett hinder för översikten. Längs östra linjen borttogos likaledes mur och häckar, och anlades i deras

Fig. 5. *Robinia pseudacacia*, c. 9 m hög och 1,3 m i omkrets vid brösthöjd. Ekebyhov.

Foto: G. SCHOTTE den 7 nov. 1923.

ställe en kraftig perronn list. Som nyanläggningar tillkommo lekstuga samt pergolor å byggnadens östra gavel (fig. 4) och å sydöstra hörnet av gårdsplanen. Den senare var avsedd som motvikt mot akasieavdelningen (jmf. fig. 5) och till täckande av kuskbostaden. Som övergång mellan trädgård och park har å trädgårdens östra gränslinje anlagts ytterligare en pergola, liksom de förut omnämnda förfärdigad av ekgrenar. 1908 och 1913 kommo de nuvarande växthusen till anläggning.

Den gamla hagen med björk och gran apterades så småningom till park. Granarna rensades undan utom längst i norr och nordost, där de fingo kvarstå som skyddsbälte. Även björkarna blädades successivt bort, och dendrologiska förädlingsarbeten vidtogo i form av rekvisition vid tvenne skilda tillfällen från Ranviks plantskolor vid Hälsingborg av 5 exemplar av varje art, som dessa kunde bjuda. Samtidigt härmed fortsatte nötskrikorna att plantera in bok, ek och hassel.

Den nuvarande parken, belägen runt om corps-de-logiset samt å ömse sidor om infartsvägen, omfattar ett område på ej

mindre än 53 har. Anläggningen till nuvarande form påbörjades 1908. Önskemålet var att få fram en »naturpark», i vilken man så småningom skulle få se så många trädarter, som de klimatiska förhållandena kunde tillåta — alltså en experimentellt dendrologiskt betonad anläggning. Avsikten med parkanläggningen är jämväl, att den skall ekonomiskt bära sig. Egendomens förmanliga avsättningsläge i förhållande till Stockholm borde ju vara en borgen här-

för. Då i en framtid mera ordnade förhållanden komma att råda i huvudstaden med hänsyn till avsättningen av ris och grönt, bör man kunna vänta sig, att möjligheterna för försäljning av snittgrönt på Stockholm skola bli betydande. Redan nu avsattes i mindre skala snittgrönt av huvudsakligen bok, silvergran (*Abies concolor* och *Nordmanniana*), douglasgran och weymouthstall.

Den sydöstra delen av parken, c. $\frac{1}{4}$ av parkområdet, är på grund av sin bättre jordmån företrädesvis reserverad för lövträd med undantag för behövliga skyddsbälten mot norr av barrträd (*Abies pectinata* och *sibirica*, *Pinus austriaca*, *montana*, *Murray-*

Fig. 6. Vackert exemplar av blodbok vid Ekebyhov.
Foto: G. SCHOTTE den 7 nov. 1923.

ana och *strobis* m. fl. ävensom vanlig tall och gran). Den nordvästra delen åter, med undantag för en centralare belägen lågmark, är huvudsakligen avsedd för barrträd. I denna avdelnings anordning och behandling spela dock jämväl rent forstliga synpunkter in, då avsikten är att parallellt med ovannämnda söka upprätthålla bästa möjliga virkesproduktion.

Vid de första nyplanteringarna för c. 15 år sedan utplanterades trädslagen i mindre strögrupper om 5 plantor i varje för utrönande av de olika arternas utvecklingsmöjligheter å ståndorten i fråga. Så småningom har det emellertid, särskilt beträffande anläggningen i nordvästra delen av parken, framträtt som ett önskemål att få de skilda trädslagen från början planterade i något större bestandsgrupper, för att man därigenom måtte bättre få fram de olika trädslagens beståndstypiska former.

Av rekvisitionslistorna från Ranviks plantskolor åren 1911 och 1912 framgår, vilken mångfald arter som blivit prövade vid Ekebyhov. Listorna upptaga följande artnamn och antal rekviderade exemplar barr- och lövträd:

<i>Abies arizonica</i>	5 ex.	<i>Pinus austriaca</i>	10 ex.
<i>balsamea</i>	10 »	<i>Banksiana</i>	10 »
<i>concolor</i>	10 »	<i>cembra sibirica</i>	10 »
<i>grandis</i>	10 »	<i>flexilis</i>	10 »
<i>nobilis</i>	5 »	<i>laricio</i>	5 »
<i>Nordmanniana</i>	110 »	<i>montana gallica</i> ...	10 »
<i>pectinata</i>	5 »	<i>montana mughus</i> ..	5 »
<i>sibirica</i>	5 »	<i>montana uncinata</i> .	10 »
<i>subalpina</i>	10 »	<i>strobis</i>	510 »
<i>Biota orientalis</i>	5 »	<i>Pseudotsuga Douglasii</i> ...	515 »
<i>Cedrus atlantica</i>	5 »	<i>Taxus baccata</i>	10 »
<i>Chamaecyparis Lawsoniana</i>	110 »	<i>Thuya gigantea</i>	510 »
<i>Larix europæa</i>	10 »	<i>occidentalis</i>	5 »
<i>leptolepis</i>	10 »	<i>Acer campestre</i>	10 »
<i>sibirica</i>	5 »	<i>dasycarpum</i>	10 »
<i>Picea alba</i>	10 »	<i>negundo</i>	10 »
<i>Engelmannii</i>	10 »	<i>platanoides</i>	5 »
<i>excelsa</i>	5 »	<i>pseudoplatanus</i>	110 »
<i>orientalis</i>	10 »	<i>sacharinum</i>	5 »
<i>pungens</i>	10 »	<i>tataricum</i>	5 »
<i>pungens argentea</i> ..	5 »	<i>Aesculus hippocastanum</i> .	10 »
<i>sitchensis</i>	10 »	<i>Alnus glutinosa</i>	5 »

<i>Alnus incana</i>	10 ex.	<i>Populus canadensis</i>	5 ex.
<i>Betula alba</i>	5 »	<i>Prunus serotina</i>	5 »
<i>lutea</i>	10 »	<i>Pterocarya caucasica</i>	10 »
<i>Carpinus betulus</i>	5 »	<i>Quercus cerris</i>	5 »
<i>Castanea vesca</i>	10 »	<i>ilicifolia</i>	5 »
<i>Evonymus europæa</i>	10 »	<i>palustris</i>	5 »
<i>Fagus sylvatica</i>	105 »	<i>pedunculata</i>	5 »
<i>Fraxinus americana</i>	2010 »	<i>rubra</i>	10 »
<i>excelsior</i>	5 »	<i>Robinia pseudacacia</i>	5 »
<i>ornus</i>	10 »	<i>Sorbus aucuparia</i>	5 »
<i>pubescens</i>	5 »	<i>fennica</i>	5 »
<i>Hippophaë rhamnoides</i> ..	10 »	<i>scandica</i>	5 »
<i>Juglans cinerea</i>	10 »	<i>Tilia grandifolia</i>	5 »
<i>macrocarpa</i>	5 »	<i>parvifolia</i>	5 »
<i>regia</i>	5 »	<i>Ulmus campestris</i>	10 »
<i>Morus alba</i>	5 »	<i>montana</i>	10 »

I samma listor ingå dessutom följande lövbuskar och vedartade kläng- och slingerväxter:

<i>Aristolochia siphon</i>	10 ex.	<i>Hedera Helix</i>	10 ex.
<i>Amelanchier vulgaris</i>	5 »	<i>Ligustrum vulgare</i>	5 »
<i>Caragana arborescens</i>	10 »	<i>Mahonia aquifolium</i>	5 »
<i>Clematis vitalba</i>	10 »	<i>Philadelphus coronarius</i> ..	5 »
<i>Cornus alba</i>	10 »	<i>Rhododendron cataw.</i>	10 »
<i>sanguinea</i>	5 »	<i>Rosa pomifera</i>	5 »
<i>sibirica</i>	5 »	<i>rubiginosa</i>	5 »
<i>Corylus avellana</i>	5 »	<i>Sambucus nigra</i>	5 »
<i>Cotoneaster acuminata</i> ..	10 »	<i>Spartium scoparium</i>	10 »
<i>Crataegus coccinea</i>	5 »	<i>Spiræa bumalda</i>	5 »
<i>monogyna</i>	1505 »	<i>opulifolia</i>	5 »
<i>sanguinea</i>	5 »	<i>salicifolia</i>	5 »
<i>Cytisus alpinus</i>	10 »	<i>Symphoricarpos racemosus</i> ..	10 »
<i>Deutzia crenata</i>	5 »	<i>Syringa vulgaris</i>	5 »
<i>Genista tinctoria</i>	10 »		

De ovan meddelade namnlistorna angiva, att av barrträd prövats 35 olika namngivna arter och former, av lövträd 41 och av lövbuskar o. d. 29. Närvaron i de nuvarande bestandsgrupperna av arter sådana som *Abies pinsapo* och *Pinus Murrayana* visa, att efter 1912 ytterligare en del nya införskrivits. De vid grupp- och bestandsplanteringarna uppnådda resultaten ha i flera fall varit synnerligen lyckade. Ett bevis härför är också, att Statens Skogs-försöksanstalt utlagt ej mindre än 5 försöksytor inom parkens

Fig. 7. 12-åriga exemplar av *Abies Nordmanniana* vid Ekebyhov.

Foto: G. SCHOTTE den 7 nov. 1923.

olika trädbestånd. Vid Föreningens för Dendrologi och Parkvård besök den 8 sept. 1925 kunde vackra och väl utvecklade grupper eller bestånd demonstreras av *Abies arizonica*, *balsamea*, *concolor*, *grandis*, *Nordmanniana* (fig. 7), *pectinata* och *sibirica*, *Chamaecyparis Lawsoniana*, *Larix europæa*, *leptolepis* och *sibirica*, *Picea alba*, *Engelmannii*, *excelsa*, *pungens* och *pungens argentea*, *Pinus austriaca*, *Banksiana*, *montana*, *Murrayana* (fig. 8) och *strobilus*, *Pseudotsuga Douglasii* samt *Thuja occidentalis*; av lövträd demonstrerades särskilt vackra grupper av *Fraxinus pubescens* och *Quercus rubra*. Osedvanligt långa årsskott kunna för det sista året antecknas för *Abies grandis* — å ett ex. ända till över meterlångt — *Larix*-arterna och *Pseudotsuga*. Å *Pinus strobus* kan här och där enstaka *Peridermium*-angrepp förmärkas; i det stora hela

förefalla dock de unga weymouthstallarna anmärkningsvärt friska. För

den händelse att svampangrepp i större utsträckning skulle uppträda, kvarhålls i weymouthstallsgrupperna för framtiden en stomme av ek — genom nötskrikors försorg självsådd dylik från det väster om corps-de-logiset belägna äldre ekbeståndet.

De flesta av de försökta såväl barrträden som lövträden och lövbuskarna ha hittills uthärdat Ekebyhovs-klimatet. Att arter sådana som *Bi-*

ota orientalis, *Cedrus atlantica*, *Pinus flexilis*, *Morus alba*, *Quercus cerris*, *ilicifolia* och *palustris* dukat under för de osedvanligt stränga vintrarna under det sista decenniet, är mindre underligt. Av särskilt intresse är att erfara, att några i Stockholm mer eller mindre köldömma arter hittills visat sig så gott som fullt hårdiga. Vid tiden för de strängaste vintrarna torde dock dessa arter här ej hava nått sådan utveckling (höjd ovan snötäcket), att deras hårdighet slutgiltigt kunnat bedömas. Av hithörande arter må särskilt nämnas *Abies nobilis*, *Picea orientalis* och *sitchensis*, *Thuya gigantea* och *Castanea vesca*. Av den

Fig. 8. *Pinus Murrayana*. 9-åriga, 4 m höga exemplar i Ekebyhovs park.

Foto: G. SCHOTTE den 7 nov. 1923.

sistnämnda arten förefinnas f. n. välutvecklade exemplar om 2,5 m:s höjd vid c. 14 års ålder.

Som redan i det föregående påpekats, äro de å Ekebyhov växande bokarna särskilt anmärkningsvärda. Ett äldsta planterat bokbestånd träffas å den bättre jordmånen i sydöstra delen av den nuvarande parken. De nu c. 125-åriga trädens utseende och form framgår av den i fig. 9 meddelade bilden. Planterade bokar av denna ålder förekomma väl flerstädes även norr om Mälaren. Mindre ofta träffar man dock på så nordlig breddgrad — 59°17' n. br. — så vacker naturlig bokföryngring som å Ekebyhov. Självsådda bokar från yngsta plantålder upp till medelålders träd förekomma här i talrika grupper eller dungar runt om de gamla moderträden. Säkerligen är denna naturföryngring av bok den vackraste inom Mälalområdet. En enda mera anmärkningsvärd självsådd av bok är, mig veterligt, förut känd i Mälardalen, nämligen från Åholmen i Rytterns s:n, Västmanland, 59°28' n. br., där omkring 15 ursprungligen — sannolikt mellan 1760—1770 — planterade, kraftiga gamla bokar »ha uppvuxit en hel del bokar av alla åldrar ned till den tvååriga plantan».¹⁾ En ännu något nordligare lokal för självsådd bok, även den i Stockholms-trakten, är Östanå i Roslagen, 59°33' n. br., där bok »i alla åldrar, från det 200-åriga trädet ned till den ett-åriga plantan» till 80 à 90 % ingår i parkbeståndet å den c. 12 har stora »Djurgården».²⁾ För bokförekomsterna vid Ekebyhov och Åholmen torde de klimatiska betingelserna vara ungefär enahanda, Östanå åter är med sitt fuktiga kustklimat med längre och mildare höstar klimatiskt något bättre lottat. — *Enstaka* självsådda bok-plantor äro kända från ännu nordligare breddgrad i vårt land, nämligen från Älvkarleö bruk i nordligaste Uppland, 60°33' n. br.³⁾

¹⁾ CARL MALMSTRÖM, Åholmen. — Ett bidrag till kännedomen om bokens förekomst i Sverige. Skogsvårdsfören. tidskr. 1910, sid. 221—223. — Jmf. även C. & P. E. MALMSTRÖM, Åholmen. »Sveriges Natur» 1912, sid. 90—104.

²⁾ Jmf. närmare FREDRIK GIÖBEL, Några bilder från en svensk löväng. Skogsvårdsfören. tidskr. 1905, sid. 390—394.

³⁾ Jmf. »Skogsvännen» 1880, sid. 20.

Fig. 9. Kultiverat bokbestånd vid Ekebyhov. Vid sidan om de äldre bokarna självsådda yngre.

Foto: G. SCHOTTE den 7 nov. 1923.

Ej blott bokföryngringen och de gamla beståndsbokarnas vackra stammar tyda på boken's trevnad på Ekebyhov. I särskilt hög grad tyder härpå den grandiosa utvecklingen av vårdträdsboken på gårdsplanen (jmf. pl. 5). Den 7 sept. i år uppmättes dess stamomkrets vid brösthöjd till 3,68 m och dess största och minsta krondiametrar till resp. 21 och 19 m.

Som inledningsvis nämndes, ingå i Ekebyhovs nuvarande ägor 345 har skogsmark under rationell kultur. I början av 1900-talet bestod skogen i huvudsak av äldre degenererade bestånd. Dessa hade genom huggningar utglesnats, utan att nämnvärd återväxt uppkommit. Under åren 1905—1910 genomfördes fullständig avlysning av skogsbetet, vilket uppenbarligen varit ett väsentligt hinder för skogsföryngringen såväl å den egentliga skogsmarken som å en del hagmarker, vilka ej särskilt väl lämpade sig för bete. Omkrig år 1910 påbörjades föryngringshuggningar av den gamla, starkt degenererade skogen efter nyare principer med trakt-hyggen, som efter stubbrytning omedelbart kultiverades, företrädesvis medelst plantering. Vid skogsföryngringen har i huvudsak den principen följts, att i första hand antingen de sämsta bestånden skulle bortröjas eller den värdefullaste marken omhändertagas med skogskulturåtgärder. Tack vare gynnsamma avsättningsförhållanden — 1 kubikmeter prima barrved säljes på rot i skogen för 8 kronor — kan skogsbruket bedrivas synnerligen intensivt. Man har därför i allmänhet ej velat lita till den här mindre säkra naturliga föryngringen utan hittills i regel omedelbart tillgripit plantering. Vid såväl vården av skogen som skötseln av de främmande barrträdsbestånden inom parkanläggningarna har ryttmästare IHRE varit nog lycklig att vid sin sida hava professor GUSTAF LUNDBERG som sakkunnigt stöd. En erfaren hjälp har han härvid även haft i skogvaktaren A. GUSTAFSSON.

Även i skogen ha en del utländska trädarter med framgång försökts i smärre bestånd. Synnerligen lovande sådana förekomma av såväl europeisk som sibirisk lärk, av vilka

den senare visat sig den förra tydligt överlägsen både i tillväxt och framför allt till stamformen.

Innan vi lämna Ekebyhovs skogsmarker, måste vi med några ord särskilt omnämna de dithörande lövskogsmarkerna å Gällstaö. På bördig lövbackemark träffa vi här ett växtligt blandbestånd av allehanda lövträd, bland dessa här som allestädes i Stockholms-trakten eken som den dominerande trädarten. Många av ekarna ha nått verkliga jättedimensioner. Den väldigaste ek-jätten står omedelbart intill en markväg i utkanten av beståndet och lutar sin rikgreniga och ännu friskt grönskande krona ut över den bredvidliggande åkern. Den till det yttre ännu oskadade huvudstammen mätte sistlidne höst drygt 8,5 m i omkrets vid brösthöjd (jmf. fig. 10). På andra sidan markvägen vidtager den för stora delar av Gällstaö typiska lövbackemarken (jmf. fig. 11) med tätt, nästan urskogslignande bestånd av förutom ek: lönn, alm och gran med hägg, vildapel och rönn samt hassel, hagtorn, getapel, surtorn, nypon, måbär, krusbär, slån och hallon i underbestånden; i markbetäckningen dominera framför andra blåsippor. Det är ej blott eken, som här nått jättedimensioner, även almen framvisar här och där stammar av imponerande omfång; den största almen har uppmätts till 5,3 m i stamomkrets vid brösthöjd.

Som en verklig sevärdhet vid Ekebyhov må till sist framhållas dess år 1917 anlagda plantskola (fig. 12). Begynnelsearealen utgör 16 har, men möjligheterna för dess vidare utveckling äro snart sagt obegränsade, då egendomens hela åkerareal om 225 har vid behov i framtiden kommer att ställas till plantskolans förfogande. All jord utgöres i plantskolan av från åkerbruket intagen lerjord. För ernående av högsta möjliga hårdighet har ett för alla vindar öppet läge blivit utvalt. Anläggningskostnaderna för byggnader, vattenledning med elektrisk pump och vattentorn, vägar och plantskolematerial utgör 125,000 kronor. Av de senaste årens omfångsrika prisförteckningar får man en god föreställning om, vilken omfattning plantskolerörelsen redan efter

Fig. 10. Jätteek vid Gällstaö. Stamomkrets vid brösthöjd 8,5 m.

Foto: G. SCHOTTE den 7 nov. 1923.

Fig. 11. Urskogsartat lövbackebestånd å Gällstaö. Eken å bilden 4 m
i stamomkrets vid brösthöjd.

Foto: G. SCHOTTE den 7 nov. 1923.

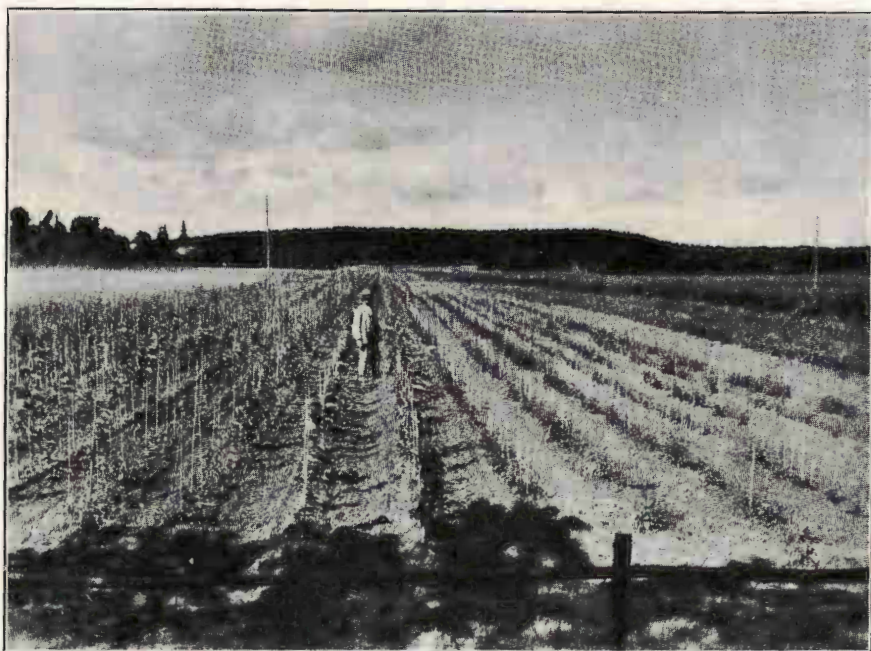

Fig. 12. Från Ekebyhovs plantskola.

Foto: OSCAR HALLDIN.

få års tillvaro nått. Frukträd, nötter, bärbuskar, hallon, jordgubbar och månadssmultron, köksväxtplantor, häckväxter, rosor, kläng- och slingerväxter, barrväxter, alléträd, parkträd och buskar, perenna växter och växter för stenpartier saluhållas, alla i rikt urval.

»För att söka främja fruktodlingen inom ej klimatiskt gynnade trakter i Sverige och Finland har Ekebyhovs Plantskola anlagts», heter det i de från plantskolan utsända prospekten. Som särskilt gynnsamt för plantskolealstrens utveckling framhålles Ekeröklimatets långa växtperiod.

De storslagna mått, efter vilka Ekebyhovs plantskolor blivit anlagda, och den framsynthet, som besjälar deras energiske upphovsman, synas vara en god borgen för deras fortsatta framgång.

Fig. 1. *Picea excelsa* f. *reflexa*.

Foto: ROB. E. FRIES 1 aug. 1925.

BERGIANSKA TRÄDGÅRDENS BARRTRÄDS- BESTÅND.

AV ROB. E. FRIES.

I en i Bergianska trädgårdens publikation (Acta Horti Bergiani, Band VI) intagen uppsats lämnades av mig redan 1919 en redogörelse för en del anmärkningsvärdare barrträd, som då odlades i nämnda trädgård, liksom en del iakttagelser över dessas hårdighet, blomningsförhållanden m. m. Då ifrågavarande meddelande ej torde varit tillgängligt för flertalet av Lustgårdens läsare, synes mig en kort översikt av Bergianska trädgårdens barrträdsbestånd kanske kunna erbjuda något intresse, särskilt som föreningen innevarande höst under sin exkursion i Stockholms-trakten även torde komma att besöka trädgården i fråga och medlemmarna därför få tillfälle att där själva ta del av det här behandlade materialet. Den översikt, som härmed lämnas, får därför blott uppfattas som en kort orienterande vägledning och in-

skränker sig av denna anledning till en summarisk redogörelse för de arter, trädgården har att uppvisa liksom till några strödda notiser om en del av dessa.

Den Bergianska trädgårdens barrträdsuppsättning härstammar — om man bortser från de ännu kvarstående resterna av en ursprunglig tallskog och från ett par äldre lärkträd — till sin största del från mitten av 1880-talet, vid vilken tid trädgården flyttades till den plats, där den nu är belägen. De äldsta exemplaren äro därför f. n. endast något över 40 år gamla. Urvalet och planteringen av denna första uppsättning ombesörjdes av professor V. B. WITTROCK, trädgårdens dåvarande föreståndare, vilken under hela sin tid, som bekant, hyste ett stort intresse för barrträdens grupp och som också under de följande åren betydligt kompletterade materialet. Naturligtvis hava även efter den Wittrockska tiden en del nyheter tillkommit, vilka emellertid själfallet ännu ej hunnit någon större utveckling.

Några mera omfattande bestånd av varje art har trädgårdens utrymme, hur önskligt detta än varit, icke medgivit, utan förekomma arterna i allmänhet i blott ett fåtal eller ofta blott i enstaka exemplar. Avsikten med odlingarna hava ju främst varit att uppvisa de skilda typernas utseende och att lämna material till desammas studium och inlärande; blott i andra hand har avsetts att vinna erfarenheter om arternas hårdighet och kulturvärde. För belysande av deras variationsförmåga hava i åtskilliga fall, där så låtit sig göra, ej blott artens typ anskaffats, utan även i görligaste mån hava olika varianter och former av densamma blivit föremål för kultur. Att i den följande behandlingen redogöra för alla dessa skulle föra för långt, utan får jag inskränka mig till omnämmandet av några av de märkligare.

Den egentliga barrträdsanläggningen är belägen i västra delen av trädgården på en mot sydväst sakta lutande sluttning; läget är varmt och största delen av området är väl skyddat för nordliga vindar. Här äro arterna släktvis ordnade. Ett mindre barrträdsparti, ett annex till det förra, har dessutom av utrymmesskäl blivit

förlagt till trädgårdens östra del. En del arter återfinna vi dessutom på den ostasiatiska avdelningen liksom på anläggningarna för de alpina växterna, särskilt på det amerikanska fjället. Vid framställningen här nedan anföras de olika arterna ej efter deras plats i trädgården, utan för översiktens skull systematiskt, släktvis.

Vi börja då med *Pinus*-släktet, vilket i trädgården är representerat genom 15

arter förutom en del former av dessa. Inom detta släkte ådrager sig kanske allra mest den ståtliga *ponderosa* var. *scopulorum* uppmärksamheten (jmf. fig. 2). Den förefinnes i mer än ett dussin högväxta exemplar, intill ca. 40 år gamla, av vilka det högsta når 16—17 m i höjd; ett annat mäter ca. 13,5 m i höjd och i stamomkrets 2 dm över markytan (under nedersta grenen) 1,97 m. För 6 år sedan var motsvarande mått, taget på alldeles samma ställe, 1,67 m, och år 1899 var detta träd knappt 4 m högt. Klimatet synes således gynnsamt för arten, vilket även framgår av den på

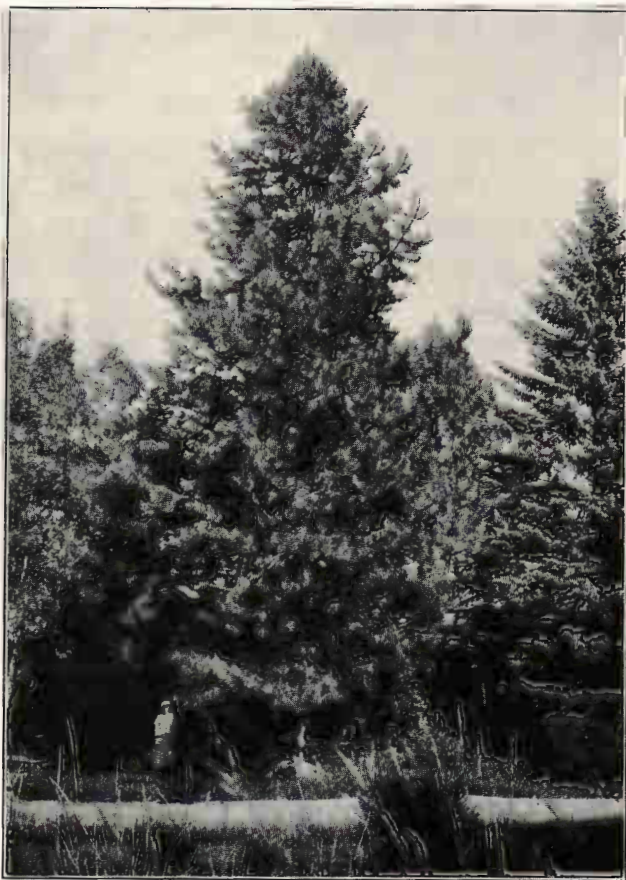

Fig. 2. *Pinus ponderosa* var. *scopulorum*; t. h. *Picea pungens*.

Foto: ROB. E. FRIES juli 1925.

senare åren ofta förekommande rikliga blomningen och kottealstringen. — Väl utvecklade exemplar finnas i trädgården även av de välkända arterna *Cembra, montana* (med formerna *pumilio* och *uncinata*), *nigra* var. *austriaca* och *strobis* (i god växt och alltid mycket rikt kottealstrande, men tyvärr sedan en del år tillbaka angripen av *Cronartium ribicola*) samt naturligtvis av vår vanliga *silvestris*. Av denna senare märkes också en större grupp av *lapponica*-typen, ett exemplar av formen *globosa*, bildande en nästan klotrund, mycket tät, 2,5 m hög buske, samt ett ca. 6 m högt träd av f. *versicolor*, vilket ursprungligen, 1892, inflyttades från Storbacken i Lule lappmark och som utmärker sig genom, särskilt om våren, bleka vitgula ungsnitt; om sommaren är den vitgula färgen synlig endast på enstaka skottspetsar.

Rätt god växt uppvisar även arten *Murrayana*, av vilken tvenne träd finnas, nu omkring 35 år gamla och mätande 7—8 m i höjd samt 0,67 och 0,71 m i stamomkrets vid brösthöjd. Så är också förhållandet med *rigida* (ett exemplar, planterat 1890 och nu 5 m högt med 4,4 m:s stamomkrets), vilken emellertid i motsats till föregående art ej hittills visat spår av fertilitet. Arten tål väl klimatet, men i motsats till vad namnet synes antyda, har den här i trädgården visat sig bräcklig och ömtålig för snötryck. Av *koraiensis* finnes ett ännu blott 2 m högt exemplar jämte några små ungsnitt; den växer med kraftiga årssnitt, men är ännu steril, varför dess identitet ej kan sägas vara fullt säkert fastställd. Anmärkningsvärt är att det största exemplaret smittats av den på *strobis* förekommande *Cronartium ribicola*, men lyckligtvis förefaller det som om angreppet skulle komma att övervinnas.

De övriga *Pinus*-arterna förefinnas i smärre, mer eller mindre dåligt utvecklade individ eller äro i trädgården företrädade av unga, relativt nyligen intagna exemplar. För fullständighetens skull må de dock här anföras, ehuru det, åtminstone beträffande ett par, ännu ej är möjligt att avgöra deras odlingsvärde.

För några år sedan funnos tvenne, visserligen små men friska och välväxta individ av arten *aristata*. Båda tålde, utan att det

minsta skadas, de hårda vintrarna 1915—16 och 1916—17, varför arten av mig i översikten över de utländska Gymnospermernas vinterhärdighet i Bergianska trädgården (Acta Horti Bergiani, Band VI: 4, sid. 9) hänfördes till de där »fullt vinterhärdiga» arterna. Denna uppfattning måste jag nu kanske ändra. Det ena exemplaret har nämligen redan alldeles strukit med, det andra är tydligen på upphållningen. Kanske är det våra vintrars köld, som bär skulden härtill, kanske har någon annan faktor spelat in. — Egendomligt är även, att den ej ömtåliga *Banksiana* ej heller synes vilja trivas i Bergianska trädgården; ett par upprepade försök har jag gjort med densamma, men plantorna hava dött eller åtminstone ej nått någon tillfredsställande utveckling. — Av de under senare åren införda arterna visar *flexilis* god växt; exemplaret, som är ca. 12 år gammalt, äger en höjd av 1,5 m, och de sista årsskotten på huvudstammen ha en medellängd av 12 cm. Den buskartade *pumila* från Nordost-Asien är en vacker, till färgen stålgrå liten art, värd att användas, vilken synes trivas väl i trädgården. Avgjort sämre utveckling visar den sedan 4 år odlade japanska arten *parviflora*. Den likaledes från Japan härstammande *densiflora*, infördd sistlidne vår, har visserligen i år alstrat mycket kraftiga årsskott, men dess odlingsvärde får framtiden avgöra.

Larix-släktet är i trädgården ganska väl representerat. Där finnas naturligtvis de båda vanliga arterna *decidua* och *sibirica*, av den förra även dess f. *pendula* samt en var. *repens*, en ca. meterhög, upptill platt och bordlikt utbredd typ, som i formen motsvarar *Picea excelsa*'s f. *tabulaeformis* och *Abies balsamea*'s f. *hudsonica* (se nedan). Utom dessa arter möta vi den välkända japanska lärken, *leptolepis*, kraftigt växande, samt de båda andra ostasiatiska *dahurica* (9 m hög; fig. 3) och *kurilensis* (5,4 m), den förra av särskilt värde, då den som äkta torde vara mycket sällsynt i odling. Båda ha grenarna långa och besatta med vackert stjärnformade bladrosetter; de äro båda fullt härdiga och väl värda att användas som prydnadsträd. Av den västkinesiska *Potaninii* (be-

stämningen något osäker) finns ett ungt exemplar, som blott funnits fyra år i trädgården och som därför ännu ej tillåter något omdöme om artens odlingsvärde; det är emellertid redan kottbärande. Den nordkinesiska *Principis Ruprechtii* fanns förra året i några ur frö uppdragna ungplantor, vilka emellertid ej överlevde sistförflutna vinter, om av klimatiska eller andra orsaker vet jag ej. Av de amerikanska lärkträden uppvisar *americana* en mycket anmärkningsvärd, stålblå form, f. *glauca*, vilken av BEISSNER efter ett besök i Bergianska trädgården 1907 beskrivits på just det där odlade, högväxta (9 m) och kraftiga exemplaret. Även i en annan karaktär är emellertid detta träd enastående, nämligen i honblommornas och de unga kottarnas färg, vilken ej är röd såsom hos typen, utan grön (således en *chlorocarp* form). *Larix occidentalis*, som är företrädd med trenne 5—6 m höga, redan sedan ett par år kottbärande individ, visar i trädgården mycket god växt och full hårdighet; den smala kronan ger denna art ett från samsläktingarna mycket skilt utseende. — Här må också i förbigående nämnas, att försök gjorts under de senare åren även med *Pseudolarix Kaempferi*, vilken emellertid ej uthöll den svåra vintern 1923—24.

I anslutning till lärkträden må anföras *Cedrus*-släktet. Ingen art av detsamma är nog hårdig för framgångsrik odling i det klimat, som här bjudes. Försök hava gjorts med såväl *Libani* och *atlantica* som *deodara*, och endast med vintertäckning är det tänkbart att torftigt hålla dem vid liv. För närvarande finnas endast de två förstnämnda i låga exemplar, sedan *deodara*, starkt skadad av den hårda vintern 1923—24, under sistförflutna vinter alldeles gått under. *Cedrus atlantica* f. *glauca* synes bäst uthärda klimatet.

Följer så *Picea*-släktet. Av detta äger trädgården för närvarande över ett dussintal arter, vartill komma minst ett 30-tal väl markerade former och antagligen även en hybrid (*Engelmannii* $\times$ *pungens*). Ytterligare några skulle kunna läggas till dessa, vilka emellertid ännu ej kunnat med större säkerhet identifieras. Att närmare ingå på alla dessa torde knappast vara be-

hövligt, särskilt som åtskilliga utgöra allmänt kända typer, såsom *Engelmannii*, *pungens*, *canadensis* (= *alba*), *orientalis*, *excelsa* ej att förglömma. Något mera anmärkningsvärda äro *rubra* (trivialt utseende; 4,57 m högt exemplar), *Mariana* (= *nigra*), företrädd av två typer, båda nående 6,5 m:s höjd, *Schrenkiana* (intill 4,6 m hög), *Alcockiana* samt den besynnerliga, genom sina styva, vassa barr vidrigt

Fig. 3. *Larix dahurica*.

Foto: ROB. E. FRIES juli 1925.

stickande *polita* (ett litet, blott ett par år i trädgården odlat exemplar).

Av *omorica*-gruppen trivas tre arter väl i trädgården. Främst bland dem står otvivelaktigt *omorica* själv, av vilken här kunna framvisas verkliga praktexemplar. Den, som ser dessa pelarformade, välväxta, om silvergranar något erinrande träd, är nog överens med mig om, att vi här hava för oss en art av högt värde för våra planteringar. Det högsta trädet, 35—40 år gammalt, når en höjd av ca. 12,5 m (stamomkrets vid brösthöjd 0,74 m). Ett par exemplar av dess f. *pendula* må även framhållas. Även *sit-*

Fig. 4. *Picea pungens* (den vänstra granen) och *Abies concolor* (den högra). I vänstra kanten grenar av *Pinus ponderosa* var. *scopulorum*.

Foto: ROB. E. FRIES juli 1925.

chensis växer kraftigt (ca. 12 m hög stam av 0,79 m:s omkrets), men är glesare och till utseendet mindre tilltalande. En f. *speciosa* av denna med yvig, mera rundad krona och mycket utspärrade och stickande barr är mera egendomlig än vacker. Arten *ajanensis* erbjuder ett mycket tilltalande utseende, är välväxt och tack vare barrens färg silvergranliknande.

De förefintliga exemplaren äro ännu relativt unga, det högsta, 18—20 år gammalt, mätande jämnt 4 m i höjd.

Utom de här uppräknade finnas i trädgården att se även tre västkinesiska, relativt nyligen beskrivna arter: *asperata*, *montigena* och *retroflexa*. Under dessa namn hava de åtminstone erhållits (från firman HESSE i Tyskland); men bestämningarnas riktighet får bekräftas, då exemplaren bliva fertila. De erbjuda alla tre ett tämligen ensartat och ganska intetsägende, något *excelsa*-likt yttre; den som i sina odlingar önskar äga mera markerade typer, bör därför ej reflektera på dessa arter.

Av tvenne av de nu uppräknade arterna ha-
va redan ett par former
anförts. Sådana förekom-
ma även av några bland
de övriga. Anmärknings-
värda äro de låga, över
marken utbredda, matt-
bildande formerna av
såväl *Engelmannii* som
pungens, vilka utgöra
fullkomliga motsvarig-
heter till varandra inom
dessa båda arter. Träd-
gården kan även uppvisa
en mycket märkelig orm-
granstyp, f. *virgata*, av

Engelmannii glauca;
exemplaret, det enda
hittills kända, är nu ca.
23 år gammalt och er-
hölls 1912 från Ramlösa
plantskolor (såsom *Eng-
elmannii glauca*); det mäter nu 3,12 m i höjd och liknar habituellt
mycket den välkända ormgranstypen av vår vanliga gran. Det
är av mig närmare beskrivet och avbildat i Acta Horti Bergiani
VI: 4, sid. 7. En synnerligen tilltalande färgform finnes i träd-
gården av *Picea orientalis*, utmärkt genom om våren och för-
sommaren gulvita ungs-kott (f. *aureo-spicata*), väl värd att bli
föremål för odling. De talrikaste formerna möta vi emellertid
hos *excelsa* (jmf. fig. 6); ej mindre än ca. 25 olika, namngivna
dylika (jämte en hel del andra) finnas till beskådande, erbjudande
ett utomordentligt vackert exempel på variationsförmågan inom
en och samma art. Såsom särskilt sevärda bland dessa må

Fig. 5. *Picea Engelmannii* f. *virgata*.

Foto: ROB. E. FRIES.

Fig. 6. Olika former av *Picea excelsa*.

Foto: RÖB. E. FRIES 1 aug. 1925.

exempelvis framhållas f. *virgata* (flera exemplar av mer eller mindre utpräglad ormgranstyp), *reflexa* (grenar hängande och även huvudstammen snart omböjd och växande nedåt; se fig. 1), *tabulaeformis* (platt, bordlikt utbredd; det vackraste exemplaret blott ca. 0,6 m högt men 3,5 m i diameter), *echiniformis* (halvklotformad, tät, nästan en-lik), *glauca* (barren blågröna), *finedonensis* (barren på översidan nästan klorofyllfria, under gröna).

Av *Tsuga*-arterna är särskilt den japanska *diversifolia* värd att se. Den växer i trädgården i buskform eller som buskträd (högsta exemplaret ca. 35 år gammalt, 4,75 m högt) och är ofta, såsom i år, mycket rikt kottebärande; dess hårdighet synes avgjort större än *canadensis*, av vilken ett par bortåt 40 år gamla träd finnas, det största dock blott 7 m högt. Ett litet, obetydligt, dock i trädgården 12 år gammalt exemplar av den väst-amerikanska *Pattoniana* ger knappt någon idé om artens utseende och odlingsvärde. — Av *Pseudotsuga taxifolia* (= *Douglasii*) finnas flera rätt höga träd. Arten är emellertid nätt och jämt hårdig i trädgårdens klimat och under svårare vintrar hava träden något

Fig. 7. *Abies balsamea* f. *hudsonica*.

Foto: E. SÖDERBERG 2 okt. 1925.

lidit, detta i motsats till dess f. *glauca*, vilken aldrig skadats av frost. Det högsta exemplaret av denna senare (ca. 35 år gammalt) visar präktig växt och lummig krona; dess stamomkrets är 0,77 meter.

Beträffande det stora och viktiga *Abies*-släktet må här en förteckning lämnas över de för närvarande i trädgården odlade, kontrollbestämda arterna och formerna, vilka således finnas att beskåda av föreningens medlemmar vid det planerade besöket. Dessa äro: *Abies alba* (*pectinata*) med dess form *pendula*, *Nordmanniana*, *cephalonica*, *pinsapo* f. *glauca*, *cilicica*, *amabilis*, *concolor* med f. *violacea* och varieteten eller arten *lasiocarpa*, *nobilis* f. *glauca*, *subalpina*, *arizonica*, *Fraseri*, *balsamea* med f. *hudsonica* (fig. 7), *sibirica*, *Veitchii* och dess var. *olivacea*, *sachalinensis*, *homolepis*, samt dessutom hybriderna *Nordmanniana* $\times$ *pinsapo*. De flesta av dessa äro ju väl kända typer och om dem är ej mycket att säga. Anmärkningsvärt är emellertid, att ett par av de vanligare, fullt hårdiga arterna av någon orsak ej synas trivas väl i Bergianska trädgården. Så är förhållandet med *sibirica* och *bal-*

samea, vilka visserligen uppvuxit till rätt ansemliga träd, men sedan blivit risiga och torkat i toppen. Åtskilliga exemplar av dessa arter hava därför under de senare åren måst borttagas. Orsaken ligger möjligen i en onaturligt rik kottealstring och därav nedsatt växtkraft.

Bland de övriga må några särskilt framhållas. Av *cephalonica* finnes ett ståtligt träd med en stamomkrets vid brösthöjd av ej mindre än 1,63 meter. *Abies cilicica* tål nätt och jämt klimatet, som här bjödes den; under den hårda vintern 1923—24 led det förefintliga exemplaret avsevärt, överlevde dock och har nu nästan helt repat sig; det är bortåt 20 år gammalt och mäter nu 2,6 m i höjd. Av *subalpina* finnes ett omkring 35 år gammalt, ca. 9,5 m högt träd, ofta rikt fertilt. Arten *arizonica* visar god växt och är fullt hårdig; de tvenne 22—23 år gamla exemplaren mäta redan 5,15 och 5,65 m i höjd (jmf. fig. 8). En anmärkningsvärd och sevärd typ av *balsamea* är den låga, upptill platt, bordlikt utbredda f. *hudsonica*; de båda ca. 35 år gamla exemplaren mäta ca. 0,8 m i höjd med en krondiameter av 2—2,5 m; typen ifråga borde göra sig bra i större stenpartier.

Abies Veitchii, den välkända, tacksamma arten med vackert mörkblåa kottar, visar rätt stor variabilitet i kottebyggnaden. En mycket anmärkningsvärd och sällsynt typ av densamma är den med gröna honblommor och ungkottar försedda var. *olivacea*, vilken av den japanske botanisten SHIRASAWA blivit beskriven från de högre bergstrakterna i Central-Japan. Av denna varietet finnes ett ståtligt, lummigt och välväxt träd i trädgården (omkr. 11,5 m högt), vilket av mig närmare beskrivits i Acta Horti Bergiani VI: 4, sid. 8. Även av den *Veitchii* och *sibirica* närstående *sachalinensis* kan trädgården uppvisa ett magnifikt, högväxt exemplar (stamomkrets 0,89 m). Till sist må nämnas, att av *Abies*-släktet i trädgården även finnes ett 2,43 m högt individ, vilket synes mig otvivelaktigt vara att hänföra till hybriderna *Nordmanniana* × *pin-sapo*; det är visserligen ännu sterilt, men skott och barr visa rent intermediära karaktärer mellan de båda nämnda arterna.

Övergå vi så till *Taxodium*-gruppens representanter, så söka vi bland dem i trädgården förvävas sådan typer som *Cryptomeria*, *Sequoia* och *Taxodium*, vilka klimatiskt mera gynnade trakter av vårt land kunna framvisa. De försök, som här gjorts med dessa, hava ej lyckats. Där emot finnes ett exemplar av *Sciadopitys verticillata*, detta underbara japanska barrträd, som

Fig. 8. *Abies arizonica*, 5,65 m hög.

Foto: ROB. E. FRIES 1 aug. 1925.

söderut i vårt land borde försökas mera. Exemplet ifråga har nu varit i trädgården under 8 år; det är 1,33 m högt, och de fem sista årsskotten på huvudstammen ha en medellängd av 15,5 cm. Här kan också i förbigående nämnas, att för närvarande finnes under uppdragning ur frön den sällsynta *Taiwania cryptomerioides*. Arten ifråga, enda representanten för ett förut okänt släkte, upptäcktes 1904 i Formosas bergstrakter och beskrevs två år senare av japanske botanisten HAYATA. Framtiden får emellertid utvisa, huruvida den kommer att kunna trivas på fritt land eller om den, såsom väl troligast är, här måste hållas som växthusplanta.

Av *Cupressus*-gruppen är *Thuja*-släktet bäst företrätt och kan uppvisa de talrikaste typerna. Arterna *gigantea* (V. Nordamerika; 3,12 m hög) och *Standishii* (Japans bergstrakter; 2,85 m) finnas i buskartade exemplar, *occidentalis* i ett dussintal skilda träd- eller buskartade former. Bland dessa må här blott nämnas den egendomliga f. *Ohlendorffii*, som till stor del har bibehållit ungdomsstadiet med utspärrade, om enens Erinrande barr; dess långa, utdragna, glest grenade skottspetsar, som äro fyrkantiga med fjäll- lika blad, komma en nästan att tänka på *virgata*-typen hos granen. — *Thuyopsis dolabrata* finnes i några få, nära 40 år gamla individ; den är blott buskformad (det högsta exemplaret 2,92 m) och har visat sig något känslig för strängare vintrar, då en del grenar brunfärgats eller dödats. Hittills har den aldrig i trädgården uppvisat någon fertilitet. — *Chamaecyparis*-släktet är företrätt av *pisifera* (ofta fertil, intill 5,75 m hög), *Lawsoniana* och *nutkaënsis*, hittills den bäst utvecklade arten, bildande ståtliga buskträd. — Till sist må inom denna grupp *Juniperus*-släktet nämnas. Flera typer finnas visserligen av detta i odling, men deras namn vågar jag ej i alla fall lita på, då de på grund av bristande blombildning ej ännu kunnat säkert kontrollbestämmas. De må därför här förbigås, och som möjligen sevärdma må endast framhållas en f. *variegata* av den välkända *J. sabina* liksom en var. *prostrata* (från Nordamerika) av densamma, en för stenpartier mycket lämplig växt med tätt över marken utbredda grenar.

Av familjen *Taxaceae* synes endast idegranen (*Taxus baccata*) här lämpa sig för odling på fritt land. Dess huvudform finnes också i yviga buskar, som ej lida av klimatet. Ömtåligare äro däremot de båda i barrfärgen avvikande formerna *elegantissima* och *Washingtonii*, vilka båda äro rätt känsliga för våra strängare vintrars köld, varför de nu stora buskarna blivt rätt så deformerade genom grenars bortfrysning eller brunfärgning.

Till sist bör ju ock i en framställning som denna även *Ginkgo biloba* omnämnas, om också ej egentligen tillhörande själva

barrträden. Det största i trädgården förefintliga exemplaret, växande på en varm och rätt skyddad plats, mäter endast 2,27 m i höjd och är naturligtvis alldeles sterilt. Det skjuter årligen långa, kraftiga årsskott, men dessa bortfrysa under vintern till största delen. Växten har här avgjort endast botaniskt och kuriositetsvärde; mera får man väl ej heller i vårt klimat begära av densamma.

Kanske skall nu en och annan, som genomläst denna helt summariska översikt över Bergianska trädgårdens barrträdsuppsättning, göra den anmärkningen, att i listan saknas en del arter, som skulle kunna uthärda Stockholms-klimatet och som därför borde finnas under odling i trädgården. En sådan anmärkning kan nog ha sitt berättigande. Om också, såsom av den lämnade förteckningen torde framgå, trädgårdens Conifer-bestånd nog får anses som helhet betraktat vara ganska innehållsrikt med hänsyn till det klimat, som trakten bjuder, så är ju klart, att det skall kunna utökas. Dock må framhållas, att försök med åtskilliga här ovan ej alls omnämnda arter verkligen under årens lopp blivit gjorda, men att de av en eller annan anledning misslyckats och att arten därför mer eller mindre tillfälligtvis nu saknas. Kanske förnyade försök skola ge bättre resultat.

ULRIKSDAL.

EN HISTORISK ÖVERSIKT ÖVER TRÄDGÅRDSANLÄGGNINGARNA.

AV NILS G. WOLLIN.

Även om Ulriksdal är utan arkitektoniskt värde¹⁾, kan det ännu, både vad huvudbyggnaden och trädgårdarna beträffar, påräkna betydande intresse. Här såsom så ofta när det gäller våra äldre slottsanläggningar, är det endast skelettet som återstår. Allt det som gav en utpräglad högreståndskaraktär har — isynnerhet vad som gäller trädgårdarna — nästan helt och hållet förstörts, och i stället hava under 1800-talets andra hälft tillkommit detaljer, som mera undanskymma den ursprungliga kompositionen än framhäva densamma. Den grundliga reparation, som själva slottet nyligen genomgick under ledning av arkitekten greve SIGGE CRONSTEDT, frilade några värdefulla detaljer, förskrivande sig från 1600-talet. Men trädgårdarna ligga fortfarande i det närmaste lika arkitektoniskt intresselösa, som de varit alltsedan KARL XV:s dagar. Där fordras ett vid studium av gamla Ulriksdalsbilder tränat öga för att upptäcka de spår av äldre anordningar, som till äventyrs dröjt kvar.

¹⁾ Detta Eichhorns yttrande i Nordisk familjeboks första uppl. har upprepats i den andra.

En översikt över anläggningen är därför motiverad icke minst som utgångspunkt för en restaurering — jag hänsyftar då närmast på den ursprungliga lustträdgården — och detta så mycket mera som ett flertal dokument i bild och skrift kommer denna att framstå som en i Sverige egenartad övergångstyp mellan renässans- och barockideal.¹⁾

I den följande undersökningen skola vi följaktligen endast behandla Ulriksdal som anläggning med den huvudsakliga tonvikten lagd på trädgårdarna. Några interiörer bliva därför, med undantag för grottorna, ej föremål för vårt intresse, och byggnadernas exteriörer endast i den mån de medverkat till hela anläggningens utseende. Några smärre meddelanden angående faunan kunna försvaras såsom bidrag till trädgårdarnas karaktäristik.

Jakob De la Gardies och Ebba Brahes tid.

Efter att 1638 ha förskaffat sig diverse hemman i Neder- och Överjärva i dåvarande Sollentuna, nuvarande Solna socken i Stockholms län uppförde fältherren JAKOB DE LA GARDIE, närmast med tanke på sin gemål EBBA BRAHE, några år senare det rektangulära stenhus, som ännu, om också betydligt förändrat, utgör det nuvarande Ulriksdals huvudbyggnad. Slottet uppkallades efter ägaren Jakobsdal, men omdöptes 1684 till Ulriksdal, varför vi i det följande genomgående komma att använda detta namn.²⁾ Enligt HERMAN PADT BRÜGGES gravyr i Svecia bar den västra frontespisen året 1644, vilket tolkats som byggnadsverksamhetens

¹⁾ Bland den litteratur, där Ulriksdal tidigare varit föremål för behandling, må särskilt nämnas: SALVIUS, Beskrifning öfver Sverige etc. (1741), CARLÉN, Ulriksdal etc. (1863), HAHN, De sv. kungl. lustslotten (1899), densamme, Konst och konstnärer vid M. G. De la Gardies hov (1905). — Följande förkortningar förekomma i denna uppsats: K. B. = Kungliga biblioteket, Ka. k. = Kammararkivet, L. U. B. = Lunds universitetsbibliotek, N. M. = Nationalmuseum, R. A. = Riksarkivet, S. A. = Slottsarkivet, U. U. B. = Uppsala universitetsbibliotek, Wennberg = Svecia antiqua et hodierna, under redaktion av Erik Wennberg, 1920—24.

²⁾ Namnförändringen berodde därpå, att dåv. ägarinnan Hedvig Eleonora nämnda år i faddergåva skänkte slottet till sin sonson Ulrik. När denne efter ett år avled, återgick Ulriksdal till riksänkedrottningen.

slutpunkt. Vid denna tid hade man enligt räkenskaperna också hunnit så långt, att man inköpte 708 st. »dagsrutor». HANS JAKOB KRISTLER får med största sannolikhet anses som slottets arkitekt.¹⁾

De veterligt tidigast förekommande räkenskaperna förskriva sig från sistnämnda år (L. U. B., De la Gardieska arkivet, Ekholmen), då även en på Ulriksdal befintlig trädgård omnämnes, dock endast i anledning av likvid för 2 fat tran. Följande år gjordes utbetalningar för en damm. Trädgårdsmästaren, som hette MICHELL BARTELSON, hade under sig åtminstone 6 drängar. — Säkerligen hava vi här att göra med endast en nyttoträdgård. Var denna låg är osäkert, möjligen var det sydväst om huvudbyggnaden eller på andra sidan ån i sluttningen söder om slottet, vilket område under seklets senare hälft benämndes Pustbacke trädgård eller Lilla trädgården.²⁾ Platsen för den nuvarande »lustträdgården» få vi antagligen anse ha varit en oplanterad äng vid tiden för slottets uppbyggnad. År 1647 satte sig emellertid fältherren i förbindelse med den tyske trädgårdsmästaren HANS GEORG KRAUS. I september nämnda år var denne KRAUS ute på Ulriksdal och utsåg plats för en ny trädgård, angående vars utförande undertecknades tvenne till innehållet med varandra närmast överensstämmande kontrakt. (Bil. A och B.) Lustträdgården skulle enligt dessa få en rektangulär utformning och bliva inhägnad av »eine gallaria mit 300 Pfeillern alle mit linden umbunden». Området skulle indelas i nio kvarter med varje likformigt ingårslat av trästaket med portaler och pyramider. »Die vier Jahr Zeiten mit blumen undt die figuren mit bindewerk» skulle förekomma i fyra kvarter, och två skulle prydas av De la Gardies vapen. De övriga tre skulle upptagas av en grotta, en labyrint och »ein Haggarten», varmed väl åsyftades en boské.³⁾

¹⁾ Eichhorn.

²⁾ Bör ej förväxlas med sjöparterrens anläggningar, som omväxlande även buro denna senare benämning.

³⁾ Grimms uttydning: djurgård eller vildpark kan här ej komma i fråga, då det ju är ett regelbundet, mindre kvarter inom lustträdgården, som Haggarten i detta fall betecknar.

Åtminstone 6,000 st. blommor önskade fältherren få planterade på området.

KRAUS förband sig att våren 1648 återvända till Ulriksdal med första lägenhet från Danzig och då hava med sig ej endast två tyska trädgårdsdrängar utan också blomsterbeståndet. Allt vad som angick materialierna till stengrottan samt till trädgården, såsom urnor, krukor och trävirke, skulle DE LA GARDIE däremot själv anskaffa. — Den tyske trädgårdsmästaren skulle kontraktsenligt även taga sig an »den gamla trädgården», återföra denna »in seine rechte forma» och sätta ut spalierer samt förse den med nödigt växtbestånd. För detta sitt arbete hade KRAUS rättighet att uppbära 1,800 rdr i tre olika poster. I denna summa ingick ersättning för de tyska medhjälparna. Utgifter för frakt från Danzig etc. skulle han senare få restituerade och tillgodoräkna sig vissa fördelar på Ulriksdal, såsom fri bostad och vedbrand etc.

Att döma av ovannämnda beskrivning av den tilltänkta lustträdgården är det fråga om en typisk renässansanläggning med sträng symmetri och varje kvarter omgivet av staket med en eller flera portar.

Vem har komponerat den? Det mest aktuella namnet på trädgårdskonstens område i Stockholmstrakten vid sekelskiftet var säkerligen ANDRÉ MOLLET. Hans namn kan i detta sammanhang dock knappast komma i fråga, enär han antagligen ej anlände till Sverige förrän under slutet av år 1648.¹⁾ Och för övrigt överensstämmer ej ovannämnda trädgård med de anläggningar, som MOLLET några år senare skulle rekommendera i sitt arbete »Le jardin de plaisir» (1651) mer än i vissa, för tidssmaken gemensamma särdrag. Av ovannämnda kontrakt 1647 framgår det tydligt, att en ritning över anläggningen då redan var upprättad. »Alles wie der abriß aussweisset», skriver DE LA GARDIE. KRAUS å sin sida förbinder sig att utföra trädgården »nach leut dem darüber mit mir abgerichten Contracte und dem abriste». Detta skulle kunna

¹⁾ Wollin, Kungsträdgården (St. Eriks årsbok 1923—24).

tyda på, att KRAUS själv utfört ritningen, då han ju själv utsett platsen, och detta så mycket mer, som ingen annan nämnes i kontraktet, och det där bestämmes, att så framt KRAUS fölle ifrån, skulle hans medhjälpare slutföra arbetet enligt detta kontrakts fordringar. Ännu så länge kan attribueringen ej fastställas, då man som arkitekt ju också möjligen skulle kunna misstänka KRISTLER, vars insats inom trädgårdskonsten dock är ett oskrivet blad, eller JEAN DE LA VALLÉE. Den förres vistelseort vid denna tidpunkt är emellertid obekant, och den senare befann sig på en längre utländsk studieresa.

Vi återvända till räkenskaperna, vilka alltjämt äro mycket knapphändiga. När KRAUS ånyo kom till Ulriksdal är ej uppgivet, men den 31 jan. 1649 kvitterar han ut diverse in natura på sin lön för närmast föregående år. Mäster MICHELL har kvar sin anställning som trädgårdsmästare. Det är väl i den gamla trädgården, som han arbetar. Både dalkarlar och soldater äro sysselsatta, antagligen med röjnings- och planeringsarbeten. I ett egenhändigt brev (Jakobsdal 29 nov. 1648) befaller DE LA GARDIE KRAUS att skaffa trävirke, säkerligen för läkter o. d. till trädgården. Föröfrigt saknas räkenskaperna angående den nya anläggningens utformning de närmaste åren. Vi erhålla dock några få upplysningar utöver kontrakten. År 1648 nämnes ett lusthustorn och en vattenkonst. Och samma år i maj befaller »Ebba braa, grevina til Läckö», att man skall fiska och sända »til våra Dammar widh Iacobs daal braxnar». Det var ganska stora kvantiteter fisk, som från slottets fiskdammar gingo till köket. Förutom fiskar förekommo i trädgården också påfåglar, svanor och duvor, vilka skötes av djurvaktaren PECCO¹⁾.

År 1650 var som bekant Ulriksdal samlingsplatsen för en historiskt berömd festlighet, när KRISTINA dagarna före sin kröning vistades hos JAKOB DE LA GARDIE och EBBA BRAHE. I ett »förslag till intåg» proponeras, att adeln skall samlas »emellan huset och

¹⁾ De ovannämnda uppgifterna från 1648 äro hämtade i L. U. B., De la Gardieska arkivet. Runsa 12.

Fig. 1. Interiör av stora grottan på Ulriksdal. Pennteckning av A. F. Cederholm, 1821.

trädgården», vilken uppgift kan ha ett visst intresse.¹⁾ Två år senare (12 aug. 1652) dog fältherren. Strax efteråt (den 15 sept.) upprättades det första inventariet angående trädgården, vilket skedde i »Mester Hanss Georgh Krauss nervahru»²⁾ och underskrevs av EBBA BRAHE, Ulriksdals nya ägarinna. Någon under rättelse om hur långt man egentligen hunnit med själva lustträdgårdens utformning vid denna tid lämnas dock ej utan endast en förteckning på några byggnader, som voro karaktäristiska för anläggningen. Först upptages »Den stora Krottan i Trädgården», som ju särskilt omnämndes i kontrakten 1647. Dess exteriör känna vi från några av sticken i Svecia. Byggnaden bestod av en undre och en övre våning, av vilka nu endast den förra annoterats. Denna utgjorde just den s. k. grottan, som hade tre absider, vilka av KRAUS döpts till resp. Saturnus', Neptunus' och Dianas grottor. Väggarna voro helt beklädda med snäckor, hämtade från Portugal, koraller, pärlemor etc. Två morianer

¹⁾ R. A. Kungl. arkiv. Drottning Kristina.

²⁾ R. A. De la Gardieska saml. Ser. F: 6.

flankerade ingången. A. F. CEDERHOLMS pennteckning (U. U. B.; fig. 1) ger — oaktat den utfördes först 1821 — säkerligen en nog så sann bild av denna kuriösa interiör från 1650-talet, även om detaljer, såsom de båda bysterna etc., tillkommo först senare (jmf. inv. år 1707).

Förutom denna kontraktsenligt uppförda byggnad nämner inventariet även den till sin inre prydnad likartade »Krottan oppå Lusthuus Backan», varmed väl är att förstå det lusthus, som tidigare omnämnts och som krönte det blivande Mons Mariæ. Vidare upptages de »begge små Crotterne achter om stoore Steenhuset». Dessa befunno sig alltså på sjöparterren öster om slottet.

Ej minst under 1600-talets förra hälft var det vanligt i Tyskland att uppföra dylika lusthus, närmast efter italienska mönster¹⁾. I Sverige blev knappast någon grotta mera berömd än den stora på Ulriksdal. Mer eller mindre beundrad allt efter tidssmaken kvarstod den till långt in på 1800-talet.

Ulriksdal dröjde ej länge i EBBA BRAHES ägo, fastän det ju ursprungligen ämnats till hennes änkesäte. Redan några månader efter detta inventariums upprättande avstod hon nämligen i ett brev (d. 31 dec. 1652) hela egendomen åt sin äldste son, arvtagaren till både grev- och friherreskapet, MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE.²⁾

Magnus Gabriel De la Gardies tid.

Ett inventarium, upprättat den 20 januari 1653, kompletterar det föregående årets.³⁾ Angående stora grottan lämnas endast uppgifter om den rikt utstyrda övre våningen, som utgjordes av en enda sal, beklädd med silverläder och »10 conterfej målade på bredher». Silverläder klädde även 12 stolar. En vit atlashimmel hölls upp av två förgyllda änglar. Därunder stod en stol med blom-

¹⁾ Gothein, Geschichte der Gartenkunst II, s. 106.

²⁾ R. A. J. De la Gardies saml. Suppl. 7.

³⁾ R. A. M. G. De la Gardies saml. Ser. F: 6. Kop. utan underskrift. Varken Kraus' eller någon annans namn nämnes.

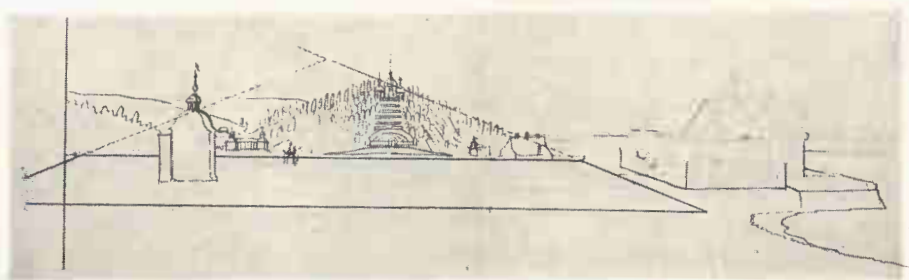

Fig. 2. Ulriksdal från söder.
Blyerts- och pennteckning av Erik Dahlberg, 1661.

migt atlastyg. På ryggen voro två lejon broderade i guld. Dessutom märktes en stor, förgylld ängel med en rosenkrans i handen. — I »Lille trädgården», den östra parterren, fanns en »stoor Fonten aff Metall med figuren Acte[i]on oppå». I gångarna stodo »21 åthschillige slags djur». Koloristiskt pryddes denna giardino intimo ytterligare av 100 träpinnar med förgyllda knappar. En typisk renässansträdgård! Något orangeri hade tydligen ännu ej uppförts, om man icke så kunde benämna »Trädgårdsstugan», som inrymde ett ej ringa trädbestånd, bestående bl. a. av pomerans- och citronträd, planterade i lerkrukor och baljor. Vidare funnos i järnkrukor holländska nejlikor, fikonsträd, provinsrosor etc. Under särskild avdelning i inventariet är djurgården upptagen med 44 hjortar och hindar, 7 vita påfåglar, 24 duvor, en fasan och slutligen en »broket Höna». (Bil. D.)

Icke heller MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE behöll länge egendomen utan avstod denna redan några månader efter tillträdet till drottning KRISTINA, som på egen begäran önskade inlösa densamma mot 30,000 rdr.¹⁾ Denna summa blev dock aldrig utbetalad. Enligt beslut av den 16 sept. 1654 återinträdde MAGNUS GABRIEL som ägare, emedan »chronones medell ähre för denne tydh temmelig knapp berörde summa at erliggia».²⁾

¹⁾ Ka. k. K. br. $\frac{2}{3}$ 1653.

²⁾ Riks. reg. 1654 fol. 1610 $\frac{1}{2}$. Se även Hahr: Konst och konstnärer vid Magnus Gabriel De la Gardies hov, s. 74.

Några nyanläggningar under KISTINAS tid gjordes säkerligen ej.

Den för oss mest anmärkningsvärda förändringen i den nya gårdsstatens sammansättning är, att KRAUS, som nu tydligen avslutat sitt kontrakterade arbete, ej längre är upptagen utan endast den gamle trädgårdsmästaren MICHELL¹⁾, den nyanställda trädgårdsdrängen JÖRAN, »som och acktar Kråttan», tre trädgårdsdrängar, vilka om vintern äro hus- och ladugårdsdrängar, samt djurvaktaren PECCO. Bland vid denna tid nyanställda må ytterligare särskilt nämnas byggmästare MATTIS HOLL från Augsburg, som vi under de följande decennierna ofta möta i räkenskaper angående grottan och vattenkonsterna.²⁾

Angående de närmast följande årens verksamhet hava vi intet av intresse att andraga. Det är först 1660 och senare, som man, huvudsakligen tack vare räkenskaper, kan konstatera en livlig verksamhet. Den första märkliga förändringen gäller uppförandet av flyglarna mot trädgården och muren, som förenar dessa mot väster. Slottet tillföres med andra ord den utbildning, som möter oss i den första kända bilden av Ulriksdal, som skisserades av ERIK DAHLBERG den 12 april 1661 (K. B.; fig. 2).³⁾ Flera detaljer

¹⁾ Michell efterträdde senare av trädgårdsmästaren Erasmus Dietz, som åtminstone från 1661 var i tjänstgöring. (R. A. M. G. De la Gardies saml.). Från och med Hedvig Eleonoras tillträde (1669) var trädgårdsmästaren Zacharias Hesse, som 1669 anlände från Holland, anställd. (S. A. Hovkb.) Denne utkvitterade sin lön sista gången 1679 (S. A. Ulriksdal) och efterträdde av Hans Jahn, som tjänstgjorde ännu 1706 (?). Sedermera anställdes Hans Lagergren, efter vars död 1717 Johan Engman blev antagen (S. A. Ulrd. inv. 1717) och tjänstgjorde till 1724 (S. A. Drottningholm), då Johan Henrik Wolmer förordnades. Se vidare sid. 98 not 2.

²⁾ Holl bekom på 1654 års lön 16 d. smt »för att låta laga sina kläder med, medan han efter H. Höggrevl. excells. nåd. skriftl. befalln. skall förresa till honom». (R. A. De la Gardies saml. H. IV). Holl, som av Hahr upptages först 1664, fortsatte sin verksamhet på Ulriksdal även under Hedvig Eleonoras tid. Han antogs av henne den $12/10$ 1670 (jfr Böttiger: Adr. de Fries s. 2 not 5). År 1681 är han död, och änkan utkvitterar hans lön den $11/1$. (S. A. H. El. hovkb.)

³⁾ Möjligt är det, att tillbyggnaderna utfördes 1660, emedan Magnus Gabriel De la Gardie vid försäljningen av godset 1669 endast upptager byggnadsverksamheten 1660—1669 efter affärstransaktionen 1653. (R. A. De la Gardies saml. Ser. F: 6.)

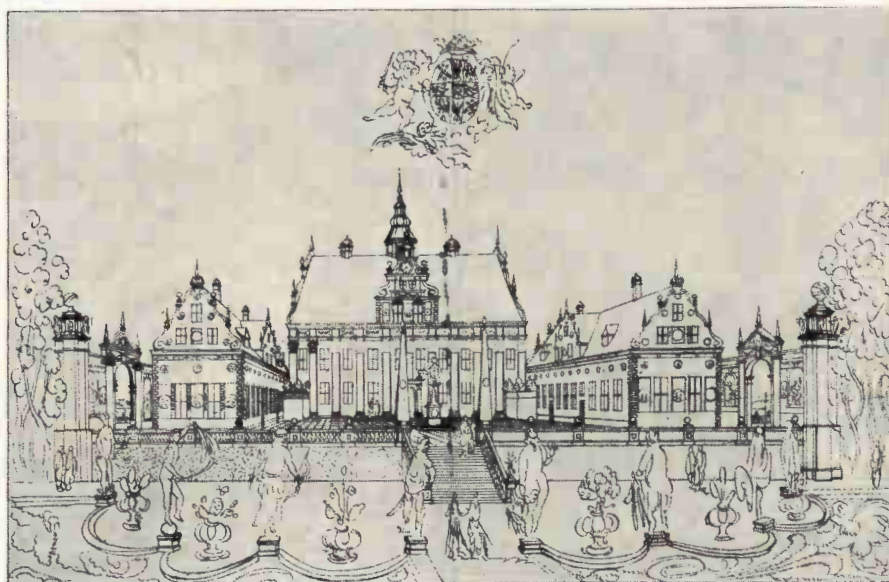

Fig. 3. Ulriksdals slott från väster. Pennteckning av Erik Dahlberg.
Förlaga till Svecia.

tyda på denna ritnings tillförlitlighet. Dessvärre är den föga upplysande angående själva trädgården och dessutom vanskelig att studera till följd av den blekta blyertsteckningen. Så mycket är dock tydligt, att den i form av en rektangel sträckte sig axiellt från slottet och i sin västra del pryddes av den ovannämnda stora grottan. Området var helt omgivet av plank, som mot slottet samt fågelhuset, vilket skymtar bakom grottan, var genombrutet av en portal. Några detaljer av trädgården lämnar teckningen för övrigt ej med undantag för ett lusthus eller en vattenkonst mellan slottet och grottan. Över ån söder om trädgården ledde två enkla broar. Utmed norra stranden, där det låg ett mindre trähus, voro lövträd planterade (?). Utanför själva trädgårdsområdet synes i nordost en byggnad med tre skorstenar samt uppe på kullen i fonden ett med torn försett lusthus, inrymmande en av de i 1652 års inventarium upptagna grottorna. Till detta lusthus ledde en trappa med nedre rampanordning. En omkr. år 1663 utförd situationsplan kompletterar Dahlbergsskissen och bekrä-

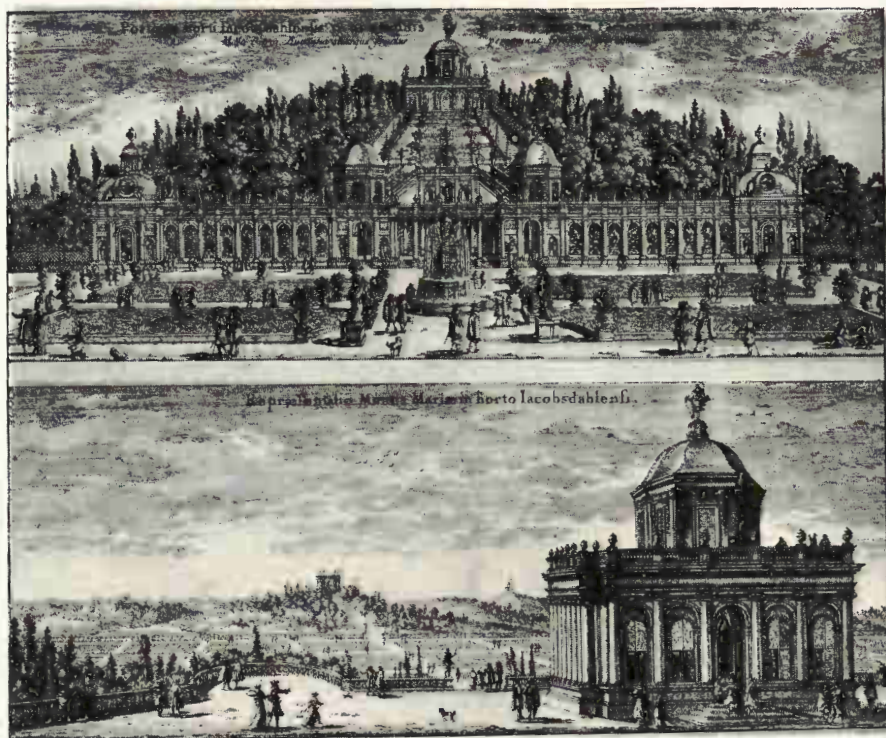

Fig. 4. Ulriksdals orangeri och Mons Mariæ. Kopparstick av Adam Perelle, 1668.

tar, att lusthuset var en centralanläggning, bestående av fem torn. Det låg på en osymmetrisk platå, varifrån utsikter huggits genom det omgivande trädbeståndet mot slottet, stora grottan och fågelhuset.

Ovannämnda skiss medtogs som bekant ej i Sveciaverket, antagligen därför att den efter endast några få år kom att utgöra en föga ståtlig dubblering till den senare komponerade, monumentala utsikten med samma blickpunkt. När längre fram på 1660-talet alla de övriga bilderna tecknades för Svecia, låg det helt naturligt också närmast till hands att endast publicera det, som var representativt för MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIES tid, allra helst som Ulriksdal blev föremål för en utomordentligt rik byggnadsverksamhet just under nämnda decennium.

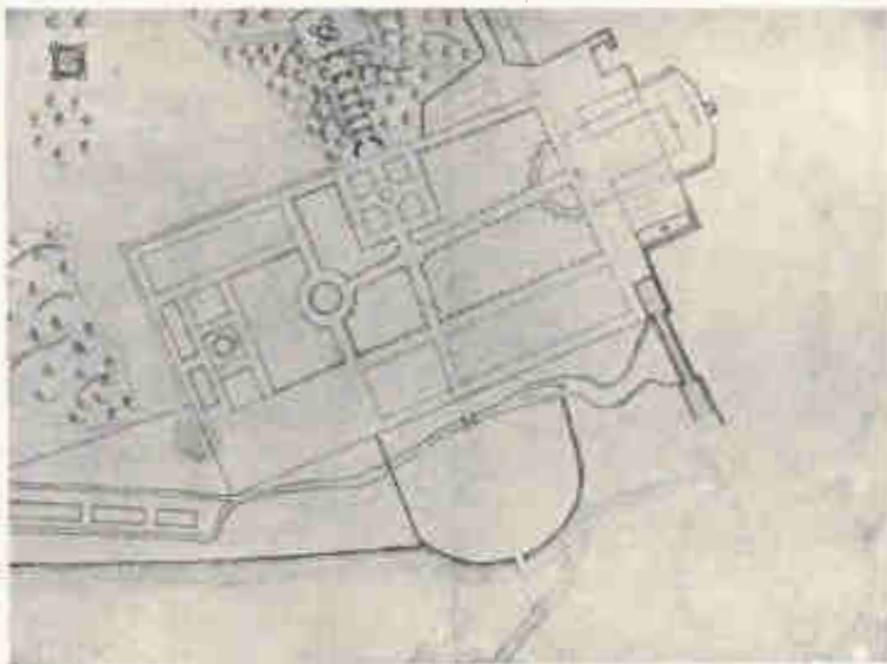

Fig. 5. Ulriksdal, situationsplan över lustträdgården med närmaste omgivning. Akvarell och penna, omkring 1663.

Med undantag för själva slottet och stora grottan uppfördes nämligen under hans tid alla de byggnader, som DAHLBERG låtit an-giva.¹⁾ Räkenskapernas ofullständighet undanrycka möjligheten att steg för steg följa utvecklingen, men de äro tillräckligt tydliga för att övertyga om dennas huvudsakliga räckvidd.

Den livligaste perioden omfattade enligt tillgängliga handlingar tiden 1660—64. Under dessa år utfylldes områdena närmast utanför flyglarna. Vid den södra lades en sjöparterr i flera avsättningar med en svandamm i vattnets nivå. Likaledes förändrades den östra och äldre sjöparterren. Vidare ordnades vägen, som över den nu nyreparerade bron ännu för från slottet uppför backen, där den runda vändplats utformades, vilken likaledes äger

¹⁾ H a h r s åsikt, att Ulriksdals »tillbyggnad och försköning under M a g n u s Gabriel De la Gardies tid sannolikt icke var av någon större betydighet», är därför mindre väl grundad.

bestånd. Den omgavs av ruddammar, som först under de sista årtiondena blivit helt torrlagda. Om allélindar redan nu planterades må vara osagt. Men längre fram, 1680, sattes av dalkarlar 150 träd, av vilka några av de nordligaste ännu äro bevarade.¹⁾ Borggården fick den begränsning av portalförsedda murar, som Svecia visar (fig. 3), och antagligen också avsättningsmuren med en trappa i anläggningens mittaxel. Utmed trädgårdens norra långsida uppfördes i trä ett rikt artikulerat orangeri, bakom vilket uppgången ordnades till lusthuset, som också blev föremål för betydande förändringar (fig. 4).²⁾ Ännu kvarstå i två enkla rader ett antal ekar, som i sin symmetriska gruppering perspektiviskt betona Lusthusbackens höjning och vidd. Enligt prof. ROB. E. FRIES' älskvärda meddelande är det intet som motsäger, att denna anordning förförskriver sig från ifrågavarande tid. — År 1664 kvitterade målaren CARLINUS ut färger till förfärdigandet av »perspektivet på stora berget vid Jakobsdal».³⁾ Det var ju ej ovanligt under 1600-talet med målade perspektiv i trädgårdarna för att därmed ge illusion av större vidd — jmf. t. ex EBBA BRAHES malmgård på Södermalm⁴⁾ — men var och hur detta var utformat på Lusthusberget kan ej närmare angivas.⁵⁾ Förutom lusthuset på Mons Mariæ⁶⁾ uppfördes ett dylikt, även det av trä, på Caninholmen norr om slottet.⁷⁾

Vad själva lustträdgården beträffar, är det mindre lätt att med bestämdhet fixera den karaktär, som den hade på här berörda

¹⁾ S. A. Ulrd. verif. 449.

²⁾ Orangeriet fyllde till läge och placering i terrängen »de anspråk på ett sådant, som Mollet angivit i sin skrift: »är thet bäst at thet åth norre sijdan ståår diupt i jorden men emot södre sijdan hafwer låga fönster».

³⁾ R. A. De la G. saml. H. IV. — År 1663 nämnes »den stora kopparkitteln som uppe på Lusthusberget till vattenkonsten brukas skulle».

⁴⁾ Inv. 1661 L. U. B. De la Gardieska saml. Topographica.

⁵⁾ Mollet förordar »på lärofft målte perspektiver». Målningen i Ebba Brahes malmgård var också utförd på grov väv (blaggarn).

⁶⁾ Denna beteckning, hämtad från Svecia, återfinnes också i räkenk. t. ex. 1683, verif. 207: Maria Hügel.

⁷⁾ Angående det lusthus, som i Svecia förlagts som pendang till Mons Mariæ, kunna vi för närvarande ej lämna några upplysningar.

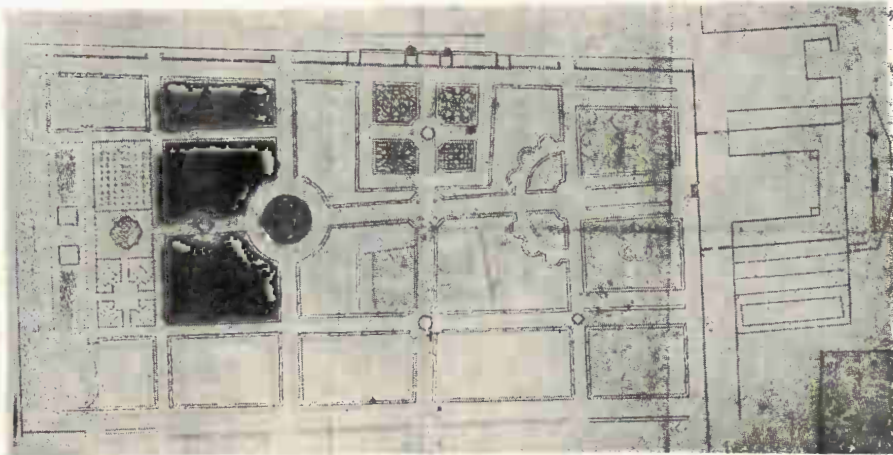

Fig. 6. Ulriksdal, plan över lustträdgården. Akvarell och penna, 1671.

Sveciabilers tid. Huruvida den av KRAUS anlagda trädgården verkligen fick den i kontrakten stipulerade utformningen kan ej heller avgöras. I planen från omkr. 1663 igenkänna vi endast den stora grottan samt de två omgivande boskéerna¹⁾, vilka tre kvarter betydligt understiga bredden på Svecias lustträdgård (fig. 5). Mellan dem och slottet ligga sex kvarter, som delvis beskurits av en liten kvadratisk parterranläggning framför uppgången till Lusthusbacken. Med undantag för denna sistnämnda parterr gruppera sig kvarteren kring en mittaxel, som förvånansvärt skevt löper mot slottets mitt. Söder om denna anläggning sluta sig två kvarter, vilka ytterligare förrycka anläggningens reguljära läge framför huvudbyggnaden. Såsom vi senare skola erfara, var det köksträdgården, som var förlagd till detta sistnämnda parti. Hur stämmer egentligen denna ur arkitektonisk synpunkt mindre representativa anläggning med det mångbeprisade stora kopparsticket av ADAM PERELLE (1670—74), vilket ofta fått tjäna som skolexempel på det främsta vi ägt av trädgårdsanläggningskonst i sen renässansstil? I själva verket har tecknaren av bilden skiljt sig tämligen långt från verkligheten, även om denna, som

¹⁾ Labyrinten är likväl svår att identifiera med det södra kvarteret.

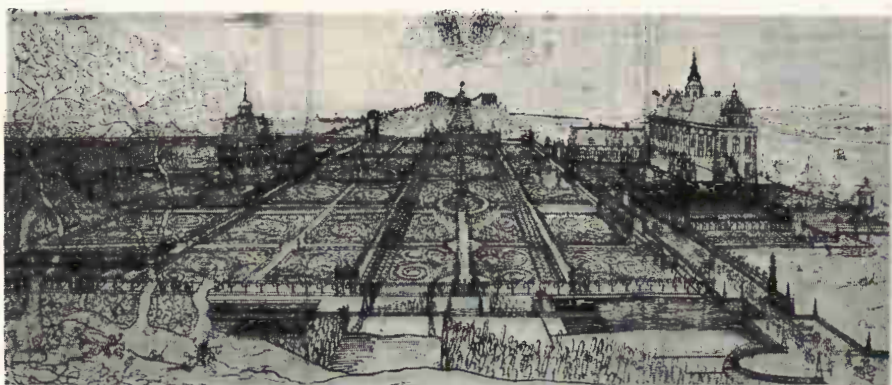

Fig. 7. Ulriksdal. Utkast i penna till förlaga till Adam Perelles Sveciastick (1670—74).

vi skola få se, legat till grund för kompositionen. För att förstå sticket skulle man kunna utgå från det antagandet, att parterren under MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIES tid undergått vissa förändringar, vilket ju också väl överensstämmer med räkenskaperna. Och då hava vi närmast att lita på den »planta utaf Jacobsdals trädgårdh A:o 1671» (K. B., skissamlingen till Svecia), där vi (fig. 6) visserligen finna samma grundstomme som i den tidigare 1660-talsbilden (fig. 5) men med den skillnaden, att kvarteren blivit upplösta i mindre kompartiment, varigenom parterren fått en elegantare och mera homogen karaktär. Studera vi skissamlingen till Svecia, skola vi där ytterligare finna en blyertsteckning och två förlagor i penna till PERELLES stora stick. Efter en jämförelse dem emellan blir det tydligt, att sticket i flera detaljer är en nog så medveten, ideellt syftande komposition. Parterrens osymmetriska läge framför slottet har tämligen sant angivits i den första förlagan (fig. 7) men korrigerats och tillförts full symmetri i den senare (fig. 8). Likaledes hava flera kvarters omgärdsling med staket samt kantning av fristående träd helt slopats i den slutgiltiga versionen. Den första förlagan visar, liksom skissen med Ulriksdal från väster, färdigtecknad 1670, en skulpturprydd halvcirkelformad plats omedelbart framför borggården, medan i den slutgiltiga förlagan denna anordning för-

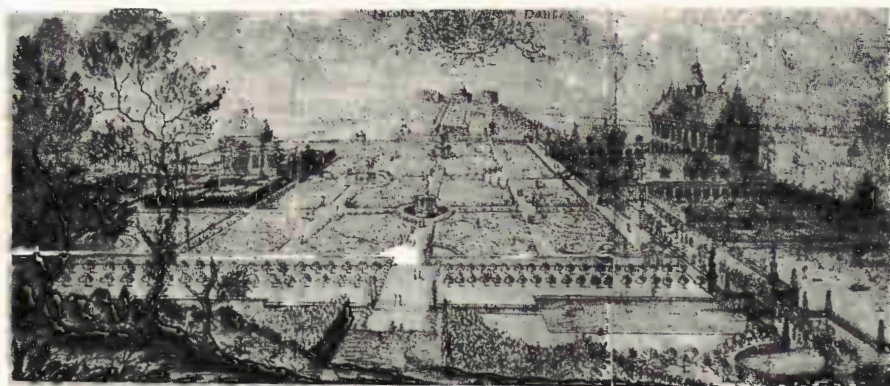

Fig. 8. Ulriksdal. Förlaga i penna till Adam Perelles Sveciastick (1670—74).

lagts bakom andra tvärgången liksom i planen 1671. Den stora vattenkonsten (ej de två i tväraxeln), grottan med sina boskéer samt dammarna därbakom och berget med Perseus och Andromeda hava fått en åtminstone i det stora hela sann utformning. Vad triumfbågen framför grottan beträffar, uppfördes den år 1664 i trä ¹⁾. Kvarteren väster om dammarna återigen och allén mellan dessa äro fantasier.

Det finnes alltså en hel del verklighet i bilden, även om den som helhet ger ett *osant* intryck. Förutom vad som tidigare påpekats beror detta på att köksträdgårdens av träd och staket omgivna sängar i förgrunden slopats liksom parterren med de geometriska renässansmönstren framför orangeriet, och att alla kvarter tillförts en likartad, elegant buxbomritning. Vidare har det perspektiv, som införts i den sista förlagan, kraftigt bidragit till att framhäva en monumentalitet, som aldrig funnits. Trädgården har fått felaktiga proportioner genom tväraxelns överdrivna betoning. Bristen på enhetlig rörelseriktning har härigenom i kopparsticket än mera betonats trots de låga kvarter, som tillförts väster om stora grottan.

Oaktat DAHLBERGS strävan att förläna anläggningen en barockt

¹⁾ R. A. De la Gardies saml.

pompös karaktär gör sig renässansutbildningen dock starkt gällande och ger vid handen, att i grund och botten är det väl den gamla renässansträdgården från 1648, som dröjt kvar, även om flera förändringar ägt rum i barock anda. Denna lustträdgård var dock så pass föga i släkt med den, som graverades av PERELLE, att denna senare rätteligen ej kan gälla som underlag vid en stilanalys av den historiska anläggningen, såsom i bl. a. GOTHEINS och SCHNITLERS framställningar (hos den senare med reservation).

Den övergångsform, som betecknar denna Ulriksdals lustträdgård under MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIES tid, får väl närmast sägas ha stått i släkt med mellantyska förebilder (jfr GOTHEIN) om också med italienska och franska särdrag. Av intresse är att i detta sammanhang studera G. DE SCAICHIS tidiga stick av Villa Medici i Rom, där både ett lusthus till sin inkomponering i omgivningen och en figurrik skulpturgrupp äga flera beröringspunkter med resp. Mons Mariæ samt berget med Perseus och Andromeda. Likaledes kunna vi lägga märke till den tämligen lösa samkomponeringen mellan huvudbyggnaden och trädgården (obetydlig trappa), den bristande enheten i kvarterens gruppering och sängarnas staketingärdsling (fig. 9).

Den bristande sanningshalten i PERELLES översiktsbild¹⁾ verkar onekligen förvånande på den, som tidigare kunnat konstatera nära överensstämmelse mellan verkligheten och Svecias framställning och är underkunnig om den noggrannhet, som präglade ERIK DAHLBERGS kontrollerande verksamhet vid kopparstickens utförande (WENNBERG). En förklaring till att berörda bild fick en mera ideell utformning ligger nog i det förhållandet, att ett tillgodo-seende av MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIES fåfänga och praktlystnad var av den största betydelse för Sveciaverkets fortkomst. På tal om några anteckningar över Ulriksdal, vilka LE PAUTRE 1669 skulle

¹⁾ Det är av intresse att konstatera, att i inga av Ulriksdalsbilderna är själva trädgårdsanläggningen helt överensstämmande. Därför kunna vi knappast antaga, att man utgått från ett då aktuellt men aldrig realiserat projekt. Angående dessa Sveciabilers trovärdighet se vidare min uppsats i S:t Eriks årsbok 1926.

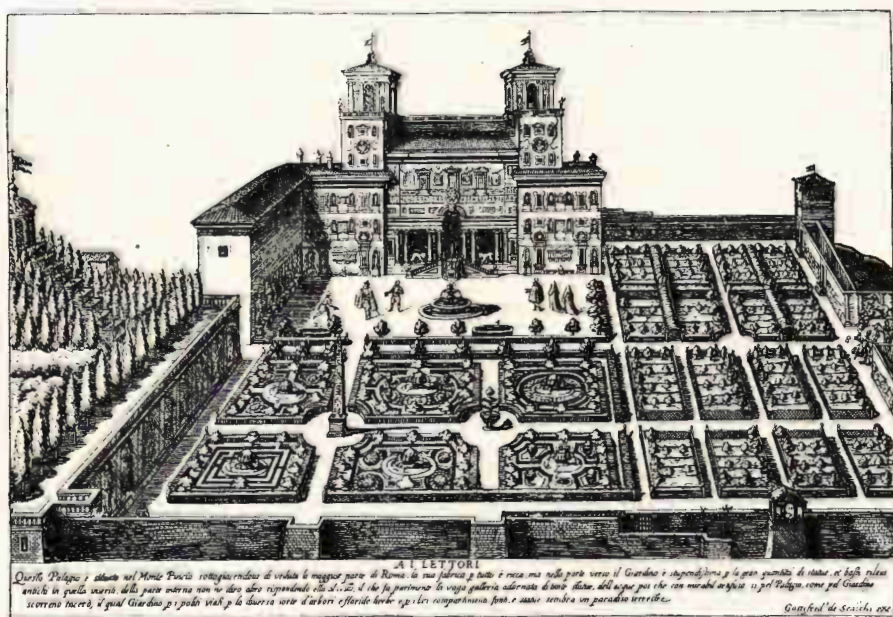

Fig. 9. Villa Medici, Rom, från gårdssidan.

Kopparstick av G. De Scaichi.

gravera, skrev också DAHLBERG till AGRICONIUS, som övervakade arbetet i Paris: »Gudh gifwe han det icke så wille sludra ifrån handen som han har gjort een del andra, dy Rijks Cantzleren ähr mycket Couriös som min herre weet och ähr han som mest drifwer heela wärket» (WENNBERG). Vid en kostnadsberäkning 1667 över utförandet i koppar av vissa teckningar beräknades också »Jacobsdahl med Situationen» till 80 escus, medan sticken i regel belöpte sig till 30 och 20.

Verksamheten i Ulriksdals trädgård var, såsom ovan framhållits, särskilt livlig åren 1660—64, varav vi kunna sluta, att den närmast följande tiden stod anläggningen i sitt flor. Nu tecknades också de bilder, som äro intagna i Svecia, och nu författade JOHAN LOCCENIUS sin lovprisande dikt över anläggningen, såsom förord till OLOF RUDBECKIUS D. Ä:s katalog över det rika träd- och växtbeståndet.

det (1667).¹⁾ Då denna skrift lätt är tillgänglig, vilja vi ej upptaga utrymmet med en närmare redogörelse för förteckningens innehåll. Vi erinra oss, att redan JAKOB DE LA GARDIE bestämde, att åtminstone 6,000 st. blommor skulle planteras i trädgården. Men sonen förmerade beståndet i hög grad. Särskilt bör här påpekas de synnerligen stora inköp, som han gjorde från Amsterdam 1663.²⁾ Bland räkenskaperna förekommer även en utbetalning till dem, som fört »träden till Jakobsdal av Holländska skeppet».³⁾ I ett odaterat »Memoire de ce qui est besoin d'avoir d'Hollande au prain temps prochain» för Ulriksdal upptages 5,000 stycken stor buxbom, benämnd »groove palm», allehanda fruktträd såsom äpplen (bergamotter, rouseller, muskater, renetter), päron, körsbär, aprikoser, persikor samt vidare lindar »semblables aux ormes».⁴⁾ Men MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE importerade växter även från England att döma av flera brev, som högst egenhändigt växladades mellan honom och residenten i London J. LEJONBERG.⁵⁾ De i bil. E avtryckta utdragen gälla möjligen ej Ulriksdal. Men då de äro signifikativa såväl för rikskanslerns som tidens hortikurlära intressen, försvara de väl sin plats. En nutida trädgårdsmästare kan säkerligen ej återhålla ett småleende, när han tar del av de svårigheter, som dessa obetydliga sändningar åstadkommo, och det detaljintresse, som de togo i anspråk även av så högt uppsatta män som en resident och den lysande MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE. Men man bör erinra sig samtida yttranden, såsom följande av ANDRÉ MOLLET: »Ja then sidste konung i Franckrijke ... hafwer icke allenast sielff planterat och ympat uthan hafwer och ännu i thenne dagh effter hans exempel furstar och stora herrar uthi Franckrijke ther til en synnerligh lust och wählbehagh.»

¹⁾ Deliciæ Vallis Jacobææ sive Jakobs-Daal — — — — illustrissimi & excellentissimi comitis & domini dr. Magni Gabrielis De la Gardie — — — prædii et hortorum prope Stockholmiam elogium & descriptio. Upsaliæ 1666.

²⁾ R. A. De la Gardies saml. Räkenskaper. Verifikationsbok. Ser. H. IV.

³⁾ Ibid. 1663.

⁴⁾ R. A. De la Gardies saml. Ulriksdal. Div. handl.

⁵⁾ R. A. Anglica. Rikskanslerens brev till Lejonberg 1663—1673, De la Gardies saml. Skrivelser till M. G. De la Gardie från Lejonberg 1656—68.

Vilket föredöme kunde väl ligga rikskansleren närmare än detta? Föreliggande brevutdrag lämna även det intressanta meddelandet, att vid tuberoseernas inpackning var ANDRÉ MOLLET LEJONBERG behjälplig. När MOLLET lämnade Sverige är obekant, men möjligen var det redan vid 1650-talets mitt.¹⁾ År 1653 utkvitterade han enligt räntekammarboken en viss mindre summa. Men de 1,272

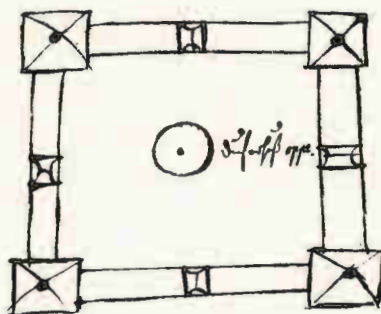

Fig. 10. Ulriksdals fågelhus.
Pennteckning.

dl. smt, som år 1654 debiteras, transporteras år från år ända till 1660, då slottsboken saknas, och äro här de enda livstecknen på drottning KRISTINAS förre trädgårdsmästare. Då hade i själva verket MOLLET rest ifrån Sverige och till England. Detta land lämnade han dock redan 1658 att döma av ett pass, daterat den 29 juni. År 1660 eller säkert 1661 var han åter i England i anställning hos KARL II och arbetade i förbigående sagt bland annat med omläggningen av St. James Park i London²⁾, där han, såsom framgår av brev från LEJONBERG och vilket tidigare ej varit känt, dog strax före den 16 juni 1665.

Vid sidan av floran omhuldades också faunan av MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE. Redan under faderns tid funnos, såsom ovan nämnts, både fiskdammar och djurgård. Det är dock antagligen först under MAGNUS GABRIELS tid, som det stora fågelhus uppfördes, vilket återfinnes såväl i DAHLBERGS skiss 1661 som i den senare stora utsikten. Bland hans egenhändiga anteckningar (R.A.) återfinnes också den här i fig. 10 reproducerade grundplanen.

¹⁾ I Kungsträdgården, a. arb., har jag tidigare ansett, att i 1661 års inventarium med Mollet åsyftats André Mollet, men det kan lika väl vara sonen Jean. Denne sade sig 1676 ha tjänat »la couronne de Suède près de trente années» och erhåller betalning redan 1653 för arbetet i »les deux jardins de sa Ma:te» (Räntekb.).

²⁾ Cecil, A History of Gardening in England, Ed. III, samt The Gardeners Cronicle 1924, s. 272. Litteraturhänvisningen har älskvärt lämnats mig av direktör Carl G. Dahl.

Polacken SCHAMELSCHI var särskilt sysselsatt med detta bygge. År 1664 tyckes arbetet hava varit färdigt, sedan ett dike förts från lustträdgården och till dammen (med pålar och torvavsättning) i fågelhuset samt tornen blivit målade.¹⁾

Angående de skulpturer och vattenkonster, vilka prydde såväl lustträdgården som parterrerna, tillåter oss utrymmet endast att påpeka, att Andromeda och Cupido invid den vattensprutande bronsdraken i en av bassängerna bakom grottan bevisligen funnits liksom vattenskämtan inne i denna byggnad, som ännu 1741 icke utan beundran nämndes av SALVIUS, samt den stora fontänen öster om grottan.²⁾ Drakdammen och dennas pendang kunna ännu skönjas i den fördjupade marken. Redan på kartan fig. 5 hava de angivits, men där äro de olika stora och verka mest som fiskdammar. I planen från 1671 (fig. 6) äro de däremot strängt symmetriska. Detta arbete utfördes av dalkarlar 1663 samtidigt som djupet gjordes större.

År 1669 övergick som bekant Ulriksdal från MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE till riksänkedrottningen HEDVIG ELEONORA. Vid värderingen utgick man från tre poster: 1) det som på sin tid såldes till drottning KRISTINA = 30,000 rdr, 2) det som uppbyggdes under MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIES tid = 59,000 rdr samt 3) för statyer samt div. i trädgården såsom grottan = 6,000 rdr. Den sammanlagda summan av 95,000 rdr nedbringades sedermera till 85,000.³⁾

Hedvig Eleonoras tid.

Slottsbyggnadens nordiska renässanskaraktär på Ulriksdal kunde icke tillfredsställa riksänkedrottningen, vilken just samma år,

¹⁾ Detta år bekostades föda till bl. a. 13 svanor, 30 duvor samt påfåglar. Senare (1668) upptogs ytterligare bl. a. 6 svanor, 12 »persianiska» duvor, 2 orrar, 2 harar, 2 nötskrikor, 30 »parijs fouglar», 50 småfåglar samt i hönsgården 40 gamla och 16 nya höns, 8 gäss, 5 ankor och 7 kalkoner. (R. A. De la Gardies saml.).

²⁾ Vi hänvisa till S:t Eriks årsbok 1926.

³⁾ R. A. Hedv. El. livgedingacta.

Det fotografiska negativet till fig. 11 tillhör Svenska trädgårdar.

Fig. 11. Ulriksdal från söder. Oljemålning av David von Cöln, 1739.

som detta köp ägde rum, fått Strömsholm färdigt, och som under det sista decenniet med levande intresse följt fullbordandet av det ståtliga Drottningholm. Det förvånar därför knappast, att hon lät

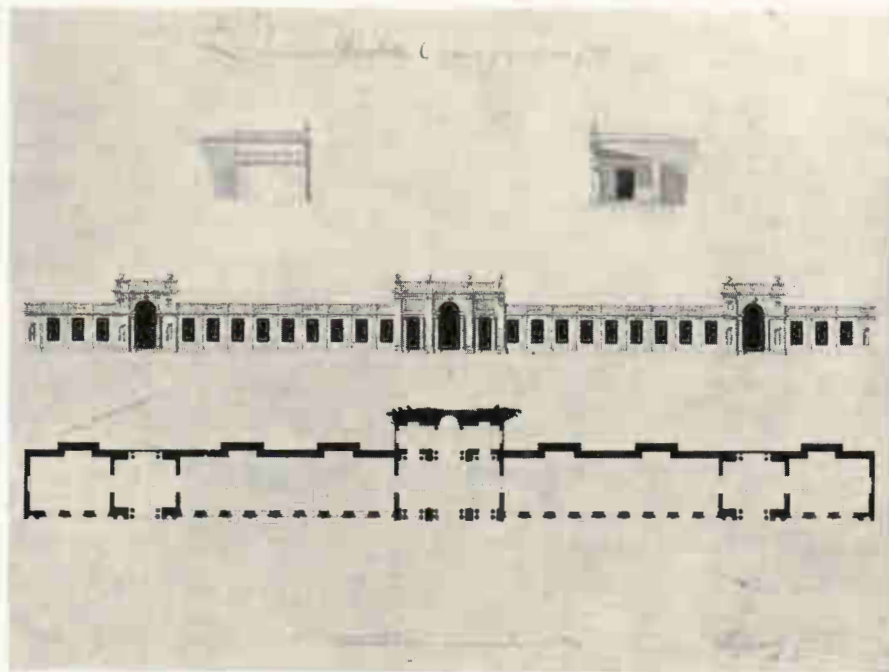

Fig. 12. Ulriksdals växthus, uppmätning av C. C. Gjörwell, 1792.

TESSIN D. Ä. komponera storstilade projekt för det nyinköpta slottets om- och tillbyggnad. Emellertid realiserades endast en del därav, och huvudbyggnaden fick sin planerade utökning verkställd först efter HEDVIG ELEONORAS död. Under hennes verksamhetstid är främst att nämna ombyggandet av båda avantflyglarna (påbörjat 1675) samt uppförandet av Beriderhuset (påbörjat 1671) vid stora infartsvägen.¹⁾

Vad själva trädgårdarna beträffar, utfördes inga större arkitektoniska förändringar med undantag för uppförandet av ett nytt orangeri i sten på det gamlas plats. Detta gjordes dock först omkring 1705.²⁾ Två andra betydligt enklare, sinsemellan lika pomeranshus av trä hade tidigare blivit uppbyggda, 52 alnar långa och 10 alnar breda (1693 o. 1694). Att de trots det enklare materialet haft en omvårdad utformning, därpå tyder den uppgiften, att arbeten i gips utfördes av CARLO CARVOVE. NICODEMUS TESSIN D. Y. nämnes i detta sammanhang. Någon avbildning av dessa sistnämnda byggnader är mig veterligen ej bevarad. Det stora pomeranshuset däremot synes på DAVID VON CÖLNS målning 1739 (Ulriksdals slott; fig. 11) och uppmättes av GJÖRWELL 1792 (N. M.; fig. 12). Med undantag för de tre yttersta fönsteraxlarna i öster och väster, vilka borttogos efter en eldsvåda under tidigt 1800-tal, äger som bekant orangeriet ännu nästan fullständigt i behåll sin ursprungliga exteriör, varför vi ej här dröja vid någon beskrivning. Vem som utfört de ursprungliga ritningarna — HEDVIG ELEONORA nämner om dylika — är ej bekant, men man skulle vilja misstänka NICODEMUS TESSIN D. Y.

Den största förändringen i själva trädgården gällde parterrens symmetrisering. Vi erinra oss från grundplanen 1671 (fig. 6), att en renässansartad anordning framför stora orangeriet med fyra kvadratiska sängar, prydda av geometriska mönster, menligt skar in i de övriga kvarteren, samt att parterrens största

¹⁾ S. A. Ulriksdal.

²⁾ Nämnda år fördes med båt till Ulriksdal div. byggnadsdetaljer av sten, såsom kolonner, pilastrar, baser och kapitåler etc.

vattenkonst ej låg i trädgårdens tväraxel. Fontänen flyttades nu till trädgårdens centrum, varvid den genomgick en betydande förändring, och kvarteren lades regelbundet runt omkring. Den gamla bassängen torrlades. Samtidigt artikulerades parterren med åtminstone två små ovala och fyra små runda bassänger (1686). I anledning av dessa nya dammar anordnades uti Järva »åkergårde» en »hålldamm» (1688). De i samband härmed nedlagda rören, bestående av borrarade trädstockar, blevo senare föremål för synnerligen ofta förekommande reparationer.

För övrigt bestod det arbete, som utfördes under HEDVIG ELEONORAS tid, huvudsakligast i konservering av de anläggningar, som gjorts under MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIES tid, samt stundom av smärre förändringar. Vi skola i det följande ge några exempel.

Balustraden framför borggården målades grön med röda knoppar (1675), två trädgårdsportaler i vitt med cinnoberlister (1673) och trädgårdsplanket rött (1683). GABRIEL CHRISTMAN ombesörjde den stora brons ombyggnad, för vars prydnad utfördes bl. a. 300 st. pelare och 84 st. knoppar och kulor (1676—77). Där stodo också fyra piedestaler med lejon (1680). Platsen för två pyramider »med överhetens namn» kan ej angivas. Avskärningarna på båda sidor om vägen intill bron reparerades. De voro artikulerade med pilastrar och stödde på en gråstensmur (1706). Ofta förekommo reparationer på sjöparterrererna, särskilt gällde det trapporna och balustraderna. En uthuggning gjordes genom djurgården för att ge prospekt från trädgården (1687).

HEDVIG ELEONORA undertecknade i juni 1704 en resolution, som är upplysande om anläggningarnas tillstånd vid denna tidpunkt. Lusthuset på Mons Mariæ var enligt denna synnerligen förfallet, varför det måste reparas. Vad balustradräcken angingo, kunde de enligt riksänknedrottningsens mening nedtagas på tre sidor, under det att den fjärde, som vette mot lustträdgården, lämpligen renoverades. Fågelburen befanns oreparabel, varför den fick bli stående — »till dess han av sig själv nedfaller». Berget vid grottan skulle befrias från de »vattukar», som där varit pla-

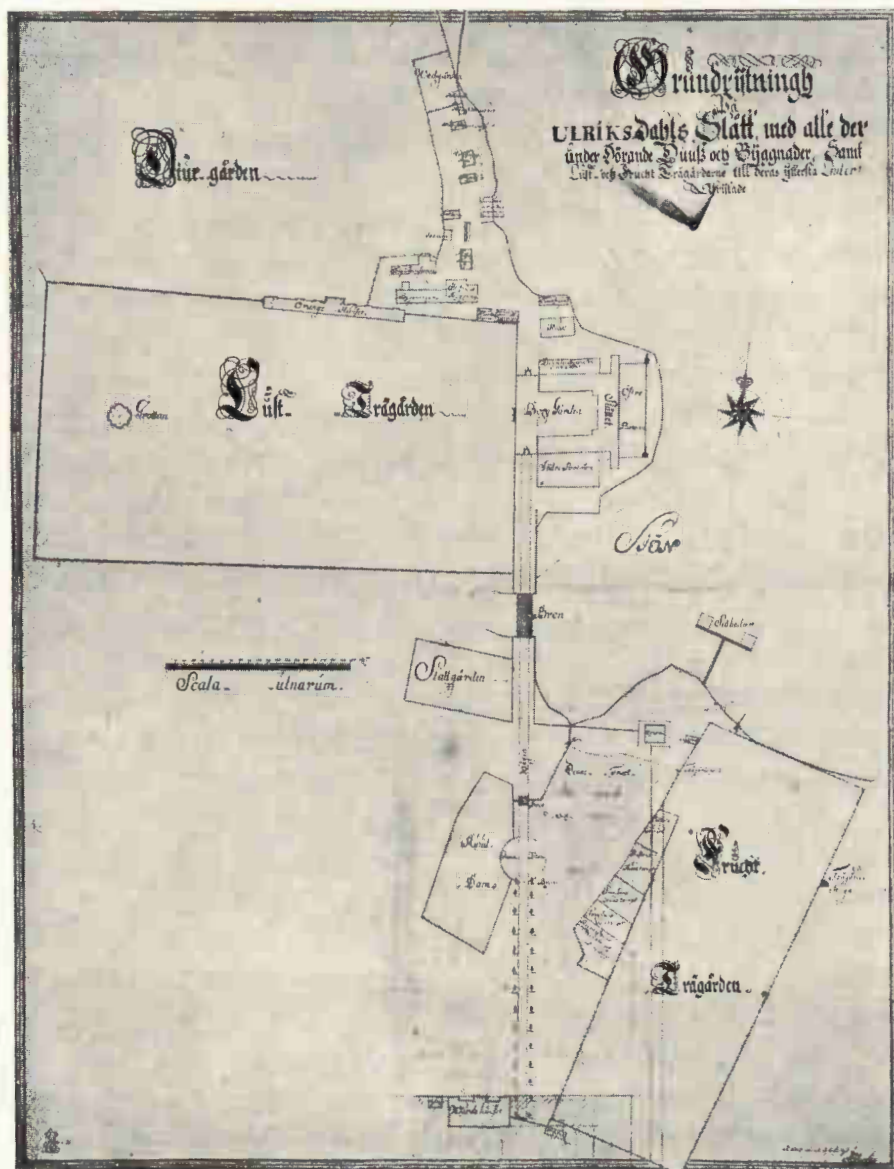

Fig. 14. Ulriksdal. Karta av Nils Edberg, 1709.

kultur vid denna tid. Ute på parterren var buxbomen antingen gles eller helt utgången. Några granar hade dött. Lindhäckarna voro däremot alla i gott stånd, även den som skilde själva lustgården från den i söder belägna köksträdgården, där på tio kvarter brukades kål och rötter. Den östra sjöparterren var indelad i två gräskvarter med berberishäckar och sandgångar (ny plantering anlades 1724). De två åttkantiga kopparklädda lusthusen stodo då ännu kvar liksom de fallfärdiga balustraderna och trappan (de förstnämnda reparerades 1724, då trappan borttogs). Den södra sjöparterren var avdelad i tre avdelningar med buxbomritningar samt allehanda spalier- och fristående träd (äppel-, päron-, körsbärs- och plommonträd, vin o. s. v.). Det långt ifrån föraktliga orangeribeståndet meddelas i bil. H. En stor del av dessa växter flyttades varje vår ut i trädgården och bidrogo helt naturligt i mycket hög grad till dennas förskönande. Koloristiskt bidrogo också väsentligt de många färgrika krukor av »Roans porselin eller Falliance kalladt», i vilka olika slags blommor planterades. Inventariet 1717 upptar en lång förteckning, enligt vilken dessa krukor voro målade i omväxlande färgställningar, huvudsakligen gult och blått, blått och vitt samt grönt och vitt. Särskilt anmärkningsvärda äro »Bouquet waserna af Roans Porselin» med lock, försedda med diverse hål i och för placering av blommorna. Ett viktigt inslag i trädgården utgjordes desslikes av de många marmorstatyer, föreställande antika gudomligheter, vilka stodo utmed gångarna, samt mittfontänen med Skylla omgiven av 14 delfinhuvuden. Andromeda stod vid denna tid ännu kvar »vid berget intet långt (från) grottan».

I närheten av lustträdgården låg en frukt- och köksträdgård, vilken i smal rektangel sträckte sig ungefär från Beriderhuset och ned till vattnet öster om stora infartsvägen till slottet. Tidigast är denna angiven på 1674 års karta (fig. 13), där den betecknas som »Lilla Trädgården». Ena hälften visar nio kvarter, under det den andra är oindelad. En förteckning på vad som växte i denna frukt- och köksväxtträdgård år 1717 meddelas i bil. H. — Något

tiotal år tidigare hade utmed denna trädgårds norra långsida uppförts smärre bostäder med trädgårdstäppor för befattningshavande vid slottet, såsom prästen, fogden och smeden. En karta från 1709 ger desslikes meddelande om läget för den enkla kyrka, som uppfördes strax intill under HEDVIG ELEONORAS tid¹⁾ samt de många smärre byggnader, som grupperade sig norr om lustträdgården (fig. 14).

Även om trädgårdarna alltså, att döma av de meddelade inventarierna, ej visade sig vara i bästa form i alla avseenden under 1700-talets början, så var det ännu värre beställt med faunan. Fågelhuset var ju alldeles förfallet redan 1704. Men i djurträdgården funnos väl ändå kvar några hjortar.²⁾ Som tillskott må upptagas ett fasaneri, som HEDVIG ELEONORA lät anlägga, antagligen strax efter sitt tillträde till gården.

Tydligen hölls Ulriksdal icke i den höga kultur som riksänkedrottningens älsklingslott Drottningholm, även om den höga damen fört sina mest betydande samlingar just till det förra stället.

Det kan vara av intresse att veta, vem som under denna tid egentligen hade överinseendet över Ulriksdals lustträdgård, vilket ej framgår av räkenskaperna, där det än är trädgårdsmästaren, än vattenkonstmästaren, än någon arkitekt eller byggmästare, som skriver under attesterna. År 1703 beslöt HEDVIG ELEONORA, att inspektoren skulle ha ansvaret för allt med undantag för själva växtbeståndet. Men redan året därpå skedde en förändring i denna arbetsfördelning. Genom ett kungligt brev av den 26 aug. 1704 befalldes nämligen, att »hele dispositionen och inseendet över trädgården... och allt vad som därav dependerar» skulle anförtros intendenten JOHAN HÅRLEMAN. Önskade denne, att några förändringar skulle göras, hade han att inlämna memorial och in-

¹⁾ Kyrkan revs som bekant under Karl XV:s tid, varefter nuvarande uppfördes efter ritning av Scholander.

²⁾ År 1687 t. ex. fingo kanslirådet Vallerstedt och den danske envoyén nådigt tillstånd att skjuta två hjortar. (S. A.).

vänta K. Maj:ts nådiga approbation eller å hennes vägnar kungl. rådets och guvernörens befallning. Men vad medlen anginge, hade inspektoren dem om händer. Enligt dennes instruktion (av den 29 dec. 1703) skulle under drottningens bortovaro allt hållas stängt, men när »någon av kondition eller annat kuriöst och hederligt folk begärer att få se», så måtte han få bli insläppt.

När sistnämnda inventarium upprättades 1717, hade riksänkedrottningen varit död i två år. Såsom ersättning för lån övergick Ulriksdal då till staten, som senare överlämnade godset till FREDRIK I.

Frihetstiden.

Det skulle kanske ligga nära till hands att misstänka, att Ulriksdal den närmaste tiden än mera förföll. Men i själva verket utgjorde de följande årtiondena en betydelsefull period i slottets historia. Härvid åsyftas ej endast uppförandet av slottets nuvarande tredje våning, stall och vagnshus samt stenbro över ån utan fastmera infartsvägens ordnande och trädgårdarnas omläggning.

År 1721 planterades granar från slottet fram till stora bron. Samma slags träd prydde också stora parterren, vilket framgår både av SALVIUS (1741) och av räkenskaper före lustträdgårdens omläggning vid sekelmitten. Klippta granar tyckas med förkärlek ha använts i de svenska barockanläggningarna som ersättning för cypresser. För detta hava vi möjligen att tacka ANDRÉ MOLLET. Han är åtminstone den, som mig veterligt först påpekade granens användbarhet som prydnadsträd och ersättning för sin sydländska motsvarighet. En annan detalj, som under de närmaste åren också tillförde trädgården ett nytt karaktäristiskt inslag var den nu s. k. drottningallén, som från och med 1724 började anläggas utmed lustträdgårdens södra långsida. Flera häckar planterades, bl. a. från den pittoreska köksbyggnaden¹⁾, som låg norr om slot-

¹⁾ Jfr Cederholms akvarellerade teckning i U. U. B. Den är repr. bl. a. i H a h r, De sv. kungl. lustslotten.

tet, fram till orangeriet. På drottningens befallning inramades sängarna framme på stora parterren av fruktträd. Likaledes planterades dylika på södra sjöparterren, varför några »häckgrindar» eller »espalier» (54 alnar i längd, 4 alnar i höjd) där uppsattes. De båda sidomurarna på borggården och deras portaler gjordes nya efter CARL HÅRLEMANS dessin, och räckverket mot trädgården stämdes i neutrala toner. Vi äga, såsom ovan påpekats, en oljemålning över Ulriksdal från denna tid, signerad 1739, av DAVID VON CÖLN (fig. 11). Anläggningen överväldigar sannerligen ej betraktaren. Man förvånas över de små måtten och den ännu trots allt bibehållna renässanskaraktären. Men man bör ej alltför mycket tro på den som konstnär tämligen fumlige VON CÖLN. En så viktig detalj som drottningallén har han utelämnat liksom köksträdgården. Men det nybyggda slottet, orangeriet och lusthuset äro tillförlitligt återgivna. Lägg för övrigt märke till granarna på bron, de två fontänerna närmast slottet, vilka några år före målningens utformning omnämnas i räkensk., och marmorskulpturerna, som centrerade de med ritningar försedda kvarteren. Kort efter denna målning utförande blev trädgården under CARL HÅRLEMANS ledning föremål för den omläggning, som här tidigare i förbigående bebådats. I slottsräkenskaperna bliva vi uppmärksamgjorda på denna förändring i ett memorial från trädgårdsmästaren JOHAN HENRIK WOLMER till slottets ståthållareämbete (11 apr. 1744), vari han säger sig »fått erfara, att åtskilliga alléer och fruktträd här vid k. slottet och uti trädgårdarna skola anläggas och planteras», och påpekar, att överintendenten VON HÅRLEMAN befallt honom att borttaga alla spaliéer i trädgården. Detta att trädgårdsmästaren säger sig »fått erfara» är av intresse, ty det visar, att det ej låg inom hans befogenhet att förändra trädgårdens komposition. Jfr instruktionen 1704.

År 1744 sattes det nya arbetet också i gång. Dalkarlar togo, såsom befallt var, bort spaliéerna och höggo ned granarna på rabatterna. Den gamla köksträdgården slopades fullständigt. Tack vare Vasabibliotekets nyligen inträffade införlivning med

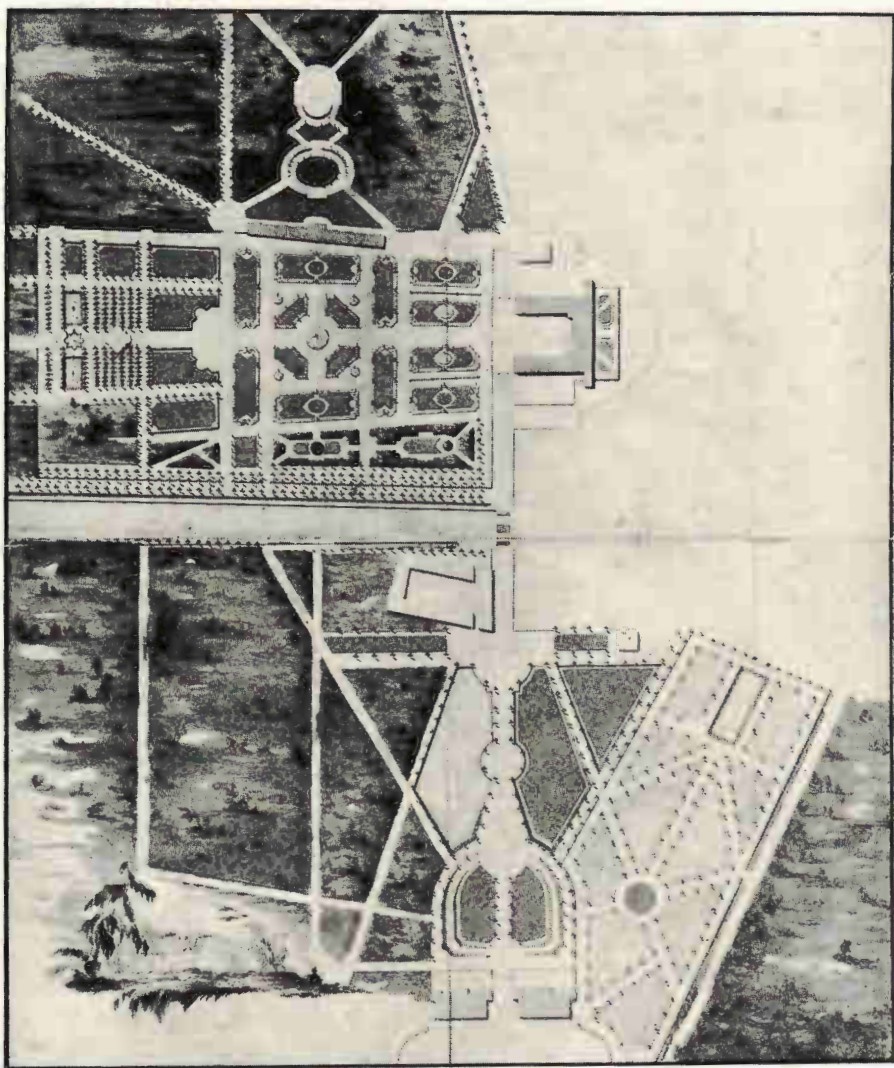

Fig. 15. Ulriksdal. Projektdetalj, labyr.

svensk statsegendom har återbördats den eleganta labyr, som åskådliggör hela det nya projektets omfattning (fig. 15). Det är av största intresse att jämföra detta med en karta från 1773—1775 (fig. 16), varigenom vi bli underkunniga om vad som verkligen fördes fram till realisering. Det geniala med

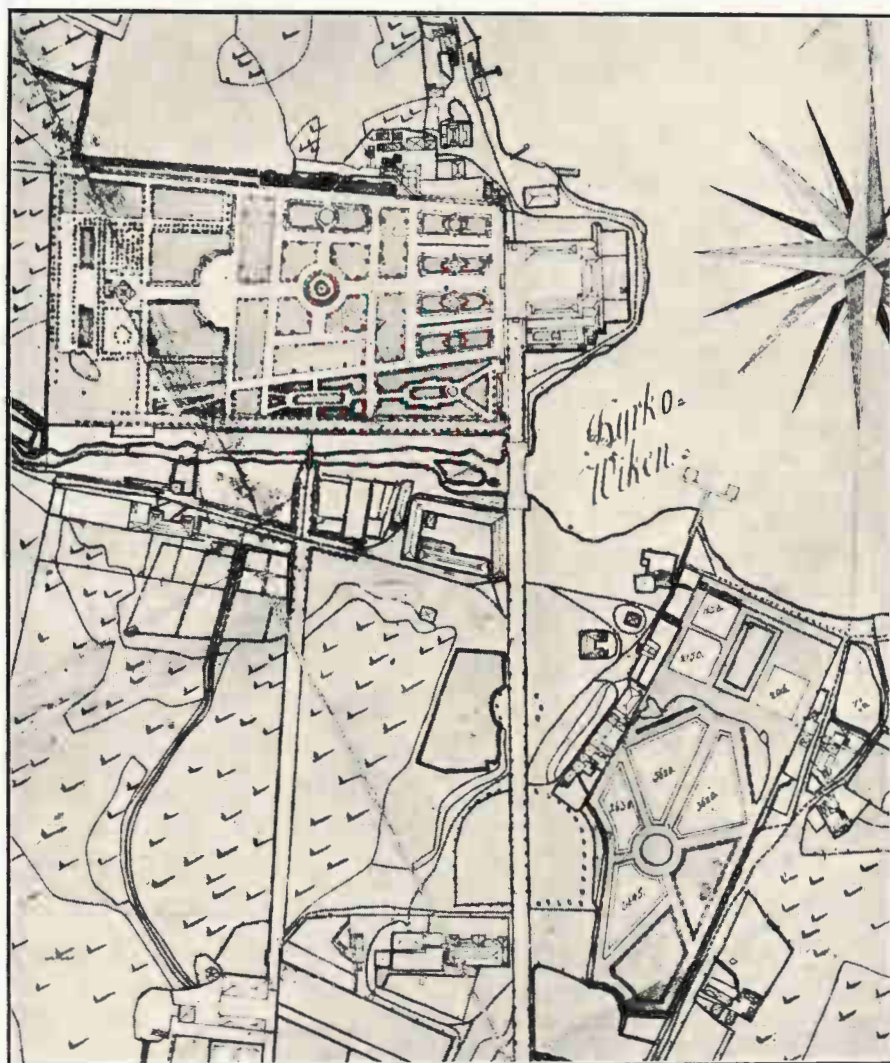

Fig. 16. Ulriksdal. Detalj av karta, 1773—75.

ändringsförslaget av lustträdgården låg däri, att denna med bibehållande av grottan och trädplanteringarna omkring denna tillfördes en modern karaktär och fullt symmetrisk parterr framför slottet. Detta åstadkoms huvudsakligen därigenom, att köks-trädgården utbyttes mot boskéer (de planterades med lind

1745—47 och kvarstå som bekant ännu, även om de delvis uppblandats av självsådd lönn etc.). Vi erinra oss från tidigare planer, att parterrens norra och södra långsidor icke voro parallella, men genom att utbilda de nya boskéerna kilformigt kom parterren att bli symmetriskt innesluten av divergerande linjer, varigenom suggererades en vidd av barock karaktär. Såsom fond i väster planterades lindar i flera rader. Öster om boskén uppfördes en liten byggnad för högvakten. Parterrens uppdelning i kvarter med omväxlande horisontal och vertikal betoning överensstämmer i det stora hela med varandra i lavyren och kartan, även om den sistnämnda visar mera avtrubbning. Kvarteren kring mittfontänen fingo sålunda behålla sin renässansartade slutenhet i stället för projektets upplösta 1700-talsform. Endast kvarteren närmast framför slottet¹⁾ och orangeriet hava blivit centrerade av fontäner och inramats av plates bandes med allehanda färgrika lökväxter, vilka inköptes från Hamburg (hyacinter, tazetter, tulpaner etc.). Även anskaffades buxbom. De övriga kvarteren utbildades endast med grästorv och konturerades av glest ställda träd. »Lindskogens» 365 träd invid grottan undergingo (1746) en säkerligen välbehövlig rensning från mossor och torra kvistar till 12 alnars höjd. Den planerade anordningen bakom orangeriet upp mot det gamla lusthusberget blev ej annat än projekt liksom den yttre allén i söder och åns omläggning till kanal. Men uthuggningen väster om lusthusberget genomfördes. I lavyren äro de många oregelbundna husgrunderna mellan slottet och orangeriet endast svagt markerade för att därmed ange det önskvärda i byggnadernas rasering. Men därav blev intet. (Detsamma gäller de små byggnaderna vid köks- och fruktträdgården.) I en större oljemålning, som nu tillhör Nyköpings residens, fixerade SÄFVENBOM på 1760-talet denna nyanlagda trädgård med utsikt från orangeriet mot slottet (fig. 17). Den är dessvärre betydligt mörknad.

¹⁾ När de därstädes nu befintliga tvenne lindkvarteren planterades kan ej bestämt fixeras, men måste det ha ägt rum efter 1775 (jmf. den detta året slutförda kartan).

Fig. 17. Ulriksdal från nordväst. Oljemålning av Säfvenbom.

men ger man sig tid, skall man finna överensstämmelserna med HÅRLEMANS plan. Utöver denna meddelar målningen, att glest ställda formträd, klippta dels ovala, dels i flera våningar, inramade de främre parterrkvarteren. I den långa gången i norr trängdes orangeriträd, planterade i fyrkantiga eklådor. Den å inventariet 1779 och tidigare 1717 nämnda skulpturgruppställningen å ömse sidor om mittgången återfinnes egendomligt nog ej.

Betrakta vi planen fig. 15, finna vi, att projektet ej endast omfattade själva lustträdgården utan även området söder ut. Man har där kring stommen från MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIES tid skapat en rytmisk följd av förplatser utmed infartsvägen närmast slottet. Redan 1721 arbetades vid »den nya vägen med dijkande och planerande samt träns planterande». Det gällde med andra ord den i flera vinklar gående lindplanterade väg, som med vändplan i krökarna utgår från landsvägen. (Den karta, av vilken fig. 16 är en detalj, är återgiven i fig. 18.) Själva inkörsporten till slottsområdet förlades till Beriderhuset, som tänktes kompletterat med en byggnad av samma typ. Man kom ej längre än till jämnandet av marken. Nedanför på sluttningen mot slottet lyckades man dock tack vare FREDRIK I:S frikostighet¹⁾ i det närmaste genomföra projektet, om också med vissa modifikation. En iritning på NILS EDBERGS karta 1709 i Kungl. byggnadsstyrelsen (fig. 14) ger vid handen, att man först tänkt indela Vårdshusbacken med alléer, brutna i räta vinklar. Mera smidigt ansluter sig till sluttningens karaktär den senare, genomförda kompositionen med de rader av lindar, som i mjukt böjda linjer för blicken nedför backen mot ruddammarna, där träden inrama ett cirkelrunt vändplan för att sedan i rak linje löpa mot slottet. SÄFVENBOM och GUSTAF III (fig. 19) hava båda i resp. olja och akvarell (Ulrd. slott o. N. M.) under 1760-talet målat utsikten mot slottet från Vårdshusbacken. Träden verka i deras arbeten leksaksaktigt små, och anläggningen saknar därför naturligt nog sin nuvarande storslagna karaktär. Det gamla Beriderhuset, som under 1700-talets förra hälft varit värds- hus, ändrades på FREDRIK I:S bekostnad vid seklets mitt till boll- hus, samtidigt som där inreddes opera- och komedirum. Den enkla port med målade plank, som förr utgjort den mindre representa- tiva entrén till Vårdshusbacken, ombyggdes 1761. Den kom att bestå av stenstolpar och räckverk i järn, som målades i grått och spanskt grönt. CEDERHOLM avritade portalen 1821 (U. U. B.). Man skulle kunna hålla för troligt, att de klagomål, som gjordes 1725

¹⁾ R. A. Kungs- o. kungsladugårdar.

Fig. 19. Ulriksdal från »Confidensen». Akvarell av Gustaf III.

till följd av att oringade svin marscherat in på slottsområdet och skadat träden, nu ej längre skulle behöva upprepas. Men trots kungliga brevs bestämmelser angående vakt vid porten klagade ståthållaren ännu 1789 över att dessa objudna gäster allt fortfarande skaffade sig tillträde till borggårdarna.¹⁾

Slutligen hava vi att fästa uppmärksamheten på nyordnandet av frukt- och köksträdgården på den gamla Pustbacke trädgårds tomt. Vid en jämförelse av fig. 15 och 16 framgår den nära överensstämmelsen mellan det projekterade och det realiserade. Mera givande än att ange respektive räkenskaper under de år, den utfördes, är det säkerligen att relatera ett inventarium, som upprättades 1785 (S. A.), då FREDRIK WOLMER²⁾ var trädgårdsmästare.

¹⁾ S. A. Brev till Ulriksdals ståthållareämbete. — År 1725 målade v. Cöln tre tavlor med påskrift ang. alléernas skyddande. (S. A. Drottningholms byggnadsr.)

²⁾ Denne hade vid faderns, J. H. Wolmer, död år 1765 utnämnts till trädgårdsmästare vid Ulriksdal »i anseende till den besynnerliga kunskap och skicklighet» han förvärvat såväl utom som inom riket. Tidigare hade han även biträtt fadern på Ulriksdal.

Fig. 20. Ulriksdal från sydost. Gravyr av J. F. Martin efter pennteckning av A. F. Cederholm.

På ömse sidor om dammen (den igenfylldes på 1880-talet) nere vid sjön lågo två kvarter öppen jord med en trädskola av 13 äkta träd. De två stora öppna kvarteren ovanför hade följande inramning: det östra, 29 äppel-, 2 päron-, 5 körsbärs-, 6 stickelbärs- och 5 vinbärsträd; det västra, 20 äppel-, 6 päron-, 2 körsbärs-, 4 ordinära dito, 6 stickelbärs- och 5 vinbärsbuskar. Ovanför i öster låg ett trädkvarter med 23 äppel-, 1 päron-, 1 körsbärsträd, alla äkta, samt 19 oäkta körsbärsträd. Till vänster om föregående kvarter var den öppna jorden omramad av 7 äppel-, 2 päron- och 5 körsbärsträd, 4 ordinära körsbärsträd och 9 vinbärsbuskar. Mitt för gången låg ett kvarter, som bar några sängar med jordgubbar och var inramat av: 13 äppel-, 3 päron-, 6 körsbärsträd, alla äkta, ett oäkta körsbärsträd, ett plommonträd, en stickelbärsbuske och 30 vinbärsbuskar. Öster därom låg ännu ett trädkvarter med 2 päron- samt 46 bruna körsbärs- och äppelträd. Trädgården var omgiven av gärdesgård, innanför vilken nästan runt omkring löpte

häckar av åtskilliga slags vilda lövträd (S. A.). — Denna trädgård flyttades under tidigt 1800-tal till sin nuvarande plats (norr om lustträdgården), som redan på 1770-talet var odlad.

Tiden efter 1772.

Efter frihetstiden har Ulriksdals trädgårdar föga av intresse att bjuda på. En sådan detalj, som att den fontänör, som antogs 1791, till yrket egentligen vor blockmakaregesäll, är nog så betecknande. Redan 1770 hade för övrigt den engelska parkstilen börjat underminera den arkitektoniska formen. Då raserades nämligen stora delar av den östra sjöparterren och drogs landsvägen runt slottet utmed stranden¹⁾, där träd planterades.

När CEDERHOLM 1816 tecknade av slottet från sydost, var hela östra terrassen bortnivellerad. Utsikten är väl känd tack vare J. F. MARTINS gravyr efter CEDERHOLM (fig. 20). Den södra parterren bibehölls ännu en tid, och där byggdes två lusthus, vars enkla inredning inventarierna beskriva.

Några smärre nyanordningar gjordes i lustträdgården. Ett persikehus uppfördes och ananashuset utvidgades. På befallning av GUSTAF IV ADOLF (1796) gjordes orangerifönstren större med anledning av de orange- och lagerbärsträd, som senare flyttades från det fallfärdiga orangeriet på Karlberg, vilket innehöll nära 200 st. av nämnda trädslag. (S. A.)²⁾ Tidigare hade gamla fasaneriet förändrats till bostad för den som lektor 1773 anställde JEAN FRANCOIS BEYLON. Och i samband med ombyggnaden hade en

¹⁾ År 1736 hade hörnpaviljongen nedtagits. (S. A. Drottningholms byggnadsr.)

²⁾ Dessförinnan hade samma år Ulriksdals orangeri inventerats i anledning av att trädgårdsmästaren Carl Ihrström efterträtt Fredrik Wolmer, som avlidit den 1 aug. 1796. Ur det då upptecknade orangeribeståndet må här nämnas: 26 lagerbärs-, 29 pommerans-, 12 persiko-, 6 apelsin-, 2 pampelmus-, 4 mullbärs- och 10 fikonsträd (17 fikonsträd hade »på någon tid» flyttats till Haga), 16 st. myrten, 2 st. Punica Granatum, 4 st. Ananas (varav Ihrström anskaffat 50 st. De förvarades i Ananashuset.), 1 st. Helleborus niger, 12 st. månads- och provinsrosor, 4 st. Syréner Persice, 1 st. Aloe Vera etc. — Här må även påpekas, att orangeriet 1812 genomgick en större reparation, sedan statskassan lämnat 4,342 rdr. Även från 1821 äro att anteckna vissa reparationer.

mindre trädgård och park ordnats däromkring.¹⁾ Året efter BEYLONS tillträde uppsades också falkenermästarren MICHAEL VON HAMS från sin tjänst som fasanmästare. Till VON HAMS efterträdare utsågs pådrivaren PETTER NYKVIST. Ett demokratiskt drag så gott som något annat! Men redan

Fig. 21. Ulriksdal. Grottan.

Pennteckning av A. F. Cederholm, 1816.

1776 skänktes såväl fasaner som markattor, påfåglar, paradisfåglar och pärlhöns till BEYLON. Möjligen inrymdes dessa i det mindre fasanhus, som ligger norr om BEYLONS byggnad. År 1819 utbjöds i Dagligt Allehanda rum till uthyrning i Fasanhuset.²⁾

Det mest anmärkningsvärda och tidstypiska under innevarande period var inköpet till slottet av 2,000 st. vilda träd och buskar, vilka av trädgårdsmästaren CARL IHRSTRÖM år 1801 hämtades från Kungl. slottsköksträdgården i Uppsala och planterades väster om Ulriksdals lustträdgård, där en mindre park anlades, vilken naturligtvis kallades Engelska parken.³⁾ I samband härmed kom den i trädgårdskompositionen tidigare outnyttjade ån väl till pass. Kanaler grävdes och broar spändes över vattnen. Senare — under KARL XV:s tid — överflyttades från Haga den ännu populära bro, vilken är utformad som ett nät, upplyft av två negrer.

¹⁾ En instruktiv karta finnes i U. U. B. Jfr Holger Nyblom: Beylon (Svenska hem, 1916).

²⁾ S. A.

³⁾ S. A. 1801. 1802.

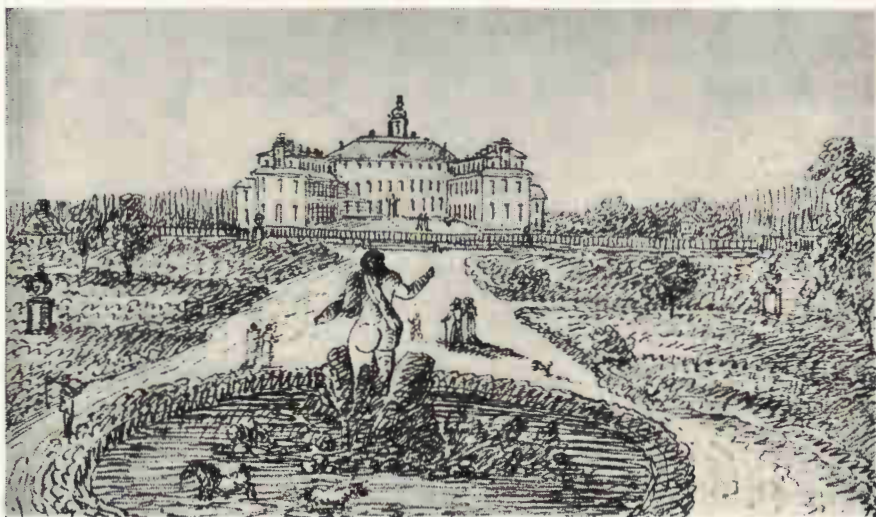

Fig. 22. Ulriksdal från väster. Pennteckning av A. F. Cederholm, 1821.

Men den gamla anläggningen förföll allt mer och mer, även om det under stundom planterades några nya fruktträd på parterren, särskilt framför orangeriet. De defekta marmorbilder, som överflyttades till SERGELS ateljé redan 1787 för att repareras, återkommo aldrig. Och den övriga skulpturala utsmyckningen var ytterst ramponerad. Några byster deponerades före 1806 i BEYLONS lägenhet. Kring grottan hade 1811, då CEDERHOLM tecknade av den, boskén på ömse sidor tydligen sedan flere år varit utan tillsyn (fig. 21). På berget, där Perseus och Andromeda en gång stått, var en valvbåge av tegelsten det enda, som påminde om en tidigare anordning. Fråga är, om CEDERHOLM hade reda på platsens föregående, ty hans teckning är endast benämnd: Vid Ulriksdal (1816). Utsikten från grottan mot slottet (1821) är kanske den, som bäst ger bilden av anläggningens förfall, även om den ej i allt är sann (fig. 22). En pittoresk bild av de många låga trähus, vilka alltsedan 1600-talet trängt sig samman bakom orangeriet i Lusthusbacken, och som ännu 1821 stodo kvar, om också högst fallfärdiga, ger CEDERHOLM i fig. 23.

Sistnämnda år, då denne dilettant under sommaren vistades

Fig. 23. Ulriksdal. Slottet från nordväst med diverse byggnader på sluttningen av Mons Mariæ. Pennteckning av A. F. Cederholm, 1821.

på Ulriksdal och som vi sett utförde flera icke konstnärligt vidare framstående men ur andra synpunkter värdefulla teckningar, kom att inleda en ny period i slottets historia. Då uppläts detta nämligen till bostad åt den av KARL JOHAN inrättade invalidinrättningen, som kvarstannade där till 1849.¹⁾ Efter den förfallets tid, som dessa år omfattade, var det långt ifrån en slottsanläggning av tilltalande utseende, som övertogs av OSKAR I för kronprinsens räkning. Under dennes regering blev som bekant Ulriksdal åter föremål för omvårdnad, vars pietetsfulla karaktär likväl enligt vår nuvarande uppfattning var mindre framträdande. Efter det att själva slottet med SCHOLANDER som arkitekt reparerats och till interiören delvis genomgått radikala förändringar, riktades uppmärksamheten på lustträdgården, där kort sagt allt raserades och nivellerades med undantag för orangeriet, mittfontänens basäng samt boskén och allén i norr. Det var huvudsakligen 1856—1858, som detta arbete utfördes, varigenom slottet kom att ligga på nästan samma nivå som parterren, där gräskvarteren likväl i

¹⁾ Bergström, K. invalidinrättningen på Ulriksdal.

Fig. 10. Building on the main station.

quadrant. The building is situated on a hill, and the surrounding area is a large, open field. The building has a central tower and a flag on top. The field is grassy and there are some trees in the background. The building is a large, multi-story structure with many windows. The field is a large, open area with some trees and a fence in the foreground. The building is a large, multi-story structure with many windows. The field is a large, open area with some trees and a fence in the foreground.

Fig. 11. Building on the main station.

The building is a large, multi-story structure with many windows. The field is a large, open area with some trees and a fence in the foreground.

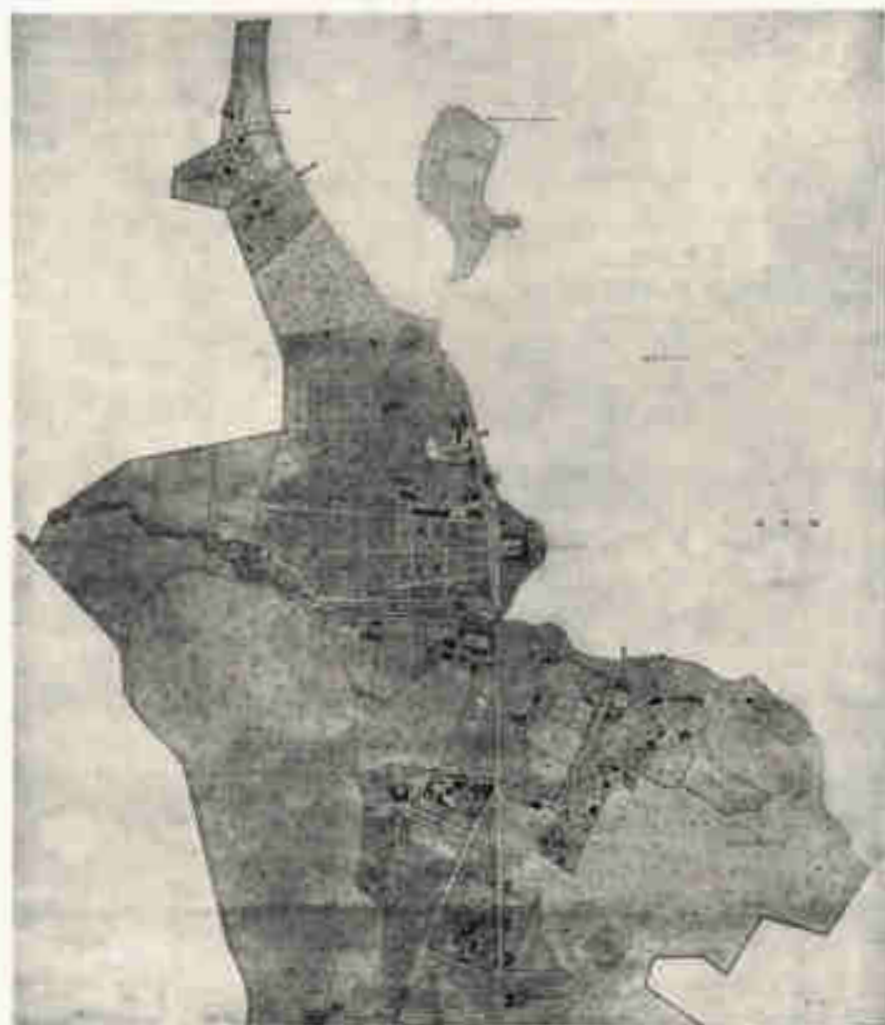

Fig. 1. Map of the British Isles.

The map shows the British Isles, including Great Britain and Ireland. The map is oriented with North at the top. It features a grid of latitude and longitude lines. Various regions and islands are labeled with text in a historical script, likely Latin or Old English. The map is drawn in a style typical of 17th or 18th-century cartography, with a focus on geographical details and administrative boundaries.

på parterren samt till två vattensprång öster om slottet och en fontän, som senare uppfördes på borggården.¹⁾ Vattenverket blev färdigt 1860 och prisades i den samtida litteraturen, ej minst »de vackra ornamentsprydda järnrören, varigenom vattnet uppspringer, samt de dyrbara bassängerna», som götos på Hällefors.²⁾ Andra smärre förändringar, såsom en Schweizerstugas uppförande på Kaninholmen, köket och kapellet av SCHOLANDER etc. intressera knappast. Efter KARL XV:S död igenfylldes parterr-bassängen (fig. 25), och senare nedhögs den södra boskéns västligaste parti.

Jämföra vi den här reproducerade kartan från 1880 (fig. 26) med den från 1773—1775 (fig. 18), skola vi finna, att grundplanen trots allt i flera hänseenden är densamma. Vid ett besök på Ulriksdal kan man ännu bättre övertyga sig om 1700-talskarakteren, all hårdhänt behandling till trots. Även tidigare epoker hava lämnat spår efter sig. Såväl bassängerna bakom grottan som Andromedas berg, uppgången till Mons Mariæ och avplaningen uppe på höjden, uthuggningen från parterren mot norr, fågelhusets plats och kanalen därifrån till trädgården röja sig inför en uppmärksam blick. Men det är i flera fall mera ett antikvariskt än ett konstnärligt intresse, som där fostras.

Någon tanke på trädgårdens återförande till sitt gamla skick ligger naturligtvis utom varje diskussion. En fördjupad historisk kunskap om Ulriksdals historia ur arkitektonisk och hortikulär synpunkt bör dock kunna gälla som garanti för en pietetsfull vård och leda eventuella förändringar in på rätta banor. Endast genom en rensning av parterren skulle man vinna något av det, som var konstituerande för den barocka trädgårdskonsten, nämligen öppen parterr i kontrast mot sluten boské. På så sätt skulle den gamla lustträdgården återfå åtminstone en reflex av närmast den karaktär, som CARL HÅRLEMAN en gång tillförde den.

¹⁾ S. A. 1859.

²⁾ O. Carlén. Ulriksdal.

Hans Georg Kraus' kontrakt med Jacob De la Gardie.

(Lunds universitetsbibliotek. De la Gardieska samlingen. Topografi, Uppland, Jakobsdal.)

Mester Hans Georg Krauses revers 24 Septemb. 1647.

Demnach der Erleuchte Hochwohlgebohrne Graff undt Her, Her Jacobus De La Gardie, Graf zu Lecköö, Freijherr zu Eekholm, Herr zu Hapsahl, Dagdöö, Kolcha, Kijdha, Runsa und Arnö, Ritter, Ihrer Königl: Maij:tt undt dero Reiche Schueden Rath, ReichsMarsch und General Feldt Herr etc. mit der endts benambten, accordiret undt gehandelt, dass ich Künfftigen früling /: Geliebts Gott :/ hier bey Ihre Gräfl: Excell:s Gutte undt Höfe, Jacobzdaall, uf den Platz, so ich ausgesehen undt Ihre Gräfl: Excell: dazu, zurichten lassen werden, einen neuen garten anlägen undt verfertigen solle; Alss verspreche undt verobligere Ich mich hirmit bey meinem ehrlichen nahmen und wahren worte dass ich kunfftigen früling geliebts Gott, mit den ehrsten, von Dantzig anhero ablaufenden Schuten mich zusambt dreij gesellen undt meinen Sachen, anhero verfügen undt hir einstellen will, undt solchen mit mihr veraccordireten Garten, nach leut dem darüber mit mir ufgerichteten Contracte und dem abriste anlegen undt verfertigen, Allen Garten gewächsse wie die nahmen haben mögen, und den auch in allen Quartir allerhandt blumen zum wenigsten 6 000 st. uf meinen eigenen unkosten von Dantzig verschaffen undt mit bringen, Jmgleichen auch in die Töpfe allerhandt rare gewächsse, undt also den garten damit gebuhrehndt versehen, undt vollendt färtig verschaffen undt liebern, Ich solle undt will auch den alten garten da selbst zu rechte undt in seine rechte forma bringen undt dan drittens auch eine Crota in den neuen garten zu richten undt färtig machen, wass materialien so wohll darzu alss auch sonst zu den garten, an drate Töpfen undt holtz werke dar zu nötig, wollen Ihre Gräfl: Excell: selbst dar zu verschaffen lasen, alleine solle ich die arbeit forsetzen undt treiben undt wass mein arbeit dabei, verrichten, Ich sohl undt will auch mich niemandt sonste verobligiren noch einige arbeit ohna Ihre Gräfl: Excell: wissen und zulassung, sonst ahnnemen ehe undt bevor ich diesse itz gemelte werke verfärdiget habe, undt also dass werch gantz färtig liebern; Derent gegen haben Ihre Gräfl: Excell: mir eines vor alles zugesagt undt uf dreij terminen leut dem Contraite erlegen zulassen versprochen vor meine mühe wahlung undt arbeit, auch unterhaltung meiner dreij gesellen, so ich selbst unterhalten undt lohnen solle. Ein Tausendt Achthundert Reichs D:r freij wohnungen undt holtz, auch ein Viertheill Jahr Zwölff her nacher continue undt jährlich achte Knechte so ich zu der arbeit bei beden garten zugebiten haben solle, undt Ihre Excell: selbst unterhalten lassen, auch, zum garten zweij Pferde wo mit ich also alles fertig liebern solle. Jmfall auch, da Gott vor sein wolle :/ ein Todes fall in Zwischen kehme, undt ich auch Gottes Verhengniss durch den Zeitlichen Todt abginge, ehe denn dass abgesetzete wärck, von mir verfertiget, alls sollen die Meinigen mit meinen gesellen, dass wärch wie es sich gebühret undt aussgelobet zu wollen führen, undt färtzig zu liebern skulden sein undt voll Thuen. Zu mehrer Versecherung dessen, und dass solches vor mir undt den Meinigen ufrichtigen

undt ehrlich gehalten werden solle, habe ich diesses eigenhendig Unterschreiben, auch Pitzschaffte bekräftiget. So geschehen in Stockholm den 24 Septemb: Anno 1647.

(L. S.)

Hanss Georg Krauss,
Gärttnr und blomichs.

Bil. B.

Jakob De la Gardies kontrakt med Hans Georg Kraus.

(Lunds universitetsbibliotek. De la Gardieska saml. Topografi, Uppland, Jakobsdal.)

Wijr Jacobus De la Gardie etc.

Verkundhen hirmit dass wir mit dem Ehrbahren und Kunsterfahrenen Hanss Geörg Krausen, von Anspurg Gärttnern, uf nach folgende weise accordiret undt gehandelt haben, Es solle unss gedachter M:r Hanss Geörg, nach seiner Gotthelfenden glücklichen wieder kunfft, kunfftigen fröling, bey unsern Gutte und Hoff Jackobzdall, einen neuwen Garten, in welchen kommen sollen Neijn Quartiere, alss:s mit gleichem bindewerck, Portalen undt Piramides, in 4 derselben sollen kommen die vier Jahr Zeiten mit blummen undt die figuren mit bindewerk, inn: 2 unsern wapn, und in die übrige dreij, in eins enn Crota, dass ander in laborints, undt ins dritte ein Haggarten undt ringtz ümb den garten eine gallaria mit 300 Pfeillern alle mit linden ümbunden, alles wie der abriß aussweisset, undt solchen garten, solle er uf den Platz so er aussgesehen undt wir darzu zu richten lassen werden anlegen undt verfärtigen, undt alle garten gewächsse, wir die nahmen haben mögen, so in diesen garten notig, auch in all Quartiren, allerhandt blummen Ciederer zum wenigsten 6000 stk: / sein sollen:/ Solle er uf sein eigenunkosten von Dantzic mit bringen und in den garten verschaffen ungleichen, auch in die Töpfe allerhandt rare gewächsser, undt also den garten da mit wie es sich gebühret versorgen undt färtig machen, Jtem auch die Crota zu richten undt machen, wass materialien darzu, so wohll alss auch sonst zu dem garten an Drate, Topfen, Holzwärk von nöten sein wirdt, wollen wir selbst verschaffen lassen, alleine solle er dass werck treiben undt wass seine arbeit darbeij ist verrichten undt also dass gantze wärk fertig liebern. Er solle auch denn alten garten Zu rekte undt in seine rechte forma bringen undt mit Spalier auss setzen, undt wass gewächsse dar in noch nötig, solle er verschaffen undt mit bringen, welches wir ihme wolle bezalen lassen. Wor solche seine mühe und arbeit haben wir ihme /: Hanss Georg Krausen :/ eins vor alles zugesagt undt versprechen, wo von er auch seine dreij Teutsche gesellen selbst ablonen und unterhalten solle Ein Tausendt Acht Hundert Reichs Thall: alss ehrstlich diesen winter in Dantzick Sechs Hundert Reichs Thll: undt hernach wen er inn der arbeit begriffen Künftiges Jahr, zu wass Zeit er es hernechst benötigt sein wirdt, wieder Sechs Hundert Reichz Thll: wass er aber in Prouiant undt anderen Persehlen nötig undt auss nehmen wirdt, solches solle noch markgang ihme ann solchen geldhen gekurtzet werden, die übrigen Sechs Hundert Reichs Thll: sollen Jhme, wenn dass werk färtig, undt er seine arbeit alles verrichtet haben wirt auch richtig ausgefolget undt gezahlet werden. Über dieses wollen wir Jhme auch seine unkosten, so er

uf der reisse von Dantzick anhero uf dem skiffe vor fracht thuen wirdt lassen restituiren undt wiedher bezahlen Jhme auch hier negest mit freijen nothdürfftigen logementern undt wohnhäußenen vor sich undt sein Volch beij unseren hofe Jacobzdall, neben eine gutten Kreütter stuben und Kellern, auch holtze, so viele er zu brennen nötig, versehen lassen. Undt dann auch beijden garten, dass ehrste Viertheill Jahr, Zwölffe her nach er aber nur acht gemene Knekte, so er wasser zu tragen undt andere grobe arbeit zu machen gebrauchen, undt zur arbeit seinen gefahln auch zu beeden garten, zu gebieten haben solle Jhme halten lassen welche wir selbst ablohnen und unterhalten lassen wollen, wie ungleichen auch zwei Pherdhe, so er zu garten arbeit gebrauchen solle. Jhmfall auch so Gott gnädig verhüten wolle, ein Todes vall in Zwischen keime, undt er mitter weille, er dass werk färtig würdhe, durch den Zeitlichen Todt abgienge, allss sollen die seinigen, mit den gesellen, so er beij Jhme gahabt, dass werch wir es vor accordiret worden undt aben gemeldet, fort zu stellen undt färtig zu liebern verpflichtet undt verbunden sein gestalt er sich auch gegen unss über dieses alles ver reversiret. Das diesses also beder seits ufrichtig gehalten undt nachlebet werden solle, haben wir disses eigenhendig unterschreiben undt Grafl: Inseigell bekreftigen lassen. Datum Stockholm den 25 Septemb: A:o 1647.

(L. S.)

Jacobus De La Gardie.
Graffuen zu Läköö.

Bil. C.

Inventarium 1652.

(Riksarkivet. De la Gardieska samlingen.)

G. De la Gardies godshandlingar (ser. F: 6) Jakobsdal.

Den 15 September Invenradess Efterschrifne Sakher som fölier, och schedde utj Mester Hanss Georgh Krauss nerwahu — A:o 1652.

Uthi Den Stora Krottan i Trägården befinness, som nödigst ähr at antechna.

Enär man i Krottan ingår, står i Muren på högre handen En Murian Ehnarest och een hoop aff dee Snecher som till Steen Wordne och ifrån Portugal kombne, insatte ähre, Der Jempte finness och 3 st. Coral Sniker, rödhe,

Sammaledhes Ähr på wenstre sidan, gent Emot, een Murian, Och der Jempte insatte 2 st:r Corall Sniker, rödhe.

I Satturis Crotta, Effter som trögårdhmestern den namn gifwit, Och ähr på Wenstre sidan, ener man Ingähr

befinness

1 perlemors Snecken	5 st. liphorn	16 st:r gundeler
2 st:r perlemors drikzschål	2 st:r Hellmer	2 Trumpeter.
3 st:r store Ostinsche Jacobs	6 st:r perlemors Öhren, ostinsche	
1 liten trumpet	1 strimat schneckh.	
1 stoor Indianisch grodha		

I Neptunus Crotta på högre sidhan:

12 st:r liphorn	3 st. Trumpeter	— 9 gundeler.
4 st. Hellmer	4 st. perlemors drikesschåler	
2 östinsche perlemors Ören.		

I Diana Crotta som ähr gint emot dörren:

10 st:r perlemors drikesschål:r	13 st. liphorn	— 6 st:r Gundeler
1 Trumpet	5 st. strimate Snecker.	1 Hellm.
14 st. Östinsche perlemors Öhren		

Öfwer dörran Oppå Wäggen finnes på Karlerne bådhe:

2 st:r perlemors Öron Ostinsche	2 st. Gundeler
1 perlemors drikesschål	1 liphorn.

Oppå blarren hufvudet:

3 st. Gundeler.

Oppå fruchten som Opsatte ähre öfwer dörren:

9 Östinsche perlemors Öron	— 11 st. gundeler
3 st. Strimoge Snecker	

I gaflen gent Emot dörren, Opsat på Muren på fruchterne:

3 st. strimoge Snecker — — — — —	8 st:r gundeler
7 st. Östinsche perlemors Öhron.	

Oppå — 3 st:r blarren hufvudet:

2 perlemors drikesschål:r	1 Gundell
1 strimat Snecke	1 Östinsch perlemors Öhron.
2 Omvändi Jacobs Mussler	

I Krottan Oppå Lusthuus Backan:

16 st. rödhe Coral Sniker	50 st. rödhe Coraler store fankirseber
3 st. Små Coral Sniker	1 stor huit Coral Snik
35 st. Små Coraller och Cornioler	
33 st. huit Cornioler	
8 st. i drufwewis hengiande Cornioler	
4 st. perlemors drikschål:r	9 st. liphorn
6 st. Strimote Snecker	1 stoor Spinne Weef
2 store Trumpeter	1 liten trumpet
5 st. perlemors snecker	5 Gundeler
7 st. Krefter	3 st. hellmer
4 st. Östinsche perlemors Öhron	
1 Östdinsch schildpadda.	

I begge små Crotterne achter om stoore Steenhuset först i den Crottan som står
åt Ladegården

14 st. rödhe Corial sniker	änn 1 liten huit Coral Snike
2 st. Östinsche perlemors Öhron, store	
3 st. Små hellmer	1 Gundell
1 strimot Sneckh	2 liphorn
3 Jacobz Mussler ligge Omvende,	

I Denn Andre Crottan som ähr på den sidan åth stallet

9 st. rödhe Coral sniker	1 Stoor huit Coral Snike
1 Corral bellete rödt	2 st. huite aff Elfenbeens beletten
8 store perlemors Öron östinsche	6 st. liphorn
1 liten östinsch trumpet	1 strimot Snecke
1 liten perlemors drikeysschål står öfwerst ibland 4 schall satte	
2 Jacobs Mussler, ligge Omwende.	

Ähnn Finnes EffterSchrifne löse Saker,

1,310 st. perlemors schåler
1 Tunna sönderbrutne perlemors mussler
 $\frac{3}{4}$ Tunna Swarte Snecker
1 Kista medh Former
5 Tunner Oleschter Kalkh
28 perlemors Öhron
5 st Gundeler
1 partj Jacobsdecken
1 partj Jacobs Mussler store
1 partj Dito små
1 partj Alle handha Snecker
1 Wicht aff Messingh
1 Jern gryta
1 liten Koppar Kettell
2 st. horn aff Swerdfisch
1 deel berggrönt
1 deel grönsån
1 del fulfonium
1 del terpentin
I 1 Oxehöfd; ähr på $\frac{1}{4}$ aln högd linölia
1 deel medh gibbs
2 Messings hestehufwuden
Koppar

(L.S.)

*Ebba Brahe, Grefwinna
till Läckö.*

Bil. D.

Inventarium 1653.

(Riksarkivet. De la Gardieska samlingen: De la Gardies Godshandlingar.
[Ser. F: 6.] Jacobsdal.)

Copia Aff

Inventarium Widh Jacobs Dahl Den 20 Janvary A:o 1653.

Uthi Grottan.

Op uthj Sahl, klädt rundth Omkringh med Silfwer lädher Allehanda fergor.
12 stohlar kledde aff samma slag.

1 Inlagdt Ekebordh medh 1 hwit Attlasch bordhtecke sydt medh åthschillige
ferger rundt Omkringh medh silkes fransser.

- 1 hwit blommert attlasch himmell silchesfrantz Omkringh medh 2 förgylte Englar som hållan, 1 blommert Atlasch stool medh armar och på ryggen, leyon stickadhe af guldh 2 Stycken.
- 1 Skenckh medh En drels dukh.
- 10 Conterfey Målade på bredher.
- 1 Stoor förgylt Engel som henger uppe utj Crottan medh een rosenkrantz i handen.
- 7 st. W: } Gyldenläder till stolar.
- 9 små W: }

Uthi Trägårds stugun:

- 8 pommerantz trä i leerkruckor.
- 3 Citron trä i leerkruckor.
- 4 Citron trä i baljor.
- 3 Winstocker i baljor.
- 1 lerkruka medh loorbeer.
- 1 Juckert gloriosa i lerkruka.
- 1 flors Cardinales }
- 1 Capisine Roser }
- 1 Snondt rosa }
- 1 Zwi Clamess }
- 1 Tepatika }
- 8 krukor lediga }

leerkrukor.

Jern Krukor: .

- 12 medh Hollendische neglicor.
- 3 medh små neglikeständh.
- 3 medh spansche Jahme.
- 7 Fikonträn, 3 Ketmes, 1 Laures, 2 Winter meyran.
- 1 Alwe, 1 Roosmarin, 1 Sipress, 1 Suckerroth, 1 Spansche Serena.
- 1 Capres, 1 Judesträ, 2 krucker medh 5 Portegis husrötter.
- 1 Miritus, 1 granate trä, 1 gyllenäple, 1 Somakh.
- 1 litet trä som bere tidigest blomor, 1 lorber.
- 2 Flors Cardinalis.
- 10 provinss roser, 1 Spanisch Klee.
- 8 ledige Jern Kruckor.

Uthi En Balga ståår:

- 1 st. lorber.
- 1 st. Wilde Salve.
- 1 st. Aurikula.
- 2 st. fikon trä.
- 17 st. pomeranss och Citron trä gjorde af Jern.
- 3 st. Conterfey som scholle stå i trädgården.

I Lille Trädgården:

- 1 stoor Fonten aff Metall medh figurer Acteon oppå.
- Frocktaffel kledde medh grönt fint kledhe och silkes frantz Omkringh.
- 2 Elfenbens bollar dertill.
- 2 Ebenholtz Kolfwar medh silfwer beslager.

- 21 Athschillige slags diur som stå i gångerne.
 1 Messings Watnspruta.
 9 Athschillige Stycken som brukas Oppå Watnkonsten at lata Watnet Springa igenom.
 1 förgylt Messinghz fath.medh een Citron uthj.
 100 Träpinnar medh förgylte Knappar.
 2 Kålfwar at slå boll medh.

Diuregården:

- 44 Diur store och små hiortar och Hinner.
 7 hwita Påfoglar.
 24 Dufwor.
 1 Fasan.
 1 broket Höna.
 1 stoor saltsteen i Ladun.

Bil. E.

**Utdrag ur brev från residenten J. Lejonbergh till rikskansleren
 Magnus Gabriel De la Gardie.**

(Riksarkivet. De la Gardieska samlingen: Skrivelser till M. G. De la Gardie.
 [Ser. C: 1.] Från J. Lejonbergh 1656—68.)

 Anbelangande Rosenträna och Tuberosan, som Ed:s HögGl: Exell:tz ... migh om att påminna, skall Ed:s HögGl. iagh ike allenast me... uthi näste februarij eller Marty månadst upwachta, Uthan... Drottning Christinæ förige Trägårdz Mästare på... tjänst ähr, sökia att erhålla een fullkomblig underrättelse huru man sigh medh Tuberosen förhålla skall, så att han reuissere dhen experience som han sielf säger sigh hafua dheruthi... af alt mitt hierta, dhed andre tillfällen kunde sigh... kunde wijsa Ed:s HögGl: Excell:z min skyldige tak-samheet.

 Aller Underdånigste hösrame
 tjänare och Cljent
J. B. Leijonbergh.

..... 1665.

 J morgon sänder iagh på Götheborgh medh Skeppare And. Biörsson een lijten ask medh Sex rötter af Tubirosa ...te een description huru dhermedh procederas skall ...ken ask kan sedhan af M:r Leijoncrantz fortsändaz ... så att dhe sidst uthi Martijo kunna planteraz och sätias. Men Kistan hwaruthi een 40 Roseträan ähra av 4... slag, näml. Rosemunda som ähr spräklott hwijt och... 2 York och Lancaster, af hwilka dhen eena sijdan af 6... och dhen andra hwijt. 3 la Rose Marbl..... La Rose veloutée heel sköön och rare, Hwilken icke kan sändaz så snart på sundet; ähr heel tong till brädhen, men ingen mull Uthi. Uthan M:r Mollett har dhem sielf uthi torr halm inpackadt, och kunde wäll uthi Göttheborgh uthi en tunnare bräde-Kista inwiklaz och på een Hästerygg upförz,

Warandez af sigh sielfwe altzintet tunga. Jagh skall gifwa M:r Leijoncrantz ordre att sända och laga medh dhem effter E. HögGl: Exll:tz Nädigste disposition, twiflar intet ähn att dhe wäll skola kunna reuissera, Warandes alla heel friska unga trään. E:s Högl: Exll:z täcktez dhem uthi Näder Uptaga och migh ähn wijdare emploijera uthi dhedh han E:s Högl: Exll:z finner migh capabel, hugnandez migh af intet så högdt, ähn nähr iagh kan hafwa tilfälle att Wijsa dhedh iagh ähr

... 17 Feb: 1665.

Hög Wälborne H:r Rikz Cantzler
E:s HögGl: Exll:tz
allerunderdänigste hörsame
och tjänstskyldigste tiänare
J. Leijonbergh.

Twenne E:s HögGl: Exll:tz Aller Nädigste breef hwaraf dhett sidste af dhe 12 passato, ähre migh tillijka medh sidste posten ahnkombne, bägges toucherandez Toubiroserne, men dhedh eena i synnerheet, uthwijsandez E. HögGl: Exll:tz stadige och oföränderlige Nädige omsorgh om min ringa persohn prosperitet och wälgång; Hwilket gifwer migh tilfälle E:s HögGl: Ezll:tz min stadigtwarande skyldige tacksambhet att hembära, jngalunda twiflandez näst Gudhz Nädige tilhielp att kunna subsistera så länge som iagh så lyckelig wara må att lefwa uthi E:s HGl: Exell:tz Nädige Minne och protection, lätandez migh Allerunderdänigst nöija medh dhen Nädige disposition och förändring som min Höga Öfwerheet har behagadt om min ringa persohn att göra, innerligen bidjandez dhen Allerhögste Gudhen, att iagh genom dhess Nädige tilhielp motte kunna mitt ahnförtrodde embete här wäll förestå, så att iagh migh in particie motte kunna wärdigh göra af dhen Höga nåde, som E:s HögGl: Exell:tz emot migh owärdige temoignera täckes.

Medh Mons:r Mollet hafwer iagh talat om Tubiroserne och fått tilseijlsse att få ett heelt duzin uthi een sådann saison som dhe wäll och uthan fahra måge kunna transporteraz och uthi Sverige planteraz. Han betackar E:s HögGl: Exll:tz för dess nädige förslagh om Hanz restantie uthi Cammaren, och försäkrar E:s HögGl: Exell:z om sijn stadige wilja att tiäna E:s Hl. E: uthi alt hwadh som af honom må kunna desidereras. Jagh will hoppas att Rossenträna skola bätte reuissera, men ther annarz skulle uthfalla, ähr M:r Mollet skullen till, som dhem sielf inpackade och migh försäkrade att wara bäste medledt dhem att fortskicka.

Sluter hermedh befallandez E: Högl: Exell:tz uthi Gudz Nädige beskydd, förblifwandes intill döden

HögGl: H:r Rikz Cantzler
E. HögGl: Exll:tz
Underdänigste tiänare
J. Leijonbergh.

Londen dhen 12 Maij 1665.

M:r Mollett ähr i desse dagar död blifwen, hwilket doch icke hindra skall iagh icke 1/2 dussin gode Tubirose rötter i rättan tijdh skal öfwer wiste

att roseträäna ej bättre skulle hafwa reuisseradt, will iagh fleere... occasioner
wijssa dhedh iagh ähr

E. Högl: Exlt:tz
Aller Underdånigste
ödmukeste tñanare
J. Leijonbergh.

Londen dhen 16:de Junij 1665.

Bil. F.

Utdrag ur brev från rikskansleren Magnus Gabriel De la Gardie till residenten J. Leijonbergh.

(Riksarkivet. Anglica: Rikskanslerens brev till Leijonbergh 1663—1673.)

Wie Jch demselben ganz H: (?) zu danken habe, der mir in meinen Gärten unterschiedene ar — — — rarer Roses aus Engellandt herüber — — — Go — — — zuschickes wollen: So muss Jch beklagen, dass — — — denen Tuberosen nicht mehr als eine übrig, welche noch, doch gar geringe hoffnung giebet, dass Sie sich werde erholen können, da die andern alle so verfaulet, dass Sie sich mit den fingern zerreiben lassen. Mein Gärtner vermeinet, es musse solches daher kommen, dass Sie im Vorjahre ausgehaben worden undt nicht drücken gnug gewehsen, als man Sie in die Schachtel geleet, in welcher die humores verschlossen die Verfaulung causiret. Wie nun die andern Sachen seijn werden, muss Jch noch erwartten, weil Jch aber vor alles die bemelte Tuberosam Desiderire undt mit meinem Gärtner einig bin, dass solche bester in herbst aus gehobes undt versetzt werden könne: So muthe Jch meinen hochgeehrten Hern Resident nochmals ahn, mit Mons:r Mollet es so zu behandelln, dass mir gegen den herbst wohl verwahret einige andere solche Tuberosen Zipuln übersand werden.

Was gedachter Mons:r Mollet wegen seines Sohnes restirenten lohn erwehnet, der zu will Jch Jhm gerne helfen, wenn Jch nur eigentlich die beschaffenheit undt wie hoch der Rest ist erfahren denn in der Consideration dass Er inzo dem Könige dienet, umb welches willen — — geholffen wirdt, kan Jhm des seinige auch wohl durchgebracht werden. Wegen der ben. — — — Blumen recom-mendire Jch meinen hochge — — Resident es zum höckstes undt bleibe

Meines Hochgeehrten H. Residentens

Stockholm d. 12 April: 1665.

Dienst undt willigen
Magnus Gabriel De la Gardie.

Derbey ersuche Ich den Hern Residenten, Er wolle mich berichten, was ein Schiff English bley nach Schwedischen gewichte zustehen kommet, weil Jch erzliche hundert Skpd mein hauss in der Graffschafft zu decken nöthighabe, zugleich auch wolle Er zu meinen Gärten erzliche Bulben von Tuberosa undt wenn Er sonst — — rares an hand bekommen kann wohl verwahret mit den verfare herüber schicken, weil Jch umb die vorige kommen, befehle Jhn Gottes Schuz undt bleiber — —

Stockholm d. 2 Januarij 1669.

M. G. De la Gardie.

Bil.G.

**Förteckning å växter och träd försända till rikskansleren Magnus
Gabriel De la Gardie från Amsterdam till Stockholm.**

(Riksarkivet. De la Gardieska samlingen. M. G. De la Gardies räkenskaper.
Kamrerars och kassörers m. fl. räkenskaper 1663. Verifikationsbok.)
Amsterdam 1663: 31 Martij f. 529

Boomen ende Planten —————

20 appricos boomdz	a 10 skl. tstuck	f. 10: —:—
20 persicke boomdz	a 12 skl. — —	f. 12: —:—
40 morelles	a 8 st. — —	f. 16: —:—
20 meijkorssez	a 8 stl	8: —:—
20 volgdes	a 8 skl.	8: —:—
10 kors vander natt	a 8 skl.	4: —:—
10 witte spaduse Korsso	a 8 skl.	4: —:—
10 suarte spadure Korsso	a 8 skl.	
5 mispell boomd		
10 Mode besses boomdz		
50 pruijmez boomdz		
40 store boomdz		
9 appelen boomdz		

Pollisaet Boomen Een elle hoogh.

5 appricosdz
5 persicko
4 Amandel boomdz
10 Korrelbehr boomdz

Stam Boomen van Twee Ellen hoogh.

40 pere boomdz
10 appeldz
28 Pruijmboomdz
30 Kerseboomdz
500 Roode aellbessez
500 Kruijfassdz
560 vertez grave pahn
500 Berberis plantor
600 plantez aertbosioz
69 lindeboomdz
31 linde boomdz die Watt eleijnder sijz
50 Bossez Lawdadol plantes
50 ijpes Boomdz
6000 Hage doordz

Amsterdam 1663. 22 Maijo

f. 532.

- 3 Phillerea
- 2 Althea Arborescens Flor Albo
- 2 Althea Arborescens Flo: Purpureo
- 2 Barba Jovis Frutex
- 1 Olin voxæ
- 2 Mintus Laurij Folia
- 2 Arbor Judæ
- 9 Cipressen
- 1 Smilax Aspera Folio Maculoso
- 1 Smilax Aspera Folio Non Maculoso
- 6 Laurus Baccifera
- 4 Jasminum Catelonicum
- 2 Sedum Maius Arborescens
- 2 Absinthium Arborescens
- 2 Paldunis vel Spina Christj
- 1 Jasminum Americana Floro Luteo
- 2 Aloes Hispanica Non Spinosa vel Aloe Vera
- 1 Grooer Wijgeboom
- 2 Aloe Americana Spinosa
- 2 Smilax Lovis
- 6 Laurus vulgaris
- 1 Ficus Judica Maion
- 1 Arbor Vitæ
- 2 Sumach Virginiana
- 2 Laureola Folis et Flore Vinidi
- 2 Tamariscus
- 2 Sedum Minus Arborescens
- 3 Genista Hispanica
- 2 Sambucus Flore Roseo Pleno
- 8 Laurus Cerasus
- 2 Argri Folium Maculosum

Nadervolgende zijn getaahent opstorthjes.

- 3 Leucoium Arborescens Flo Purpureo Pleno
- 3 Leucoium Arborescens Flo rubro Pleno
- 4 Keijri Flore variegato Pleno
- 4 Keijri Flore Luteo Pleno
- 10 Mariorana Anglica Perennis
- 4 Flos Cardinalis
- 4 Chalta Palustris Flore Pleno
- 6 Ranunculus Folis anemones
- 8 Aretasa Maxima Hispanica
- 6 Flos Pyramidalis Lacteseons Maijon
- 2 Flos Passionis Maijon
- 2 Ferula Lati Folio et Angusti folio waz dex dos plant
- 2 Canna Jndica Flore Luteo

- 6 Canna Jndica Flo Rubro
- 6 Campanula percici Folio
- 4 Lichnis Coronaria Flore Pleno
- 20 viola Martia Flore Purpureo Pleno
- 10 viola Martia Flore albo
- 6 Heleborus spurius
- 2 Heleborus Fero Laceus
- 10 Heleborus albus verus
- 10 Heleborus Flore albo
- 6 Jris Angustj Folio Clusi Flore Coeruleo
- 2 Jris Gloriosa
- 2 Jris Flore de Luteo Coeruleo
- 4 Jris Angustj Folio Chisj Flore Albo
- 2 Flammula Jovis
- 2 Clematus Parmonica
- 5 Clematus vergeniana
- 5 Clematus Flore Purpureo Pleno
- 3 Hedera arborea
- 1 Orchis Fostudenem Referens
- 1 Orchis apem referens
- 1 Orchis Aramium referens
- 1 Ranunculus Marveillituse de Paris
- 1 Ranunculus Groot Monster goolamt
- 1 Ranunculus govlamde van Houten
- 1 Anemone Groot Colossa
- 4 Laureola Flore Purpureo
- 6 Gramen Hispanicum Stritum
- 2 Fraxinelle
- 6 Glijserhisa vulgaris
- 1 Glijserhisa Capite echinata
- 1 Glijserhisa Sylvestris
- 2 Mix vorsicania
- 6 Ranunculus Anglicus Niveus Flore Pleno
- 6 Ranunculus Tuberoso Prolifero

Gerecht vas Hondriet Boldman.

- 1 Arbutus
- 1 Tragacanta
- 1 Hispericum Arborescens
- 1 Genista Tinctoria
- 1 Tamariscus
- 1 Epimedium Frutisescens
- 1 Rosa Muscata
- 3 Laburnus — — — a 6 stk

voor 2 tobbens tot do Vijgdboomdz uijt dez Haag pocomdz
 Nadervolgende Boomdz geracht van zan Fontoijs Erffgenamdz
 voor 300 gull. Tourolz.

- 14 Oragnien Boomen
 - 2 Citronæ Boomen
 - 5 Jocka
 - 12 Minthus 3 soort.
 - 2 Ficus Jndica
 - 3 Olea
 - 10 Oleanders
 - 2 Citussus verus Maranthon
 - 2 Jacobæa Marina
 - 2 Laurus Alexandrina
 - 2 Rosen marijn
 - 2 Verbascum Salue Folium
 - 4 Fygd boomen
 - 1 Agnus Castus
 - 10 Capsicum verum
 - 3 Malus Granata Flo: duplice
 - 1 Aleoa Arborescens
 - 1 Jasminum Persicum
 - 1 Amugdalis Humolis
 - 1 Laurus Nobilis
 - 1 Genista hispanica
 - 1 Jasminum Cathalonicum
 - 1 Fijgd boom gecocht van myrtez Cornelist: voor ←
 - 20 Groote stoom pottez door Mons:r Lademaz tot utrecht Jngecocht a 1 Rd:r
tstück
 - 9 Groote stoom pottez indes Haag paacht a 6 f. tstück
 - 6 Schoppez a f. 1: — tstück
 - 6 ditto — a 11 sk tstück
- voor adz boort ledugh.

Bil. H.

Inventarium över Ulriksdals orangeri samt frukt- och köksträdgård 1717. (Utdrag.)

(Slottsarkivet. Inventarium.)

-
- 9 st. stora Pomme d'orange trän, planterade i trinde Ekeballjor medh jernbandh omkring.
 - 30 st. d:o små oculerade åhr effter annat af hwilka 14 st. nu befunnes bära Frucht och stå i gemena Krukor, hwaraf 4 st. något siuke woro.

- 43 st. d:o små oculerade wildstammar i gemena små Krukor, 20 st. wähl behållne.
- 12 st. d:o åhrs gl. i 8 Krukor.
- 1 st. stort apel de Schina träd uthi en stoor Kruka.
- 6 st. Citron trän af hwilka 5 st. uthi gemena Krukor och den öfrige 6:te i en Ballja står planterad.
- 1 st. stort Citronträd uthi Ekebalja med jernband omkring.
- 12 st. unga Genista Hispanica i ord:ne Krukor.
- 12 st. Laurus Cerasus trän uthi Ekeballjor med jernband omkring af hwilka 1 siukt och 2:ne från Strömsholm berättades wara komne. (A: 1719 uttgången.)
- 6 st. Laurus Tinus i Ekeballjor medh jernband omkring, af hwilka ett st. befans wara siukt. (A: 1718 uttgångit.)
- 1 st. d:o stor Buska från Strömsholm i en fyrkantig låda ståendes.
- 1 st. d:o mindre i en Ekeballja.
- 3 st. större Laurus Nobilis Buskar i Ekeballjor med jernband omkring.
- 10 st. d:o Högstammiga i Ekeballjor.
- 5 st. d:o Högstammiga mindre i Ekeballjor.
- 10 st. d:o större i Jernkrukor.
- 25 st. d:o mindre i Jernkrukor.
- 6 st. d:o små i Stenkrukor, hwaribland ett är siukt.
- 1 st. stort Cypressträ i en rund Ekeballja.
- 2 st. d:o mindre i runda Ekeballjor med jernband omkring.
- 1 st. Wiburnum i en rund Ekeballja ståendes.
- 1 st. d:o i en jernkruka något siukt.
- 1 st. Cypressträ i en Jernkruka.
- 8 st. d:o något mindre i små Stenkrukor.
- 2 st. lådor a 2 åhrs gamla Cypresser.
- 1 st. d:o a 1 åhrs gl. Cypresser.
- 12 st. Sedum Arborescens i små gemena stenkrukor.
- 16 st. Laurus Alexandrimum i ord:rie jernkrukor.
- 8 st. Muscus Brusculus i Jernkrukor.
- 1 st. Pinus i en Ekeballja.
- 1 st. d:o mindre i en Jernkruka.
- 2 st. Anageris i Jernkrukor.
- 1 st. d:o lijten i stenkruka.
- 3 st. Jasminum fol. luteo geniste fol. i stora stenkrukor.
- 2 st. Jasminum Indicum fol. luteo i ord:rie stenkrukor.
- 8 st. Jasminum Vulgare fol. albo i 7 st. ord:rie stenkrukor.
- 15 st. Yucca indica i Jernkrukor.
- 2 st. d:o i stenkrukor.
- 19 st. d:o ståendes i schola i lådor.
- 85 st. Mirtenträn af diverse sorter större och mindre, planterade uthi 83 st. större och mindre stenkrukor.
- 20 st. d:o små trän ståendes i 4 lådor.
- 1 st. d:o i stoor Stenkruka, berättas wara kommit från Strömsholm och är något siukt.
- 6 st. d:o i Jernkrukor.

- 1 st. stort d:o i en Ekeballja.
- 3 st. Jasminum Vulgare fol. luteo i stenkrukor.
- 4 st. Aloe Americana unga i små stenkrukor.
- 4 st. Oleander vulgare i ord:rie stenkrukor.
- 11 st. Fikonträn i runda Ekeballjor.
- 1 st. d:o i en Jernkruka.
- 14 st. d:o små i ord:rie Stenkrukor.
- 6 st. unga d:o i en trälåda.
- 7 st. Ficus indicus major i ord:rie Stenkrukor.
- 12 st. Ficus indicus minor i små ordinarie stenkrukor.
- 8 st. d:o i en trälåda, mycket små.
- 1 st. Granateträ i en stenkruka.
- 1 st. stor Filirea i en Ballja.
- 2 st. d:o mindre i Jernkrukor.
- 1 st. Trä Melianthus kallad.
- 2 st. d:o små i små stenkrukor.
- 1 st. stoor Alaternus i en Ballja med jernband omkring.
- 2 st. d:o mindre i Balljor med jernband omkring.
- 1 st. d:o i en stenkruka.
- 3 st. Filirea ligustri fol. i Jernkrukor.
- 2 st. Tamariscus i Jernkrukor, bäge något siuke.
- 8 st. d:o i små stenkrukor.
- 2 st. Siliqva i ord:rie Jernkrukor.
- 1 st. Laureola i stenkruka.
- 1 st. Palma vera i Ballja.
- 1 st. d:o i en stenkruka.
- 3 st. små Oliveträ i små stenkrukor. } A: 1718 bårttgång.
- 1 st. Cistus i en Jernkruka.
- 5 st. Cistus Sive Trifolium arborescens i stenkrukor.
- 12 st. Cypressus albus i 10 st. stenkrukor.
- 7 st. d:o stammar i lådor.
- 1 st. Jacobea marina i en lijten stenkruka.
- 2 st. Halimus i Jernkrukor. A: 1720 uttgången.
- 9 st. d:o i 5 st. ord:rie stenkrukor.
- 3 st. Lavendel i små stenkrukor.
- 7 st. Muhlbärsträn i Balljor med Jernband omkring.
- 4 st. d:o i små stenkrukor.
- 27 st. Solanumträ i 10 st. små Krukor.
- 18 st. d:o i lådor.
- 2 st. Branca Ursina
- 2 st. Oculi Christi
- 1 st. Oleum Bohemica
- 3 st. Buxus Foliis auris i träballjor, något siuke.
- 1 st. Arbor Judæ i en Ballja med jernband omkring.
- 5 st. Flos passionis i små stenkrukor.
- 52 st. Leucogum af diverse coleurer i 52 st. små stenkrukor.
- 2 st. Lådor af enkla violståndh.
- 35 st. äthskillige slagz enkla näglickor i små stenkrukor af frö sådde.

- 30 st. åthskillige slagz dubbla näglickor i små Krukor af frö sådde.
 40 st. Rose de marin trån i stenkrukor.
 59 st. d:o i 9:ie st. lådor.
 11 st. ord:rie Thoma stenkrukor.
 50 st. Tubroslökar i lådor.
 8 st. Flos Admirabilis i Blomsterhuset.
 25 st. Ord:rie Krukor af diverse sorter så wähl af Blomster som winterstånd och sommargeväxter.
 2 st. Lådor af Hyasinter och andre Blomsterlökar, som om wintren blomstras.
 24 st. d:o i stenkrukor.
 9 st. Thoma Hållendske Krukor, hwaraf en är sönder.
 3 st. d:o mindre.
 9 st. d:o gemena.
 11 st. stora Jernkrukor thoma.
 37 st. d:o mindre thoma.
 3 st. stora nya Ekeballjor.
 3 st. d:o mindre.
 8 st. d:o gl. med jernband.
 4 st. Hedisarum i små stenkrukor.
 1 st. stoor Sabina i stoor Jernkruka.
 1 st. d:o i stenkruka.
 2 st. d:o små i små stenkrukor.
 2 st. Amygdala nana i ord:rie stenkrukor.
 4 st. Tlaspi Arbornia.
 1 st. Filirea med förgylte blan i stenkruka.
 5 st. Semper vivum i stenkrukor.
 4 st. Trifolium arborescens i en stenkruka.
 1 st. Hedera arborea i en Ballja.
 2 st. Nux moldavia i små stenkrukor.
-

Frucht- eller Kiöksträgårdens.

Uthi Frucht- eller Kiöksträgårdens första Norra Quarter näst in til porten fans inga trån eller jordfrucht, uthan war det nu hel tomt och ledigt.

Uthi 2:dra Norra Quarteret fans effter följande:

- 3 st. ähta äppeltrån.
 2 st. ähta Päronstrån.
 5 st. Plommontrån wildstammar.
 3 st. Körsbärstrån wildstammar.
 1 st. Lindhäck ned wid Giärdzgården åth siön bestående af gode och behåldne linder.

3:die Norra Quarteret:

- 6 st. Körsbärstrån wildstammar.
 5 st. Plommontrån wildstammar.

- 5 st. ähta äppelträn.
- 1 st. ähta Pärönräd.
- 2 st. d:o wildstammar.

4:de Norra Quarteret:

- 6 st. Plommonträn wildstammar.
- 6 st. Kirsbärsträn wildstammar.
- 3 st. ähta äppelträn.
- 2 st. ähta Pärönrän.

¹/₄dehl af äfwannämnde Quarter war nu medh Pepparrötter opfylt.

1:sta Södra Quarteret:

näst intill porten

- 5 st. ähta äppelträn.
- 2 st. Plommonträn wildstammar.
- 1 st. Kirsbärsträd wildstam.

2:dra Södra Quarteret:

- 1 st. ähta äppelträd.
- 4 st. ähta Pärönrän.
- 1 st. d:o wildstam.
- 5 st. Kirsbärsträn wildstammar.
- 10 st. Plommonträn.

3:die Södra Quarteret:

- 10 st. ähta äppelträn.
- 1 st. ähta Pärönräd.
- 1 st. d:o wildstam.
- 7 st. Plommonträn wildstammar.

4:de Södra Quarteret:

- 7 st. ähta äppelträn.
- 3 st. ähta Pärönrän.
- 1 st. d:o wildstam.
- 10 st. Kirsbärsträn wildstammar.
- 7 st. Plommonträn wildstammar.

Alla desse äfwannämde Quarteren, som plägar till Kähl och rötter brukas, äro emellan trän med wijn- och stickelbärsbuskar besatte, samt alla listorne med jordgubbar opfylte.

1:sta Quarteret högre i söder

- 11 st. ähta äppelträn.
- 2 st. d:o wildstam.

5 st. ähta Pärönrän.

2 st. d:o wildstammar med en hoop Plommon- och Kirsbärsbuskar satte i sin ordning in i sielfwa Quarteret som av gräswall består.

2:dra Öfra Söder Quarteret:

7 st. ähta äppelrän.

3 st. d:o wildstammar.

3 st. ähta Pärönrän.

2 st. d:o wildstammar.

Det öfrige af detta Quarteret, som jämbwähl är Gräswall, består af en hoop Kirsbärs- och Plommonträns wildstammar med wijn- och stickelbärsbuskar emellan.

3:die Öfra Söder Quarteret.

10 st. ähta äppelrän.

6 st. ähta Pärönrän.

2 st. d:o wildstammar med en hoop in uthi sielfwa Quarteret stående Kirsbärs- och Plommonträns wildstamar med wijnbärsbuskar emellan.

Uthi samma trögård ännu högre i Söder är ett stycke wallmarck, med några Biörckar uthi, som brukas til bete äth chreaturen.

Giärdzgårdarne kringom sielfwa trögården behöfwa på äthskilliga ställen repareras.

OM PLATANER.

AV K. JOHANSSON.

Familjen *Platanaceæ* är ganska fristående inom växternas naturliga system. Man har länge tvekat om dess rätta plats, men omsider har den åsikten gjort sig gällande, att den bland nu levande växter är närmast släkt med underfamiljen *Spiræoideæ*. Ej blott blommans byggnad, utan även växtgeografiska skäl tala härför, i det att såväl *Spiræa* och närstående släkten som *Platanus* ha sina hemvist i Nordamerika och Asien, till en mindre del även i Europa, men saknas i Afrika och Australien.

Till familjen *Platanaceæ* hör blott ett släkte, *Platanus*, som utmärkes genom följande, på grund av blommornas litenhet och förgänglighet delvis svåråtkomliga kännetecken:

Blommorna äro enkönade, samlade i klotrunda huvuden, vilka till ett antal av 1 till 7 äro uppradade på ett långt hängeskaft. Både han- och honhängen finnas på samma träd. Hyllet är dubbelt, mycket litet och snart vissnande. Hanblomman är oftast 4-talig, ståndarknapparna i spetsen småhåriga; honblomman är 3- till 6-talig; men därjämte förekomma hanblommor med rudiment till pistiller och honblommor med förkrympta ståndare (staminodier). Av pistillen utvecklas en vanligen 1-fröig, nötlik, vid basen långhårig frukt, vars topp krönes av det kvarsittande stiftet.

Bladen äro handnerviga, stiplerna hopväxta till en kragformig slida, som omgiver grenen. Bladknopparna äro under sommaren inneslutna i bladskaftets förtjockade och koniskt urholkade bas

Fig. 1. *Platanus orientalis* L. — Dalmatien.

samt bli synliga först efter bladfällningen. Åtminstone i yngre stadium äro bladen utrustade med en ullig beklädnad av mjuka, kransgreniga hår. Yttre barken på ej alltför gamla stammar avflagras i tunna, större eller mindre skivor, varigenom ljusare, gul- eller grönaktiga fläckar ständigt uppstå.

Artbegränsningen är mycket svår, emedan ett stort antal underordnade former, delvis uppkomna och bevarade genom odling, synas förena huvudarterna med varandra. Nyare författare

urskilja 5 eller 6 arter, varav åtminstone en (*P. orientalis*) är ursprungligt vild i gamla världen. De i Europa odlade arterna äro huvudsakligen nedannämnda två jämte hybrider dem emellan.

P. orientalis L.

Stammen tämligen rak, genomlöpande hela kronan; grenarna utstående. Blad (fig. 1) djupt 5- (sällan 3-)flikade med långa, tandade, föga spetsiga flikar och hjärtlik, tvär eller något vigglik

bas. Mittfliken är längre än sin bredd vid basen. Bladtänderna äro litet trubbiga, i det de liksom primärflikarna ha konvexa kanter. Hängena bära vanligen 3—4

blomhuvuden.

Frukten avsmalnar i toppen och övergår i ett tämligen långt spröt, bildat av det kvarsittande stiftet.

Utbredningsområdet för arten som vild sträcker sig från Corfu och Grekiska halvön över Creta, Cypern, Libanon, Persien till Ostindien. I Kaukasien samt i Eu-

ropa väster om Grekland torde den blott finnas som kulturväxt.

Denna art omtalas av grekiska författare för mer än två tusen år sedan. I södra Italien odlades den under PLINIUS' tid, ehuru kanske icke allmänt. PLINIUS berättar, att romarne infört den till Belgien. Om det är sant, så försvann den åter där. Men på 1500-talet spreds platanen ånyo till trädgårdar i mellersta Europa. Till England skall den ha kommit år 1548. Så långt i norr har den

Fig. 2. *Platanus orientalis* L. var. *cuneata* LODD. —
Visby 1879.

emellertid förblivit tämligen sällsynt, och i Skandinavien är den föga känd.

Trädet når i södra Europa en höjd av över 30 meter samt en kolossal grovlek. I Frankrike finnas exemplar, som mäta över 4 meter i tvärmått. Resande i orienten pläga såsom ett under om-tala »Gottfrid av Bouillons platan» vid Bosporen, egentligen en grupp av nio plataner från samma rot. Det hela liknar snarast en lund och kastar på marken en skugga av 112 meters omkrets.

Frukten mognar så långt norrut som vid Berlin, men fröna gro sällan under bar himmel. Förökning sker i stället genom rot-skott, varmed trädet även i vilt tillstånd sprider sig utefter vatten-dragen. Under gynnsammare omständigheter, såsom i sydöstra Europa, kunna de talrika groddplantorna, som alstras av kring-flygande frön, bli ett besvärligt trädgårdsogräs.

En med avseende på sin rang något omtvistad form är var. *cuneata* LODD. (fig. 2) utmärkt därigenom, att bladen blott äro 3-flikade med smala och fåtandade flikar, vigglikt avsmalnande bas samt kort bladskaft.

P. occidentalis L.

Grenar mer upprätta. Blad (fig. 3) proportionsvis bredare än hos föregående, oftast 3-nerviga och grunt 3-flikiga, mer sällan 5-flikiga; mittfliken kortare än sin bredd vid basen; bladbasen mindre ofta hjärtlik, vanligen tvär. Bladflikarna antingen nästan helbräddade eller försedda med korta men spetsiga tänder med konkava kanter. Oftast finnes blott 1 blomhuvud i varje hänge. Nöten är upptill avrundad; sprötet kort.

Denna art utgör ett av de största träden i Nordamerikas atlantiska skogar. Dess höjd anges kunna bli 50 meter och stammens diameter omkring 4 meter. Veden är tung, brunaktig och tämligen hård samt användes till träslöjd utan att dock skattas särdeles högt.

Arten infördes till England år 1640 och spreds sedan till kontinenten, men den är åtminstone nu en stor raritet i trädgårdarna.

En fransk botanist E. GADECEAU, som skrivit om platanerna, berättar (1897), att han ej hade kännedom om mer än ett enda i Frankrike odlat exemplar (i botaniska trädgården i Nantes). På liknande sätt är det i Tyskland. Nästan alla i floror och trädgårdsskrifter förekommande uppgifter om odlingen av detta träd i Europa bero på förväxling med följande hybrid.

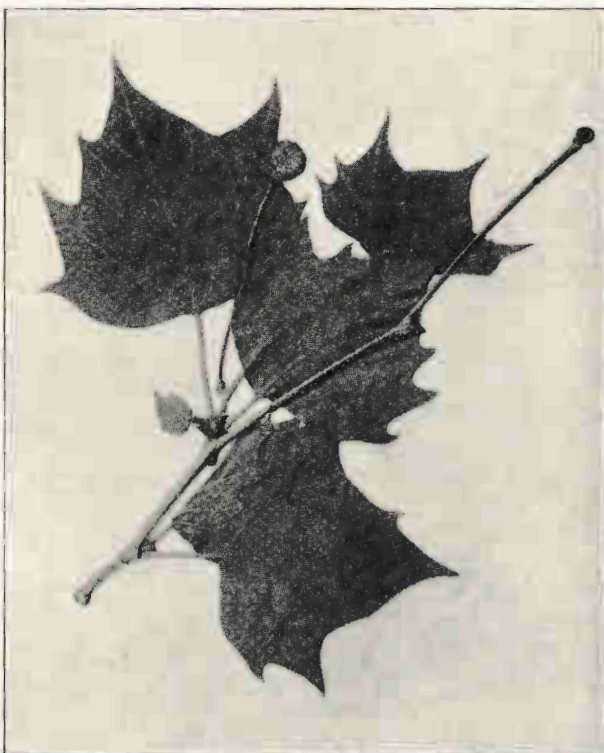

Fig. 3. *Platanus occidentalis* L. — N. Amerika.

Emellertid finnes i Spanien en var. *hispanica* LODD. med ännu kortare bladflikar och tänder. Om denna är vild eller blott en odlad form, därmed lära fackmännen ej vara på det klara.

***P. occidentalis* × *orientalis* (*P. acerifolia* WILLD.)**

Såsom det kan väntas hos en hybrid, är bladformen (fig. 4) intermediär och mycket växlande. I regeln finnas dock 5 huvudnervor och 5 flikar, de sistnämnda kortare än hos *P. orientalis*. Hängena bära oftast 2 blomhuvuden.

Det är denna form, som allmännast odlas i mellersta och nordligare Europa. Den har förväxlats dels med *P. orientalis*, under vilken den upptagits som varietet, dels med *P. occidentalis*. Vad som under sistnämnda namn erhållits från handelsträdgårdar,

Fig. 4. *Platanus acerifolia* WILLD. — Visby.

har nästan alltid varit *P. acerifolia*. Möjligen har den västerländska platanen fördom varit något allmänare odlad än nu, men utträngts av den mer härdiga hybrid.

Inom vårt land är det väl huvudsakligen i Skåne, man får se denna platan. Vidare finnes den i Kalmar stadspark. I D. B. V:s trädgård i Visby (jmf. fig. 5) stå två nu 70-åriga träd med stammar av mycket olika grovlek. Det nordligaste mig bekanta exemplaret står undangömt invid Sjökrigsskolan på Skeppsholmen i

Stockholm. Denna årsskrifts redaktion skulle säkerligen med tacksamhet mottaga uppgifter om andra förekomster i vårt land.¹⁾

Vad beträffar blomhuvudernas antal i hänget, bör detta kännetecken på de olika *Platanus*-formerna användas med urskiljning.

¹⁾ Av stort intresse vore, om med ledning av föreliggande artbeskrivningar uppgifter insändes till »Lustgårdens» redaktion, adr. *Svalöf*, om möjligt om samtliga i vårt land odlade plataner, deras art, ålder och storlek, härdighet m. m. En sammanställning av de insända uppgifterna skulle då komma att ingå i en senare årgång av årsskriften. Levande eller pressade kvistar äro naturligtvis särskilt välkomna.

Redaktionen.

Fig. 5. Ett av *Platanus acerifolia*-exemplaren i D. B. V:s trädgård i Visby
okt. 1925.

Tillämpat på en enstaka kvist är det ej mycket värt, emedan antalet varierar hos alla arter. Hängen med avvikande antal huvuden kunna på ett träd uppgå till över 30 procent. Tar man en överblick över hela trädet, har man i alla händelser god ledning av blomställningarnas beskaffenhet vid bestämning av arten. Även andra i flororna angivna skiljaktigheter mellan formerna visa sig ofta otillförlitliga, t. ex. storleken av de avfallande barkskivorna, fruktens form och hårlighet o. s. v. Man kan nästan befara, att en konsekvent uppdelning i arter är omöjlig att genomföra, i synnerhet då det gäller de odlade formerna. Olika författare ha också kommit till mycket olika resultat.

Att de vilda platanernas växtgeografiska område nu består av två så vitt skilda delar som Nordamerika och trakten mellan Grekland och Himalaya, har sin förklaring i forna geologiska förhållanden. Släktet uppstod, efter vad fossila fynd visa, i Nordamerika under krittiden. Vid mitten av tertiärtiden vandrade flera arter över norra polarområdena, som då hade mycket mildt klimat, till Europa och norra Asien, varifrån östra Medelhavsländerna och södra Asien sedan erhöilo sina former av släktet, antingen samma arter, som redan funnos, eller nya, som efter hand utvecklades ur dem. Då en stark klimutförsämring fram emot istiden inträffade i polarländerna, utdogo alla arter på Grönland, Spetsbergen och norra Asien, i följd varav utbredningsområdet inskränktes till vad det nu är. De fossila fynden visa, att somliga av polarområdets arter hade stor likhet med nu levande sådana. En art (*P. aceroides*) har träffats fossil inom ett mycket stort område, omfattande delar av N. Amerika, polartrakterna, Asien och Europa.

VÅRA HEDERSLEDAMÖTER.

I paragraf 3 av vår förenings stadgar bestämmes, att »på förslag av styrelsen äger föreningen att till hedersledamot välja framstående dendrolog eller person, som visat särskilt intresse för föreningen eller främjat dess ändamål. Hedersledamöternas antal må ej överstiga 12 svenska och 12 utländska».

Då Föreningen för Dendrologi och Parkvård vid senaste årsmöte kunde fira sitt femårsjubileum, ansåg styrelsen lämpligt att föreslå föreningen att till högtidlighållandet härav utse fem hedersledamöter. Förslaget mottogs med synbar entusiasm av de vid årsmötet talrikt församlade föreningsmedlemmarna, och till hedersledamöter valdes enhälligt

Bruksägare SETH M. KEMPE, Stockholm,

Statsrådet A. F. TIGERSTEDT, Mustila, Finland,

Professor C. S. SARGENT, Jamaica-Plain (Mass.), U. S. A.,

D:r phil. FRITZ GRAF VON SCHWERIN, Wendisch-Wilmersdorf

b. Thyrow och

Ökonomierat L. BEISSNER, Wörrstadt, Rheinhessen.

Genom framstående dendrologisk forskargärning ha samtliga dessa gjort sig väl förtjänta av föreningens synnerliga erkänsla.

SETH M. KEMPE hör för visso till dem, som inom vårt eget land i fråga om dendrologiskt intresse och dendrologisk företagsamhet stå i allra främsta ledet. Redan i slutet av 1880-talet började han försök med inplantering av främmande barrträd på Hemsön i Ångermanland. Till en början omfattade försöken blott ett fåtal arter. I en uppsats »Försök med utländska barrträd å Hemsön i Ångermanland»,

i Skogsvårdsföreningens Tidskrift 1912, allm. avdeln., sid. 57—80, uppger han de först inplanterade trädens dåvarande ålder till 30—35 år och uppräknar följande 7 arter: *Picea alba*, *Abies pectinata*, *A. sibirica*, *A. balsamea*, *Pinus cembra*, *Larix europæa* och *L. sibirica*. Sedermera blev samlingen hastigt utökad. 1912 upptager den av honom meddelade förteckningen ej mindre än 93 olika, å Hemsön prövade arter och former av barrträd. Av dessa kan han efter dittills vunnen erfarenhet beteckna 44 såsom här-diga, 4 såsom tämligen hårdiga och 7 såsom ömtåliga. Särskilt värdefulla äro de »spridda anmärkningar», bruksägare KEMPE i sin uppsats beledsagar de i förteckningen upptagna arterna. För såväl skogsmannen som framför allt trädgårdsmannen-dendrologen äro Hemsö-försöken av den största betydelse. Att bruks-ägare KEMPE med sina försök syftat längre än till blott och bart ett konstaterande av de olika arternas utvecklingsmöjligheter på Hemsön, framgår av hans redogörelse i ovannämnda uppsats för av honom verkställda försökssådder med *Picea alba* och *P. nigra* i trakten av Storlien å lokaler, där »skogsgränsen mot fjället är i nedåtgående». Även med »ett par andra arter, tjänliga att på försök införas i våra fjälltrakter», nämligen *Larix sibirica* och *Abies sibirica*, har han gjort såddförsök.

SETH MICHAEL KEMPE föddes i Härnösand den 11 juni 1857. Hans föräldrar voro grosshandlaren J. C. KEMPE och dennes tredje hustru CHARLOTTE FRANZÉN, biskopens och skaldens yngsta dotter. Efter i Stockholm 1875 avlagd studentexamen ägnade han sina krafter åt den norrländska trävaruindustrien, inom vilken han länge intagit en framskjuten ställning. Under långa perioder har han — dels samtidigt, dels efter vartannat — varit chef för följande företag: Dals Ångsågs A.-B., Sandö Sågverks A.-B., Töre A.-B., Gideå och Husums A.-B. samt A.-B. Robersfors. För sist-nämnda verk har han alltsedan 1897 varit och är ännu alltjämt verkställande direktör och disponent. Efter sin broder FRANS KEMPE är han numera även ordförande i styrelsen för familje-bolaget Mo och Domsjö A.-B. jämte dotterbolag. För den norr-

ländska skogsvården har han visat det varmaste intresse; såsom bevis härpå må i detta sammanhang exempelvis erinras om de synnerligen omfattande torrläggningar av myrmarker, han låtit utföra på Robertsfors' Bruks skogar. Ur SETH KEMPES varma skogsvårdsintresse är det väl också, som hans intensiva dendrologiska intresse så småningom utvecklat sig. Även det norrländska jordbruket har i honom haft en ivrig främjare. Genom upprättande av mönsterjordbruk inom Västerbottens och Norrbottens län har han sökt uppmuntra till ett mera rationellt brukande av den norrländska jorden. För sina strävanden för det norrländska jordbrukets höjande har han av de båda länens Hushållningssällskap valts till hedersledamot och tillerkänts det förstnämndas stora guldmedalj. År 1908 invaldes SETH KEMPE till ledamot i Kungl. Lantbruks-Akademien, år 1920 blev han dess hedersledamot.

A. F. TIGERSTEDT har genom anläggandet av Mustila arboretum varaktigt knutit sitt namn vid den europeiska dendrologiens historia. År 1901 påbörjade han å sin egendom Mustila i Finland å $66^{\circ}44'$ n. br. redan från början omfattande försök med utländska trädslag, försök som snart gävo upphov till ett storartat arboretum, kanske det största i norra Europa. I ett rikt illustrerat, på finska tryckt arbete: »Mustilan Kotikunnas» (Porvoossa 1922) har han framlagt resultaten av sina då 20-åriga barrträdsförsök. Denna första redogörelse omfattar en närmare beskrivning på ej mindre än 102 olika barrträdsarter i försöken på Mustila. Särskilt anmärkningsvärt är härvid, att ej blott alla möjliga arter, av vilka frö kunnat erhållas, försökts mera på måfå, utan att av en hel del trädslag uppdragits olika klimatraser för utforskande av den för ifrågavarande del av Finland lämpligaste fröproveniensen. Särskilt omfattande proveniensförsök ha anställts med framför andra murrayanatal och douglasgran. Av särskild

dendrologiskt och kanske än mera rent skogligt intresse äro de vid Mustila i stor skala genomförda odlingarna i större bestånd av såväl olika arter som olika klimatraser.

AXEL FREDRIK TIGERSTEDT tillhör den svensk-finska adliga ätten Tigerstedt, som ursprungligen leder sina anor från Falun i Dalarna. Han föddes den 20 november 1860. Hans fader var generalmajoren G. A. TIGERSTEDT. Efter avlagd studentexamen studerade han vid universitetet i Helsingfors och avlade där filosofie kandidatexamen. Såsom överintendent i Industristyrelsen har han hedrats med titeln verkligt statsråd. Han äger och bebor Mustila, där hans dendrologiska verksamhet nu helt fångar hans intresse.

CHARLES SPRAGUE SARGENT intager bland nu levande dendrologer en rangplats av första ordningen. I samma mån, som Arnold Arboretum — världens yppersta och största samling av träd och buskar — blivit världsbekant, i samma mån är också C. S. SARGENTS namn tørtjänt av världsrykte. Och sådant har det också för visso nått. Då 1872 den anläggning startades, som sedermera blivit känd under namn av Arnold Arboretum, antogs SARGENT till dess direktör. Och det är hans förtjänst, att detta arboretum blivit, vad det nu efter 50-årig tillvaro är. Vid skapandet och ledningen av Arnold Arboretum har SARGENT lagt i dagen en organisationsförmåga och en vidsynthet, vartill motstycke näppeligen torde kunna upp-letas. Ännu i sin ålders dagar fortsätter han att leda den stor-artade anstalten med oförminskat intresse.

Även som dendrologisk författare har SARGENT gjort sitt namn välkänt. I den samling »Publications of the Arnold Arboretum», som under årens lopp av honom utgivits, har den dendrologiska vetenskapen riktats med en massa värdefulla rön. Talrika bidrag av hans hand ha också influtit i den av honom under åren 1887—1897 redigerade amerikanska tidskriften »Garden and

forest». Av större vetenskapliga dendrologiska arbeten, som han hunnit fullborda, må dessutom särskilt nämnas »The forest flora of Japan», det storartade verket »The Silva of North America» samt »Manual of the trees of North America».

CHARLES SPRAGUE SARGENT föddes den 24 april 1841 i Boston. Han valde först den militära banan och avancerade hastigt inom denna till major, men avgick ur krigstjänsten redan år 1865 för att vid Harvarduniversitetet i Cambridge studera naturvetenskap. Då han 1872 antogs till direktör för det blivande Arnold Arboretum, tjänstgjorde han som professor i hortikultur vid universitetet. År 1879 utnämndes han till professor i arborikultur därstädes. I hemlandet har hans storartade förmåga upprepade gånger tagits i anspråk, så exempelvis inom olika kommittéer med uppgift att utreda frågor om bevarande av de nordamerikanska skogarna. Såsom yttre bevis på, att han högt uppskattats långt utanför sitt fäderneslands gränser, må särskilt nämnas, att han kallats till hedersledamot av ett flertal utländska föreningar och sällskap, bl. a. av Royal Horticultural Society i London, Scottish Arboricultural Society och Deutsche Dendrologische Gesellschaft.

FRIEDRICH (FRITZ) GRAF VON SCHWERIN är inom den dendrologiska världen måhända mest känd såsom den energiske och framgångsrike ledaren sedan många år av den för ej blott tysk utan även internationell dendrologisk forskning så betydelsefulla samman slutningen »Deutsche Dendrologische Gesellschaft». Redan år 1900 började han sitt arbete inom nämnda förening såsom biträde åt den dåvarande Presidenten, Hovmarskalken ULRICH VON SAINT-PAUL. Efter dennes frånfälle 1902 valdes han år 1903 till President i sällskapet. Som »geschäftsführender Präsident» fungerade till den 1 mars 1913 Ökonomirat L. BEISSNER, men då denne på grund av sjuklighet måste träda tillbaka, blev GRAF VON SCHWERIN nu en-

sam sällskapets ledare, och såsom sådan har han sedan allttjämt fungerat. Under de år, GRAF VON SCHWERIN verkat som sällskapets president, har detta nått en för specialvetenskapliga föreningar rent av enastående utveckling. Från den mera blygsamma siffran 600 har medlemsantalet sprungit upp till f. n. nära 7,000. Föreningens årsskrift, »Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft», har för vart år blivit en inom dendrologiska kretsar allt högre skattad publikation; den nu föreliggande långa raden årsböcker rymmer inom sig en synnerligen värdefull samling dendrologiska fackuppsatser och uppslagslitteratur.

I samband med och vid sidan av sitt omfattande arbete för »Deutsche Dendrologische Gesellschaft» har GRAF VON SCHWERIN inlagt stora förtjänster om såväl praktisk som vetenskaplig dendrologi. Den vidsträckta park, som hans fader redan 1801 börjat anlägga å sitt gods Wendisch-Wilmersdorf i närheten av Berlin, och som vid dennes fränfälle 1858 omfattade en areal på 10 har, började GRAF VON SCHWERIN redan vid unga år förstora och utveckla allt vidare — f. n. belöper sig parkarealen till ej mindre än 35 har. En mängd försök igångsattes med dendrologiska sällsyntheter, framför allt barrträd, av vilka parken nu äger en synnerligen praktfull samling. I och för ett ingående studium av släktet *Acer* anlade GRAF VON SCHWERIN 1890 en 2 har stor trädskola med över 400 olika *Acer*-former; från dessa sina omfattande försök har han hämtat det huvudsakliga stoffet till den monografiska bearbetningen av släktet *Acer*, som han i 9 skilda uppsatser och avhandlingar framlagt. Under senare år ha *Acer*-trädskolorna nedlagts och området för desamma förvandlats till perenn-trädgård med *dalior*, *flox* och *iris* som främsta specialiteter.

Under ett flertal resor i Balkanländerna, Mindre Asien, Syrien och Egypten har GRAF VON SCHWERIN gjort sig särskilt förtrogen med den orientaliska floran.

GRAF VON SCHWERIN har under årens lopp varit en flitig medarbetare i botaniska, dendrologiska och trädgårdstidskrifter. Av hans många värdefulla publikationer må vi här särskilt erinra om

hans monografiska behandling av släktet *Sambucus*, hans *Acer*-monografier och hans undersökningar rörande *douglasgran*ens olika former och dess skogliga värde.

FRIEDRICH GRAF VON SCHWERIN föddes i Berlin den 16 maj 1856. Han växte upp på fädernegodset Wendisch-Wilmersdorf. Efter avlagd abiturient-examen vann han inträde vid husarregementet n:r 15 i Wandsbek vid Hamburg. År 1890 övertog han själv skötseln av det dittills utarrenderade fädernegodset, vilket han dock 22 år senare åter utarrenderade för att kunna helt ägna sig åt sina botaniska intressen. Under världskriget trädde han ånyo in under fanorna och tjänstgjorde dels som major i Krigsministeriet, dels som bataljonschef framför Reims, i vilken sistnämnda egenskap han förvärvade sig järnkorset. Sedan flera år tillbaka är han filosofie hedersdoktor vid universitetet i Königsberg.

LUDVIG BEISSNER har som samtidens främste barrträdkännare nått internationell ryktbarhet. År 1891 utkom första upplagan av hans »Handbuch der Nadelholzkunde», vilken år 1909 följdes av en andra, förökad upplaga. Längre var denna handbok ensam i sitt slag och ännu är den i gedigenhet och fullständighet oöverträffad. Såväl inom som utom Tyskland har den nått stor spridning och överallt mottagits med det största erkännande. »Hans enastående, epokgörande 'Nadelholzkunde' finnes hos alla träd- och trädgårdsvänner», säger med rätta GRAF VON SCHWERIN i en biografi över BEISSNER med anledning av hans 25-årsjubileum som kunglig Gartnerinspektör vid botaniska trädgården i Bonn 1912.

Det är ej blott såsom författare till ovannämnda »Nadelholzkunde» BEISSNER skapat sig ett bestående namn som framstående barrträdkännare. I en snart sagt otalig mängd större och mindre uppsatser i framför allt »Regels Gartenflora» och »Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft» har han lämnat

värdefulla detaljutredningar berörande barrträden. Även på andra områden inom dendrologien har han medhunnit en gagnande verksamhet i såväl tal som skrift. Detta framför allt i samband med en mångårig förtjänstfull verksamhet som trädgårdsman i olika, högt betrodda ställningar och ett över tjugoårigt presidentskap i »Deutsche Dendrologische Gesellschaft». Under ett flertal, ofta vidsträckta, utländska resor har BEISSNER förskaffat sig allt mera ingående dendrologiska kunskaper. Av för hans utbildning framför andra betydelsefulla studieresor må här nämnas sådana i Frankrike, Spanien, Schweiz, Italien och Nordafrika. Även Danmark och Sverige har han besökt i studiesyfte.

LUDVIG BEISSNER föddes den 6 juli 1843 i Ludwigslust i Mecklenburg-Schwerin. Av sin fader, Intendenten och Hofgärtneren C. H. BEISSNER, hade han fått trädgårdsintresse i arv, och efter slutade skolstudier slog han också genast in på trädgårdsmannabanan. Efter att först ha varit i lära hos olika tyska trädgårdsmän begav han sig 1867 till Frankrike, där han under fyra års flitigt arbete fullständiggade sin utbildning. År 1871 anställdes han som Hofgärtner hos konung FRANS II av Neapel i Gratshausen vid Starnberger See och utförde här ett synnerligen förtjänstfullt arbete. 1882 kallades han till »Garteninspektor» vid botaniska trädgården i Braunschweig, och efter fem års framgångsrik verksamhet som sådan till »Königl. Garteninspektor» vid botaniska trädgården i Bonn-Poppelsdorf. Här väntade honom ett betydligt större verksamhetsfält. Vid sidan av arbetet i botaniska trädgården fick han nu omhänderhava förvaltningen av Lantbruks-Akademiens frukt- och köksträdgårdar samt föreläsa vid Akademien ävensom demonstrera trädgårdarna och leda exkursioner med de studerande. Denna ansvarsfulla plats innehade BEISSNER ända till år 1913, då han på grund av sjukdom — varunder han allt fortfarande lider — måste helt draga sig tillbaka från arbetet. Såsom ett erkännande för de stora förtjänster, han inlagt om tysk dendrologi och hortikultur, utnämndes han vid sitt avskedstagande till »Königl. Ökonomierat».

N. Sylvén.

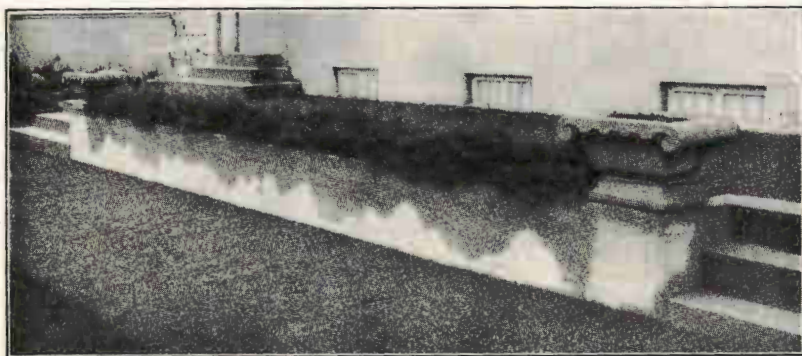

Fig. 1. Låg terrassmur med urnor i porfyr.rit.

PORFYRIT.

AV ELSE DAHL.

För den trädgårdskonst, som allt mer gör sig gällande, där de raka linjerna dominera, eventuellt även terrassering av terrängen förekommer, föreligger ofta behov efter föremål av sten: låga murar, balustrader, pelare, solvisare, urnor m. m. Tyvärr ställa sig många sådana föremål dyra, och trädgårdsarkitekten får med förargelse se sin plan på ett eller annat sätt stympad. Numera är det dock ej absolut nödvändigt att använda sig av natursten. Det gives vackra ersättningar både för granit och kalksten. I den svenska marknaden finnes en förädlingsprodukt av cement, som kallas *porfyr.rit*, vilken är ytterst användbar till allehanda föremål, som behövas vid byggnads- och trädgårdsanläggningar. Då detta material synes mig ytterst värdefullt och överkomligt i fråga om pris, är det väl värt att göras mera känt.

Tillverkningssättet är i korthet följande: den ofta korniga massan gjutes i former av önskad modell, och när det gjutna föremålet är genomtorrt, behugges det med olika slag av verktyg. Man undgår härigenom det stora arbete, som grovhuggningen utgör.

Bilderna till denna lilla artikel äro alla från en ledande firma inom branschen: Skånska cementgjuteriet. Fabriken sysselsättes

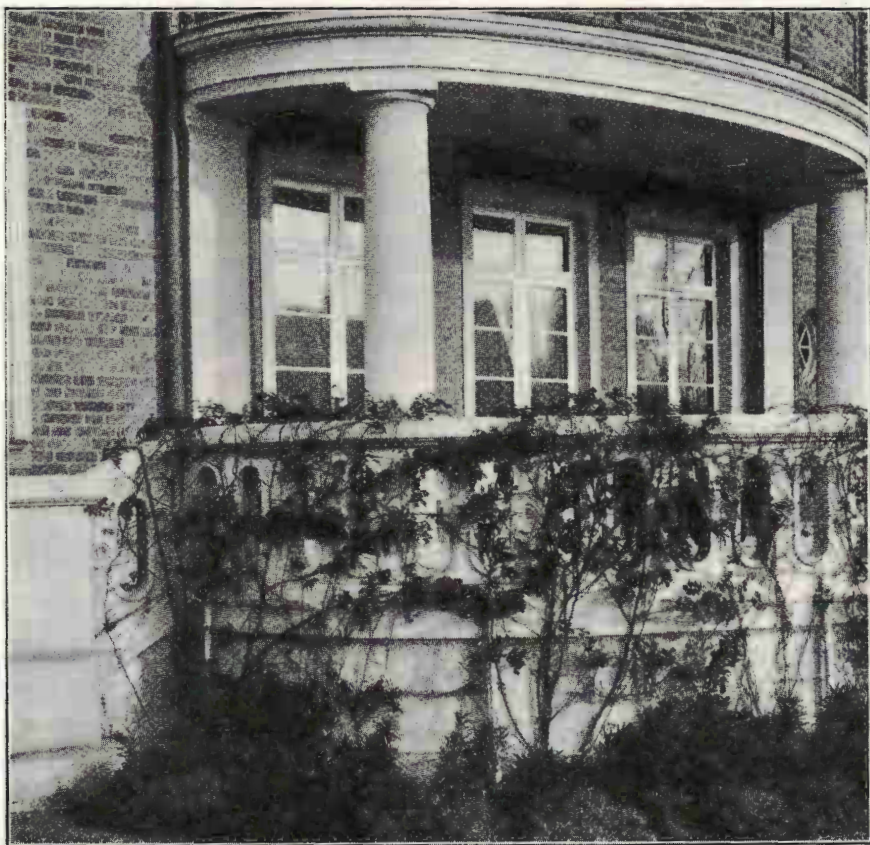

Fig. 2. Veranda med runda pelare av porfyrit.

mest för arbeten inom byggnadsindustrien, men har även med framgång upptagit fabrikationen av detaljer, avsedda för trädgården. Bland ståtliga och mera dyrbara föremål, som tillverkas, äro hela terrassmurar (jmf. fig. 1) med eller utan barrierer, vidare runda och fyrkantiga pelare, avsedda för verandor (jmf. fig. 2), pergolor etc. Till pergolor torde dessa pelare särskilt kunna rekommenderas, då de i motsats till träpelarna hålla i obegränsad tid. Vad kan för övrigt vara mera förtretligt än när trästolparna börja luta hit och dit och snart nog få lov att ersättas av andra, och klätterväxterna, som kanske varit vår stolthet, ligga illa skadade bredvid, när stolparna äro ombytta.

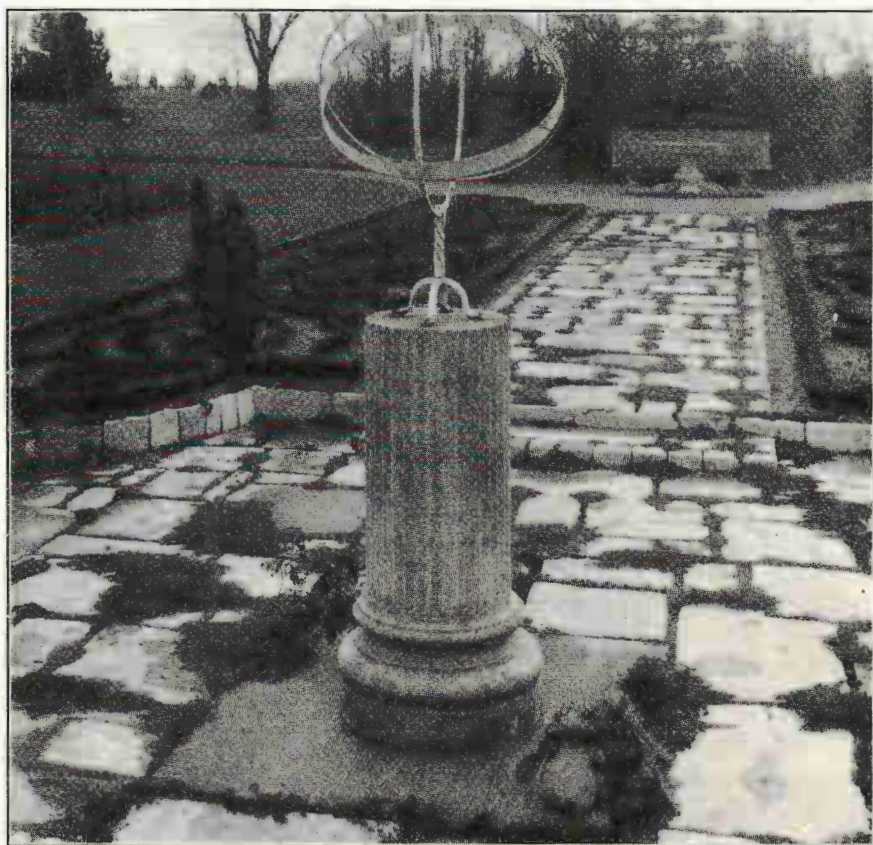

Fig. 3. Solvisare med stativ av porfyrit.

Prydliga och hållbara staket hör också till fabriken specialité, och många helt nya modeller hava förts i marknaden. Porfyritstaketen äro både starka och vackra, och för dem, som reagera emot att bo innanför ett hönsnät, mycket att föredraga framför sådana. Dock är ett hönsnät, spänt på ordentliga cement- eller porfyritpålar, vida bättre än nät fästade på smala trästolpar, som vips ruttna ned.

Många vackra och användbara fristående föremål tillverkas också av porfyrit. Den vackra trädgårdsoffan med tillhörande bord (se fig. 4) behöver knappast någon rekommendation, då den är både vad form och material beträffar oklanderlig, och utgör

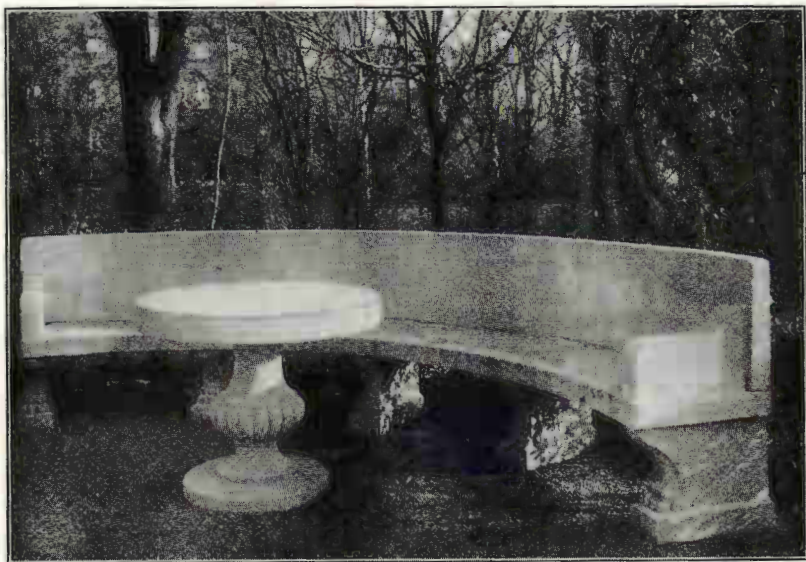

Fig. 4. Trädgårdssoffa och bord av porfyrit.

nu en prydnad för parken vid Malmö allm. sjukhus. — Till stativ för solvisare är givetvis även porfyriten lämplig (jmf. fig. 3), näst kalksten, skulle jag vilja säga, det bästa, ty varken trä, järn eller bränd lera synes mig vara att föredraga. — Överkomliga för var och en äro de många vackra trädgårdsurnor (jmf. fig. 1), som fabriken även börjat föra i marknaden. Här på Alnarp äro två sådana präktiga pjäser uppställda, och de ha väckt allmän tillfredsställelse. De äro placerade på stadiga postament utanför en större monumental ingångsdörr. Då de stå rätt utsatta för bläst, har man endast planterat en kulformig kraftig buxbom i varje urna, och dessa »kulor» taga sig mycket bra ut.

Mångfaldiga föremål både till nytta och som prydnad kunde här uppräknas, vilka tillverkas på Skånska cementgjuteriet, men som vanligt är utrymmet knappt. Det sagda torde vara nog för att fästa de trädgårdsintresserades ögon på en intressant *svensk* industri, där allt göres för att uppnå ett gott, gediget fabrikat och ett *vackert* tillika.

Fig. 1. Utsikt över Mälaren från Ansgariusmonumentet å Björköen.

MÄLAR- OCH SALTSJÖ-STRANDHUGG.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD SJÄTTE EXKURSION.

AV NILS SYLVÉN.

Stockholms-traktens dendrologi och parkvård hade länge lockat svenska dendrologer och parkvårdare till exkursionsbesök. Då Sveriges Pomologiska Förening från fru ALICE VON EHRENHEIM mottog inbjudan att med ett besök på Grönsö den 6 sept. 1925 celebrera slottsträdgårdarnas 300-åriga tillvaro och Föreningen för Dendrologi och Parkvård anmodades assistera härvid, blev också anslutningen från dendrologers och parkvårdares sida storartad. När nämnda båda föreningar gävo sig ut på sin gemensamma Grönsö-färd, voro av 157 för Grönsö-dagen i förväg anmälda deltagare ej mindre än 100 stycken medlemmar i Föreningen för Dendrologi och Parkvård. På Grönsö-dagen följde ytterligare tvenne för båda föreningarna gemensamma exkursionsdagar, och härunder tillkommo 29 nya exkursionsdeltagare, 21 dendrologer och 8 pomologer. Sammanlagda summan anmälda exkursionsdeltagare utgjorde sålunda 186. Av de förutanmälda uteblevo 4 stycken, och uppgick alltså antalet aktiva deltagare till 182.

Fig. 2. Exkursionen på väg från ångbåtsbryggan
å Björkö.

Foto: G. LÖFVING den 6 sept. 1925.

Kl. 9 f. m. söndagen den 6 september lade ångaren Eskilstuna I i det härligaste solskensväder ut från Riddarholmen i Stockholm, fullpackad med dendrologer och pomologer. Då båten tydligen ej hörde till de mera snabbgående, kunde passagerarna i lugn och ro njuta av de

ständigt växlande Mälar-utsikterna. Vi togo segelleden S. om Kungshatt och Ekerö genom Bockholms-sundet med Birka på Björkö som närmaste mål. De knappa 4 milen dit ut togo dryga 2½ timmars ångbåtsfärd.

Birka.

Strax efter ½12 hade ångaren rundat Björkö och lagt till vid bryggan vid Birka. Vi möttes här av konstnären GUNNAR HALLSTRÖM, vår ciceron under den rundtur över öns fornminnesgrupper och naturpark, som omedelbart vidtog. Uppe på höjden ovanför ångbåtsbryggan skedde en första samling, och vår Birka-ledare gav oss här en kort orientering över fornminnesområdena (jmf. kartan fig. 3). Uppe vid Ansgarius-monumentet (jmf. fig. 1 och 4) fingo vi en än bättre utsikt över området. »I höstdagens beslöjade solljus med tunga molninformationer drivande över himlen framträdde vår fornö stämningsfullare än någonsin.»¹⁾ Och till stämningens höjande bidrog ej oväsentligt åsynen av den friluftsgudstjänst, som Stockholms katoliker samtidigt firade strax nedanför Ansgarius-monumentet (fig. 5).

Under vandringen över gravfälten diskuterades de åtgärder, som borde vidtagas och f. ö. delvis vidtagits för att åt området förläna den bästa möjliga prägel av naturskyddat fornminnesmärke. Den upprepning av marken genom de mer eller mindre ogenomträngliga busksnärens borttagande eller reducerande inom tillbörliga gränser, som igångsatts, ansågs allmänt synnerligen ändamålsenlig och tilltalande.

¹⁾ Svenska Dagbladet d. 7 sept. 1925.

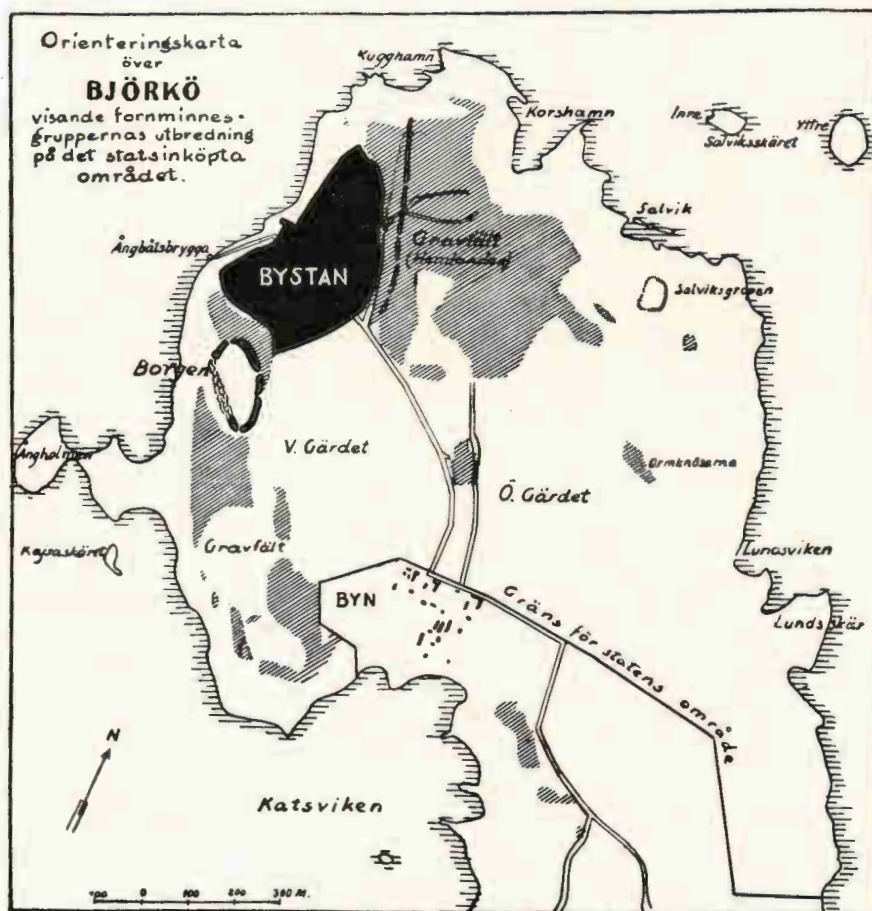

Fig. 3. Orienteringskarta över Björkö.

Från gravfälten gjordes en avstickare ned genom det västerut inom naturparken befintliga lövängsområdet. Framför annat frapperade här jätteexemplar av hassel, vildros och vildapel. En i hast upprättad förteckning på de i lövängsbeståndet mötande vedväxterna omfattade följande 31 arter och former:

alm (<i>Ulmus glabra</i>)	gran (<i>Picea Abies</i>)
ask (<i>Fraxinus excelsior</i>)	hägg (<i>Prunus Padus</i>)
asp (<i>Populus tremula</i>)	klibbal (<i>Alnus glutinosa</i>)
fågelkörs (<i>Prunus avium</i>),	masurbjörk (<i>Betula verrucosa</i>)
h. o. d. med stora, av <i>Taphrina</i>	oxel (<i>Sorbus suecica</i>)
<i>Cerasi</i> framkallade häxkvastar	rönn (<i>Sorbus aucuparia</i>)

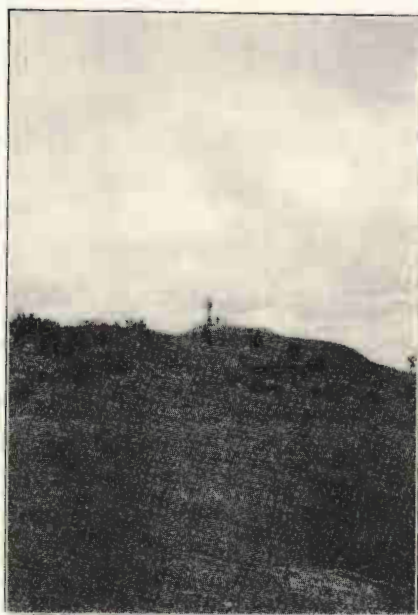

Fig. 4. Från Björkön. Överst på höjden Ansgariusmonumentet.

Foto: G. LÖFVING den 6 sept. 1925.

sälg (*Salix caprea*)
tall (*Pinus silvestris*)
vildapel (*Malus silvestris*)

en (*Juniperus communis*)
getapel (*Rhamnus cathartica*)
hagtorn (*Crataegus curvisepala*,
C. oxyacantha och
C. Palmstruchii)

hallon (*Rubus idæus*); förutom
huvudformen antecknades ett
vackert bestånd av den alldeles
obeväpnade f. *denudatus*

hassel (*Corylus avellana*)
krusbär (*Ribes grossularia*)

måbär (*Ribes alpinum*)

olvon (*Viburnum Opulus*)

slån (*Prunus spinosa*)

surtorn (*Berberis vulgaris*)

svarta vinbär (*Ribes nigrum*)

vildros (*Rosa sp.*)

backtimjan (*Thymus serpyllum*)
blåbär (*Vaccinium Myrtillus*)
ljung (*Calluna vulgaris*).

Från löv-
ängsområdet
togs vägen ö-
ver gravfälten
och stensätt-
ningarna när-
mast »svarta
jorden» åter
till ångbåten
(jmf. fig. 6 och
7). Vår cice-
ron begagnade
härunder till-
fället att före-
visa och de-
monstrera en

Fig. 5. Katolsk gudstjänst å Björkön den 6 sept. 1925.

Foto: S. GRAPENGIESSER.

för ändamålet utvald samling järn-
åldersfynd från de senaste Birka-
utgrävningarna. Före kl. 1 e. m.
ångade vi ånyo ut till sjös, nu med
Grönsöo som nästa och det egentliga
målet för dagens färd.

Grönsöo.

Hotfullt jagade skyarna öster-
ifrån fram, då vi efter ytterligare ett
par timmars ångbåtsfärd äntligen
fingo Grönsöo i sikte (jmf. fig. 8).
Hälsad av kanonsalut, som i ett prakt-
fullt eko återskallade över de stilla
Mälar-fjärdarna, angjorde ångaren
slottets tilläggsplats. Vi välkomnades
här av löjtnant G. VON EHRENHEIM,
och uppe under terrassernas lönnar
mötte vår älskvärda värdinna, fru
ALICE VON EHRENHEIM, och fröknar-
na VON E.; kammarherre ERIK VON

Fig. 6. En av skeppssättningarna å
Björköo.

Foto: G. LÖFVING den 6 sept. 1925.

Fig. 7. Exkursionen på väg från lövängsområdet
å Björköo till båten.

Foto: E. CEDERPALM den 6 sept 1925.

EHRENHEIM var av
sjukdom förhindrad
personligen närvara.
På den översta terras-
sen framför slottet ä-
vensom å den närmast
nedanför belägna stodo
långbord dukade till
middagsmål (jmf. fig.
9), vackert smyckade
med blommor och
grönt — på mitten av
varje bord en längs-
rad med färgstarka,
röda lejongap! — och
inbjudande skålar med
charmanta prov på

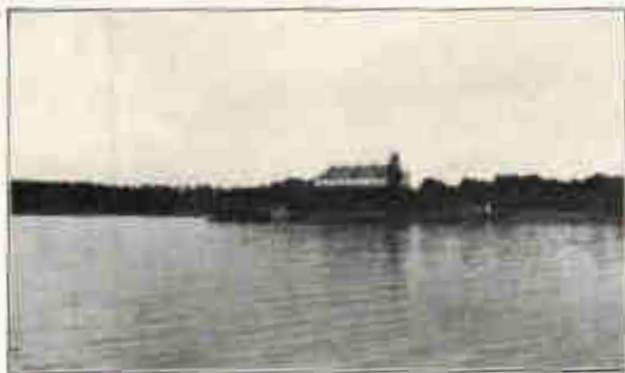

Fig. 8. Grönsöo från Mälarsidan.

Foto: G. LÖFVING den 6 sept. 1925.

fruktträdgårdarnas tydligen rikligt mognade alster. Det var dukat för ej mindre än 178 personer, och middagsvälfägnaden blev storartad. Gästerna nålsades under mid-dagen välkomna av löjtnant VON EHRENH-HEIM och ryttmästa-re H. HEGARDT fram-förde vid middagens

slut i ett högstämt, allittererat anförande samtliga exkursionsdeltagar-nas tack för magnifik gammalsvensk gästfrihet: Grönsöo liknades vid Val-hall och slottets härskarinna vid gudinnan Idun! Redan då vi satte oss till bords, började de regntunga skyarna bliva allt tätare, och under löjt-nant VON E:s hälsningstal begynte de första regndropparna falla. Regn-kappor och paraplyer kommo så småningom fram, men intet kunde i dag lägga hämsko på den ifrån första början höga stämningen. Under mid-dagens lopp ökade regnet allt mera, men detta snarare höjde än sänkte exkursionsdeltagarnas livsmod. Medan kaffet och även serverades inom-hus, klarnade himlen åter upp, och då vi, efter att hava besett slottets inre med alla dess konstverk och dyrbarheter, stodo redo att taga de berömda Grönsöo-trädgårdarna i närmare betraktande, kunde vi aldrig hava ön-skat oss ett härligare solskensväder.

Av slottets park och fruktträdgårdar har fru VON EHRENHEIM skapat en verklig mönsteranläggning på den mark, där redan för mer än 300 år sedan JOHAN SKYTTE grundade sin »hushållsträdgård». Den äldre delen av fruktträdgården räknar f. n. ej mindre än 1,400 fruktträd, och en ny-anläggning om 12 tunnland håller dessutom på att iordningställas; i ny-anläggningen äro redan 400 fruktträd planterade, och än flera skola här inrymmas jämte hallon, svarta vinbär och diverse köksträdgårds-växter. Sommarfrukten befanns nu avplockad, men höstfruktträden — liksom sommarträden samtliga prydligt och omsorgsfullt etiketterade — stodo alla mer eller mindre dignande under rik fruktskörd.

Av parkanläggningarna gjorde framför allt de VON SCHULZENHEIM-ska terrasserna med de nu 150-åriga, klippta lönnarna ett mäktigt in-

tryck. Så också de från samma tid stammande, breda lind- och ask-häckarna på ömse sidor om uppfartsvägen till slottet. Den gamla fruktträdgården begränsades runt om av ståtliga lind-ask-alléer. Lindarna voro alla anmärkningsvärt höga och rakstammiga; de hade planterats ovanligt tätt och sedan fått växa fritt utan att beskäras. Närmare slottet fanns ännu kvar en gammal anläggning i mera vildmarksstil, ett bestånd av ask och lönn med i undervegetationen dominerande krollilja (*Lilium Martagon*)

och löktrav (*Alliaria officinalis*), särskilt den förstnämnda vittnande om parkanläggningens förnämliga anor. Från denna del av parken ledde en allé av hästkastanjer i fyrdubbla rader upp mot slottet. Om trädens ålder skvallrade — förutom den ofta aktningsvärda storleken — de här och där i grenklykorna skymtande beläggen av *Polyporus connatus*' karakteristiska, av alg- och mossöverdrag gröncentrerade fruktkroppar.

Rent dendrologiskt sett tilldrog sig måhända den av GUSTAF II ADOLFS moder, drottning CHRISTINA, 1623 planterade »drottning-linden» den största uppmärksamheten; tack vare en ytterst noggrann konservering befinner den sig ännu alltjämt i god växtkraft. Vid kontrollmätning av professor RUTGER SERNANDER fastslogs, att dess till 10 m uppgivna stamomkrets vid brösthöjd ingalunda var överdriven (jmf. fig. 10). Strax intill »drottninglinden» lade man särskilt märke till ett för så

Fig. 9. Från middagen å Grönsöö.
Foto: E. CEDERPALM den 6 sept. 1925.

Fig. 10. Grönsöo. Drottning
CHRISTINAS lind.

Foto: G. LÖFVING den 6 sept. 1925.

nordliga förhållanden ovanligt vackert och välutbildat, c. 50-årigt, rikt fruktificerande, 6 m högt exemplar av kaukasisk vingnöt (*Pterocarya fraxinifolia*). Ytterligare några dendrologiska detaljer förtjäna i detta sammanhang att anföras. Ett ovanligt vackert, symmetriskt utbildat solitärträd av *Chamaecyparis nutkaensis* bar ett ojävbart vittnesbörd om denna arts fullständiga hårdighet inom Mälar-området. En från moderträdet vid Ornäs direkt stammande ornäsbjörk, nu 25-årig, föredde en sällsamt vacker stam- och kronform. Trots sin ålder så friska och välformade pyramidpopplar, som de vid Grönsöo, torde höra till sällsyntheterna. En pampig gam-

mal oxe med en stamomkrets vid brösthöjd om c. 220 cm stod vakt vid gårdssidan; ursprungligen hade två stycken planterats mitt emot varandra, men den ena hade splittrats av blixten. Vackra, violettblommande *Clematis viticella*-kordonger kantade här och där gångarna inom fruktträdgårdsområdet. En berså på terrass-slutningen ned mot sjön var delvis överväxt av — förutom *Aristolochia Sipo* — den mindre vanligt förekommande *Celastrus scandens*. Terrass-slänten nedanför var här över stora ytor klädd av en vacker matta av vintergröna (*Vincaminor*).

Då den i allo förtänksamme exkursionsledaren, byrådirektör SONESON, i sin Grönsöo-uppsats i exkursionsprogrammet uttalat, att »ett besök på Grönsöo kan näppeligen göras med mindre man far över till Utö och klättrar upp i den gamla ödeborgen», var det givetvis många, som ville passa på tillfället att på nära håll bese den i sitt ursprungliga skick från medeltiden väl bevarade, gamla trappgavelsborgen Utö hus. Då herrskapet VON EHRENHEIM varit nog vänliga att ställa en motorbåt till de färdlystnas förfogande, blev överfarten till det på andra sidan den smala Stabyfjärden mitt emot Grönsöo liggande Utö lätt ordnad. Utö hus var en verklig sevärdhet, så också — särskilt för dem, som förut ej varit i tillfälle att se vildväxande mistel — den med mistel-kvistar ganska

rikt bemängda apeln strax bortom ödeborgen (jmf. fig. 11).

Skymningen började redan falla, då ångvisslan kallade de sista Utö-resenärerna åter till ordningen. Från slottet, där kaffebord med dopp framdukats, och där professor SERNANDER uttalat vårt samfälda tack till vår utomordentliga värdinna och ciceron under kringvandrandet i de stolta Grönsö-trädgårdarna, begynte så småningom den aldrig sinande strömmen av exkursionsdeltagare söka sig åter ombord. Sedan även den sista motorbåtslasten från Utö embarkerat å Eskilstuna I, voro vi strax efter 7 e. m. redo att anträda återfärden till huvudstaden. Då vi lagt ut från land, växledes — så länge Grönsö-bryggan kunde skönjas — hjärtliga leverop mellan de gästfria Grönsö-borna och deras tacksamma gäster.

Först vid 11-tiden voro vi åter i Stockholm. Under de 4 timmarnas ångbåtsfärd i kvällens mörker hade vi god tid att kommentera dagens upplevelser. Belåtenheten med första dagens exkursion var stor och allmän. Föreningen för Dendrologi och Parkvård kan med odelad tillfredsställelse lägga ännu ett varaktigt exkursionsminne till de många värdefulla föregående.

Drottningholm.

Måndagen den 7 sept. bjöd exkursionsprogrammet på bilresa Stockholm — Drottningholm — Svartsjö — Ekebyhov — Kersö — Kaggeholm — Stockholm. Kl. 8,45 f. m. ägde samling rum utanför Operan och strax efter 9 begynte den 28 nummer långa bilkortegen ringla sig fram över Gustav Adolfs torg och bort förbi Stadshuset och längs Hantverkaregatan ut mot Drottningholm. Det var strålande sol, då vi i god fart passerade Ulvsunda och Lindsjönäs' vackert anordnade koloniträdgårdar, och solen höll sig — med korta molnavbrott — snällt framme ända till strax före solnedgången, då ett allt mera ökande regn avlöste dagens solskensväder.

Fig. 11. Den mistelbärande apeln vid Utö hus.

Foto: LOUISE VON EHRENHEIM.

På utsatt tid, 9,30 f. m., anlände vi till Drottningholm. De idag till ett antal av 110 anmälda färdtagarna samlades på parkterrassen framför slottet, där trädgårdsdirektör DAVID PETERSSON hälsade oss välkomna. Nere i den TESSINSKA trädgården »spelade Herkules-fontänen, och de pompösa 1600-talslindarna kastade sina blå skuggor över sandgångarna»¹⁾, då direktör CARL G. DAHL uppe på terrassen gav en kort orientering över slottsträdgårdarnas öden genom tiderna.

»På Kungsgården Torvesund, sedermera kallad Drottningholm, började WILHELM BOY att år 1581 uppföra en slottsluk byggnad för JOHAN III. Denna byggnad förstördes av våld år 1661, och samma år såldes egendomen av de dåvarande innehavarna, MAGNUS GABRIEL DE LA GARDIE och hans maka, till änkedrottning HEDVIG ELEONORA, vilken redan under det följande året började uppföra det nya slottet. Ritningarna till detta utarbetades av NIKODEMUS TESSIN D. Ä., som intill sin död 1681 ledde alla pågående arbeten. Nämda år hade de egentliga byggnadsarbetena med undantag av vissa smärre delar hunnit fullbordas, men större delen av rumsinredningen återstod, och endast det allra närmaste området kring slottet hade terrasserats. Dessutom hade de stora alléerna påbörjats i slutet av 1600-talet. Det blev nu NIKODEMUS TESSIN D. Y., som övertog ledningen av arbetena, och hela utformningen av den stora trädgården väster om slottet får tillskrivas honom. Denna del av området upptogs enligt samtida bilder och planskisser av följande olika avdelningar: närmast slottet tvenne stora, av klippta granar och enar kantade kvarter, upptagna av »ritningar» (buxbomsslingor) och sträckande sig fram till Herkulesfontänen, som ännu kan ses i trädgårdens mittaxel. Bakom denna tvenne nya kvarter, liggande på ett något högre plan och likaledes omgivna av klippta träd. I stället för buxbomsornament pryddes vardera kvarteret av 5 stycken dels runda och dels ovala bassänger. Bortom dessa en rad kaskader och bakom dem en kraftig granhäck som avslutning på denna del av trädgården, vilken på sidorna omgavs av kraftiga tegelmurar. Ännu längre åt väster funnos fyra högre liggande, med häckar omgivna kvarter, planterade med träd, och längst bort den stora bosketten eller labyrinten, likaledes planterad med träd. På båda sidor av hela detta rektangulära område sträckte sig de stora lindalléerna med fyra rader träd, som till stor del ännu finnas kvar. Enligt ett syneinstrument från 1720-talet skulle den sammanlagda längden av buxbomslinjerna vara 7,000 m, av granhäckarna 1,380 m, berberishäckarna 700 m, lindhäckarna 900 m, och antalet stora lindar i alléerna upptagas till 792. Söder om detta område hade man i riktning mot Kanton gjort en plantering med träd, och på denna sida närmare slottet låg också en vinplantering. Ett 36 m långt orangeri hade uppförts på norra sidan av den främsta parterren, och framför detta låg den med olika kvarter försedda orangeriträdgården. En köks- och fruktträdgård av betydande storlek låg norr och nordost om slottet och sträckte sig upp till platsen för den nuvarande kafébyggnaden.»

¹⁾ Svenska Dagbladet den 8 sept. 1925.

»Ett nytt skede i Drottningholms historia vidtog, då slottet år 1744 skänktes till dåvarande kronprinsessan LOVISA ULRIKA. Från hennes tid daterar sig den HÅRLEMANska påbyggnaden av slottet, varigenom dess huvudparti förbands med de fyra flyglarna (1746—52), och han lät även uppföra teaterbyggnaden (1762—65) och Kina slott (1763) efter ritningar av K. F. ADELCRANTZ, som också torde ha utfört vissa anläggningar i parken. En viktig utvidgning av denna gjordes under GUSTAV III:s tid av F. M. PIPER, då det sumpiga området i norr förvandlades till en engelsk park, ett arbete, som dock ej hann fullbordas under konungens livstid, och som ej heller senare kunnat utdanas i enlighet med Pipers planer.»

»Drottningholm har lika litet som de flesta andra minnesmärken från svensk storhetstid kunnat undgå att vandaliseras genom vid olika tillfällen företagna 'restaureringar'. Lyckligtvis har dock det viktigaste av såväl arkitektur som trädgårdsanläggningskonst sluppit undan förintelsen, och de sista decennierna ha medfört en uppräckning ur det förfall, vari såväl en del byggnader som i synnerhet trädgårdsanläggningarna råkat under 1800-talet.»¹⁾

Med trädgårdsdirektör PETTERSSON, direktör DAHL och kapten O. WALLENBERG som ciceroner börja vi efter direktör DAHLS orientering en promenad genom de minnesrika trädgårds- och parkanläggningarna. Mittgången nedanför parkterrassen finna vi på båda sidor kantad av ros-

Fig. 12. På promenad genom anläggningarna vid Drottningholm.

Foto: E. CEDERPALM den 7 sept. 1925.

¹⁾ C. G. DAHL: Drottningholm. Program för Sveriges Pomologiska Förenings och Föreningens för Dendrologi och Parkvård exkursion den 6—8 september 1925.

Fig. 13. Drottningholm. Från »engelska parken».

Foto: G. LÖFVING den 7 sept. 1925.

kvarter, avbrutna av låga pyramider och klot av tuja (jmf. pl. 3 och fig. 12). Slanten upp mot parkområdet bortom rosengången är i enlighet med en av H. Maj:t DROTTNINGEN framle-
tad gammal parkbeskrivning vackert restaurerad och förvandlad till stenbergssanläggning. På friluftsteatern med dess av lindhäckar bildade

naturliga kulisser och klädloger m. m. hinna vi blott kasta en flyktig blick i förbifarten. Vi fortsätta genom den bortom liggande ek-parken och styra kosan mot Kina slott, som vi — som hastigast — bese även invändigt.

Som sanna dendrologer och parkvänner ägna vi huvudparten av vårt intresse åt parkanläggningarna. På en av de i lövbestånden insprängda

avenbokarna upptäcka vi till vår förvåning ett par typiska häckkvastar, framkallade av avenbokens häckkvastsvamp (*Taphrina Carpini*). Längre bort i ekskogen påkalla några verkliga jätteexemplar av weymouthstall (*Pinus strobus*) vår synnerliga uppmärksamhet. Planterade under GUSTAV III:s tid och nu c. 150-åriga,

Fig. 14. Drottningholm, »engelska parken». T. v. en ståtlig grupp av *Petasites*-blad. Vattnet i förgrunden fullständigt täckt av *Lemna*.

Foto: G. LÖFVING den 7 sept. 1925.

Fig. 15. Exkursionsdeltagarna samlade efter lunchen å Drottningholms vårdshus den 7 sept. 1925.

Fig. 16. Direktör G. REUTER-CRONA demonstrerar sevärheterna i Svartsjö park den 7 sept. 1925.

äro dessa rent av bland våra allra äldsta träd av denna tallart.¹⁾ Det största trädet delade sig $1\frac{1}{2}$ m ovan marken i 3 grenstammar och mätte i höjd c. 30 m och i stamomkrets strax under förgreningsstället 5,60 m. Svårt angripna av törskatesvamp (*Cronartium ribicola*), som samtliga tallarna äro, torde sorgligt nog de pampiga trädens fortsatta levnadssaga ej bliva så synnerligen lång. — Genom engelska parken (jmf. fig. 13 och 14) vandra vi åter mot slottet. Vid passerandet av de gamla, i slutet av 1660-talet påbörjade lind-alléerna konstatera vi, att de äldsta lindarna samtliga utgöras av parklind (*Tilia vulgaris*); en del lindar av yngre datum i närheten av Kina tillhöra däremot vår vanliga svenska lind (*Tilia cordata*).

Ett besök i den även invändigt restaurerade HÅRLEMAN'ska teaterbyggnaden medhanns slutligen före den till 11,30 utsatta lunchen å Drottningholms värds-hus. Efter slutad lunch kommenderades uppställning för gruppfoto-grafering (fig. 15), och kl. 12,30 bestego vi åter bilarna, nu med Svartsjö som närmaste mål.

Svartsjö.

»På Färingsön i Mälaren, ej fullt tre mil från Stockholm, ligger det forna Folkungagodset Svartsjö, eller som det senare kallades Svartsjö kungsgård med dess i all sin enkla stil förnämt imponerande slott.»

»Från början ett Folkungagods blev Svartsjö 1345 »kungsgård». Slottet ombyggdes till »kunglig borg» av GUSTAV VASA, och ERIK XIV tillbragte här en del av sin oroliga tid. En ombyggnad företogs sedan av JOHAN III. Den största och vackraste delen av slottet nedbrann 1687 och återstoden

¹⁾ Weymouthstallar av ungefär samma eller kanske ännu något högre ålder förekomma på Åholmen i Mälaren — i Rytterns s:n, Västmanland. Jmf. CARL MALMSTRÖM i Skogsvårdsf. tidskr. 1910, sid. 221—222; se även »Sveriges Natur» 1912, sid. 102.

nedrevs 1699, varefter ett nytt »kungshus», det nuvarande slottet, uppfördes och anses ha blivit färdigt omkring 1773. Dess siste kungliga innehavare var drottning LOVISA ULRIKA, som dog här. Sedan dess har det stått obebott, tills det i våra dagar uppläts för sitt nuvarande ändamål. Beläget vid stranden av en numera delvis uppgrundad vik av Mälaren, är det omgivet av en, enligt uppgift, av GUSTAV II ADOLF anlagd, gammal ståtlig park med härliga välvda lindalléer, egendomliga bersåer och minnen efter rännarbanor, gamla klostergrunder m. m. Var man går fram är man på historisk mark, och även sägen och saga ha här mycket att förtälja från kungarnas tid.»

»Slottet är hållet i en för sin tid typisk, aristokratisk stilart med förnäma linjer och utsökt vackra dimensioner — säga fackmännen. Byggt i två våningar på en väldig källarvåning samt vitrappat företer det med sitt vackra enkla torn en ståtlig anblick, om man blott kan eliminera bort ur tavlan de omgivande, modernt stillösa byggnader, som tillkommo, när tvångsarbetsanstalten förlades hit, och som tyvärr alldeles förtaga intrycket av det »kungliga». Härom vore åtskilligt att säga, men det är farligt att ge sig in på detta ömtåliga ämne; blott så mycket vare sagt: pieteten för våra gamla minnen fick vika för nyare tiders krassa och nyktert beräknande ekonomiska synpunkter. Ett kungsord räddade dock själva byggnaden från att såsom sådan vandaliseras. När slottet överlämnades till fångvärderna, något som lär ha gått gamle kung OSCAR hårt till sinnet, tog han av dåvarande fångvärdschefen ett löfte, att intet i slottets inredning fick ändras, i förhoppning att möjligen kommande tider skulle bättre taga vara på våra gamla skatter, än man gjorde i slutet

Fig. 17. Lövsalsgången i Svartsjö park.

Foto: E. CEDERPALM den 7 sept. 1925.

Fig. 18. Svartsjö marmorgrupp av GUSTAV II ADOLF
och AXEL OXENSTIERNA.

av 1800-talet, och att en eventuell restaurering ej behövde vara definitivt omöjliggjord.»¹⁾

Strax efter 1 e. m. var den långa bilkortegen framme vid Svartsjö. Vi möttes här av direktör G.

REUTERCRONA och trädgårdsmästare HEDBERG, vilken förstnämnde nu tog ledningen under vårt två timmars uppehåll i park och trädgårdar. Per bil besöktes först de nyanlagda frukt- och köksträdgårdarna norr om slottet. De omfattande, välskötta anläggningarna imponerade såväl genom sin storlek som genom sin rikedom på frukt och grönsaker, allt här liksom senare

i den gamla Svartsjö-parken oförtydligt vittnande om trädgårdsmästare HEDBERGS utomordentliga duglighet.

Återkomna till slottet, läto vi bilarna göra halt framför parkgrindarna, där direktör REUTERCRONA i ett stämningsfullt anförande drog upp konturerna till det gamla Folkunga-godsets historia. »Storheten från forna dar är nu borta, den enda storhet, som finns kvar, är den, som ett träget arbete skänker.»

Svartsjö park med sina pampiga gamla askar och lindar, ekar, lönnar och granar gör alltså ett mäktigt intryck (jmf. fig. 17). Något av storhetstidens parkkultur har här dröjt sig kvar och stämmer

¹⁾ Ur exkursionsprogrammet efter doktor FRANS BERGLUND.

dendrologens och parkvännens sinne till andakt. Med vördnad stannar man inför drottning KRISTINAS lind med dess osedvanligt praktfullt utbildade, planklika åsbildningar å stammen ned mot roten (jmf. pl. 4); dess underbara stamform har givit upphov till en sägen, att linden planterats med roten upp. I drottninglindens skugga träffa vi Svartsjöparkens »fina» marmorgrupp: GUSTAV II ADOLF och AXEL OXENSTIERNA i något mer än naturlig storlek, alltså ganska stor — men inte vidare vacker (jmf. fig. 18). En ståtlig, ringformig grupp av gamla parklindar (*Tilia vulgaris*) finna vi i närheten av drottninglinden i »Badins [Morianens] berså» och lägga här särskilt märke till ett »tvåbent» träd, uppkommet genom sammanväxning av tvenne stammar 1 m upp från

Fig. 19. Rak och vacker ekstam med fruktkroppar av svavelticka. Svartsjö park den 7 sept. 1925.

Foto: G. LÖFVING.

marken. Ännu en stam- eller grensammanväxning kunna vi annotera från Svartsjö park, å en ek, varest två sammanväxta grenar bildat en 3—4 m hög, oval ögla, om vilken det berättas, att barn plägat dragas genom denna för botande av »engelska sjukan». Flera av de jättehöga ekarna i parken hava att framvisa en anmärkningsvärt vacker stamform. Att så är fallet kan man ana av fig. 19, som emellertid visar allenast nedre delen av en stam, som nedtill angripits av den på ekarna här som flerstädes i Stockholms-trakten ej sällsynta svaveltickan (*Polyporus sulphureus*). Av andra på ek här uppträdande skadesvampar må i detta sammanhang omnämnas oxtungsvamp (*Fistulina hepatica*) och ekens labyrintsvamp (*Daedalea quercina*). I allmänhet träffades dessa här som annorstädes på gamla stubbar av ek — en dylik uppmättes till 150 cm i diameter! — i enstaka fall dock även på levande träd; så antecknades exempelvis på en stor och ståtlig levande ek en stor oxtungsvamp nere vid basen av stammen och en gyttring av labyrintsvampar c. 4—5 m längre upp. Av markvegetationen i det gamla parkbeståndet var nu ej så mycket att se. Såsom en egendomlighet för lövträdsbeståndet

Fig. 20. Exkursionsdeltagarna passera förbi den gamla slottsbyggnaden vid Svartsjö.

Foto: HJ. DU RIETZ den 7 sept. 1925.

må särskilt framhållas den rikedom på tibast (*Daphne mezereum*), som fläckvis gjorde sig starkt gällande ännu på hösten. I parkområdena österut syntes tibasten tilltaga i riklighet, och den gamla kulturparken övergick åt det hållet så småningom i gammal vildpark med blandskog av jätte-ekar, ask, björk, gran, lönn, alm och hägg med hassel, hagtorn och bentry (*Lonicera xylosteum*) dominerande i snårskiktet.

En vandring runt det i samband med apterandet till fångvårdsanstalt vandaliserade slottet (fig. 20) blev avslutningen på Svartsjöbesöket. Efter i hast inmundigat kaffe med dopp bestegos åter bilarna, nu med Ekebyhov som nästa exkursionsmål.

Ekebyhov.

För de mera speciellt intresserade dendrologerna var Ekebyhov det kanske allra mest lockande på dagens exkursionsprogram. Då programenligt blott en timme var anslagen för Ekebyhov-besöket, beslöto också några av Svartsjöbesökarna — summa 6 och däribland undertecknad —

att med försakande av kafferepet å Svartsjö i förväg skynda till Ekebyhov för att under ledning av Ekebyhofs-skogarnas förnämliche vårdare, professor GUSTAV LUNDBERG, medhinna ett något grundligare besende av Ekebyhov och dess många olika trädbestånd. Framkomna till ort och ställe välkomnades vi på det hjärtligaste av ryttmästare och fru IHRE och inbjödos på en kopp té inne i corps-de-logiset, innan vi, så gott som omedelbart, i professor LUNDBERGS sällskap begynte vår Ekebyhofs-exkursion.

Fig. 21. Exkursionens långa bilkortege vid Ekebyhov.

Det för separat-exkursionen uppgjorde programmet bjöd på ett besök å Gällstaö för besende av därvarande jätte-ekar, promenad genom skogen åter till Ekebyhov förbi diverse löv- och barrträdskulturer och slutligen en rundtur genom de olika trädbestånden i Ekebyhofs vidsträckta parkområde. Gällstaö-ekarna nära nog överträffade våra djärvaste förväntningar. Till huvudstammens yttre friska jätte-ekar med ända till över 8,5 m:s stamomkrets vid brösthöjd höra ju till de verkliga sällsyntheterna. Det var också gammal god och drivande lövbackemark, eken här hade till växtplats. — Promenaden genom skogen förde oss förbi lyckade tall-kulturer, synnerligen vackra planteringar av europeisk och sibirisk lärk, ovanligt lyckade självsådda björk-bestånd samt förnämliga ask- och ek-planteringar. Lärkträden voro planterade för 7 år sedan med 2-åriga planter, och

plantorna hade nu nått verkligt aktningvärda dimensioner. Å den sibiriska lärken uppmättes årsskott för året om ända till 85 cm:s längd. Den europeiska lärken verkade genomgående mera spärrgrenig än den sibiriska. Av särskilt intresse var — åtminstone för undertecknad — professor LAGERBERGS påpekande av en påfallande skiljekaraktär redan på plantstadiet de båda arterna emellan, den nämligen, att *Larix sibirica* har längsrefflad bark, under det att *L. decidua* har barken orefflad.

Ekebyhovs-parkens dendrologiskt sett kanske förnämsta sevärdhet var det nu 125-åriga bok-beståndet med dess pampiga bokstammar och för denna nordliga breddgrad anmärkningsvärt goda självföryngring. Från bokdungarna togs vägen förbi och genom parkens många olika, högtintressanta barrträdsgrupper. Av mera enstaka förekommande arter intresserade här särskilt *Abies Pinsapo*, som trots den svåra övervintringen 1923—24 alltjämt uppvisade livaktiga exemplar upp till över snöhöjd. Åt parkens lövträd fingo vi tyvärr ej tid att ägna större uppmärksamhet.

De många dendrologiska sevärdheterna hade kommit oss separatister att allt för länge dröja oss kvar i den intressanta Ekebyhovs-parken. Klockan var redan över 1½ e. m., när vi efter slutad parkvandring voro åter vid vår ensamt väntande bil. De övriga exkursionsdeltagarna hade strax förut givit sig av till Kersö. Under ett över programtiden rätt avsevärt förlängt uppehåll vid Ekebyhov hade de under ägarens, ryttmästare IHRE, egen ledning koncentrerat sig på de omfattande trädskoleanläggningarna och parkbestånden. Om denna del av exkursionsbesöket berättar Svenska Dagbladet för den 8 sept. följande:

»Kl. 4 körde kavalkaden av bilar [fig. 21] upp på Ekebyhovs gårdsplan, den gamla anrika Mälargården. Ryttmästare IHRE tog på det älskvärdaste emot gästerna, hälsade dem välkomna och ledde därefter en överdådigt organiserad vandring på de vidsträckta ägorna, varvid särskilt den år 1917 anlagda plantskolan på 16 har blev föremål för största intresse. I sitt slag som privat anläggning enastående söker den främja fruktodlingen inom ej klimatiskt gynnade trakter i Sverige och Finland och har redan, den korta tid den existerat, kunnat glädja sig åt alltjämt växande uppskattning. Särskilt intresse visade dendrologerna under den därpå följande promenaden [fig. 22] över de experimentellt dendrologiskt betonade marker, som på rätt så stor areal omger själva corps-de-logiset. Bokar, ekar och hassel ha här fått ersätta gran och björk, och nötskrikorna ha dragit försorg om fröspridningen. — Ekebyhovs-vistelsen

Fig. 22. Ryttmästare IHRE demonstrerar de dendrologiska sevärdheterna i Ekebyhovs park den 7 sept. 1925.

kan räknas till det mest givande under hela dagen och tog också rundlig tid i anspråk. Icke förrän halv sex drog man sina färde.»

Kersö.

Den på exkursionsprogrammet med nödvändighet ytterligt knappt tillmätta tiden för dagens besök å Kersö hade ej avsett annat än en flyktig överblick över slott och parkanläggningar (jmf. fig. 23). Då avresan från Ekebyhov ägde rum först efter den programenliga avfärdstiden från Kersö, måste besöket därstädes tyvärr än ytterligare inskränkas. De 6 Ekebyhovs-separatisterna ansågo sig t. o. m. nödsakade att helt försaka den lockande Kersö-färden och i stället från Ekebyhov styra kosan direkt till Kaggeholm.

Kersö-resenäerna omhändertogos vid framkomsten till Kersö på det älskvärdaste av ägaren, brukspatron C. KJELLBERG. »En titt genom corps de logiset — där samtliga färdtagarna bjödos på förfriskningar — ett par steg ut i parken och en rysning nere i 'nunnornas källare' med en underjordisk gång 'ända fram till Klara i Stockholm' var allt, som hanns

Fig. 23. Kersö från trädgårdssidan.

Foto: G. LÖFVING den 7 sept. 1925.

med, innan byrådirektör Sonessons pipa obevekligt kallade till 'uppsittning' för vidare befordran till bankdirektör Aronowitsch's Kaggeholm.»¹⁾

Kaggeholm.

»Kaggeholm är uppkallat efter fältmarskalk LARS KAGG, som 1651—1661 var godsets ägare. Det hette förut Vettersjö

och omtalas redan under medeltiden. Hela egendomen utgöres av en ö, Lillön, 697 tunnland stor.»

»På LARS KAGGS tid utgjordes manbyggnaderna av timrade rödmålade trähus. Den nuvarande slottsbyggnaden, ett långsträckt vitt tvåvåningshus av sten, på gårdssidan flankerat av tvenne vackra, sällsynt fint proportionerliga flyglar med brutna tak [jmf. fig. 24], stammar från 1700-talets förra hälft.»

»Kaggeholm har ovanligt ofta växlat ägare. År 1917 inköptes det av den nuvarande innehavaren, bankdirektören M. ARONOWITSCH. Under åren 1918—19 gjordes stora omändringar utomhus. Ekonomibyggnaderna ombyggdes delvis, och en parkanläggning kom till utförande under direktör R. ABELINS ledning [jmf. pl. 6 och fig. 25—26]. Av de förut trappformade, liksidiga fyra terrasserna, vilka ledde ner från slottets fasad åt väster, ha de två översta bibehållits i sitt ursprungliga skick, den ena av dessa nu anordnad som rosenplantering, inkantad av buxbomshäckar och försedd med två av rosor och clematis — den vackra, blåvita *C. davidiana* — överväxta bersåer. De två nedre terrasserna äro delvis urgrävda och omformade till en stor halvrundel, kantad av långa ekbänkar på stenfötter och utmynnande i en stengrotta, vars tak bildar en trevlig sittplats. Ytan bakom bänkarna är rikt planterad och framför desamma äro lagda kalkstensplattorna från det gamla stallgolvet. En grässlänt sluttar härifrån ned mot dammen, som ligger i plan med parterren och nergrävd i denna; densamma är direkt omsluten av gräsmattor och inkantad med mindre ekbänkar på vackra fötter av Ignaberga-kalksten. I dammen äro planterade näckrosor: den röda, vackra *Ellisiana* och den läckra, matt laxrosa *speciosa rosea*. Den stora, rektangelformade parterren är nu en enda lugn gräsmatta, inkantad av ekhäckar och pyramidekar samt begränsad av stolta gamla lindalléer med häckar på båda sidor av lönn, lind

¹⁾ Svenska Dagbladet den 8 sept. 1925.

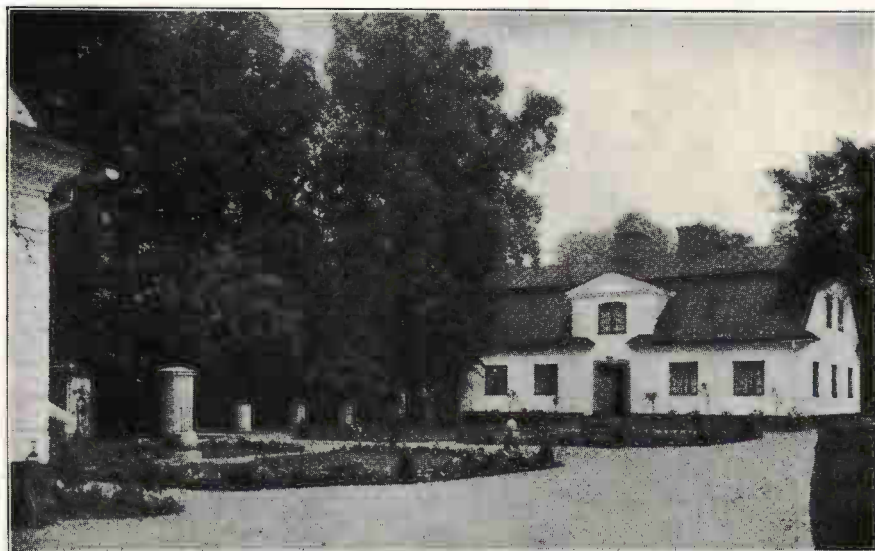

Fig. 24. Kaggeholm. Gården med de vackra flygelbyggnaderna.

och ask. Gårdsplanen är påfylld och något utökad och omges nu av ett lågt järnstaket med vita Ignaberga-pelare och en hög gallergrind med namnskiffer, där huvudtrappan leder upp. Två mindre trappor med

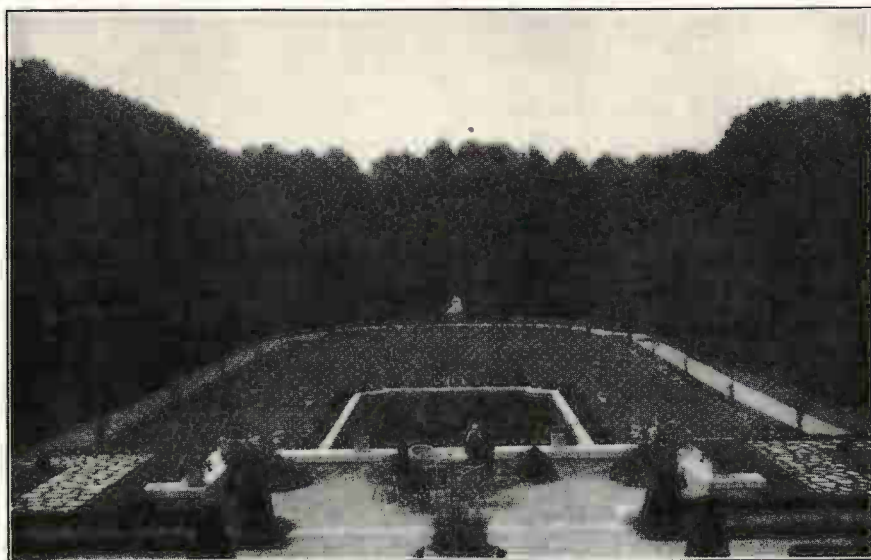

Fig. 25. Kaggeholm. Utsikt över park- och trädgårdsanläggningarna från övre terrassen.

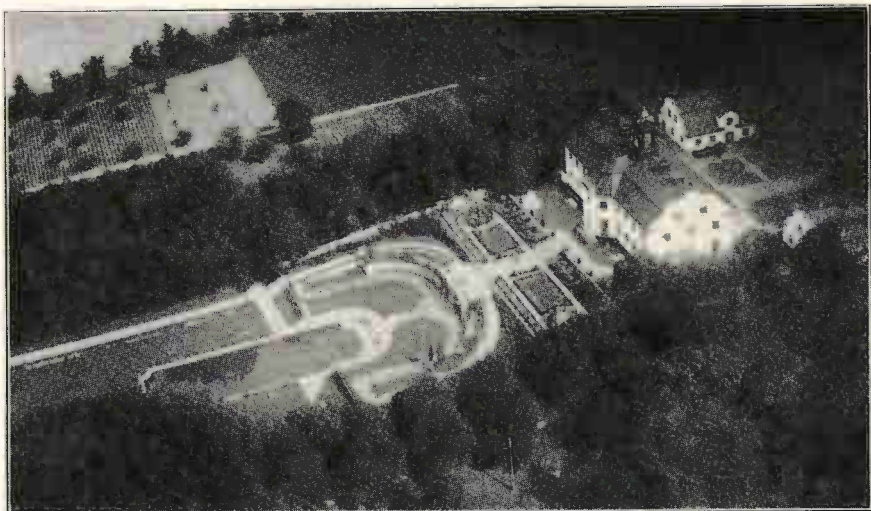

Fig. 26. Kaggeholm efter från flygmaskin tagen fotografi.

mindre grindar leda under en vit portik — allt efter ritning av professor CLAESSION — förbi flygelgavlarna upp på den i fyra gräsmattor indelade gården. En ny uppfartsväg förbi ena flygeln och en nedfartsväg för körtrafik ha också anlagts. Från gården ser man rakt fram i en $\frac{1}{2}$ km lång lönnallé, planterad senare än de gamla lindalléerna, som leda till färjan och ladugården. Garage i gammal stil och växthus, vettande mot Björkfjärden, hava även blivit anlagda, det förra efter CLAESSIONS, det senare efter ABELINS ritningar.»¹⁾

Då de första besökarna anlände till Kaggeholm, hade de under eftermiddagens lopp allt mera tätande regnmolnen börjat i form av sakta duggregn utgjuta sig över den efter vatten här liksom allestädes i Mälardalen längtande jorden. Detta hindrade dock ej, att såväl slottets inre som de ABELIN'ska parkanläggningarna och växthus m. m. kunde tagas i närmare betraktande, något som det alltsammans också till fullö för tjänade. Efter utförandet av de omändringar, som för närmaste framtiden äro planerade, måste parkanläggningarna än mera komma till sin rätt. Skymningen hade redan börjat falla, då huvudkontingenten av exkursionsdeltagarna äntligen anlände. »Terrassanordningarna med sina rosenplanteringar, buxbomhäckar och överväxta bersåer fingo nux», skriver dagens reseskildrare i Svenska Dagbladet, »något gammaldags spöklikt över sig, inklämda som de ligga mellan stolta gamla lindalléer och häckar av lönn och ask [jmf. fig. 25]. I den svarta dammen speglade sig slottet

¹⁾ I. ARONOWITSCH: Kaggeholm. Program för Sveriges Pomologiska Förenings och Föreningens för Dendrologi och Parkvård exkursioner den 6—8 september 1925.

mellan näckrosor och nate och runt den rektangelformade parterren stodo pyramidekarna i stram givakt. Kaggeholm blev dagens sista upplevelse. Och mången lovade sig att göra om det besöket.»

Bergianska trädgården.

Tisdagen den 8 sept., tredje och sista exkursionsdagen, ägde samling rum kl. 8,40 f. m. vid Djursholmsbanans hållplats vid Humlegården i Stockholm, och kl. 9,50 skedde härifrån avresa med tåg till Frescati i och för besök i Bergianska trädgården. 85 färdtagare voro i dag anmälda.

Å stora uppfartsvägen i Bergianska trädgården mötte prefekten, professor ROBERT FRIES, som själv blev vår ciceron under vår två timmars trädgårdsvandring. Innan han tog ledningen, hälsade han de samlade exkursionsdeltagarna välkomna under beklagande av, att besöket ej kunnat förläggas till någon ur vegetationssynpunkt gynnsammare årstid. Så mycket av intresse, som trädgården senare visade sig äga även höstetid, kom emellertid säkerligen mången att förmoda, att just hösten är en i Bergianska trädgården särskilt välsignad årstid!

Professor FRIES började sin demonstration med att påpeka några av de som alléträd vid uppfartsvägen stående granarnas och silvergranarnas värde som prydnadsträd i Stockholmstrakten. Han övergick därefter till stora stenberget till höger (norr) om uppfartsvägen, där några ännu blommande asiatiska *Senecio*- och *Buddleia*-arter jämte en del rosor, *Berberis*- och *Rheum*-arter blevo föremål för särskilt omnämnande. En storväxt, rikblommig art med stora, greniga blomställningar var *Senecio tanguticus*, en annan likaledes storväxt och rikblommig art men med cylindrisk blomställning var *S. Wilsonii*, båda av intresse även såsom prydnadsväxter.¹⁾ Släktet *Buddleia* representerades av den nu överblommade

Fig. 27. Professor ROB. E. FRIES demonstrerar det asiatiska fjället i Bergianska trädgården.

Foto: G. LÖFVING den 8 sept. 1925.

¹⁾ Jmf. CARL G. DAHL i Lustgården 1922, sid. 188—189.

Fig. 28. Från exkursionsbesöket i Bergianska trädgården den 8 sept. 1925.

Foto: G. LÖFVING.

B. albiflora, den vackert höstblommande *B. Davidii* (= *variabilis*) och den i trädgårdarna relativt nyinförda *B. alternifolia*, alla till synes värda att försökas i våra lustgårdar. Bland *Rheum*-arterna märktes den efter professor V. B. WITTROCK uppkallade, 1914 nybeskrivna, ståtliga arten *Rh. Wittrockii*.¹⁾

Från asiatiska fjället togs vägen förbi den ostasiatiska avdelningen bort mot amerikanska fjället. Inom »Ost-Asien» mötte vackra, äldre individ av *Abies Veitchii* och dess sällsynta, grönkottiga var. *olivacea* samt den av sina fårade skottaxlar i främsta rummet karakteriserade *A. homolepis*. Av andra ostasiater demonstrerades i förbifarten bl. a. ett vackert exemplar av den d a h u r i s k a l ä r k e n (*Larix dahurica*). En verklig sevärldhet var här den japanska *Pyrus Toringo*, ett äppleträd i miniatyr med flikade blad och äpplen ej större än ärtor. En sista särskilt påpekad ostasiat var den japanska, av sädesrost ej angripna berberis-arten *B. Thunbergii*.

På amerikanska fjället representerades Klippiga bergens karaktärsträd av *Abies concolor* och *A. subalpina*, *Picea Engelmannii*, *Pinus ponderosa* var. *scopulorum* och *Pseudotsuga Douglasii*, alla i ståtliga exemplar. Blomrika former av composité-släktena *Aster* och *Helenium* läto oss ana, vad Klippiga bergens höstflora kan ha att bjuda på i ört-hänseende.

Från amerikanska fjället styrdes kosan bort mot de systematiska landen och ned till näckrosdammen. Tiden medgav ej något längre dröjsmål inför de många systematiska sevärldheterna. En och annan detalj hunno vi dock beskåda i förbifarten. Då solanacé-kvarteret passerades, fingo

¹⁾ Se närmare ERIK LUNDSTRÖM i Acta Horti Bergiani Bd 5, N:o 3, Stockholm 1914, sid. 23—27.

vi bl. a. njuta av den sällsamt vackra anblicken av blommande *Datura ceratocaula*, en från Kuba stammande spikklubb-art med sannskyldiga jätteblommor — blomkronans pip omkring 16 cm djup och det grammofoontrattliknande brämet 10—12 cm i vidd —; »blommorna väcka genom sin väldiga storlek och sin originella form verklig sensation», säger med all rätt E. LUNDSTRÖM i den beskrivning av arten, han meddelar i *Acta Horti Bergiani*, Bd 5, N:o 3, sid. 94—97.

Nere vid näckrosdammen blevo de runt om densamma planterade strandväxterna föremål för uppmärksamhet. Några i Stockholms-trakten sällan blommande arter stodo efter årets varma och soliga sommar nu i rik och vacker blomning, nämligen den höga och ståtliga *Eupatorium purpureum* och den för sydsvenskt klimat — liksom den förstnämnda! — alltid bättre passande *Chrysanthemum serotinum*

(= *uliginosum*). Trenne *Populus*-arter blevo särskilt demonstrerade: pyramidasp (*Populus tremula* var. *erecta*, denna till växtsättet om pyramidpoppeln erinrande form av vår vanliga asp, ett träd av svenskt ursprung, då det första gången uppmärksammats vid Elgerås i Västergötland¹⁾); en i omedelbar närhet till pyramidaspen växande hängform av den nordamerikanska arten *P. tremuloides*, en kontrast till aspens pyramidform; och som tredje art *Populus trichocarpa*, vår mest snabbväxande poppelart, vildväxande i västra Nordamerika.

Genom composité-kvarteren med dess talrika höstblommande arter leddes färden vidare till Victoria-huset, där »dagen till ära» en av de sista jättenäckrosorna för året just slagit ut sin härligt doftande blomkrona. 1925 års sommar hade Bergianska trädgården kunnat bjuda på flera *Victoria*-blommor än väl någonsin; i juli månad hade växthus-

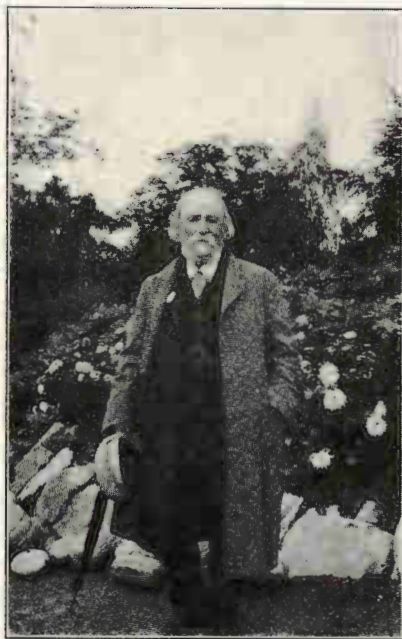

Fig. 29. Exkursionens ålderspresident, godsägare HENRIK LEMAN, i Bergianska trädgården.

Foto: G. LÖFVING den 8 sept. 1925.

¹⁾ Om pyramidaspen och dess första anträffande, se närmare NILS SYLVÉN i *Svensk Botanisk Tidskr.* 1916, sid. 529—535.

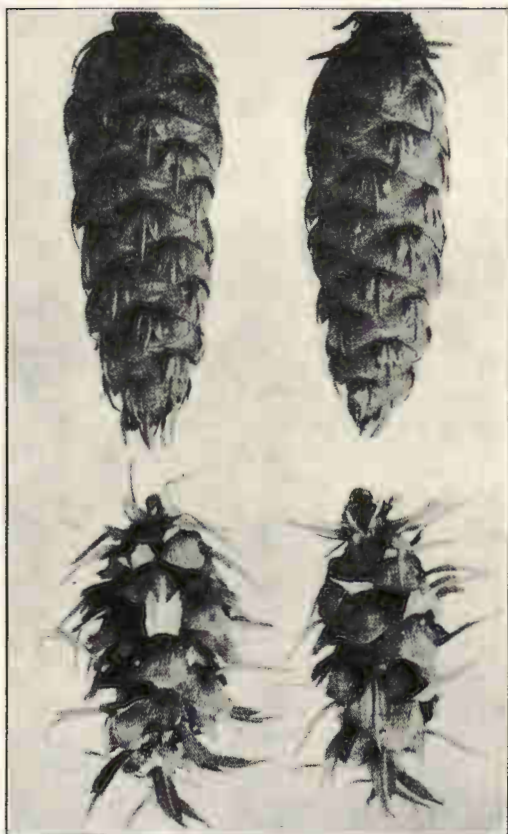

Fig. 30. Kottar från Bergianska trädgården hösten 1925 av *Pseudotsuga taxifolia mucronata* (övre raden) och *glaucescens* (nedre raden).

Foto: N. SYLVÉN.

(*Gossypium*), kaffebusken (*Coffea arabica*) och tebusken (*Thea chinensis*) m. fl.

Från växthuset togo vi vägen nordväst-ut förbi vårväxtavdelningen upp mot barrträden. Av särskilt intresse var här att se de båda Douglasgräns-typerna bredvid varandra, båda med rikligt utvecklade kottar. I enlighet med den beskrivning av de båda huvudtyperna, *Pseudotsuga taxifolia mucronata* och *P. taxifolia glaucescens* (= *P. glauca* MAYR), som VON SCHWERIN lämnat i Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft 1922, sid. 57 (fig.), 59 och 61, var det nu lätt att på kottestadiet särskilla typerna i fråga (jmf. fig. 30). *P. mucronata*

bassängen stoltserat med 1 à 2 blommor nära nog dagligen. Ännu betäckte de stora *Victoria*-bladen nästan fullständigt bassängens vattenyta, även om de nu utvecklade sensommarbladen voro betydligt mindre omfångsrika än högsommarens. — Förutom jättnäckrosorna demonstrerades inne i växthuset ett ovanligt vackert exemplar av skruvpalmen (*Pandanus*), ett ståtligt dito av bananplantan, »världens största ört», som professor FRIES betecknar den i den »Väglädning för besökande i Bergianska trädgårdens botaniska avdelning» (Stockholm 1924), varmed han begåvade samtliga exkursionsdeltagarna redan vid ingången till trädgården, vidare exemplar av en hel del andra tropiska och subtropiska gagnväxter, sådana som risplantan (*Oryza sativa*), papyrusplantan (*Cyperus papyrus*), bomullsplantan

har nämligen relativt stora kottar med tilltryckta täckfjäll, *P. glaucescens* åter betydligt mindre kottar med nästan i rät vinkel från kotten utstående täckfjäll. Under vandringen fram genom barrträden demonstrerade professor FRIES flertalet mera anmärkningsvärda arter och former i den här ovanligt rikhaltiga barrträdssamlingen. Då han i en föregående uppsats i denna årsskrift, sid. 47—60, själv skildrat »Bergianska trädgårdens barrträdsbestånd», må för barrträdens vidkommande här blott hänvisas till denna.

På sandplanen framför prefektbostaden stodo bord dukade med allehanda prov på höstens frukter och andra läckerheter. Samtliga färd-deltagare inbjödos nu hit och läto sig väl smaka. Några stora skålar med intensivt lysande mörkröda »P. J. Bergius-äpplen» — denna trädgårdens speciella äpplesort (jmf. CARL och RUDOLF FLORIN: »P. J. Bergius», en ny äpplesort. Acta Horti Bergiani, Bd 6, N:o 5, Stockholm 1918) — blevo hastigt länsade på sitt granna innehåll, och allmänt blevo vitsorden över den nya äpplesorten de högsta möjliga. Mellan förfriskningarna beskådades dels Bergianska salongen inne i prefektbostaden, dels en del dendrologiska rariteter inom prefektens privata område: i kruka uppdagna fröplantor av det sällsynta, 1904 upptäckta kinesiska barrträdet *Taiwania cryptomerioides* samt på äppleträd i fruktträdgården likaledes ur frö uppdagna plantor av mistel, nu c. 15-åriga och redan ganska stora och vackert buskformiga.

Efter förfriskningarnas intagande fortsattes demonstrationen av trädgården. Turen kom nu närmast till hängeväxterna ovanför (nordväst om) prefektbostaden. Vacker, trädformig turkisk hassel (*Corylus colurna*), olika ekar och bokar m. m. fingo nu helt hastigt passera revy. Förbi lärkträden och de blom- och spridningsbiologiska grupperna togs vägen härifrån upp till trädgårdens högst belägna punkt för beseende av den vackra utsikten över Brunnsviken och staden. Tiden för avresan nalkades nu, och vi fingo därför på vägen ned ej mycken tid till ytterligare trädgårdsstudier. Ännu några påpekanden medhunnos dock av vår förträfflige demonstrator. Åt de på fritt land övervintrande *Opuntia*-arterna fingo vi tid att ägna några minuter, så ock åt beseende av den vackra samling olika pumpor, som särskilt framlagts för vår räkning. Kl. 11 stego vi ombord på den vid ångbåtsbryggan väntande ångslupen Edsviken, och under avskedsviftningar till trädgårdens älskvärda värdinna voro vi snart ute på Brunnsviken, nu med Ulriksdal som närmaste mål.

Fig. 31. I Ulriksdals park den 8 sept. 1925.

Foto: E. CEDERPALM.

Ulriksdal.

I strålände solsken gick färden fram den vackra vägen Norra Brunnsviken—Ålkistan—Edsviken till Ulriksdal. Vi möttes här av doktor NILS G. WOLLIN, den borne Ulriksdals-kännaren och vår färdledare under besöket därstädes. Exkursionsskaran samlades framför slottet, där doktor WOLLIN gav en exposé över Ulriksdals

öden genom seklerna. Den knappa timme, som härefter stod oss till buds för en rundvandring genom de gamla parkanläggningarna, begagnades på bästa sätt. Under vår cicerons sakkunniga ledning kunde vi med egna ögon konstatera, att i de arkitektoniskt vandaliserade parkanläggningarna ännu alltjämt många minnen kunna uppdagas från Ulriksdals storhetstid. På parterren återfinna vi i princip samma kvarterindelning som på 1700-talets mitt. NICODEMUS TESSIN D. Ä:s orangeri står oförändrat kvar, och bakom detta kan man fortfarande skönja den forna uppgången till Mons Mariæ. Några fördjupningar i marken bakom den plats, där den berömda grottan reste sig ända långt in på 1800-talet, markera platsen för de tvenne vattenbassängerna, den ena intill det ännu kvarstående

Fig. 32. En av negrerna vid den som ett nät utformade bron i parken vid Ulriksdal.

Foto: G. LÖFVING den 8 sept. 1925.

berget, som en gång samlade gruppen med Perseus och Andromeda. Den nuvarande Drottningallén vid södra långsidan av den gamla lustträdgården och lindplanteringerna kring infarten vittna alltså tydligt om äldre, konstnärligt rikare perioder.

Fig. 33. Busketterna — f. d. köksträdgården — vid Ulriksdal.

Foto: G. LÖFVING den 8 sept. 1925.

En tur genom busketterna — f. d. köksträdgården — (fig. 33) och genom den gamla lindallén bort förbi Beriderhuset blev avslutningen på Ulriksdals-besöket. En närmare undersökning av de gamla allé-lindarna gav vid handen, att vi här liksom annorstädes i Stockholmstrakten i de äldsta planterade lindarna ha att göra med parklind (*Tilia vulgaris*).

Kl. 1,15 e. m. gick ångslupen åter mot staden genom Älkistkanalen och över Norra Brunnsviken till Stallmästaregården, där lunch väntade vid vår ankomst 2,15. Då vi här sista gången under exkursionssamvaron voro samlade inomhus och vid dukat bord begagnade dendrologsekreteraren tillfället att till exkursionsledaren, vårt allt i allom under färden, byrådirektör N. SONESSON, framföra samtliga dendrologers och pomologers uppriktiga tack för utomordentligt väl fullgjort arbete, ett tack, som av förste stadsingenjör E. BÜLOW-HÜBE i humoristiska vändningar utökades att jämväl omfatta de båda arrangerande föreningarnas styrelser.

Klas Fåhræus villaanläggning vid Högberga.

Kl. 3,30 e. m. startade exkursionsdeltagarna på nytt, nu pr bil och med skriftställaren KLAS FÅHRÆUS' villaanläggningar vid Högberga på Lidingön som närmaste mål. Solskenet från i förmiddags var nu försvunnet. Redan då lunchen begynte avätas, hade regn börjat falla, och

Fig. 34. Från trädgårdsanläggningarna vid Högberga.

det höll envist i sig under nära nog hela bilfärden till Lidingön. Vid framkomsten till Högberga var det emellertid åter uppehållsväder, och den genom diset över Saltsjön frambrytande solen gjorde utsikten från Högberga-höjden in mot staden om möjligt ännu mera bedårande än vid klart solskensväder.

»Villan och terrasserna på Högberga anlades år 1911—12 i samråd med arkitekt WESTMAN och direktör ABELIN.»

»Bestämmande för läget blev förutom den storslagna utsikt, som den omkring 30 meter höga klippan erbjöd över Stockholms inlopp, en viss naturlig terrassbildning, som lockade till en fortsatt utveckling under hägn av en grupp av vinden tuktade tallar.»

»Vid kultiveringen av dessa naturliga förutsättningar fasthölls principen att låta naturen så ostört som möjligt tala på sitt eget storstilade och mäktiga språk.»

»I denna riktning gjordes med varsam hand några retuscher. Där den naturliga terrassbildningen av uppskjutande klippknallar oroats,

Fig. 35. Detalj från villan vid Högberga.

bortsprängdes dessa. Mindre vackra träd avhöggos för att frigöra utsikten. Och vid utläggningen av terrassernas grundmurar anlätades icke någon abstrakt plan från arkitektens ritbräde, utan blev på varje särskild punkt rytmen i klippornas formation tongivande.»

»På de vågräta klipphällarna närmast byggnaden anlades en 45 meter lång och 16 meter bred sammanhängande gräsmatta, endast avbruten av en kalkstensgång med gräs i fogarna, som från huset ledde fram och ned till den undre terrassen. Gräsmattan omgavs utåt av en i oregelbundna linjer framstrykande kalkstenslinning, som icke gjordes högre, än att man från villan bekvämt kunde se ut mellan tallkronorna över segelleden.»

»Gräsmattan belades icke med några brokiga blomstergrupper, som i denna omgivning näppeligen skulle varit på sin plats. Enda undantaget utgjordes av en rosenrabatt, som slöt sig till villans grundmur, samt ett par vita och röda floxpartier, som höjde sig över kalkstensmuren.»

»På nedre terrassen bibehölls efter några utjämnningar av terrängen i huvudsak tallbeståndet med lämpliga uthuggningar. Den ursprungligen med ljunghär klädda terrängen kunde tyvärr icke som sådan bibehållas,

Fig. 36. Högberga. Naturlig klippvägg avslutad upptill av väl sammankomponerad mur som gräns mot terrassen ovanför.

Foto: G. LÖFVING den 8 sept. 1925.

Vid Högberga mottogos vi på det mest älskvärda sätt av skriftställare och fru FÅHRÆUS. Vi njöto i fulla drag av den charmanta utsikten över inloppet till huvudstaden (jmf. pl. 7), och det allmänna intrycket var utan tvivel, att en mera konstnärligt formfulländad anläggning än den vid Högberga kan man näppeligen tänka sig. Varje liten detalj i trädgården var noga utstuderad och på det omsorgsfullaste utarbetad. Vi hade endast att beundra och njuta! Villabyggnaden stod såväl ut- som invändigt i full harmoni med de yttre anläggningarna. I allt spårades den mest raffinerade fin smak. Konstsamlingarna inomhus måste på även de mindre konstförfarna göra ett bestående intryck.

Tiden medgav tyvärr ej något fördjupande i de utsökta detaljerna. Något bland det myckna, som i detaljväg intresserade undertecknad, var den lyckade slingerväxtsmyckningen av villafasaden åt sjösidan. Av olika

utan fick ljungen lämna plats för gräsmark, här och var accentuerad genom lågväxande sibiriska enar eller likaledes lågväxande inhemska granar, varigenom den mäktiga, mot vattnet vettande horisontallinjen bevarades.»

»I väster genombröts kalkstenslinningen, och från den övre terrassen leddes en stig i rocky-garden-stil mellan rhododendron och azaleor ned mot en konstgjord damm, varöver några stepping-stones utlades.»

»På baksidan av byggnaden utlöpte den övre terrassen i en stenlagd gård. Medelst en sluttning, täckt med utlagda kullerstenar och bergväxter, förbands gårdsplanet med en nedanför liggande gran- och björkbevuxen terräng, som i sin ordning med en naturlig backsluttning sänkte sig ned till en av manshög mur omgiven köksträdgård.»

»Kring den västerut förlagda entrén till villan planterades oxlar, som med sitt grågröna lövverk och sin allvarliga hållning anslöto sig till byggnadens arkitektur och blekröda färg.»¹⁾

¹⁾ K. FÅHRÆUS: Villaanläggningen vid Högberga. Program för Sveriges Pomologiska Förenings och Föreningens för Dendrologi och Parkvård exkursioner den 6—8 september 1925, s. 14—15.

former av skogskaprifol (*Lonicera Periclymenum*), vildvin (*Ampelopsis quinquefolia*) och pipranka (*Aristolochia Siphon*) hade alstrats ett rikt flätverk med blomster- och lysande färginslag under olika årstider; exempelvis må nämnas, att av skogskaprifolen förekommo såväl högsommarblommande som nu på hösten i rik blomning prunkande former. En annan detalj, som vi här ej kunna låta gå oanmärkt förbi, var den på sluttningen bakom villan anordnade »bergväxt»-planteringen. En mängd av våra allra förnämligaste stenbergsväxter voro här på ett synnerligen lyckligt sätt sammanförda. Av vedväxter märktes arter sådana som *Acer palmatum* — i god växt! —, *Cotoneaster horizontalis*, *Daphne mezereum*, *Evonymus nana*, *Rhododendron* och *Thymus serpyllum lanuginosus* samt av barrträd den av professor FRIES för stenbergsanläggningar förut i dag rekommenderade *Abies balsamea* f. *hudsonica*, vidare *Juniperus chinensis* samt *Picea Abies* i olika dvärgformer; av den artrika örtsamlingen må särskilt nämnas *Arabis*, *Aster Linosyris*, *Dianthus deltoides*, *Dielytra eximia*, *Hypericum Moserianum*, *Lythrum salicaria*, *Primula acaulis*, *Potentilla atrosanguinea*, *Sedum spectabile* och arter av släktet *Veronica*.

Kl. 5 e. m. var den programenliga tiden för uppbrott inne. Ännu länge hade väl mången velat fördjupa sig i Högberga-härligheterna, men ytterligare en förnämlig programpunkt måste medhinnas: professor CARL MILLES' konstnärliga anläggningar. Strax efter utsatt tid skyndade vi därför från den första eftermiddagsnjutningen till den andra!

Carl Milles' konstnärshem.

»Å Herserud på Södra Lidingön har konstnärsparet CARL och OLGA MILLES byggt sitt hem.»

»De ha valt en högt belägen tomt (cirka 55 m över vattnet) med hänförande utsikt över Lilla Värtan dels mot Fjäderholmarna och Stockholm

Fig. 37. Terrassen med den öppna pelargången i MILLES'ska trädgården.

Foto: G. LÖFVING den 8 sept. 1925.

Fig. 38. Dammen med näckrosor och hängpilar m. m. samt trappan till övre terrassen å CARL MILLES' konstnärshem å Lidingön.

Foto: G. LÖFVING den 8 sept. 1925.

i söder samt Stocksund och Djurs-holm med härliga solnedgångar i väster.»

»Redan år 1908 uppförde de här efter ritningar av arkitekt CARL BENGTTSSON i Göteborg (då verksam i München) sitt hus, men hade då inga tankar på de anläggningar, som sedan dess så småningom vuxit fram.»

»Konstnären hade visserligen redan tidigt tänkt sig en gård skyddad för obehöriga blickar, men tomtbola-get och resurserna vid den tiden lade hinder för denna tanke.»

»Senare lyckades det byggherren att övervinna dessa hinder, och år 1911 påbörjades ett omkringbyggan-de och inneslutande av den östra de-len av tomten med utsikten mot Stockholm och Djurgården.»

»1913 voro en mindre ateljé samt en pelargång mot granntomten fär-diga. I mitten av denna sålunda bil-dade gård anlades en mindre damm, som sedan förstorades och försköna-des med en omgivande terrassmur, vilken i sin östra del försågs med nischer.»

»Uppslaget härtill ävensom rit-ningarna härröra från byggherrens

broder, arkitekt EVERT MILLES, som vid de fortsatta trädgårdsanläggningarna och ombyggnaden av det ursprungliga huset varit och fortfarande är konstnären behjälplig med idéer och ritningar.»

»I början av år 1914 fick konstnären-byggherren alltmärkligt klart för sig, att en utställning av skulptur i det fria vore för honom en livssak. Anläggningen fortsattes därför, och 1916 blev den förstorade dammen färdig. Här planterades sedan hängpilar samt lades gångbanor av kalkstenshällar runt vattnet.»

»Trappsteg och terrasser äro utförda av sprängsten, tagen på platsen, med bruk- och släppytor vända utåt.»

»Av särskilt intresse äro de två stora sandstenskolonnerna, som konstnären låtit uppresa. De hava en gång prytt gamla Operans fasad mot Gustav Adolfs torg. Av en tillfällighet upptäcktes de i en materialgård i Stockholm. Den ena uppbär »Vingarna» och är placerad nära entrén, den andra speglar sig i den stora tårpildammen. Fyra stycken mindre kolonner av grekisk marmor äro placerade i närheten av dammen. Av dessa äro två tillvaratagna vid gamla Dramatens rivning samt de andra

likaledes vid rivningen av huset Mästersamuelsgatan n:o 2.»

»1916 påbörjades även en längre terrass längs tomtens södra del parallellt med stora ateljén samt en del terrassarbeten å västra sidan.»

»Slutligen byggdes 1919—23 en längre byggnadslänga åt väster för att bereda utrymme åt en studieateljé med tillhörande loggia, en välvd entréportik, ny köksavdelning och i den förra entréloggian en matsal. Entrén till själva boningshuset förmedlas nu genom en ny trappa i vinkeln mellan stora ateljébyggnaden och det ursprungliga boningshuset. För närvarande pågå en del inredningsarbeten i boningshuset; och avsikten är att framdeles förläna åt de äldre byggnaderna en med de yngre mera sammanhängande karaktär.»

»Marmorkolonner och pelare i västra loggian äro hämtade från Italien. Italienska äro även de motiv, som av konstnären JURGEN WRANGEL al fresco målats på väggarna. Tvenne gamla fönstergaller i denna och den andra loggian hava av fru MILLES medförts från hennes hemland, Österrike. Smidesgaller och grindar å den större entrégården däremot äro utförda av »PETTER i Myra» efter ritningar av arkitekt MILLES, med undantag av den stora prydnadsgrinden, till vilken professor MILLES själv lämnat skissen.»

»Kolonnerna å nedre terrassen äro av röd västkustgranit.»

»De stora skälarna av gneis å ömse sidor om kolonnen vid dammen äro huggna av ett rullstensblock från Vätö (nära Norrtälje). Deras fötter däremot äro av svart granit. Flera andra detaljer kunde uppräknas och påpekas i detta sammanhang, såsom konstnärens verk, som placerats å olika platser, samt den härliga grönskan, som av honom framlockats på detta ursprungligen rätt kala berg. Utrymmet tillåter dock ej detta. Endast den saken bör till slut påpekas, att läget mot öster och söder visat sig, som varit att förvänta, förträffligt för växtligheten, då den som i detta fall är skyddad för kallare vindar. Å kalljord hava sålunda alla höstar skördats vindruvor i smak och storlek naturligt-

Fig. 39. Detalj från dammen å professor MILLES' terrass.

Foto: E. CEDERPALM den 8 sept. 1925.

Fig. 40. Från nedre terrassen i de
CARL MILLES'ska anläggningarna
å Lidingön.

Foto: G. LÖFVING den 8 sept. 1925.

vis beroende på den gångna sommaren.»¹⁾)

Då professor och fru CARL MILLES för tillfället voro stadda på utländsk resa, blev konstnärens broder, arkitekt E. MILLES, som i förväg välvilligt ställt ovan citerade anteckningar angående professor och fru MILLES' konstnärshem i maskinskrift till exkursionsdeltagarnas förfogande, vår i allt sakkunnige ciceron under vårt besök i de CARL MILLES'ska anläggningarna. Med alltjämt stegrad beundran följde vi med på rundturen genom de MILLES'ska sagolanden. Väl kände vi förut CARL MILLES som den borne bildhuggaren-konstnären, men vi fingo nu göra bekant-
skap med en ny sida av hans mångomfattande konstnärskap. Att som här skett sammanfläta trädgårdsanläggningskonst och bildhuggarkonst till ett fulländat helt (jmf. pl. 8 och fig. 37—40), vittnar mera än något

annat om konstnärsbegåvningen av Guds nåde! Som stumma åskådare vandrade vi omkring, överväldigade av de varandra avlösande, imponerande intrycken.

Oförgätliga minnen hade de sista timmarna givit, när vid 6-tiden professor ROBERT FRIES tog till orda och förklarade tredagarsexkursionen avslutad. Bättre tillfälle än just nu vid exkursionens avslutning i de MILLES'ska anläggningarna på Lidingön hade av honom ej kunnat väljas att föreslå en gård av aktning inför minnet av den, som under så många föregående exkursioner med aldrig svikande intresse och energi varit vår oförglömmelige färdledare — professor GUNNAR SCHOTTE.

¹⁾ E. MILLES: Några anteckningar angående professor Carl Milles' hem och trädgårdsanläggning å Lidingön. — Anteckningar till Föreningens för Dendrologi och Parkvård exkursionsprogram 1925.

Förteckning över 1925 års exkursionsdeltagare.

- Ahlin, E., Trädgårdsmästare, Stockholm.
 Ahlqvist, A., Laborator, Stockholm.
 Ander, S., Direktör, Stockholm.
 Ander, Fru, Stockholm.
 Andersen, M. P., Direktör, Jönköping.
 Andersson, A. W., Inspektör, Norrköping.
 Andersson, B., Trädgårdsmästare, Sthlm.
 Arvedson, Ruth, Fru, Lidingö.
 Beijnoff, E., Bankkamrer, Uppsala.
 Bellander, P., Jägmästare, Adelsö-Munsö.
 Berg, Stina G:son, Fru, Stocksund.
 Bergman, Kerstin, Fru, Rättvik.
 Bergstrand, O., Trädgårdsmäst., Lillsved.
 Bergström, G., Fröken, Jerfsö.
 Beskow, J., Kamrerare, Stockholm.
 Beskow, E., Fru, Stockholm.
 Billström, M., Fröken, Lidingö.
 Billström, Rud., Direktör, Lidingö.
 Birger, Selim, Doktor, Stockholm.
 Birger, Signe, Fru, Stockholm.
 Bjurelius, W., Civilingenjör, Stocksund.
 Bjurelius, Elin, Fru, Stocksund.
 Boberg, John, Direktör, Stockholm.
 Boman, Elsa, Fröken, Alfta.
 Bonnier, K. O., Bokförläggare, Stockholm.
 Bonnier, Lisen, Fru, Stockholm.
 Boström, O., Slöjdlärare, Nykvarn.
 Brandberg, Ruth, Fröken, Lidingö.
 Brattström, E., Doktorinna, Strängnäs.
 Bülow-Hübe, E., 1:e Stadsing., Malmö.
 Bååk, C. A. D:son, Arkitekt, Stockholm.
 Bäckström, A., Löjtnant, Julita.
 Bährner, V., Arkitekt, Stockholm.
 Carlsson, C. P., Trädgårdsm., Stockholm.
 Carlsson, Gunborg, Fröken, Bergsbrunna.
 Cederpalm, E., Direktör, Stockholm.
 Cederquist, J., Direktör, Stockholm.
 Cronquist, G. W:son, Civ.-ing., Hälsingborg.
 Dahl, Carl G., Direktör, Alnarp.
 Du Rietz, Hj., Ingenjör, Stockholm.
 Du Rietz, Alice, Fru, Stockholm.
 Ekblom, Elsa, Fru, Äppelviken.
 Ekenberg, H., Fru, Stockholm.
 Ekman, O. Fr., Komminister, Värmdö.
 Eriesson, K. J., Trädgårdskons., Uppsala.
 Esséen, Greta, Fröken, Strömsholm.
 Fjästad, Per, Direktör, Stockholm.
 Flodmark, E., Apotekare, Klippan.
 Florin, C. L., Direktör, Stockholm.
 Florin, Ellen, Fröken, Stockholm.
 Florin, Gunnar, Herr, Stockholm.
 Florin, Rud., Fil. lic., Stockholm.
 Florin, E. H., Fru, Stockholm.
 Fredlund, E., Kyrkoherde, Järlåsa.
 Fries, R., Professor, Stockholm.
 Fries, R., Fru, Stockholm.
 Gillberg, A., Trädgårdsmästare, Svartsjö.
 Grapengiesser, S., Disponent, Stockholm.
 Grapengiesser, S., Fru, Stockholm.
 Gréen, J., Assistent, Experimentalfältet.
 Gréen, Elin, Fru, Experimentalfältet.
 Grill, Ruth, Fru, Abbotnäs.
 Grill, Brita, Fröken, Abbotnäs.
 Gyllenkrok, Nils, Friherre, Björnstorp.
 Gyllenkrok, Ch., Friherrinna, Björnstorp.
 Gärling, Löjtnant, Stockholm.
 Haglund, Agda, Fröken, Norrköping.
 Haglund, E., Byrådirektör, Stockholm.
 Haglund, E., Fru, Stockholm.
 Hallström, Gunnar, Konstnär, Stockholm.
 Hedberg, A. N., Trädgårdsmästare, Bro.
 Hedin, J., Handelsträdgårdsm., Rotebro.
 Hedin, J., Fru, Rotebro.
 Hegardt, H., Ryttmästare, Kungsängen.
 Hegardt, H., Fru, Kungsängen.
 Hegardt, K., Fröken, Kungsängen.
 Hegardt, S., Löjtnant, Kungsängen.
 Hellerström, S., Godsägare, Nättraby.
 Hellerström, S. E., Förvaltare, Nättraby.
 Hülphers, A., Trädgårdskonsulent, Skövde.
 Hülphers, A., Fru, Skövde.
 Håkansson, C. Aug., Trädgårdsm., Malmö.
 Häll, Frans, Folkskollärare, Nykvarn.
 Ihre, J., Ryttmästare, Ekebyhov.
 Indebetou, G., Herr, Stockholm.
 Indebetou, G., Fru, Stockholm.
 Jansson, J. G., Trädg.-arkitekt, Stockholm.
 Jansson, J. G., Fru, Stockholm.
 Jensen, Alex., Ingenjör, Stockholm.
 Johansson, A., Trädgårdstekniker, Sthlm.

Jonsson, Fridolf, Herr, Experimentalfältet.
 Jonsson, Hugo, Trädgårdsmästare, Bro.
 Juhlin-Dannfelt, H., Prof., Djursholm.
 Juhlin-Dannfelt, H., Fru, Djursholm.
 Juhlin-Dannfelt, T., Fröken, Djursholm.
 Karlsson, E. W., Trädgårdsdir., Enköping.
 Kjellberg, H., Fru, Storeberg.
 Kjellberg, H., Konsul, Stockholm.
 Kjellberg, Redaktör, Stockholm.
 Klingspor, D. M., Kapten, Urshult.
 Källberg, K. G., Trädgårdsm., Österskägga.
 Lagerberg, Torsten, Professor, Stocksund.
 Lagerholm, J., Doktor, Vaxholm.
 Lagerholm, M., Fru, Vaxholm.
 Larsson, V., Trädg.-konsulent, Västerås.
 Leman, H., Godsägare, Mellösa.
 Lilja, John, Trädgårdsmästare, Österås.
 Lind, Greta, Fröken, Experimentalfältet.
 Lind, Inez, Fru, Lidingö.
 Linde, P., Trädgårdskonsulent, Nättraby.
 Linde, S. M., Herr, Nättraby.
 Lindqvist, F., Trädgårdsmästare, Sthlm.
 Lindström, C. M., Trädgårdsm., Svartsjö.
 Lindström, N. H., Direktör, Saltsjöbaden.
 Lundberg, V., f. Fördeln.-läkare, Lidingö.
 Lundh, Ingeborg, Fru, Stockholm.
 Lybeck, Thore, Kapten, Äsvik.
 Löfving, G., Redaktör, Malmö.
 Martin, S., Fröken, Stockholm.
 Milles, Evert, Arkitekt, Stockholm.
 Möller, H., Fil. D:r, Stocksund.
 Netz, E., Rektor, Säbyholm.
 Netz, E., Fru, Säbyholm.
 Nilsson, K. L., Trädg.-arkitekt, Sthlm.
 Nissen, H., Kansliråd, Stockholm.
 Nissen, M. R., Fru, Stockholm.
 Ohlsson, S., Trädg.-konsulent, Kalmar.
 Olsson, Axel, Arkitekt, Roslags-Näsby.
 Palmstierna, M., Friherrinna, Skenäs.
 Pettersson, David, Trädgårdsdirektör, Drottningholm.
 Pettersson, D., Fru, Drottningholm.
 Pettersson, E., Trädg.-kons., Västervik.
 Piehl, O., Trädg.-arkitekt, Lidingö.
 Renström, Victor, Kapten, Rånna.
 Ridderstolpe, Axel, Greve, Fiholm.
 Ridderstolpe, Ellen, Grevinna, Fiholm.
 Ringstrand, A., Fröken, Strängnäs.
 von Rosen, Eugen, Greve, Örbyhus.
 Rosin, Fr., Direktör, Båstad.
 Rubow, R., Direktör, Malmö.
 Rubow, R., Fru, Malmö.
 Ruhe, Sven, Herr, Nykvarn.
 Samuelsson, G., Professor, Stockholm.
 Santesson, A., Fru, Grinda.
 Santesson, C. L. R., Bankkamrer, Sthlm.
 Santesson, Fru, Stockholm.
 Sernander, Rutger, Professor, Uppsala.
 von Seth, P., Justitieråd, Djursholm.
 von Seth, Fru, Djursholm.
 Sjöberg, Knut, Apotekare, Stockholm.
 Skeri, Anna, Fröken, Vattholma.
 Skogström, T., Trädg.-kons., Stocksund.
 Skärman, J. A. O., Lektor, Stockholm.
 Solander, Kerstin, Fru, Rättvik.
 Sonesson, N., Byrådirektör, Saltsjöbaden.
 Sonesson, A., Fru, Saltsjöbaden.
 Sparre, Johan, Greve, Bro.
 Spångberg, G., Trädgårdsm., Adelsö.
 Stahre, A., Agronom, Lerum.
 Stahre, A., Fru, Lerum.
 Stahre, Brita, Fröken, Lerum.
 Stanler, Knut R., Kapten, Stockholm.
 Stanler, Fru, Stockholm.
 Stockenberg, H., Fru, Stockholm.
 von Stockenström, L., Löjtnant, Åkers Styckebruk.
 von Stockenström, Fru, Åkers Styckebruk.
 Strandberg, J. A., Folkskollärare, Nykvarn.
 Sylvén, N., Fil. D:r, Svalöv.
 Thörnebo, Redaktör, Stockholm.
 Ugglar, H., Majorska, Djursholm.
 Ugglar, P., Herr, Djursholm.
 Wallenberg, O., Kapten, Stockholm.
 Wallmark, J., Direktör, Stockholm.
 Wallmark, Fru, Stockholm.
 Welin, Axel, Trädgårdsmästare, Hofors.
 Wigstrand, E., Bankkamrer, Stockholm.
 Witte, H., Fil. D:r, Stocksund.
 Witte, J., Fru, Stocksund.
 Zander, A., Trädgårdsmästare, Sthlm.
 Zander, Ingeborg, Fröken, Östertälje.
 von Zweigbergk, I., Fröken, Tärna.
 Åhgren, E., Bankir, Stockholm.

TVENNE MÄRKLIGA HÄLSINGLANDSTALLAR.

Å Norrbo prästgård i Hälsingland finnes ett par märkliga tallar, kallade »Per Stabbe» och »Per Sto». De stå fritt och ha därför fått ett kraftigt omfång. »Per Sto» har en stam, »Per Stabbe» fyra (ehuru på fotografien fig. 1 endast syns tre). Alla fyra stammarna äro vid roten sammanväxta till en stam. Deras höjd är $6\frac{1}{2}$ m. Där stammarna gå isär, omkr. 4 dm från marken, är huvudstammen $5\frac{1}{2}$ m i omkrets, vid roten 5 m. Den tjockaste stammen har en omkrets av $2\frac{1}{2}$ m. Kronans diameter är över 10 m.

Somliga grenar förena tvenne stammar på ett sådant sätt, att det är svårt, ja i något fall omöjligt att avgöra, från vilkendera stammen grenen vuxit ut.

Fig. 1. Den märkliga tallen »Per Stabbe» vid Norrbo i Hälsingland.

Foto: R. FLORIN.

Enligt sägnen äro de båda tallarna planterade av en vallficka, som hade två friare, men ej visste, vilken av dem hon skulle taga. För att få visshet satte hon dessa två tallar och gav dem namn efter friarna. Den tallen, som nu växte bäst, den friaren skulle hon taga.

Ett par andra sägner äro även knutna till »Per Stabbe». Den ena mäter, att en prostinna BERG skall som ung ha suttit med sin spinnrock och spunnit däruppe i tallen. Fru BERG avled 1873 vid mycket hög ålder. Alltså var det i början av förra århundradet, som det skulle ha skett.

Men en annan sägen, en dyster sådan, är ock knuten till denna tall. En dag kom en man in till dåvarande prästen i församlingen och begärde att få bli biktad för ett mycket svårt brott, som han begått. Naturligtvis försäkrade prästen, åberopande sin ämbetsed, att biktens innehåll ej komme att av honom för någon yppas. Dock, så säger sägnen, vad prästen av syndaren fått höra, föreföll honom så övermåttan förfärligt, att han ej förmådde att alldeles ensam bära på hemligheten. I nattens timmar gick den fromme prästen därför ut till tallarna och uttalade inför dem sin smärta inför vad han fått veta. Men efter den stunden upphörde dessa tallar att växa. Trots sin jättelikhets förete de också något förkrympt. I MATHILDA ROOS' »Helgmålsklockan» — där, som bekant, biskop LARS LANDGREN uppträder som handlande person — spelar denna tall också en viss roll.

Det säges, att »Per Stabbe» är omkring 300 år gammal.

JOHN WOXSTRÖM.

OVANLIGT VACKER MATTGRAN.

Granar, vars huvudsakliga grensystem utgöres av rotsläende, mer eller mindre vitt över marken kringkrypande grenar, pläga sammanfattas under benämningen *m a t t g r a n a r*. Flerestädes i Stockholms-trakten äro dylika granar ej sällsynta. Mer eller mindre extremt utbildade former av denna typ träffas här och där i skogarna å Lidingön, kring Experimental-fältet o. s. v. En ovanligt vacker sådan har av apotekare KNUT SJÖBERG, Stockholm, uppmärksamrats vid Mörby i Danderyds s:n, Uppland, och ha vi tack vare hans och professor T. LAGERBERGS förmedling blivit i tillfälle att meddela här närstående vackra bilder av mattgranen i fråga (fig. 1 och 2). Den av grenarna tätt överväxta marken bildar en nästan cirkelrund yta om c. 45 m:s omkrets; tvenne vinkelrätt mot varandra uppmätta diametrar uppgå till resp. 15,5 och 16,5 m. En och annan

Fig. 1. Ovanligt vacker mattgran vid Mörby, Danderyds s:n.
Foto: T. LAGERBERG okt. 1925.

Fig. 2. Detaljbild av ovanstående.
Foto: T. LAGERBERG okt. 1925.

gren visar tendens att bliva mera stamlikt uppåtväxande, men å ingen dylik kan ännu någon kottbildning förmärkas. En del mindre mattgranar förekomma i närheten; snart sagt varje särskild sådan synes emellertid utmärkas av sin speciella barrtyp.

N. S.

FÖRYNGRING AV EN GAMMAL HAGTORNSHÄCK.

Lika prydlig som en välskött hagtornshäck kan vara, lika tråkig blir en häck, som förlorat sin ursprungliga form. Det sistnämnda var fallet med den över 50-åriga häck längs västra sidan av gamla trädgården vid Alnarp, som återgives på vidstående bild. Hård vind från väster och skuggan av tämligen stora träd hade småningom tvingat den att breda ut sig åt den sida, där den hade ljus och utrymme. Men på detta sätt hade den kommit att inkräkta omkring 1,5 m på gången, som löpte längs häckens östra sida, och nu gällde det att om möjligt återställa den i sitt ursprungliga skick. Under ledning av assistent CH. REIMER utfördes detta arbete under vintern 1923—24, och under dess gång togs denna bild, som visar den anmärkningsvärda skillnaden mellan den förnygrade och den orörda delen av häcken. Man undrade, om försöket verkligen skulle lyckas, då häckens mittparti bestod av kala och glest sittande grenar. Under de två somrar, som gått efter behandlingen, har häcken dock åter repat sig på ett sätt, som man knappt skulle trott vara möjligt. Den är nu 180 cm hög, omkr. 40 cm bred, och den har redan blivit ganska tät. Enstaka grenar ha visserligen dött, men inga egentliga luckor ha uppstått; tvärtom kan sägas, att häcken på många ställen blivit tätare än förr genom att vissa hål blivit fyllda. Försöket kan sålunda anses lyckat. Då metoden kanske kan användas på andra håll, skall jag i korthet beskriva, huru man gått tillväga.

Det gick naturligtvis icke an att blott och bart klippa in häcken till den höjd och bredd, som man ville giva den. I stället lämnades ganska långa grenar bland dem, som sköto rätt ut åt sidorna, blott de ej voro allt för grova och styva. Alla utskjutande grenar bundos hårt intill varandra med starka band av skördegarn och järntråd. De fästades på sådant sätt, att de bildade ett tunt flätverk, nästan i enkelt plan, och grenarna voro så vitt möjligt likformigt utbredda i detta. Man försökte att så gott sig göra lät fylla förut befintliga luckor. Där flätverket av hopbundna grenar icke var nog rakt, rätade man till det genom att binda

Fig. 1. Gammal hagtornshäck under föryngring. Alnarp.

Foto: CARL G. DAHL.

långa, raka slanor i häckens längdriktning. Då de nya skotten vuxit fram, kunde man åtminstone i vissa fall leda dessa åt de håll, där nya grenar behövdes. Övriga skott klipptes på vanligt sätt.

Möjligen kan det jämförelsevis goda resultatet delvis tillskrivas den omständigheten, att häcken trivts bra med den förbättrade vården av jorden, där den växer. Man har nämligen upprepade gånger kört med hästhacka på båda sidor tätt intill häcken och på detta sätt kunnat hålla jorden i bättre skick än förut varit möjligt.

C. G. D.

NÅGRA NYHETER FÖR ÅRET FRÅN NÄFVEKVARN.

I föregående årgång av »Lustgården» har ELSE DAHL givit en skildring av »Näfvevarn och dess konstnärliga gjutjärnsproduktion» (»Lustgården» 1924, sid. 123—128). »De av 'Lustgårdens' läsare, som äro måna om trädgårdskonstens återuppblossning», säger hon som avslutning till

Fig. 1. Diana-urnan.

Fig. 2. Sporturnan.

sin intressanta redogörelse, »böra med glädje taga tillfället i akt att efter råd och lägenhet förflytta Näfvekvärns vackra trädgårdsprydnader över på egen mark.» Då redaktionen från Näfvekvärns bruk erhållit en del bilder av dess nyaste, för trädgårdarna avsedda konstalster, torde det där-

Fig. 3. Springbrunn, komponerad av H. WADSJÖ och O. AVÉN.

för kunna påräkna föreningsmedlemmarnas intresse att här med några ord omnämna dessa.

Tvenne för året nya trädgårdsurnor synas vara av särskilt dekorativt värde. Av dessa är den ena, »Diana-urnan» (fig. 1), komponerad av skulptören IVAR JOHNSON, den andra, »Sporturnan» (fig. 2), av arkitekten ROLF BOHLIN. Diana-urnan mäter i höjd 470 mm och i diameter 390 mm; dess vikt är 74 kg. Motsvarande mått och vikt utgöra för Sporturnan 395 och 580 mm samt 30 kg.

Även tvenne nya fontäner vittna synnerligen fördelaktigt om den smakriktning, som är rådande vid Näfveksvarn. Den ena av dessa (se fig. 3) leder sitt upphov från H. WADSJÖ och O. AVÉN, den andra (fig. 4) har komponerats av SVEN MARKELIUS och VIOLA BORSY.

N. SYLVÉN.

Fig. 4. Fontän, komponerad av SVEN MARKELIUS och VIOLA BORSY.

IN MEMORIAM.

N. HJALMAR NILSSON.

* 29/1 1856 † 15/4 1925.

Härt har den obeveklige liemannen under år 1925 härjat i de svenska dendrologernas led. Förutom sin vice ordförande har Föreningen för Dendrologi och Parkvård innevarande år förlorat ännu en av sina mest intresserade styrelseledamöter. Den 15 april bortgick i döden föreningens hängivne vän och gynnare, professor N. HJALMAR NILSSON, en av föreningens stiftare och allt sedan dess tillblivelse ledamot i dess styrelse.

HJALMAR NILSSONS namn är väl mest känt och erkänt i förbindelse med namnet Svalöf. Som föregångsmannen på växtförädlingens område

och som organisatören av växtförädlingsanstalten i Svalöf har också HJALMAR NILSSON för alltid inristat sitt namn i ej blott svensk och skandinavisk utan även utomskandinavisk kulturhistoria.

HJALMAR NILSSONS styrka som växtförädlare grundade sig främst på hans enastående botaniska skarpblick, denna gudagåva, som kanske i högre grad hade kommit honom till del än någon annan nu levande svensk forskare på den »älskliga vetenskapens» område. Tack vare denna sin skarpblick kom HJALMAR NILSSON med naturnödvändighet att intressera sig för ett flertal olika grenar inom det botaniska forskningsområdet. Systematiken och floristiken voro helt naturligt de delar av botaniken, med vilka han tidigast kom i intimare kontakt.

Med den praktiskt vetenskapliga läggning, som var för HJALMAR NILSSON egen, kom han att tidigt och i särskilt hög grad intressera sig för sådan i praktiken tillämpad botanik som hortikultur i allmänhet och dendrologi och parkvård i synnerhet. Hans mångåriga, gagnande verksamhet inom Skånska trädgårdsföreningen, åren 1881—1887 som dess sekreterare och redaktör för dess tidskrift, åren 1913—1924 som dess ordförande, vittnar oförtydligt härom. Man behöver blott bläddra i de av honom redigerade tidskriftsårgångarna för att få klart för sig, vad HJALMAR NILSSON verkligen betytt för den skånska trädgårdsodlingen, och huru omfattande hans trädgårdsintresse i själva verket varit. Redan i den första av honom utgivna årgången slår han ett stort slag för höjandet av intresset för blomsterodlingen på den skånska landsbygden. I en uppsats om »blomsteruppdragning i smått» beklagar han, »att blomsterodlingen ännu ej hos vår landtbefolkning lyckats tillvinna sig det intresse, som den i så hög grad förtjenar» och framhåller, att det här föreligger »ett det allra tacksammaste fält för Trädgårdsföreningens och den enskilde trädgårdsvännens verksamhet». I nämnda uppsats och i ett flertal följande meddelar han de bästa råd för såväl mindre som även större trädgårdsägare vid sådd och plantering av olika trädgårdsväxter samt framförallt vid valet av själva odlingsmaterialet. Blott och bart titlarna på några av de åsyftade tidskriftsartiklarna äro belysande nog för dessas instruktiva innehåll: »Fleråriga örtartade prydnadsväxter passande för Skånes luftstreck» — en efter blomningstiden ordnad förteckning jämte beskrivningar över de mest odlingsvärda arterna! — »Begagna vi rätt det rika urval av parkträd och buskar, som står oss till buds?» — »Ett ord till dem, som ämna göra trädgårdsanläggningar.» — »Ett för mindre trädgårdar lämpligt urval av blomsterbuskar och prydnadsträd» — förteckning och korta beskrivningar på icke mindre än 63 st. lövfällande buskar

och träd samt 46 st. ej lövfällande buskar och barrträd. — Om livligt intresse för den skånska trädgårdsskötselns höjande vittna på ett alldeles särskilt sätt tvenne HJALMAR NILSSONS föredrag som inledning till diskussion vid tvenne trädgårdsföreningens årsmöten, det ena: »Borde ej Föreningen genom att ombesörja eller understödja utgivandet av smärre populära skrifter i trädgårdsskötseln kunna finna medel för ernående av sitt mål?», det andra: »Vilken betydelse har för oss odlingen av vinterfrukt?»

Ett flertal uppsatser och notiser av rent dendrologiskt innehåll utvisa, att HJALMAR NILSSONS trädgårdsintresse var starkt dendrologiskt betonat. År 1882 skriver han sålunda särskilt om »*Forsythias*», om »Fullmogna fikon på spaliertäd i det fria» och om »Hängeken», år 1885 om »Fikonkultur på fritt land i Sverige» och om »*Ailanthus glandulosa*», år 1886 om »Magnoliaceer på fritt land i Skåne» och år 1887 om »*Actinidia Kolomikta* MAX.» o. s. v. Värdefulla dendrologiska notiser inrymmas också i de reseskildringar från Spanien och Italien, som han åren 1883 och 1887 publicerade i Skånska Trädgårdsföreningens Tidskrift.

HJALMAR NILSSON var en framstående odlare av växter inomhus. Hans bostadsvåning var året runt prydd med de härligaste krukväxter. Och vackrare och mera kärleksfullt omvårdade sådana kunde man näppe-ligen tänka sig! Ingen var väl därför heller bättre än han lämpad att meddela råd för dylik blomsterodling. Tvenne värdefulla uppsatser om krukväxtodling har han delgivit Skånska Trädgårdsföreningens medlem-mar, den ena av år 1882 under titeln »Blomsterodling i boningsrum», den andra av år 1884 om »Krukväxternas omplantering». Särskilt beteck-nande för författaren är den förstnämnda, då han däri betonar, att blomsterodling i boningsrum går bra för en var, »blott han griper verket an med det rätta intresset för och kärleken till blommorna i och för sig!»

Då HJALMAR NILSSON 1888 tillträdde sin plats vid Svalöf, väntade honom här så maktpåliggande arbetsuppgifter på annat håll, att hans trädgårdsintresse för en tid framåt måste läggas delvis åt sidan. En och annan liten notis i Skånska Trädgårdsföreningens Tidskrift även efter 1888 vittnar dock om, att det gamla intresset ännu alltjämt fanns kvar. Då han 1913 som ordförande i Trädgårdsföreningen återigen kom i mera intim kontakt med trädgårdsspörsmålen, få vi snart ånyo se mera påtag-liga bevis för den fortfarande livaktigheten av hans gamla trädgårds-intresse. I Trädgårdsföreningens Tidskrift för år 1914 kommer han nu med ett nytt värdefullt dendrologiskt bidrag: »Ett länge höstgrönt parkträd», vari han till odling i södra Sverige varmt rekommenderar den

av honom i parkanläggningarna vid Svalöf med framgång försöksodlade hjärtalen, *Alnus cordifolia*. I den av Skånska Trädgårdsföreningen under senare år under namn av »Täppan» utgivna tidskriften finna vi ävenledes en del smärre uppsatser av HJALMAR NILSSONS hand, den sista ännu så sent som i marshäftet för innevarande år. »Glöm ej bort vårens första blommor!», så rubricerar han sin sista, livfulla och väckande maning till de skånska blomsterodlarna. »Det skulle mycket glädja mig», säger han i avslutningsorden till sin uppsats, »om dessa mina vårfantasier kunde vinna gehör hos våra blomstervänner.» Säkerligen skall ej heller denna hans sista maning, lika litet som så många hans föregående, alla burna av den innerligaste kärlek till allt växande i naturen, förklinga ohörd!

Ett bestående minnesmärke över sin trädgårdsmannagärning har HJALMAR NILSSON själv skapat i parkanläggningen på Svalöf. Och i denna se vi ett levande vittnesbörd om, att hans tidigt väckta trädgårdsintresse även åren närmast efter 1888 haft ett vidsträckt fält för sin skaparelusta. Med tacksamhet må vi erinra oss den livfulla skildring av Svalöfsplanteringarna, HJALMAR NILSSON själv framlagt i »Några erfarenheter från parkanläggningen på Svalöf» i 1921 års årgång av Lustgården. Även för en del smärre bidrag till vår årsskrift äro vi honom varmt tack skyldiga.

NILS SYLVÉN.

ALBERT WALLIS.

* 28/8 1860 † 5/1 1925.

Det nya året 1925 hade knappt ingått, då det första dendrologiska sorgebudet för året gick ut över landet. Den 5 januari kallades ryttmästare ALBERT WALLIS bort från sin under senare år allt intensivare dendrologiska gärning.

ALBERT EBERHARD WALLIS föddes den 28 aug. 1860 på Dybecks slott i Skåne. Han var son av godsägaren ALBERT BALTZAR WALLIS i hans andra gifte med EBBA ROSENBLAD. Efter avlagd studentexamen ägnade han sig åt krigaryrket och tog år 1883 sin officersexamen. Han tillhörde skånska dragonregementet och avancerade där till ryttmästare. År 1910 tog han avsked från krigstjänsten och ägnade sig nu åt skötseln av sitt fäderneärvda gods Dybeck. År 1920 försåldes Dybeck, och ryttmästare WALLIS överflyttade till det av honom inköpta Kiviks-Esperöd. Innan ännu de av hans övertagande av sistnämnda egendom betingade omändringarna av framför allt park- och trädgårdsanläggningarna hunnit till fullo slut-

föras, borttrycktes han i döden, åtminstone för utomstående till synes i sin fulla livskraft.

Om någon kan ryttmästare WALLIS med rätta kallas den borne dendrologen och parkvännen. Kärleken till naturen låg honom i blodet. Hans fader var varmt intresserad för park- och trädgårdsskötsel, och under intrycket härav kom den unge ALBERT att uppväxa. Redan från den tidigaste barndomen låg hans stora intresse åt naturvetenskapen. De första mera i ögonen fallande bevisen härför voro hans samlingar under pojåkåren av växter och fågelägg. Det var emellertid först efter faderns död 1903, som hans sista stora samlarintresse började taga sig uttryck. Under resor i utlandet hade han fattat intresse för de odlade barrträden, och han begynte nu på »stallgården» vid Dybeck anlägga en första större plantering av förnämligast dylika. Efter hand måste även andra områden tillgripas för de alltmera omfattande kulturerna. Omkring år 1915 utfördes de största barrträdsplanteringarna, sedan för deras räkning ett lämpligt jordstykke iordninggjorts, delvis genom upprödning av gammal trädgård och park, delvis genom utfyllnad på sumpmark. Här planterades nu över ett 50-tal olika barrträdsarter, hemförda från Alnarps, Ranviks och Hörsholms m. fl. plantskolor, där ryttmästare WALLIS personligen utvalt så gott som varje exemplar. Vid frånträddandet av Dybeck upphörde ingalunda ryttmästare W:s dendrologiska intresse. Den nya egendomen, Kiviks-Esperöd, erbjöd snart sagt de bästa tänkbara betingelser för barrträdkulturer. Dylika kommo också omedelbart till utförande och det i ännu större omfattning än någonsin vid Dybeck. Före sitt fränfälle hade ryttmästare WALLIS vid Esperöd medhunnit inplantering av ett 90-tal olika barrträdsarter och -former samt dessutom nära ett 40-tal lövträdsarter, framför allt vintergröna sådana av släktena *Buxus*, *Ilex*, *Quercus* och *Crataegus*.

Å en 1924 tryckt förteckning över »conifersamlingen å Kiviks-Esperöd» har ryttmästare WALLIS avgivit följande självdeklaration angående avsikten med de omfattande dendrologiska anläggningarna därstädes:

»Mitt mål har ej varit någon botanisk samling, utan en dekorativ samling. Att sammanföra alla de dekorativaste vintergröna coniferarter, som möjligen kunna tåla vintrarna vid Skånes kust. Då man ännu har en ganska ofullständig kännedom om den saken, så är min anläggning närmast att anse som ett experimentalfält för att utröna, med vilka av de praktfullare arterna våra parkanläggningar skulle kunna smyckas. Naturligtvis har jag helt avstått från sådana arter, varom jag bestämt vet, att de endast under blida vintrar skulle kunna förbliva oskadade. Vidare

från några högnordiska arter, som jag av erfarenhet vet, att de här förlora sitt dekorativa värde. Så har jag även uteslutit några arter, som för den oinvidde blott skulle förefalla som mindre prydliga upplagor av dem, som finnas här, förutsatt att dessa arter ej äga någon särskild beaktansvärd egenskap, som berättigar deras upptagande. — Den vintergröna underskogen avser att giva parken en mera sydländsk prägel och för den besökande uppvisa alla de arter ständigt gröna större buskar och halvträd, som utan täckning uthärda vintrarna här.»

Efter överflyttandet till Kiviks-Esperöd ägnade sig ryttmästare WALLIS så gott som helt åt sitt dendrologiska arbete. Med en rent av enastående kärlek och ömhet omhuldade han en var av sina många skyddslingar. Tack vare den bästa tänkbara vård utvecklade de sig också alla, även de mera ömtåliga arterna, över förväntan väl. I den värdefulla redogörelse för »de ömtåliga conifererna i Skåne och dess närmaste omgivningar 1923—1924», ALBERT WALLIS lämnat i föregående årgång av »Lustgården», har han också kunnat meddela, att hans » eget hem, Kiviks-Esperöd, å nedre sluttningen av Stenshuvud, har så gott som varit helt oberört av vinterns härjningar».

I barrträdsplanteringarna vid Dybeck och Kiviks-Esperöd har ryttmästare WALLIS lämnat efter sig ett dyrbart arv åt kommande generationer av svenska dendrologer. Dybecks-planteringarna hava redan nått den ålder, att deras framtid bör kunna anses tryggad även utan den speciella, ömma omvårdnad, som deras grundläggare en gång i deras spädaste ålder bestått dem. Ännu fordra de dock alltjämt god vård och ständig tillsyn, om ej de värdefullare arterna skola undanträngas av överhandtagande individ av de mindre värdefulla. Vid Kiviks-Esperöd befinna sig ännu en hel del plantor på så pass kritiskt utvecklingsstadium, att särskild, individuell omvårdnad allt fortfarande kräves, om de skola komma helt till sin rätt. Då ryttmästare WALLIS' kärlek till dem visat sig delas av hans efterlämnade maka, grevinnan ELSA WALLIS, synes man även och kanske i alldeles särskilt hög grad just om Esperöds-planteringarna kunna hysa de allra bästa förhoppningar för framtiden. Av allt att döma skola barrträden vid Kiviks-Esperöd för vart år som går allt stoltare minna om en av Sveriges mest intresserade och mest storstilade dendrologer.

NILS SYLVÉN.

L I T T E R A T U R.

THOR HÖGDAHL: **Naturskydd i Sverige.** Handbok för skola och hem. Utarbetad på uppdrag av Svenska Naturskyddsföreningen. Med förord av lektor Karl Starbäck. P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1925. 277 sid. med 102 illustrationer och 1 karta i texten. Pris 5 kronor.

En handbok i svenskt naturskydd är något, som varje svensk naturvän längtat efter. Svenska Naturskyddsföreningen har väl i sin årsskrift, »Sveriges Natur», under årens lopp givit oss en mängd värdefulla naturskyddsuppsatser, men en sammanfattande framställning av naturskyddet i Sverige, dess uppkomst och utveckling, ha vi allt hitintills saknat. Med ovanstående naturskyddsbok har den kände naturskyddsvännen, sekreteraren i Svenska Naturskyddsföreningen, skriftställaren THOR HÖGDAHL, bragt denna handboksfråga till sällsport lycklig lösning.

»Det synes mig vara två egenskaper hos författaren», säger den gamle naturskyddsförkämpan KARL STARBÄCK i sitt förord till boken, »som gjort honom särskilt lämplig för utarbetandet av denna handledning. Först och främst den rent naiva, omedelbara och okonstlade kärlek till naturen, som präglar varje kapitel och ger åt det rent sakliga innehållet den friskhetens puls och rytm, som för det andra en direkt i intensivt umgänge med naturen förvärvad högst avsevärd kunskap måste äga för att ge en så krävande framställning den njutbarhet, som är nödvändig för att erövra en större allmänhets intresse för en idé.» För visso se vi häri förklaringen till, att författaren så väl lyckats i sitt arbete!

Ett första kapitel ägnas åt »natur och kultur» i deras inbördes förhållande till varandra. »Vi ha kommit till en punkt», säger författaren, »då människan måste skydda naturen mot människan. Icke så, som skulle vi försöka sätta spärr mot utvecklingen och låta skyddandet av naturen bli till ett hinder för det materiella framåtskridandet. Nej, vad vi böra sträva efter är rättvisa åt båda parterna, en verklig samförståndsfred mellan kulturen och naturen.» I sanning beaktansvärda ord i vår för överdrifter så lätt benägna tid!

I kap. II redogöres kort och medryckande för »naturskyddets uppkomst och utveckling särskilt i Sverige» och i kap. III för det svenska naturskyddets »lagstiftning och administration». Kap. IV innehåller korta och upplysande beskrivningar över en var av »våra nationalparker». Kap. V—VII avhandla var för sig »geologiskt naturskydd», »botaniskt naturskydd» och »det högre djurlivets skyddande». I nästföljande kapitel be-

röres speciellt »naturskyddet som grundval för hembygdsvården». »Naturskydd i staden» får så sitt välbehövliga särskilda kapitel. Under rubriken »naturskydd och ekonomi» ingår förf. på förhållandet mellan naturskyddets och det ekonomiska livets fordringar och får här anledning att betona »vikten av att en grundlig inventering av landets natur och naturminnesmärken snarast kommer till stånd, på det att man i tid måtte få klart för sig, på vilka naturklenoder och områden naturskyddet i främsta rummet bör inrikta sitt intresse.» Såsom i första rummet ägnad som grundval för upplysningsverksamheten och som vägledning i det praktiska naturskyddsarbetet ägnar boken i sitt sista kapitel en särskild framställning åt »naturskyddet och skolan». Som bihang följa »Lag angående naturminnesmärkens fredande», »formulär till naturskyddsansökningar» och en förteckning över viktigare »svensk naturskyddslitteratur».

Den rikt och vackert illustrerade boken kan ej nog varmt rekommenderas!

N. S.

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 16. 1925. 188 sid., 6 försättsplanscher samt 88 illustrationer och kartor i texten. Pris 7 kr.

Åter har Svenska Naturskyddsföreningen utsänt en gedigen och trevlig volym av sin årsskrift: »Sveriges Natur». Man har numera lärt sig, att från dess redaktion intet annat än gott är att vänta, och denna årgång utgör ej heller något undantag från regeln. Att här recensera alla de större och mindre uppsatser, som den innehåller, är av utrymmesskäl omöjligt, utan måste jag inskränka mig till att blott omnämna en del av det allra viktigaste.

För herrar dendrologer är i år en hel del intressanta och trevliga saker att finna i »Sveriges Natur». Naturkännaren och -forskaren CARL FRIES lämnar sålunda i sin livfulla skildring från fjällandet mellan Pite- och Skellefteälvens källor många värdefulla uppgifter om skogarna och de olika skogstyperna samt deras gränser inom detta så föga kända område. Denna för övrigt ur såväl botanisk som zoologisk synpunkt synnerligen intressanta uppsats är ett riktigt litet mästerstycke av svensk naturskildring och bör ej av någon förbigås. Docenten E. DU RIETZ drar i sin artikel: Den sydsvenska kustens naturskyddsfrågor, i härnad för ett skyddande av de ädla lövskogar, som längs Sydsveriges södra och västra kust bilda kustzonen utanför barrskogsområdet. Han opponerar sig dessutom, och med rätta, mot stenhuggeriernas vilda framfart bland våra vackraste klippartier inom detta område. Överjägmästare P. O. WELANDER skildrar

livfullt den intressanta urskog på Hede kyrkoherdeboställe i Härjedalen, som nyligen föreslagits till nationalpark. Även bland de mindre bidragen förekommer en hel del av dendrologiskt intresse, och i det rika och vackra bildmaterialet finna vi avbildningar av många ståtliga eller egendomliga träd. Av de sex vackra försättsplanscher, alla efter tavlor av Prins EUGEN, lovsjunga de tre på ett förtjänstfullt sätt de skönhetsvärden, ett ensamt eller en liten grupp av träd, som fått utveckla sig fritt och naturligt, kunna innehålla. — Volymen avslutas med litteraturanmälningar och en lista över nyutkommen naturskyddslitteratur, föreningsmeddelanden m. m.

G. N. L.

NILS SONESSON: **Sveriges trädgårdsodling. Årsbok 1925.** Svenska Andelsförlaget, Stockholm 1925. 227 sid. med ett flertal figurer i texten. Pris kr. 6.

Då »Sveriges trädgårdsodling» nu utgår i sin tredje årgång, är det en gammal bekant, som man med glädje återser. Uppställningen är i huvudsak densamma som i föregående båda årgångar. Efter de sedvanliga sammanfattningarna av det föregående årets händelser på trädgårdsodlingens område — vari särskilt märkes försöksledare J. RASMUSSENS intressanta »Årsredogörelse från Alnarps Trädgårdars Försöksverksamhet» — följer en rad synnerligen läsvärda och lärrika uppsatser: »Sorter och stammar bland köksväxter» av J. RASMUSSEN, »Några försök med elektrisk belysning för drivning av kulturer i växthus» av S. HÅÅL och H. NORINDER, »Berättelse över en studieresa till England» av CARL G. DAHL, vidare en rikt illustrerad redogörelse för »Tobaksodlingen i Sverige», en på 1920 års folkräkning baserad framställning om »Trädgårdsstatistik» samt ett meddelande om »Trädgårdshallen i Göteborg» av initiativtagaren till densamma A. E. SVENSSON, Grimbo. Årsboken avslutas med en tabellarisk redogörelse för »Import och export av trädgårdsprodukter 1912—1924, sedvanlig »Kalender över svenska trädgårdsodlingen» samt register till föregående båda årgångar och innehållsförteckning.

N. S.

AXEL HOLZHAUSEN: **Vårblommor.** En bok om vårens glada budbärare. Albert Bonniers förlag, Stockholm 1924. 122 sid. med 53 illustrationer i texten. Pris kr. 7: 50.

Lika vackra som vårblommorna äro, lika vacker — nära nog — är AXEL HOLZHAUSENS bok om dessa »vårens glada budbärare». Den är

vackert och trevligt skriven och illustrationerna äro helt enkelt förtjusande! Det är en poetisk fläkt över författarens framställning, som väl passar ihop med föremålen för hans framställningskonst. På de av bilderna starkt inkräktade 122 sidorna hinner förf. med att omnämna och beskriva ett aktningvärt antal arter och former av vårens älskligaste blomster. Det är en väl vald och förvånansvärt fulltalig samling av våra mest odlingsvärda »vårblommor», som här passerar revy. De goda råd för plantering och sådd, förf. delgiver läsaren, öka än mera bokens värde.

N. S.

ELSE och CARL G. DAHL: **Trädgårdens vårblommor.** Albert Bonniers förlag, Stockholm 1925. 163 sid. med 18 helsidesillustrationer. Pris kr. 3: 25.

En mera gedigen bok än ELSE och CARL G. DAHLS »Trädgårdens vårblommor» kan man näppeligen tänka sig. Med kännedom om bådas hängivna och oförtröttade arbete i blomsterodlingens tjänst har man ju ej heller kunnat tänka sig något annat.

Av snart sagt alla naturvänner omhuldas »vårblommorna» med större kärlek än flertalet andra kulturväxter. Men jämförelsevis sällan få vi trots detta i trädgårdarna se vårblomstren komma till sin fulla rätt. Allt för ofta ingå just vårväxterna relativt planlöst i trädgårdsanläggningarna. Härför vill tydligen »Trädgårdens vårblommor» råda bot. De lockande anordningar, som författarna i sin bok föreslå för vårväxtplanteringarna i trädgårdar och parker, måste ovillkorligen mana till efterföljd. Redan blotta kapitelrubrikerna i boken ge oss en föreställning om den goda avsikten och de goda lärdomar, vi av densamma kunna inhämta: »Översikt av vårväxternas användning». »Stenpartiets vårblommor». »Lök- och knölväxter på trädgårdens blomsterrabatter». »Vårblommorna i trädgårdens gräsplaner». »Inplantering av vårväxter i parken». »Ett- och tvååriga vårväxter». »Mångåriga vårväxter på trädgårdens rabatter och grupper». »Snittblommor under våren». Som avslutning följer en »alfabetisk uppräknin g och beskrivning över vårväxterna».

Något, som ger »Trädgårdens vårblommor» ett alldeles särskilt värde, är, att läsaren redan från första början känner, att det är den personliga erfarenheten, som härur talar. Det är en mångårig och omfattande praktisk-vetenskaplig erfarenhet, som oemotståndligt velat giva sig luft.

Ett vackert och belysande bildmaterial förhöjer det goda intrycket. Av bilderna är en stor del originalbilder efter av författarna själva tagna fotografier i Alnarps underbart vackra trädgårdar.

N. S.

AXEL HOLZHAUSEN: **Våra växter och blommor inomhus.** Albert Bonniers förlag, Stockholm 1924. 644 sid. med 332 avbildningar (därav 8 i färg). Pris 19 kr.

Kaktéer. En bok om några av växtvärldens lustigheter och skönheter. Albert Bonniers förlag, Stockholm 1925. 141 sid. med över 100 avbildningar. Pris kr. 7: 75.

Kännedomen om våra inomhusväxter har alltför länge varit mer än bristfällig. Bristen på tillgängliga uppslagsböcker har rent av gjort det omöjligt för även den mest intresserade att förskaffa sig kunskaper på hithörande områden. Med ovanstående två volymer har den flitige trädgårdsförfattaren AXEL HOLZHAUSEN sökt och — jag vågar påstå det — även lyckats att i möjligaste mån avhjälpa denna alltför länge hos oss rådande brist.

Det är en i sanning imponerande volym — på 644 sidor — han utarbetat »om våra växter och blommor inomhus, deras beskrivning, uppdragning, skötsel och användning». Efter ett inledande kapitel om »blommorna och människan», vari vi föras tillbaka i tiden ända till den grekiske filosofen och naturforskaren THEOPHRASTOS' dagar, övergår förf. till en »systematisk förteckning över i våra hem och växthus representerade växtfamiljer» och söker här ge läsaren en rent praktisk överblick över de i boken upptagna växternas inbördes släktskap och familjer. I de därpå följande båda kapitlen meddelas oss huvudbetingelserna för »prydnadsväxters odling inomhus» samt det viktigaste om »sjukdomar och skadedjur å inomhus odlade växter». I kapitel V följer så bokens huvudkapitel: »Inomhus odlade prydnadsväxter. Alfabetisk förteckning över cirka 2,500 inomhus odlade växter med beskrivning på deras utseende, användning, uppdragning och skötsel». Denna förteckning och beskrivning inrymmer en hel del särskilda små specialavhandlingar, så bl. a. om *Adiantum*; *Araceer*; *Azalea*; *Begonia*; *Bromeliaceer*; *Calceolaria*; *Chrysanthemum*; *Cineraria*; *Cycadéer*; *Cyclamen*; *Gesneriacéer*; *Nejlikor*; *Palmer*; *Insektätande växter*; *Kaktus m. fl.* Volymen avslutas med ett kapitel om »urval av krukväxter för olika ändamål. 1. Krukväxter för

boningsrum. 2. Sortiment för privatmannens växthus». Identifierandet av arterna underlättas i hög grad av de talrika och i allmänhet synnerligen förstklassiga avbildningarna. En särskild eloge förtjäna de 8 vackra färgbilderna, efter naturen lyckligt återgivna av den framstående blomstermålarinnan fröken CH. VON SCHÉELE.

Kakté-boken innehåller redogörelse för kaktéernas »förekomst, odlingshistoria och skötsel jämte beskrivning på de vackraste och underligaste arterna». Kapitel 1 redogör för »kaktéernas allmänna utseende», kap. 2 för deras »odlingshistoria, geografiska utbredning och förekomst i naturen», kap. 3 för deras »nytta och användning», kap. 4 talar »något om kaktéernas byggnad». Då förf. i det 5:te kapitlet redogör för »uppdragning och skötsel av kaktéer», behandlar han pelar- och klotkaktéerna för sig — med särskilda underkapitel om: »frösädd», »förökning medelst sticklingar», »ympning», »importplantor», »omplantering», »jordblandning och gödning» samt »viltid» — och bladkaktéerna för sig. Boken avslutas med en redogörelse för »kaktusfamiljens systematik jämte alfabetisk förteckning på de vackraste och underligaste arterna». Som alltid i AXEL HOLZHAUSENS böcker äro avbildningarna även här många och förtjusande vackra!

Författaren är i sanning att lyckönska till båda dessa sina för svensk hortikultur inomhus så betydelsefulla arbeten. Måtte hans energiska strävanden till den svenska inohusväxtodlingens befrämjande falla i den bästa jordmån!

N. S.

OLLE PIEHL: **Trädgårdens anläggning vid det egna hemmet.** Hugo Gebers förlag, Stockholm 1924. 98 sid. med 41 bilder i texten. Pris 3 kr.

Föreliggande arbete är avsett »att vara till hjälp för dem, som skola ordna sin tomt i villasamhället eller trädgårdsstaden». Under särskilda kapitel behandlas: planläggning, dränering, ytvattnet, stenarbeten, vägarbeten, inhägnader, trädgårdsjorden, träd- och buskplanteringar, gräsmattor, egnahemstomtens ekonomiträdgård och egnahemsträdgårdens blomster. Boken är praktiskt uppställd, och framställningen vittnar om författarens goda smak och stora erfarenhet på trädgårdsanläggningens område. Det i allmänhet synnerligen instruktiva bildmaterialet utgöres av teckningar, som tydligen samtliga stamma från författarens egen hand.

N. S.

HENRY B. GOODWIN: **Täppan som sommarnöje.** Trädgårdsboken för nybörjaren. Albert Bonniers förlag, Stockholm 1925. 130 sid. med 86 kamerabilder. Pris kr. 9: 50.

För den, som vill njuta av vackra trädgårdsbilder och sig själv till uppmuntran taga del av en trädgårdsentusiasts framställning av arbetet i den egna trädgården som källan till hälsa och ständig glädje, kan doktor GOODWINS ovanstående sällsynt vackert illustrerade trädgårdsbok ej nog varmt rekommenderas. Man smittas ovillkorligen av författarens entusiasm, och det originella framställningssättet gör boken än mera njutbar och lättläst. Många goda råd delgivas läsaren. På grund av sin originella läggning synes emellertid boken mindre väl lämpa sig för den rene nybörjaren än för den med trädgårdsarbeten mera förtrogne natur- och trädgårdsvännen.

N. S.

Havekunst, Special-Nummer 1925. 18 sid.

Med anledning av den internationella utställningen i Paris har den bekanta danska trädgårdstidskriften »Havekunst» utgivit ett specialnummer, som förtjänar att särskilt uppmärksammas av jämväl svenska park- och trädgårdsvänner. Innehållet, på danskt språk men med fransk inledning och franska resuméer, utgöres av beskrivningar på några av Danmarks allra nyaste trädgårdsanläggningar och ger en god bild av modern dansk trädgårdskonst. En mängd planritningar och efter fotografier reproducerade, vackra trädgårdsbilder åskådliggöra framställningen.

N. S.

E. H. WILSON: **America's Greatest Garden — The Arnold Arboretum.** Boston 1925.

Då Arnold Arboretum för tre år sedan firade sitt 50-årsjubileum, utgav dess frejdade föreståndare, professor C. S. SARGENT, en noggrann redogörelse för denna anstalt, dess utveckling och organisation. Det nu föreliggande lilla arbetet av Mr. WILSON, känd för sina intressanta och på utbyte rika forskningsresor till det inre av Kina, är en helt populärt hållen beskrivning av den så rikt utrustade anstalten. I entusiastiska ordalag redogör förf. för parkens skönhetsvärden under växlande årstider, från den tidiga vårens första skiftningar till den kvardröjande

höstens sista bjärta färger, ja, även vinterdagens stämning över rimfrostklädda trädgrenars nätverk. Särskilda kapitel ägnas åt körsbärsblomningen, åt prydnadsäpplen, syrenernas och azaleornas blomningsperioder. En mängd hagtornsarter behandlas ur synpunkten av dessas skönhetsvärde så vid blomning som under fruktmognadstiden, och därefter kommer turen till ekar och hickory, rhododendron och barrträd. Kapiteln om klängrosor och deras motsatser — låga, täta buskar, lämpliga till »border plantations» — böra vara av särskilt värde för trädgårdsanläggare. En var, som är intresserad av våra befrädrade vänner, skall med stort intresse läsa framställningen om sådana träd och buskar, vilkas frukter ge fåglarna en omtyckt föda under vintermånaderna. Till sist kommer en populär redogörelse för verksamheten vid Arnold Arboretum och dennas ändamål. Arbetet är prytt men 50 vackra planscher, av vilka många återgiva träd och buskar, som hos oss äro mindre vanliga, om ens förekommande. Här skall blott som ett exempel framhållas den lockande bilden av *Kolkwitzia amabilis*, en av de många växter, som först blivit införda i odling av den märkliga anstalt, som är föremål för den vackra lilla volymens framställning.

C. G. D.

FÖRTECKNING ÖVER UNDER ÅR 1924 UTKOMMEN LITTERATUR RÖRANDE DENDROLOGI OCH PARKVÅRD

utarbetad av HELLEN AMÉEN.

Efterföljande förteckning är utarbetad enligt samma uppställning som de föregående årens förteckningar, på grundval av uppgifter, vilka till största delen hopsamlats av Professor GUNNAR SCHOTTE.

I avd. I a upptages sålunda den under föregående år i svenska bokmarknaden utkomna litteraturen rörande dendrologi, trädgårds- och parkvård samt viktigare eller större arbeten från andra länder. Även en del viktigare separat ur utomskandinaviska tidskrifter ha här medtagits.

Uppsatser och meddelanden ur tidskrifter och årsböcker i Sverige, Norge, Danmark och Finland ha upptagits i avd. II. En förteckning över de årsböcker, berättelser och tidskrifter, som genomgåts, återfinnes i avd. I b.

Liksom i föregående förteckningar i »Lustgården» ha medtagits beskrivningar om träden (även i skogsbruket) och deras vård, men däremot ej arbeten om deras ekonomiska avkastning och tillgodogörande, vilket måste anses tillhöra den rena skogshushållningen. Arbeten rörande träd och buskar av pomologiskt intresse ha upptagits, men däremot ej uppsatser om frukt och fruktavkastning och dylikt av rent pomologiskt värde.

Tryckåret är 1924, där intet årtal finnes angivet i förteckningen.

I. STÖRRE ELLER VIKTIGARE DENDROLOGISKA ARBETEN, UTGIVNA UNDER ÅR 1924.

a) *Självständiga arbeten eller viktigare separat ur utomskandinaviska tidskrifter.*

Ahlfvengren, Fr. E., Hallands växter. Förteckning över fanerogamer och kärlekryptogamer. Utg. efter förf:s död av C. Holmdahl och S. Svenson. Lund (Hälsingborg). 207 sid. 1 karta.

Anderson, M. L., Heart-rot in conifers. — Trans. of the R. Scottish arbor. soc., s. 37—45.

- Anliker*, Ein Beitrag zur Exotenfrage. [Douglasfichte.] — Schweiz. Zeitschr. f. Forstwesen, s. 172—174.
- d'Argent, N. G.*, Le jardin Potager au Congo et dans les Pays et Colonies à climat chaud. 2:e éd. Bruxelles.
- Bates, C. G.*, The windbreak as a farm asset. Washington. — U. S. departm. of agric. Farmers' bull. N:o 1405. 16 sid. 8 illustr.
- Beder Gartnere og Havebrugsskole. Jubilæumsskrift 1889—1924. Aarhus. 74 sid., illustr.
- Bienfait, J. L.* and *Pfeiffer, J. Ph.*, A scheme for systematic identification of woods with the aid of a hand lens. — Journ. of forestry, s. 724—761.
- Brandts, Buys, C.*, Mededeeling over *Pinus Merkusii*. — Tectona, s. 357—371.
- Canada. Department of the interior. Ottawa.
Tree pamphlet. N:o 5. Western Hemlock. 7 sid., 2 illustr.
Tree pamphlet. N:o 6. Red pine. 7 sid., 2 illustr.
- Champion, H. G.*, Note on the parasitic Fungus, *Peridermium*. — Ind. forester, s. 137—141.
- Chittenden, F. J.*, New or noteworthy plants in the Society's gardens. V. — Journ. of the R. hort. soc., s. 47—49.
- Clarival, A.*, Le genre *Adelges* et la question du Méléze d'Europe. — Bull. de la soc. centr. forest. de Belgique, s. 507—521.
- Correvoon, H.*, Alpeplanter og deres Dyrkning. Översättning. København. 206 sid. 76 illustr.
- Dalskov, A.*, Hvorledes skal jeg dyrke min Have? København. 83 sid. illustr.
- Darrow, G. M.*, Blackberry growing. Washington. — U. S. departm. of agric. Farmers' bull. N:o 1399. 18 sid. 14 illustr.
- , Dewberry growing. Washington. — U. S. departm. of agric. Farmers' bull. N:o 1403. 18 sid. 17 illustr.
- Deam, Ch. C.*, Shrubs of Indiana. Indianapolis. — The departm. of conservation. State of Indiana publ. N:o 44. 351 sid. 148 pl.
- Du Rietz, G. E.*, Studien über die Vegetation der Alpen, mit derjenigen Skandinaviens verglichen. — Sonderabdr. aus d. Veröffentl. d. geobot. Instituts Rübel in Zürich. H. 1. 138 sid., 3 illustr.
- Feucht, O.*, Die Bäume und Sträucher unserer Wälder. 3:e ergänz. Aufl. Stuttgart. 120 s.
- Fischer, E.*, Weitere Beobachtungen über die im Botanischen Garten in Bern kultivierten Schlangenfichten. — Schweiz. Zeitschr. f. Forstwesen, s. 301—304, 1 pl.
- Forbes, A. C.*, Private forestry in the free state. — Departm. of lands and agric. Dublin. Journ., s. 217—222, 7 illustr.
- Foster, F. W.*, Forestry in New Zealand. — Empire forestry journ., s. 45—52, 1 illustr.
- Fric, J.*, Kterým smerem. Dedicnost a puvod semene a jich vyznam pro praksi. L'importance pratique de la provenance et de l'hérédité des graines forestières. — Lesnická práce, s. 121—137.

- Fries, R. E.*, Vägledning för besökande i Bergianska trädgårdens botaniska avdelning. Stockholm. 82 sid., 1 karta.
- Gould, H. P.*, Apple growing east of the Mississippi river. Washington. — U. S. departm. of agric. Farmers' bull. N:o 1360. 50 sid., 38 textfig.
- Grant, D. K. S.*, Forestry in Tanganyika. — Empire forestry journ., s. 33—38.
- Hansen, Thora*, Stuens lille blomsterhave. Kristiania 1923. 86 sid.
- Harrer*, Pinus monticola. — Allg. Forst- u. Jagdzeitung, s. 404—408.
- Herrman, E.*, Tabellen zum Bestimmen der wichtigsten Holzgewächse des deutschen Waldes und einiger ausländischen angebauten Gehölze nach Blättern und Knospen, Holz und Sämereien. 2:e, vermehrte und verbesserte Aufl. Neudamm. 73 sid., 6 tabl.
- Hess, E.*, Die Zypresse auf der Insel Kreta. — Schweiz. Zeitschr. f. Forstwesen, s. 14—18, 4 illustr.
- Hickel, R.*, Note sur une forme de Castanea (C. prolifera). — Bull de la soc. dendr. de France. N:o 50, s. 20—21.
- , Les conifères du parc de Nouan. — Ibidem, N:o 50, s. 24—25.
- , Les Taxodium du Mexique. — Ibidem, N:o 50, s. 97—98, 2 illustr.
- , Un précurseur en dendrologie, Pierre Belon (1517—1564). — Ibidem, N:o 51, s. 37—75.
- , Note sur quelques essais en Normandie. — Ibidem, N:o 53, s. 119—129.
- Hintikka, T. J.*, Kortfattad handledning vid bestämmandet av skadesvaparna på våra lantbruks- och trädgårdsväxter. Helsingfors. 25 sid. text + 36 sid. m. 75 illustr. (Lantbruksförsöksanstaltens lantmannaskrifter N:o 9.)
- Holzhausen, A.*, Våra växter och blommor inomhus. Stockholm. 640 sid. 332 illustr.
- , Vårblommor, en bok om vårens glada budbärare. Stockholm. 122 sid. 51 illustr.
- Hu, H. H.*, Notes on Chinese ligneous plants. — Journ. of the Arnold Arboretum, s. 227—233.
- Huber, S.*, Besuch des schweizerischen Nationalparkes 9—15 aug. 1924. — Der parkt. Forstwirt für die Schweiz, s. 153—159.
- Hård av Segerstad, F.*, Sydsvenska florans växtgeografiska huvudgrupper. Malmö. 244 s.
- Jensen, J.*, Ordbog for Gartnere og Botaniker med Vejledning til Forstaaelse af de ved Planternes Betegnelse forekommende graeske og latinske Slægts- og Varietetsnavne. 3:e Udg. København 1923. XIV + 373 + 24 sid.
- Jørgensen, J. K. og Egby, W.*, Dekoration og Binderi, udg. av Alm. dansk Gartnerforening. København. 153 sid. 121 illustr.
- Kamke, Hanna*, Blomsterodling i hemmet. 4:e uppl. Uppsala (Stockholm). (Hemmets handböcker 4.)
- Kampmann og Tholle*, Astrups Præstegaard og Have. Nogle historiske Oplysninger om Præstegaardshaverne. København. 14 sid., illustr.
- Kempski, [K. E.]*, Die Forstwirtschaft Niederländisch-Indiens. Berlin. 60 sid. 40 illustr.

- Kinman, C. F.*, Plum and prune growing in the Pacific States. Washington. — U. S. departm. of agric. Farmers' bull. N:o 1372. 59 sid., 34 illustr.
- Klein, L.*, Ziersträucher und Parkbäume. Heidelberg 1923. 135 sid. 96 färglagda och 12 svarta planscher. (Samml. naturwiss. Taschenbücher N:o 10.)
- , Unsere Waldbäume, Sträucher und Zwerggehölzwächse. 2:e Aufl. Heidelberg [1923]. 154 sid.
- Klika, J.*, O limbe (*Pinus cembra* L.). — Lesnická Práce, s. 7—12.
- Kobro, H.*, Hjem og Have. Kristiania. 139 sid. 50 illustr.
- Koch, Elisabeth*, Hemträdgården. 2:a tillökade upplagan. Helsingfors. (Fören. Marthas skrifter.)
- Korstian, C. F.*, Natural regeneration of southern white Cedar. — Ecology, s. 188—199, 1 illustr.
- Kramer, F.*, Culturerproeven met *Acacia Decurrens* op Java. — Tectona, s. 568—612.
- Landgren, Lillie*, Vår trädgård. 3:e omarb. uppl. Stockholm. 135 sid.
- Lange A.*, Fører i Botanisk Have. København. 27 sid., illustr.
- Le Sueur, A. D. C.*, The common ash. — Quart. journ. of forestry, s. 217—227.
- Lind, G.*, Egnahemsträdgården. Handledning vid den mindre trädgårdens skötsel. 5:e uppl. Stockholm. 152 sid.
- , Småbrukarens trädgårdsbok. Uppsala. 124 sid. 25 illustr.
- , Svensk frukt. Färglagda avbildningar jämte beskrivningar över i Sverige odlade frukt- och bärsorter. Stockholm. 102 sid. 48 pl.
- , Matrikel över K. Lantbruksakademiens trädskola, Experimentalfältet, jämte historik över Experimentalfältets trädgårdsavdelning och trädskola 1920—1924. Stockholm. 142 sid.
- Liro, J. I.*, Om äppelmjöldaggen och dess bekämpande. Helsingfors. 11 sid. (Skrifter i växtskydd. N:o 2.)
- Long, W. H.*, The self pruning of Western yellow pine. — Phytopathology, s. 336—337.
- Luda, S.*, Agát-Robinia. — Lesnická práce, s. 12—20, 3 illustr. 1 pl.
- Luytjes, A.*, De *Pinus Merkusii* in Noord-Sumatra. — Tectona, s. 323—350, 1 karta, 3 illustr.
- Marshall, R. E.*, Pruning fruits trees. — Michigan State Board of agric. 62. ann. report. Special bull. 118, s. 363—398, 39 illustr.
- Marzell, H.*, Heil- und Nutzpflanzen der Heimat. Reutlingen. 280 sid. 14 färgtryckstavl.
- Merrill, P. H.* and *Hawley, R. C.*, Hemlock: its place in the silviculture of the southern New England forest. New Haven. — Yale Univ. School of forestry. Bull. N:o 12. 68 sid.
- Metcalf, W.*, Artificial reproduction of Redwood (*Sequoia sempervirens*). — Journ. of forestry, s. 873—893.
- Minnesskrift. Lunds stads koloniträdgårdar. 1905—1924. Lund. 80 sid., illustr., 1 pl.

- Moir, W. S.*, White-pine blister rust in Western Europe. Washington. — U. S. departm. of agric. Dep. bull N:o 1186. 32 sid.
- Mottet, S.*, L'arborescence de Pézantin. — Bull. de la soc. dendr. de France. N:o 50, s. 86—96.
- Nakai, T.*, Araliaceae imperii japonici. — Journ. of the Arnold Arboretum, s. 1—36.
- , Ehretiae Quaedam novae Asiaticae. Ibidem, s. 36—41.
- , Raphiolepidis et Eriobotryae species Sino-Japonicae. — Ibidem, s. 61—72.
- , Some new and noteworthy ligneous plants from Eastern Asia. — Ibidem, s. 72—83.
- Neger, F. W.*, Die Krankheiten unserer Waldbäume und wichtigsten Gartengehölze. 2:e Neubearb. Aufl. Stuttgart. 296 sid.
- Ostenfeld, C. Hansen*, Botanisk Have gennem 50 Aar. 1874—1924. København. 101 sid. 38 illustr.
- Palmer, E. J.*, The ligneous flora of Rich mountain, Arkansas and Oklahoma. — Journ. of the Arnold Arboretum, s. 108—134.
- Parker, R. N.*, The cultivation of Conifers in Northern India. — Ind. forester, s. 616—621.
- Parker, R. N. and Gupta, B. L.*, New Indian species of forest importance. P. 6. — Ind. forester, s. 572—587.
- Pavari, A.*, Ricerche sperimentali sull' abete di Douglas (Pseudotsuga Douglasii Can.). — Ann. del R. istit. sup. forestale nazionale, Firenze. Vol. IX, s. 103—139, 3 illustr.
- Perry, G. S.*, How to know the common trees and shrubs of Pennsylvania, native and introduced. Mont Alto, Penn. — Pennsylvania departm. of forests and waters. Bull. 33. 90 s.
- Piehl, O.*, Trädgårdens anläggning vid det egna hemmet. Stockholm. 98 sid., 41 illustr.
- Pihl, A. och Eriksson, J.*, Svenska fruktsorter i färglagda avbildningar 2:a uppl. Stockholm.
- Picciolo, L. e Speranzini, F.*, Monografia del Carpino. — Ann. del R. istit. sup. forestale nazionale, Firenze. Vol. IX, s. 233—280.
- Prell, H.*, Über die Immunität von Fichten gegen Nonnenfrass und ihre Ursache. — Tharandt. forstl. Jahrb., s. 58—71.
- Program för föreningens för dendrologi och parkvård exkursion den 3—5 juli 1924. Landskrona. 12 sid.
- Rebel, K.*, Waldbauliches aus Bayern. Bd. 2. München. 228 sid.
- Record, S. J. and Mell, C. D.*, Timbers of Tropical America. New Haven and London. 610 sid.
- Robertson, C. C.*, The forests of South Africa. — Empire forestry journ., s. 99—121, 1 illustr.
- Rubner, K.*, Pflanzengeographische Grundlagen des Waldbaues. Neudamm. 273 sid.
- Sager, Ida*, Från gamla trädgårdsland. 2:a uppl., genomredd och med en minnesteckning över förf. av *Ellen Nordenstreng*. Stockholm. XIV + 141 sid., 2 pl.

- Sargent, C. S.*, Notes on North American trees. — Journ. of the Arnold Arboretum, s. 41—49.
- Show, S. B.*, Some results of experimental forest planting in Northern California. — Ecology, s. 83—94.
- Sonesson, N.*, Frukt och bär. Skörd, förvaring och användning. Stockholm. 208 sid. 96 fig.
- , Sveriges trädgårdsodling. Årsbok 1924. Stockholm. 274 sid., illustr.
- Stadgar för Föreningen Norrvikens trädgårdar, antagna vid Föreningens första ord. sammanträde å Norrviken vid Båstad den 30 juli 1923. Stockholm. 4 sid.
- Sørensen, C. T.*, Frederiksberg Have. København. 25 sid., illustr.
- Thomas, H. H.*, The complete amateur gardener. London. 513 sid. 96 pl.
- , Idealträdgården. Från engelskan översatt av *Elisabeth av Ugglas*. 2:a uppl. genomsedd av *O. Piehl*. Stockholm. 176 sid. 65 pl.
- Toumey, J. W.* and *Li, T. T.*, Nursery investigations with special reference to damping-off. New Haven. — Yale univ. School of forestry. Bull. N:o 10. 36 sid.
- Toumey, J. W.* and *Neethling, E. J.*, Insolation a factor in the natural regeneration of certain conifers. New Haven. — Yale univ. School of forestry. Bull. N:o 11. 62 sid.
- Tschermak, L.*, Die Formen der Lärche in den österreichischen Alpen und der Standort. — Centralbl. f. d. ges. Forstwesen, s. 201—283.
- v. Tubeuf, K.*, Anbau oder Abbau von fünfnadeligen Kiefern in Deutschland. — Allg. Forst- u. Jagdzeitung, s. 89—100.
- Walther*, Die Douglasfichte. — Ibidem, s. 329—333.
- , Einiges über zwei in Deutschland eingeführte nordamerikanische Holzarten. — Silva, s. 321—324.
- Wiedemann, E.*, Fichtenwachstum und Humuszustand. — Arbeiten aus d. biol. Reichsanstalt f. Land- u. Forstwirtschaft, Berlin-Dahlem. Bd. 13: 1. s. 1—77.
- Wilson, E. H.*, The Rhododendrons of Hupeh. — Journ. of Arnold Arboretum, s. 84—107.
- Wilson, M.* and *Macdonald, J.*, A new disease of the Silver firs in Scotland. — Trans. of the R. Scottish arbor. soc., s. 114—118. 2 pl.
- Akerstein, H.*, Trädgårdsbok för folk- och fortsättningsskolan samt hemmet. Kortfattad handledning. Stockholm. 77 sid. (Skolornas läroboksförlag.)

b) Årsböcker, berättelser m. m. samt tidskrifter.

- Acta horti Gothenburgensis. Red. av *C. Skottsberg*. Vol. 1 (1924). Göteborg. 258 sid. 20 pl.
- Allgemeine Forst- und Jagdzeitung. Hrsg. von *H. Weber* und *Chr. Wagner*. Jahrg. 100 (1924). Frankfurt a. M. 588 sid.
- Annali del R. Istituto superiore forestale nazionale Firenze. Vol. 9 (1923—24). Firenze. 324 sid.

- Arkiv för botanik. Utg. av K. Svenska Vetenskapsakademien. Bd. 18: 2—4, 19: 1. Uppsala.
- Beretning om de offentlige foranstaltninger til landbrukets fremme i aaret 1923. Utg. av Landbruksdirektøren.
- Tillæg C. Beretning om skadeinsekter og plantesygdommer i land- og havebruget 1923. Kristiania.
- Tillæg G. Havebruget, beretning fra havebrukskonsulenten, statens og de private skoler for havebruget samt havebrukets forsøksstationer m. v. Kristiania.
- Blekinge-bygder. Årsbok utg. av Blekinge Hembygdsförbund. 2 (1924). Karlskrona. 140 sid.
- Botaniska notiser. Utg. av Lunds botaniska förening. 1924. Lund. 469 sid.
- Botanisk Tidsskrift. Udg. av Dansk botanisk Forening. Bd. 38: 3—4, 39: 1. København, s. 161—320, 1—56.
- Bulletin de la société dendrologique de France. N:o 50—53. Paris. 142 sid.
- Bulletin de la société centrale forestière de Belgique. Année 31 (1924). Bruxelles. 714 sid.
- Byggnadsvärlden. Årg. 15 (1924). Stockholm. 516 sid.
- Centralblatt für das gesamte Forstwesen. Zugleich Organ der staatl. Versuchsanstalt in Mariabrunn. Jahrg. 50 (1924). Wien. 384 sid.
- Dansk Skovforenings Tidsskrift. Udg. af Dansk Skovforening. Aarg. 9 (1924). København. 692 sid.
- Department of agriculture and technical instruction. Journal. Vol. 23. Dublin 1923—24. 415 sid. Forts. av Department of lands and agriculture. Vol. 24: 1—3. Dublin 1924. 328 sid.
- Der internationale Holz-Markt mit der Beilage »Der osteuropäische Holz-Markt«. Organ der Holzsektion des Wirtschaftsinstituts für Russland und die Oststaaten E. V., Königsberg Pr. [På tyska och ryska språket]. Jahrg. 2 (1924). Königsberg. 24 häft.
- Der praktische Forstwirt für die Schweiz. 1924. Aarau. 208 sid.
- Det forstlige Forsøgsvesen i Danmark. Bd. 7: 2. København, s. 325—424.
- Ecology. Official publication of the Ecological society of America, continuing the Plant world. 1924. Lancaster, Pa. a. Brooklyn N. Y. 427 sid.
- Empire forestry journal. Vol. 3: 1. London. 140 sid.
- Fauna och flora. Årg. 19 (1924). Uppsala o. Stockholm. 5 + 288 sid.
- Flora og Fauna. Udg. af Naturhistorisk Forening for Jylland. 1924. Aarhus. 160 sid.
- Forstwissenschaftliches Centralblatt. Zugleich Publikationsorgan für die forstl. Abteilung der Bayer. forstl. Versuchsanstalt. Jahrg. 46 (1924). Berlin. 784 sid.
- Fra Skoven og Træmarkedet. Udg. af Dansk Skovforening. Aarg. 6 (1924). København. 292 sid.
- Föreningen Norrvikens Trädgårdar. Årsskrift. 1924. Stockholm. 80 sid.

- Gartner-Tidende. Aarg. 40 (1924). København. 15 + 624 sid.
- Havedyrkeren. Organ for det praktiske Havebrug. Aarg. 6 (1924). Kristiania. 190 sid.
- Havekunst. Aarg. 5 (1924). Flensburg. 148 sid.
- Haven. Medlemsblad for de samvirkende danske Haveselskab. Aarg. 24 (1924). København. 184 + IV sid.
- Hedeselskabets Tidsskrift. Udg. af det Danske Hedeselskab. 1924. Viborg. 8 + 386 sid.
- Journal of the Arnold Arboretum. Vol. 5 (1924). Lancaster, Pa. 256 sid.
- Journal of forestry. Publ. by the Society of American Foresters. Vol. 22 (1924). Washington. XIV + 970 sid.
- Journal of the Royal horticultural society. Vol. 49: 1—2. London. 304 + XXVII sid.
- Kolmas Maatalousviikko Helsingisää 11—15 p:nä jouluk. 1923. [Den tredje lantbruksveckan i Helsingfors 11—15 dec. 1923.] Porvoo [Borgå]. 372 sid.
- Kungl. Landtbruksakademiens handlingar och tidskrift. Årg. 63 (1924). Stockholm. 966 sid.
- L'Alpe. Rivista forestale italiana. Ann. 11 (1924). Firenze. 388 sid.
- Landbrukstidskrift för Dalarne. 1924. Falun. 216 sid.
- Landtmannen. Tidskrift för landtmän. Årg. 7 (1924). Stockholm. 994 sid.
- Land- og Skovbrugsbladet. Ugeblad for Landbrug, Skovbrug og Havebrug. Annonceorgan for danske Skovdistrikter og Træhandel. Aarg. 28 (1924). København. N:o 1356—1403.
- Lesnická Práce. [L'œuvre forestière.] Ann. 3 (1924). Pisek. 484 sid.
- Lommebog for Gartnere. Udg. af J. Jenssen. Aarg. 15. København.
- Lustgården. Årsskrift för Föreningen för Dendrologi och Parkvård. Red. av N. Sylvén. Årg. 5 (1924). Stockholm. 221 sid.
- Meddelanden från Statens Skogsförsöksanstalt. H. 21 (1924). Stockholm. 537 sid.
- Meddelelser fra det Kgl. danske Haveselskab og »Haven». 1924. København. 16 + 184 sid.
- Mitteilungen der deutschen dendrologischen Gesellschaft. 1924. Langensalza. 459 sid.
- Naturen. Illustrert maanedsskrift for populær naturvidenskab, utg. av Bergens Museum. Aarg. 48 (1924). Bergen. 384 sid.
- Naturens Verden. Red. av O. Paulsen. Aarg. 8 (1924). København. VI + 480 sid.
- Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri. 1924. Stockholm. 592 sid.
- Nordisk Jordbrugsforskning. Aarg. 5—6 (1923—24). København. 492 + XII + 124 sid.
- Norrlands Skogsvårdsförbunds tidskrift. 1924. Stockholm. 284 sid.
- Norsk Gartnerforenings tidsskrift. Årg. 14 (1924). Kristiania. IV + 217 sid.
- Norsk Havetidende. Aarg. 40 (1924). Kristiania. 218 sid.

- Odalmannen. Årg. 5 (1924). Lovisa. 293 sid.
- Phytopathology. Official organ of the American phytopathological society. Vol. 14 (1924). Lancaster, Pa. 588 sid.
- Quarterly journal of forestry. Vol. 28 (1924). London. VII + 354 sid.
- Revue des eaux et forêts. Tome 62 (1924). Paris. 608 sid.
- Revue internationale de renseignements agricoles. Vol. 2 (1924). Rom. 1130 sid.
- Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen. Jahrg. 75 (1924). Bern. VII + 404 sid.
- Selskabet Havedyrkningens Venner Medlemsskrift. Aarg. 2 (1924). Kristiania. 156 sid.
- Silva, Forstliche Wochenschrift. Jahrg. 12 (1924). Tübingen. 416 sid.
- Skovbrugstidende. Udg. af de samvirkende danske Skovfogedforeninger. Bd. 10 (1924). Sorø. 4 + 316 sid.
- Skogeieren. Organ for Norsk Skogeierforbund. Aarg. 11 (1924). Kristiania. 312 sid.
- Skogen. Populär tidskrift utg. av Svenska Skogsvårdsföreningen. Årg. 11 (1924). Stockholm. 368 + 4 sid.
- Skogsvårdsföreningens tidskrift. Årg. 22 (1924). Stockholm. 1478 sid.
- Skogsvännen. Utg. av Norrlands Skogsvårdsförbund. 1924. Stockholm. 146 sid.
- Skogvaktaren. Tidskrift för skogshushållning och jaktvård. 34 (1924). Gävle. 348 sid.
- Svensk botanisk tidskrift. Utg. av Svenska botaniska föreningen. Bd. 18 (1924). Uppsala. 554 sid.
- Svensk trädgårdstidning. Årg. 5 (1924). Stockholm. 142 sid.
- Svenskbygden. Tidskrift utg. av Föreningen Svenska folkskolans vänner. 1924. Helsingfors. 140 sid.
- Svenska betes- och vallföreningens årsskrift. Årg. 6 (1924). Uppsala. 201 sid.
- Svenska forstmästareförbundets medlemsblad. 1924. Filipstad. 72 sid.
- Svenska turistföreningens årsskrift. 1924. Stockholm. 367 sid.
- Svenskt land. Illustrerad tidskrift för jordbruket och dess binärningar. Årg. 8 (1924). Stockholm. 606 sid.
- Sveriges natur. Svenska naturskyddsföreningens årsskrift. Årg. 15 (1924). Stockholm. 208 sid.
- Sveriges pomologiska förenings årsskrift. Årg. 25 (1924). Stockholm. 237 sid.
- Sveriges trädgårdsodling. Årsbok 1924. Utg. av N. Sonesson. Stockholm. 274 sid.
- Sveriges utsädesförenings tidskrift. Årg. 34 (1924). Malmö. 330 sid.
- Tapio. 1924. Helsingfors. 240 sid.
- Tectona, Boschbouwkundig Tijdschrift. Del. 17 (1924). Buitenzorg. 1246 sid.
- Tharandter forstliches Jahrbuch. Hrsg. von H. Martin und H. Vater. Bd. 75 (1924). Berlin. IV + 292 sid.

- The Indian forester. Ed. at Dehra Dun, U. P. Vol. 50 (1924). Allahabad. XCVII + 648 sid.
- Tidskrift för Finlands svenska lantmän. 1924. Lovisa. 394 sid.
- Tidsskrift för skogbruk. Utg. av Det norske skogselskap. Aarg. 32 (1924). Kristiania. 6 + 612 sid.
- Transactions of the Royal Scottish arboricultural society. Vol. 38. Edinburgh. 155 + 36 sid.
- Trädgårdsodlaren. Årg. 18 (1924). Helsingfors. 258 sid.
- Trävaruindustrien. Årg. 9 (1924). Stockholm. 52 nr. (vanl. om 16 sid.).
- Täppan. Skånska trädgårdsföreningens tidskrift. Årg. 48 (1924). Lund. IV + 229 sid.
- Viola. Illustrerat notis- och annonsblad för trädgården. 1924. Stockholm. 52 nr.
- Västmanlands läns trädgårdsförenings årsbok 1924. Red. av *F. Johansson*. Västerås. 112 sid.
- Västra Sveriges skogsvårdsförbunds årsskrift. 1923—1924. Trollhättan. 38, 41 sid.
- Åker och äng (konstgödsel i Norden). Årg. 5 (1924). Göteborg. 104 sid.
- Österreichische Vierteljahresschrift für Forstwesen. Bd. 74 (1924). Wien. 60 sid.

II. UR DEN SKANDINAVISKA TIDSKRIFTSLITTERATUREN 1924.

a) I svenska tidskrifter.

- Alén, J.*, Gammal vägtall från Lidköpingstrakten. — Sv. natur, s. 159, m. 1 illustr.
- Alm, C. G.*, »Botaniska trädgården» vid Abisko turiststation. — Sv. turistfören. årsskr., s. 302—304.
- Amilon, J. A.*, Douglasgranen. — Trävaruind., N:o 15, s. 3—5.
- Andersson, A.*, Rödeby ek. — Blek.-bygd., s. 149—150, m. 1 illustr.
- , Trollenen i Djäkneåla. — Ibidem, s. 150—151, m. 1 illustr.
- , »Pelargran», Offermåla, Rödeby. — Ibidem, s. 151, m. 1 illustr.
- , Murgröna å en gård från 1800-talet, Kettilmåla, Augerums s.m. — Ibidem, s. 153, m. 1 illustr.
- Andersson, Alfr.*, Vad kan och bör göras för bekämpande av gråal och asp i våra skogsmarker? — Västr. Sv. skogsv. årsskr. 1923, s. 15—18.
- , Ytterligare önskemål i skogsodlingsfrågan. — Ibidem, 1924, s. 18—21.
- Arnell, H. W.*, Anteckningar om Gästriklands kärlväxter. — Sv. bot. tidskr., s. 85—127.
- Arnman, P. A.*, Våra svenska nationalfrukter. — Sv. trädgårdstidn., s. 10—11, 21—22.
- Björklund, K.*, Skolträdgården ur lärosynpunkt. — Västmanl. läns trädgårdsfören. årsb., s. 67—74, m. 2 illustr.
- Björkström, S.*, Björntallen vid Åsmundshyttan. — Skogsvakt., s. 181—184.

- B[ovin], K.*, Nybroplan i Stockholm. — *Viola* N:o 46, m. 1 illustr.
- , Silverbusken (*Elæagnus argenteus*). — *Ibidem*, N:o 36.
- Broman, M.*, Växtligheten i Athén med omnejd. — *Ibidem*, N:o 24, med 6 illustr.
- Bäcklin, E.*, Sveriges grövsta en (vid Råå i Hammar, Närke). — *Skogen*, s. 67.
- Carlheim-Gyllensköld, S. V. G.*, De äldsta och största träden på Skalltorp i Södermanland. — *Lustgården*, s. 156—159.
- Christoffersson, O.*, »Burana»-hängeken i Burlöv. — *Täppan*, s. 31—32.
- , En »skog» av Hickorynöt i Skåne. — *Ibidem*, s. 119—120.
- Claesson, Ester*, Om Näfveqvarns bruk och dess moderna gjutjärnsprodukter för trädgården. — *Täppan*, s. 87—90, m. 8 illustr.
- Claesson, H.*, En ny häckklippningsmaskin. — *Täppan*, s. 152—153.
- Dahl, C. G.*, Frostskadorna i Alnarps trädgård och park efter 1923—1924 års vinter. — *Lustgården*, s. 119—122.
- , Huru hindra sönderfläkning av gamla träd. — *Ibidem*, s. 169—171.
- , Något om Libanoncedern. — *Ibidem*, s. 172—173.
- , Några engelska hallonsorter. — *Sv. pom. fören. årsskr.*, s. 145—149, m. 1 illustr.
- , Lista över fruktsorter lämpliga för odling inom olika delar av landet. 3:e omarb. uppl. — *Bil. till Sv. pom. fören. årsskr.* 31 sid.
- Dahl, C. G. och Johansson, E.*, Försök med uppdragning av äppelgrundstammar genom utsäde av kärnor tillhörande vissa bestämda äpplesorter. — *Sv. pom. fören. årsskr.*, s. 41—49, m. 3 illustr.
- , Redogörelse för försök och iakttagelser på fruktodlingens område vid Alnarps trädgårdar under året 1923. — *Ibidem*, s. 50—57.
- Dahl, Else*, Näfveqvarn och dess konstnärliga gjutjärnsproduktion. — *Lustgården*, s. 123—128, m. 5 illustr.
- , Bara härads hembygdsvård. — *Sv. land*, s. 546—547, m. 3 illustr.
- Danielsson, U.*, Västerstads almskog och Halltorps hage. — *Lustgården*, s. 47—54.
- Edberg, F.*, Gamla Stockholm (om parker m. m.). — *Viola*, N:o 27—29.
- Elgstrand, A.*, Handgreppen vid okulering och ympning. — *Skogen*, s. 233—239.
- Engdahl, G.*, Granens innanröta. — *Västr. Sv. skogsv. årsskr.*, s. 12—17.
- Ericson, A. L.*, På studiefärd till Rivieran. — *Viola*, N:o 14.
- Erikson, J.*, Vänersnäs-boken. — *Sv. natur*, s. 170—171.
- , Ekarna på Vämö. — *Ibidem*, s. 160—162.
- Falck, K.*, Botaniska anteckningar från västra Medelpad och sydöstra Jämtland. — *Bot. not.*, s. 343—360.
- v. F[eilitzen], H.*, Ett exempel på berberisbuskens rostspridande förmåga. — *Sv. land*, s. 110.
- Follmer, A.*, En gatuidyll. — *Täppan*, s. 16—17, m. 2 illustr.
- , Blomsterrabatterna vid norrsidan. — *Ibidem*, s. 69—71.
- , Kyrkogårdsvård. — *Västm. läns trädgårdsfören. årsb.*, s. 13—19.
- , Sommarmötet i Sala den 16 sept. 1923. Utfärden. — *Ibidem*, s. 27—33, m. 5 illustr.

- Follmer, A.*, Trädgårdsutställningen i Sala den 15 och 16 sept. 1923. — Ibidem, s. 41—46, m. 2 illustr.
- , Naturskyddsåtgärder. [Kungstallarna vid Hallsta, brudgumstallen vid Högfors, sälj vid Gryta gård i Badelunda.] — Ibidem, s. 85—88.
- Forsslund, K.-E.*, En skyddsvärd storskog i Dalarna. — Sv. natur, s. 25—28.
- Fries, H.*, Växtlokaler från Göteborgs och Bohus län. — Sv. bot. tidskr., s. 430—441.
- Gaunitz, D. och C. B.*, Bidrag till kännedom om kärlväxtfloran i Sorsele socken av Lycksele lappmark. — Sv. bot. tidskr., s. 128—140.
- Gréen, J.*, Något om fruktträdens vård. — Åker o. äng, s. 4—6, 13—14, 17—18.
- , Till kampen mot fruktträdens fiender. — Ibidem, s. 54—55.
- , Sommarbeskränning. — Ibidem, s. 58—59.
- , Höst- eller vårplantering. — Ibidem, s. 78—79.
- , Skola körsbärsträden gödslas? — Sv. pom. fören. årsskr., s. 31—32.
- Grut, T.*, Parkanläggningen vid H. M. Drottningens »Solliden». — Lustgården, s. 79—83, m. 2 försättspl. o. 3 illustr. i texten.
- Gustafsson, G.*, Tvillingfurorna, Hjortberga socken, Stensjömåla. — Blek.-bygd., s. 154.
- , Gran. Tolseboda i Hjortberga socken. — Ibidem, s. 154.
- Herlitz, G.*, Skogens jättar. — Skogsvännen, s. 30—31.
- Hermelin, S. A.*, Vattenväxternas användning i trädgården. — Tjappan, s. 1—6, m. 5 illustr.
- Hermelin, Th. och Lind, G.*, Skador i fruktträdgårdarna förorsakade av gnagare under vintern 1923—1924. — Landtbr.-akad. handl. o. tidskr., s. 910—913.
- Hertzman, N.*, Hur jag anlagt och sköter mina gräsmattor. — Tjappan, s. 7—8.
- Isoz, F. P.*, Iakttagelser över bl. a. grundstammens inverkan på fruktträdens trivsel och fruktens utveckling. — Sv. pom. fören. årsskr., s. 69—72.
- Jacobson, E.*, Minnen från Schwarzwald. — Viola, N:o 21, m. 1 illustr.
- Jensen, H.*, Hararnas skadegörelse. — Viola, N:o 14.
- Jeppson, Elna*, Blommor i mitt stenparti. — Tjappan, s. 8—10, m. 2 illustr.
- Johansson, C. A.*, Moderträdet till Grenna rödpäron. — Tjappan, s. 67, m. 1 illustr.
- Johansson, E.*, I England utförda försök med olika besprutningsmedel mot svampsjukdomar å äppleträd. — Sv. pom. fören. årsskr., s. 22—25.
- , Kampen mot bladlusen. — Ibidem, s. 29—30.
- Johansson, F.*, Betydelsen av sommarmöten och därmed förenade utställningar. — Västmn. läns trädgårdsfören. årsb., s. 34—40.
- , Skolträdgårdens enklaste och mest praktiska anordning. — Ibidem, s. 75—81.
- Johansson, K.*, Om våra almar. — Lustgården, s. 55—78.

- Johnsson, P.*, Boträd och vårdträd. Något om vidskeplig trädhyrkan. — Skogen, s. 155—160.
- , Träden i folkmyten. — Trävaruind., N:o 26, s. 11—13.
- Lagerquist, Emma*, Trädformig en från Södermanland. — Sv. natur, s. 173.
- Landgren, Lillie*, Trädgården till Dalarnes folk. — Landtbr. tidskr. f. Dalarne, s. 48—49.
- Lekander, A.*, Något om trädgården och parken omkring Drottningens vilohem på Öland. — Lustgården, s. 84—90, m. 4 illustr.
- Lind, G.*, Årsberättelse från Kungl. Landtbruksakademiens Experimentalfälts trädgårdsavdelning 1923. — Landtbr.-akad. handl. o. tidskr., s. 126—129.
- Linders, S.*, Trädgården vid lantmannahemmet. — Lantmannen, s. 482—483.
- Lindfors, Th.*, Botande av skador på fruktträd medelst »ympbryggor». Sv. pom. fören. årsskr., s. 73—78.
- , I berberisfrågan. — Tappan, s. 200—201.
- Lindner, J.*, Olämpliga förfaringssätt i skogen. — Sv. land, s. 34—35.
- , Om tallens blåsröst. — Västr. Sv. skogsv. årsskr. 1923, s. 13—15.
- L[öfving], G.*, Prydnadskörbär. — Tappan, s. 71—73, m. 4 illustr.
- , Skånska trädgårdsföreningens utställning i Tomelilla. — Ibidem, s. 143—148, m. 5 illustr.
- , Den skånska trädgårdsmässan. — Ibidem, s. 191—194, m. 5 illustr.
- Lötberg, A. E.*, Skogar och skogsbestånd från Sveriges mitt. — Skogvakt., s. 129—135.
- Malme, G. O.*, Beiträge zur Kenntnis der Cerrados-Bäume von Matto-Grosso. — Arkiv f. bot., Bd. 18:7, s. 1—26.
- Malmer, Astrid*, En lönnallé vid Växjö. — Lustgården, s. 159—161.
- Mannerskant, Elisabeth*, Wärnanäs. — Lustgården, s. 91—99, med 12 illustr. och 1 försättspl.
- Melin, E.*, Barrträdens mykorrhizasvampar och deras betydelse för trädens trivsel. — Skogsv. tidskr., s. 197—221.
- , Über den Einfluss der Wasserstoffionenkonzentration auf die Virulenz von Kiefer und Fichte. — Bot. not., s. 38—48.
- , Zur Kenntnis der Mykorrhizapilze von Pinus montana Mill. — Ibidem, s. 69—92.
- Mellström, G.*, Skogsträdens fruktsättning år 1923. — St. Skogsförsöksanst. Flygblad N:o 31. Skogen, s. 43—58.
- Myllenberg, B.*, Sittplatser och trädgårdsmöbler. — Tappan, s. 45—47, m. 3 illustr.
- Nilsson, G.*, Ett bestånd av trädformig hassel i Göteborgstrakten. — Sv. natur, s. 150—151.
- Nilsson-Ehle, H.*, Berberisfrågan. — Lantmannen, s. 49—50.
- Nordfors, G.*, Röta och stamdeformation hos granen uppkomna efter barkskador, speciellt sådana orsakade av getgnag. — Skogsv. tidskr. s. 1—20.
- , Försök med barrträdssticklingar. — Skogen, s. 161—167.
- Olsen, A.*, Gångväxter. — Tappan, s. 196—199.

- Olsson, Hj.*, *Tilia tomentosa*. — *Viola*, N:o 48, m. 2 illustr.
- Palm, Bj.*, Pricksjukans problem. En nyorientering. — *Sv. pom. fören. årsskr.*, s. 105—115.
- Petterson, H.*, Metoder för naturlig föryngring. Föredrag. — *Skogen*, s. 173—187. Diskussion. *Ibidem*, s. 187—215.
- Piehl, O.*, Några synpunkter vid exploaterandet av skogbevuxna och kuperade områden till egnahemssamhällen. — *Byggnadsv.*, s. 163—167.
- Randel, A.*, Stadsbons rätt till naturen. En kritik och ett förslag. — *Sv. natur*, s. 55—59.
- Samuelson, D.*, »Harpogran» från Kolmården. — *Sv. natur*, s. 167.
- , Allé av »stockgranar». (Björkviks s:n, Danbyholm). — *Ibidem*, s. 168.
- Schotte, Anna*, En egendomlig bandgran. — *Lustgården*, s. 162.
- Schotte, G.*, Några norrländska skogsföryngringsproblem. II. — *Medd. St. Skogsförsöksanst. H. 21: 4*, s. 149—180.
- , Tallfröets grobarhet 1923—1924. — *St. Skogsförsöksanst. Flygblad N:o 30, Skogen*, s. 2—5.
- , Ytterligare om norrländska tallfröets grobarhet 1923—1924. — *St. Skogsförsöksanst. Flygbl. N:o 32, Skogen*, s. 109—114.
- , Ytterligare en ny lokal för »vitbrokig» tall. — *Lustgården*, s. 161—162.
- , Gatuavdelningens mord på ekarna i Stockholm. — *Ibidem*, s. 163—166.
- , Från telefonarbetarnas framfart, — *Ibidem*, s. 167—169.
- Skärman, J. A. O.*, Bidrag till nordöstra Västergötlands flora. — *Sv. bot. tidskr.*, s. 204—278, m. 9 illustr.
- Smith, H.*, Bidrag till Torne lappmarks flora. — *Sv. bot. tidskr.*, s. 442—450.
- Sonesson, N.*, Flygfotografien i parkvårdens tjänst. — *Lustgården*, s. 39—46, m. 9 illustr.
- , Stadsträdgårdar och trädgårdsanläggningskonst. — *Ibidem*, s. 105—108.
- , Staten och trädgårdsodlingen just nu. — *Viola*, N:o 8.
- , Frukt eller harodling (eft. *Sv. land*). — *Ibidem*, N:o 18.
- Strandberg, J. A.*, En skolträdgård på rama Alvaret. — *Täppan*, s. 98—101, m. 5 illustr.
- Stålfelt, M. G.*, Tallens och granens kolsyreassimilation och dess ekologiska betingelser. — *Medd. St. Skogsförsöksanst. H. 21: 5*, s. 181—258.
- Sundblad, P. G.*, Några synpunkter på huru den efter kultur uppkomna återväxten bör skötas. — *Sv. forstm. medlemsbl.*, s. 22—25.
- Suneson, A. S.*, Mullvad och sork som skadedjur — rön och råd. — *Täppan*, s. 52—54.
- , Berberis och berberisfluga. — *Ibidem*, s. 185—186.
- Svedelius, N.*, Periodisk massblomning i växtriket. — *Nord. tidskr. f. vet., konst o. ind.*, s. 521—537.
- Sylvén, N.*, Om våra främmande barrträds vinterhärdighet. — *Medd. St. Skogsförsöksanst. H. 21: 3*, s. 101—148.
- , Översikt av de i Sverige odlade Abiesarterna. — *Lustgården*, s. 1—38, m. 27 illustr.

- Sylvén, N.*, Till Drottningens ö. Föreningens för Dendrologi och parkvård femte excursion. — Ibidem, s. 129—155, m. 19 illustr. i text. o. 6 försättspl.
- Söderberg, R.*, Kinnekulle. — Sv. turistfören. årsskr., s. 171—187.
- Sörhauus, E. K.*, Egendomliga trädformer. — Skogvakt., s. 185.
- Thomsen, M.*, Plantskoleskötseln i Italien. — Viola, N:o 48, m. 1 illustr.
- , Förädling av *Morus* genom barkympning. — Ibidem, N:o 49, m. 4 illustr.
- Tullberg, F.*, Christinelunds Rhododendron-odlingar. — Lustgården, s. 100—104, m. 2 illustr.
- Wallén, Aina*, Hur skola vi sköta våra rumsväxter? — Tappan, s. 28—30, 94—95, 112—113.
- Wallis, A.*, De ömtåliga conifererna i Skåne och dess närmaste omgivningar vintern 1923—1924. — Lustgården, s. 114—118.
- Welin, S.*, Ekeskogs ek (Ekeskogs s:n, Norra Västergötl.). — Sv. natur, s. 152.
- Vesterlund, O.*, Förteckning över fanerogamer och kärllkryptogamer inom Jockmocks och Kwickjocks skogsregion. — Sv. bot. tidskr., s. 292—311.
- Zachrisson, A.*, »Berberisfluga» och berberis-lagen. — Tappan, s. 201—203.
- Öberg, T.*, Trädgårdsarkitektur och trädgårdsskötsel vid Brittiska riksutställningen i London. — Viola, N:o 22, m. 3 illustr.

Särskilda trädgårdar.

Svenska trädgårdar:

- Fiholm, av *C. R—n*. — Sv. trädgårdstidn., s. 109—110, m. 3 illustr.
- Frölinge, av *E. J. A:son Hofsjö*. — Ibidem, s. 121—123, m. 3 illustr.
- Högsjö, av *E. J. A:son Hofsjö*. — Ibidem, s. 133—135, m. 4 illustr.
- Kaggeholm, av *E. J. A:son Hofsjö*. — Ibidem, s. 13—15, m. 4 illustr.
- Krusenhof, av *H. Dahl*. — Ibidem, s. 36—39, m. 4 illustr.
- Lorensberg, av —j—. — Ibidem, s. 49—51, m. 3 illustr.
- Oakhill, av *E. J. A:son Hofsjö*. — Ibidem, s. 61—63, m. 3 illustr.
- Stenkullen, av *H. Dahl*. — Ibidem, s. 1—4, m. 4 illustr.
- Stjärnvik, av *H. Dahl*. — Ibidem, s. 97—99, m. 3 illustr.
- Stocksberg, av *E. J. A:son Hofsjö*. — Ibidem, s. 25.
- Väsby, av *E. J. A:son Hofsjö*. — Ibidem, s. 73—76, m. 4 illustr.

Anonyma uppgifter om märkliga buskar och träd.

- Acer nihoense*. — Viola, N:o 17.
- Arbutus Unedo*. — Ibidem, N:o 24, m. 1 illustr.
- Azalea occidentalis*. — Ibidem, N:o 3.
- Bellmanseken i Stockholm slut (vid Bellmans byst). — Ibidem, N:o 44.
- Berberis och berberisfluga, av *J. W.* — Tappan, s. 220.
- Daphne odora*. — Viola, N:o 20.
- Ek, Ekeskogs (Vadsbo härad, Västergötl.). — Ibidem, N:o 24.
- Ek, En 800-årig, i Skåne (Bosjöklöster). — Ibidem, N:o 29.
- Hemlocksgren, Sargents. — Ibidem, N:o 49.

Jätte, En, bland ekar (Bosgård, Västerstads s:n, Östergötl.) av *Quercus* i Sv. D. — Ibidem, N:o 21.
 Jättebjörk, Fridlyst (Hedkärn, Gåsborn s:n, Värml.). — Skogvakt., s. 127.
 Märkesträd, Några, i södra Dalarnas socknar. — Trävaruind., N:o 6, s. 10—11.
 Rhododendron, Något om, av Hortus. — Täckpan, s. 92—94.
 Rhododendron Schlippenbachii. — Viola, N:o 42.
 Träd, Heliga. — Ibidem, N:o 50, m. 2 illustr.
 Träd, Stora, i små trädgårdar, av O. A. — Täckpan, s. 225, m. 1 illustr.
 Vår-jasminer av N. H—n. — Ibidem, s. 17—18, m. 1 illustr.

Övriga anonyma smånotiser.

Albazarträdgården i Sevilla. — Viola, N:o 10.
 Anläggning, Trädgårdsgångars. — Sv. land, s. 215, m. 1 illustr.
 Arnold Arboretum 50 år. (Eft. Schneider i »Die Gartenschönheit»). — Viola, N:o 16, m. 1 illustr.
 Beskrifning, Rosornas. — Täckpan, s. 54—56, m. 4 illustr.
 Bidrag, Ett, till kännedomen om äpplepollenet, av R. Fl. — Ibidem, s. 115—117.
 Bladlössangrepp, Om mot, resistent äpplegrundstammar av R. Fl. — Ibidem, s. 163—164, m. 1 illustr.
 Djurgårdsstämmingar av H. B. [teckning av Bellmanseken å Hasselbacken och blodboken i Pontinska trädgården]. — Viola, N:o 25—26.
 Harskador, Beträffande förra vinterns. — Sv. pom. fören. årsskr., s. 190—191.
 Historia, Ur Slotsskogens, av E. J. — Viola, N:o 45, m. 2 illustr.
 Häxkvast, En yppig, (på majkörsbär), av A. H. — Sv. pom. fören. årsskr., s. 33.
 Krusbärsstekeln (*Pteronus ribesii*) och dess framträdande de senare åren. — Landtbr.-akad. handl. o. tidskr., s. 537—566, m. 13 illustr.
 »Kryddgården» eller örtagården vid Adelsnäs. — Sv. land, s. 243, m. 1 illustr.
 Kyrka, En, byggd av en enda trädstam [*Sequoia*]. — Viola, N:o 51.
 Mistel som krukväxt. — Viola, N:o 48.
 Ord, Några, med anledning av trädgårdsutställningen i Hälsingborg, av E. N. — Täckpan, s. 214—217, m. 4 illustr.
 Pollinering och fruktsättning hos storfruktiga hasselnötssorter, av R. Fl. — Ibidem, s. 101.
 Ståthöga: Kyrkogårdskultur. — Sv. trädgårdstidn., s. 70.
 Trädgården, Botaniska, i Köpenhamn. — Viola, N:o 48.
 Trädgårdsidyll, En, i Kungälv. — Ibidem, N:o 10, m. 5 illustr.
 Vitis-arter från Kina. — Ibidem, N:o 1.
 Ympning och okulering av rönn med päron av T. — Täckpan, s. 75—76, m. 3 illustr.
 Örebro läns trädgårdssällskap. — Viola, N:o 49, m. 5 portr.
 50-årsjubileum, Hortikulturens vänners. — Ibidem, N:o 3, m. 8 portr.

Biografier.

- Rudolf Abelin* 60 år, av K. Bovin. — *Viola*, N:o 22, m. portr.
Bengt Bergman — en trädgårdsvän. — *Ibidem*, N:o 4, m. portr.
Therese Billström, av H. B. — *Ibidem*, N:o 18, m. portr.
Gustaf Bonde. Vår fruktodlings främsta namn. — *Ibidem*, N:o 51—52.
† *G. Dunér*. — *Ibidem*, N:o 29, m. portr.
Gustaf Ekman, ordf. i F. B. F., av H. H. — *Ibidem*, N:o 1, m. portr.
† *Aug. Engberg* — en trädgårdsveteran död. — *Sv. land*, s. 50, m. portr.
—, *Sv. pom. fören. årsskr.*, s. 194, m. portr.
—, av K. Bovin. — *Viola*, N:o 41, m. portr.
Ernst Henning. — *Ibidem*, N:o 9, m. portr.
F. L. Hisinger. — *Ibidem*, N:o 46, m. portr.
Eric Hjelm 50 år. — *Ibidem*, N:o 31, m. portr.
† *Elias Holmberg* av G. Schotte. — *Lustgården*, s. 174—175, m. portr. o. 1 illustr.
Erik Ingeberg. (Trädgårdsveteraner av [A.] F[ollme]r). — *Västm. läns trädgårdsfören. årsb.*, s. 89—91, m. portr.
Gunnar Isberg. — *Viola*, N:o 31, m. portr.
Holger Jensen. — *Ibidem*, N:o 17.
F. A. Johansson 60 år. — *Ibidem*, N:o 4, m. portr.
Kapten *D. M. Klingspor* 60 år. — *Sv. pom. fören. tidskr.*, s. 192—193, m. portr.
Henrik Leman 85 år. — *Ibidem*, s. 34—35, m. portr.
Peter Linde 50 år, av K. Bovin. — *Viola*, N:o 5, m. portr.
C. D. Lindskog 50 år, av K. Bovin. — *Ibidem*, N:o 27.
Christian F. Mohr. — *Ibidem*, N:o 9, m. portr.
Birger Myllenberg. — *Ibidem*, N:o 28, m. portr.
† *Otto Nordstedt*. — *Ibidem*, N:o 7, m. portr.
† *Wilhelm Odelberg*. — *Ibidem*, N:o 16, m. portr.
Stadsträdgårdsmästare *S. Olsson*, av K. Bovin. — *Ibidem*, N:o 28, m. portr. o. 2 illustr.
M. af Pontin. — *Ibidem*, N:o 2, m. 2 portr. o. 2 illustr.
Gunnar Samuelsson. — *Ibidem*, N:o 16, m. portr.
B. M. W. Sällström — en arbetets man, av C. H. — *Ibidem* N:o 7, m. portr.
Harry J. Veitch. — *Ibidem*, N:o 30, m. portr.
Sofia N. Westén och *Johan Adolf Westén* (Trädgårdsveteraner av S. Silfverling). — *Västm. läns trädgårdsfören. årsb.*, s. 91—94, m. 2 portr.
E. Wängdahl 50 år. — *Viola*, N:o 12, m. portr.
Joachim Åkerman. — *Ibidem*, N:o 32, m. portr.

Bibliografier.

- Biblioteket, Det Örtengrenska, i Pomologiska föreningens ägo. — *Sv. pom. fören. årsskr.*, s. 183—185.
Böcker, Nyutkomna. — *Skogsv. tidskr.*, s. *31—*35, *99—*100, *155—*158, *183—*187, *239—*242, *318—*324, *354—*356.

- Meddelanden från Skogsbiblioteket. N:o 18—20. — Skogsv. tidskr., *36—*39, *159—*162, *243—*245.
- Schotte, G., 1923 års nordiska skogslitteratur. — Skogsv. tidskr., s. *188—*214.
- , Förteckning över under år 1923 utkommen litteratur rörande dendrologi och parkvård. — Lustgården, s. 184—207.
- Witte, H., Förteckning över under år 1923 utkommen svensk litteratur rörande betes- och vallkultur, fröodling m. m. — Sv. betes- o. vallfören., s. 149—152.

b) I danska, finska och norska tidskrifter.

- Aasen, M., Vie-eneren i Førde. — Naturen, s. 220.
- Andersen, J. P., Haveanlæg ved Røgle. — Havekunst, s. 137—138, m. 4 illustr.
- Appelö, L., Trädgårdskurs i Kasaböle. — Svenskbygd., s. 135—137, m. 4 illustr.
- Aubert, R. M., Hvorfor mislykkes mange granplantninger? — Skog-eieren, s. 138—139.
- Barth, A., Om vore skoger og vort skogstel. — Tidsskr. f. skogbr., s. 401—422.
- Bjerstedt, E., Något om fruktträd, deras plantering och vård. — Trädgårdssodl., s. 149—154, 174—177, 227—231.
- Boas, J. E. V., Er der nogen Mulighed for at opdrætte Ædelgraner, som ikke eller kun i ringe Grad er befængt med Chermes piceæ? — Skov. og Træmark., s. 189—192.
- , Ædelgrandyrkning og Chermes piceæ. — Ibidem, s. 223—224.
- Borenus, E., Lärkträdet. — Tidskr. Finl. sv. lantm., s. 66—68, 148.
- Bornebusch, Th. og Rix, S., Askemellemskoven paa Hardenberg. — Dansk Skovforen. Tidsskr., s. 337—367.
- Brandberg, Ruth, Skötersketrädgården vid Akademiska Sjukhuset i Uppsala. — Havekunst, s. 139, m. 2 illustr.
- Brandt, G. M., Dyrehavens Deling. — Havekunst, s. 127—136.
- Bramsen, K., Ædelgran og Lus. — Skov. og Træmark., s. 227—229.
- Brüel, L. B., Gribskovs Fremtid. — Skov. og Træmark., s. 37—41.
- Børgesen, F., Den sidste Vinters Indflydelse paa en Del, navnlig i de senere Aar, indførte stedsegrønne Træer og Buske. — Gartn.-Tid., s. 393—396, 402—407.
- Böttiger, E., Haveanlæg ved Filtenborgs Stiftelse i Aarhus. — Havekunst, s. 140, m. 2 illustr.
- , Det æstetiske Gartneris Betydning og Opgaver. — Gartn.-Tid., s. 150—152, 164—166.
- Christensen, H., Bjergfyrplantagerne. — Skov. og Træmark., s. 42—43.
- Claesson, Ester, En Villaträdgård (Lidingön). — Havekunst, s. 141, m. 2 illustr.

- Collan, O.*, Mitä vaatimuksia on asetellava hedelmätavhoihin istitettaville hedelmäpuille [Vilka fordringar böra ställas på fruktträd, avsedda att planteras i fruktträdgårdar.]. — *Kolm. Maatalous*, s. 386—387.
- Dalgas, Chr.*, Egebesaaninger i Baldersboek Plantage. — *Hedeselsk. Tidsskr.*, s. 304—306.
- , *Pinus contorta* [gått ut på grund av den stränga vintern 1923—1924]. — *Ibidem*, s. 309.
- Eide, E.*, Et merkeligt skogbestand (*Hippophaë rhamnoides*). — *Tidsskr. f. skogbr.*, s. 507—508.
- Erboe, B.*, En Villahave (Valby). — *Havekunst*, s. 142, m. 3 illustr.
- Erstad-Jørgensen, E.*, Den forstbotaniske Have i Charlottenlund. — *Havekunst*, s. 13—20, m. 11 illustr.
- , Simrishamn nye Begravelseplads. — *Ibidem*, s. 25—26, m. 2 illustr.
- , Haven ved Amalienborg i København. — *Havekunst*, s. 37—44, m. 6 illustr.
- , Statshavernes Administration. — *Ibidem*, s. 49—52, med inlägg s. 52—58.
- , Norrvikens trädgårdar. — *Ibidem*, s. 79—84, m. 5 illustr.
- , Havebrugets Historie i Norden. — *Ibidem*, s. 97—98.
- , *Cotoneaster*. — *Ibidem*, s. 117.
- Esbjerg, N.*, Offentlige Foranstaltninger til Havebrukets Fremme i Danmark. — *Haven*, s. 1—7, 157—197, m. 5 illustr.
- Ferdinandsen, C.*, Kampen mod Berberis i Danmark og dens Resultater. — *Nord. Jordbrugsforskn.*, s. 221—235.
- Friderichsen, K.*, To for Danmark nye Rubi. — *Bot. Tidsskr. Bd. 38*, s. 176—177.
- Fritzøe, K. L. M.*, En 7-loads gran. — *Skogeieren*, s. 138.
- Frølich, F. H.*, Asp. — *Skogeieren*, s. 233—234, m. tillägg av *J. Nygaard*.
- G[eorgsen], G.*, Universitetets botaniske Have i København 1874—9 okt. 1924. — *Havekunst*, s. 118—119, m. 4 illustr.
- , En primitiv Villahave (Gentofte). — *Ibidem*, s. 143.
- Gram, H.*, Kräfta på äppelträden. — *Trädgårdsodl.*, s. 109—111.
- Gripenberg, R.*, Harskador å fruktträn. — *Trädgårdsodl.*, s. 115—116.
- Hagem, O.*, Et proveniensforsøk med furu. — *Tidsskr. f. skogbr.*, s. 524—534.
- Hansen, A.*, Anlæg ved Petersdal (Skaane). — *Havekunst*, s. 144, m. 2 illustr.
- Hansen, V. Fabricius*, Kommunalt Anlæg ved Skolen paa Vibevej. — *Havekunst*, s. 145, m. 2 illustr.
- Hanssen, O.*, Fræ var planta norsk gran seg her vest? — *Naturen*, s. 221—222.
- Hauch, L. A.*, Træarternes Tilpasning. — *Dansk Skovforen. Tidsskr.*, s. 486—495.
- Heimbürger, K.*, Hvad ved vi om Arvelighed og Racer hos Skovtræer. — *Dansk Skovforen. Tidsskr.*, s. 563—596.

- Herlofsson, A.*, Litt om vaar- og sommerbehandling av græsplanerne. — Havedyrkeren, s. 95.
- , Mistelten. Nogle ord om den lille »julegran». — Ibidem, s. 11—12, 19.
- Hermansen, S.*, Pinus contorta [om proveniensspørmålet]. — Hedeselsk. Tidsskr., s. 331—332.
- Herring, P.*, Fosdalens Roser. — Bot. Tidsskr., Bd. 38, s. 201—216.
- , Roserne i engelske Haver paa Renæssancetiden. — Gartn.-Tid., s. 369—378, m. 9 illustr.
- , Empiretidens Roser. — Ibidem, s. 589—595, 601—605, m. 18 illustr.
- Hisinger-Jägerskiöld, E.*, Fagervik. (Våra lantegendomar). — Tidsskr. Finl. sv. lantm., s. 198—203, m. 9 illustr.
- Hjelde, J.*, Gullregn. — Norsk havetid., s. 75—78, m. 1 illustr.
- Hjortsø, J.*, Ædelgranplanter. — Skov. og Træmark., s. 224—225.
- Hjortsø, S.*, Skovplanter. — Skovbrugstid., s. 135—138.
- Holmboe, J.*, Norges største barlindtrær. — Naturen, s. 279—285.
- , Actinidia polygama. — Selsk. Havedyrkn. Venner Medlemsskr., s. 139—143, m. 2 illustr.
- Holten, J.*, Lærkestudier i Udlandet. — Dansk Skovforen. Tidsskr., s. 45—62.
- Hove, K. M.*, Lidt om Græsplaner. — Haven, s. 36—38.
- Hukkinen, Y.*, Senapsbaggen hotar med ödeläggelse rotfruktsodlingarna i stora delar af landet. — Trädgårdsodl., s. 164—168, m. 4 illustr.
- , En ny fara för våra vinbärsodlingar. — Ibidem, s. 24—28, m. 4 illustr.
- Høeg, O. A.*, Bøken i Norge. — Tidsskr. f. skogbr., s. 61—81, 148—171, 242—253 + 14 illustr.
- , Skyggeplanter. — Norsk havetid., s. 63—69.
- Jensen, Chr. E.*, Nyanlæg i den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Haver. — Havekunst, s. 1—7, m. 9 illustr.
- Jensen, N. P.*, Løvgange. — Haven, s. 34—36, m. 3 illustr.
- , Slyngrøser. — Ibidem, s. 55—57. Norsk havetid., s. 127—130.
- , Graners og andre stedsegrønne planters anvendelse i haven. — Havedyrkeren, s. 1—2, 15, m. 2 illustr. (Efter Haven.)
- Jensen, V.*, Rosernes Overvintring i Planteskolerne. — Gartn.-Tid., s. 461.
- Juul, J. G.*, Granens vestgrænser i Norge. II. — Tidsskr. f. skogbr., s. 218—227.
- Kiær, F.*, Besøk i haver i London og Paris. — Norsk havetid., s. 87—90, 102—107, m. 2 illustr.
- Kindt, S.*, En dansk Naturforyngelse fra Nord af Bøg. — Dansk Skovforen. Tidsskr., s. 473—485.
- Klougart, N.*, Udstillingen i Aarhus. — Gartn.-Tid., s. 565—569.
- K[obro], H.*, Sørlandet (med oppgift och illustr. av Lindealléen på Dømmesmoen). — Norsk gartnerforen. tidsskr., s. 138—141.
- Kolonihaven. — Selsk. Havedyrkn. Venner Medlemsskr., s. 67—124, m. 34 illustr.
- Kujala, V.*, Tervalapän pudesta [Klibbalen som gagnträd]. — Tapio, s. 213—214, m. 2 illustr.

- Lange, A.*, Rosens Historie og Symbolik. — Gartn.-Tid., s. 107—108.
- , Nogle Ord om Foreningens Billedsamling, Portrætsamling og Bibliotek. — Ibidem, s. 458—459.
- , Japanske Dværgtræer. — Ibidem, s. 493—497, m. 7 illustr.
- Lindberg, B.*, Vårbeskärning av fruktträd. — Odalm., s. 74—78.
- Liro, J. J.*, Männyn neulasten harmaalauti. [Om gråbarrsjukan hos tallbarren]. — Tapio, s. 118—121.
- , Kuusien kellastumisesta. [Om granarnas gulnande (avser Chrysomyxa Ledi-skador på barren).] — Ibidem, s. 149—151.
- Lorentzen, C. W.*, Ædelgran og Chermes piceæ. — Skov- og Træmark., s. 215—217.
- Lundén, O.*, 5:e Nordiska Trädgårdsutställningen i Göteborg. — Trädgårdsodl., s. 3—7, m. 4 illustr.
- , Äppelmjöldaggen och möjligheten af dess bekämpande. — Ibidem, s. 51—55.
- L[undén], O.*, Bällnäs trädgårdsskola. — Trädgårdsodl., s. 201—206, m. 5 portr. o. 6 illustr.
- , Rosodlingarna på Karelska näset. — Ibidem, s. 241—244, m. 3 illustr.
- Lyngé, B.*, Blomsterverdenen paa Novaia Semlja. — Naturen, s. 70—96.
- Lysbakken, S.*, Sommersproitning i Frukthaven. — Norsk havetid., s. 111—112.
- Mangset, G.*, Gran på Dovre. — Skogeieren, s. 270.
- Markelius, S.*, Beskrivning till förslag till ordnande av ny begravningsplats för Simrishamn. — Havekunst, s. 27—33, m. 6 illustr.
- Melin, E.*, Nyare undersökningar över skogsträdens mykorrhiza. — Nat. Verd., s. 337—355.
- Moen, O.*, Grundstammesprøgsmaalet. — Norsk havetid., s. 207—210.
- Nicolaisen*, Orienterende foredrag over havebruksutstilling i Kristiania. — Norsk gartnerforen. tidsskr., s. 115—116, 122—125.
- Nielsen, M.*, Plan for Hus og Have ved Station i Nordøstvendysssel. — Haven, s. 47—51, m. 1 illustr.
- Nielsen, S.*, Gartnernes Udstilling i Viborg. — Gartn.-Tid., s. 570—572.
- Nyeland, S.*, Om Bondehave i Tibirke. — Havekunst, s. 102—103, m. 2 illustr.
- Nørgaard, I. P.*, En Have af Sommerblomster. Amatørbetragtninger. — Medd. fra det kgl. danske Haveselsk., s. 13—15, m. 2 illustr.
- Olsen, A.*, Planter som tåler å gæes på. — Norsk gartnerforen. tidsskr., s. 94—96.
- , Om växtrötternas uttorkning. — Trädgårdsodl., s. 81—84, m. 1 illustr., Norsk gartnertid., s. 104—106, m. 1 illustr.
- , Trædeplanter. — Havekunst, s. 20—23, 33—36, m. 2 illustr.
- , Turtmannsdalen. — Medd. fra det kgl. danske Haveselsk., s. 5—8, 9—11, 15—16, m. 6 illustr.
- Olsson, P.*, En förnäm gårdsplantering i Helsingfors. — Trädgårdsodl., s. 183—184, m. 1 illustr.

- Oppermann, A.*, Dækningsskov og Nabovirkninger. Blade af Skovens Naturhistorie. — Dansk Skovforen. Tidsskr., s. 367—384, 451—472.
- , Korsikansk Fyr i Danmark. — Det forstl. Forsøgsv. i Danmark. Bd. 7: 2, s. 393—423.
- Pedersen, E. M.*, En stor Hvidtjørn. — Fl. og Fauna, s. 48.
- Piehl, O.*, En villaträdgård (Smedsslätten, Stockholm). — Havekunst, s. 146, m. 1 illustr.
- Poulsen, D.*, Blomstrende Kirsebær. — Gartn.-Tid., s. 1—3, m. 4 illustr.
- Rafn, J.*, Plantning af Vedbende ved vaade Husgavle. — Skov. og Træmark., s. 282—283.
- , Skovfrøanalyser i Sæsonen 1922—1923. — Dansk Skovforen. Tidsskr., s. 67—86.
- Sandberg, L.*, Vestre Kirkegaard i Aarhus. — Havekunst, s. 147, m. 2 illustr.
- Schjelderup-Ebbe, Th.*, Aspetrærne paa Holmenkollen. — Naturen, s. 384.
- Schøyen, T. H.*, Kirsebærmøllet. — Norsk havetid., s. 138—139.
- , Eplesorternes Forhold til Bladtæger og Rognebærmøl. — Selsk. Havedyrkn. Venner Medlemsskr., s. 38—44.
- Skatvedt, A.*, Skogplanter av utenlandsk frø. — Skogeieren, s. 123.
- Skrydstrup, Chr. B.*, En Hæklippemaskine. — Havekunst, s. 46—48, m. 2 illustr.
- Smitt, A.*, Granens vestgrænser i Norge. I. — Tidsskr. f. skogbr., s. 207—218.
- Stening, K.*, För begreppens klarläggande [om vildstammar och import av fruktträd]. — Trädgårdsodl., s. 29—34.
- Stephen Dahl, N. H.*, Ældre Tiders Træpleje. — Gartn.-Tid., s. 506—508.
- Söderberg, H.*, Littois A.-B. (Våra lantegendomar). — Tidskr. Finl. sv. lantm., s. 384—388, m. 5 illustr.
- Sørensen, C. Th.*, En Havekoloni. — Havekunst, s. 9—11, m. 2 illustr.
- , Landskab og Kultur. — Ibidem, s. 44—46.
- , Frederiksberg Have. — Ibidem, s. 61—69, 73—78.
- , Landbohavens Form. — Haven, s. 17—21, m. 3 illustr.
- Thesen, Thora*, En roses historia. — Norsk havetid., s. 47, m. 1 illustr.
- Tholle, J.*, Havens Indgangsparti. — Medd. fra det kgl. danske Haveselsk., s. 1—4, m. 6 illustr.
- , Emdrupborg. Et Projekt. — Havekunst, s. 109—116, m. 9 illustr.
- , En Præstegaardshave (Stenløse). — Ibidem, s. 148, m. 1 illustr.
- , Sønderjydske Haver. — Gartn.-Tid., s. 3—6, m. 5 illustr.
- , Forsvundne Haveanlæg.
- I. Classens Have paa Østerbro. — Gartn.-Tid., s. 168—171.
 - II. Jægersborg i Gentofte. — s. 201—203, m. 2 illustr.
 - III. Blaagaard, Nønebro, København. — s. 233—235, m. 2 illustr.
 - IV. Aborreparken, København. — s. 305—307, m. 1 illustr.
 - V. Charlottenborg eller Gyldenløvs Have, København. — s. 341—344, m. 3 illustr.
 - VI. Sophie Amalienborg, København. — s. 517—521, m. 4 illustr.
- , Et Hundreaarsminde. — Ibidem, s. 607—608.

- Ullerichs, A.*, Plantebaljer. — Havekunst, s. 36, m. 1 illustr.
Weirum, E., Bjergfyrplantagerne. — Skov. og Træmark, s. 64—66.
Wognsen, J. Chr., Formering af Graapoppel eller Graa-asp (*Populus canescens*). — Skovbrugstid., s. 86—88.
Øyen, P. A., Naaletræernes invandring — trægrænsen (Den arktiske flora). — Tidsskr. f. skogbr. s. 535—552.

Anonyma oppgifter om märklige buskar och träd.

- Bøgetræ, Danmarks største. — Land- og Skovbr. bl., N:o 1387.
 Deutzia, Dobbeltblomstrende. — Havedyrkeren, s. 40.
 Kirsebær, Blomstrende. — Ibidem, s. 51.
 Rosa rugosa-hybrider, Två nya, för kalljord. — Trädgårdsodl., s. 223—224, m. 2 illustr.
 Rosor, Om förädlade, deras plantering och beskärning, av O. L. — Trädgårdsodl., s. 100—103.
 Sneboldtræet (*Vib. opulus roseum*). — Norsk havetid., s. 177, m. 1 illustr.

Övriga anonyma smånotiser.

- Græsplaner, Litt om. — Havedyrkeren, s. 63—64.
 Forslag til ordning av omsætning av frukttræer, bærbusser og andre planteskoleartikler. — Norsk havetid., s. 135—137.
 Frukttræer og Haregnav. — Land- og Skovbrugsbl., N:o 1372.
 Haapavesi Trädgårds- och Husmodersskola under tre årtionden, av M. P. — Trädgårdsodl., s. 119—125, m. 6 illustr.
 Hækklippemaskine, En. — Skov- og Træmark, s. 255—256, m. 1 illustr.
 Have, Botanisk. — Gartn.-Tid., s. 333—334, m. 2 illustr.
 Husvægdekorationer, Moderne. — Havedyrkeren, s. 71.
 Indtryk fra Kristiania Havekolonier 1924. — Haven, s. 183—186, m. 6 illustr.
 Insekter, der angriper Frugtbuskene, av A. M. D. — Gartn.-Tid., s. 469—474, m. 4 illustr.
 Konsul Georg Iversens Have paa Høvik. — Norsk havetid., s. 195—197, m. 3 illustr.
 Oversigt over Frugttræernes og Frugtbuskenes Blomstring og Ansættelse af Frugt i 1924. — Haven, s. 163—165.
 Overvintring, Om, av Roser. — Norsk havetid., s. 200—202.
 Overvintring, Rosernes, i Planteskolerne, av A. M. D. — Gartn.-Tid., s. 385.
 Prydhækker. — Havedyrkeren, s. 57, 67.
 Prydtræer — Prydbusker. — Ibidem, s. 73.
 Prydbusker. — Ibidem, s. 191—192.
 Regler for plantning av træer og busker. — Ibidem, s. 79—80, m. 1 illustr.
 Rosebedet. — Ibidem, s. 103.
 Tjørnhækken. — Ibidem, s. 119—120.

Biografier.

J. A. Dybdahl, av F. Paludan. — Gartn.-Tid., s. 225—228, m. portr.

† *August Engberg*. — Trädgårdsodl., s. 220.

† *Anders Hansen*. — Gartn.-Tid., s. 301—302, m. portr.

H. O. Larsen, av V. Jensen. — Ibidem, s. 61—64, m. portr. o. 3 illustr.

† *Jens Georg Mathiesen*, av K. J. H. — Ibidem, s. 11, m. portr., Haven, s. 25.

† *Julie Mohr*. — Norsk gartnerforen. tidsskr., s. 3.

Kai Nielsen, av A. Naur. — Havekunst, s. 121—126, m. 9 illustr.

Haveinspektør *C. F. Schmidt*, av N. H. Stephen Dahl. — Gartn.-Tid., s. 615—617.

Herman Skjoldager 70 år, av O. Rasmussen. — Ibidem, s. 37, m. portr.

† *Johannes Ståhl*, av O. L. — Trädgårdsodl., s. 73—76, m. portr.

† *N. Wille*. — Norsk gartnerforen. tidsskr., s. 31.

FÖRENINGEN FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD.

Styrelseberättelse.

Föreningens för Dendrologi och Parkvård ordinarie årsmöte avhölls i Stockholm å Läkaresällskapets stora sal den 17 mars 1924 i samband med den då pågående Lantbruksveckan. Föreningen hade därvid glädjen se H. K. H. HERTIGINNAN AV VÄSTERGÖTLAND närvarande.

Sedan styrelse- och revisionsberättelserna för år 1923 upplästs, beviljades styrelsen och skattmästaren full ansvarsfrihet för 1923 års förvaltning. I tur avgående styrelseledamöter, herrar C. G. DAHL, M. HAMMARBERG, N. HJALMAR NILSSON, M. RHEDIN och C. SWARTZ, omvaldes. Till styrelsesuppleanter omvaldes i tur avgående fru ELLEN LINDSTRÖM och herr SVEN LINDERS. Till revisorer omvaldes herrar RUDOLF BILLSTRÖM och EL. HOLMBERG med herr G. LIDMAN som suppleant. Professor G. SCHOTTE höll ett av talrika skioptikonbilder belyst föredrag om »Betydelsen av trädens 'klimatraser' vid förändrad odlingsplats». Byrådirektör N. SONESSON föredrog under förevisande av skioptikonbilder om »Flyg-fotografien i parkvårdens tjänst».

I samband med årsmötet höll styrelsen sammanträde för behandling av diverse löpande ärenden. Årets sommarexkursion beslöts förläggas till Öland med besök å Solliden samt till Kalmar-trakten. Till ledamot i arbetsutskottet omvaldes herr C. G. DAHL.

Arbetsutskottet har under året sammanträtt trenne gånger. Första sammanträdet avhölls den 17 mars å Schotttegården på Lidingön. Programmet för »Lustgården» 1924 bestämdes att allt fortfarande i första hand omfatta beskrivningar av under exkursionen besökta, dendrologiskt och ur parkvårdssynpunkt intressanta platser. Som ett första led i den beslutade lignosmonografiserien skulle i årsskriften ingå den redan i korrektur föreliggande översikten av de i Sverige odlade *Abies*-arterna. Angående de i »Lustgården» ingående lignosmonografierna bestämdes, att av desamma skulle tryckas 500 separat, för att de i framtiden måtte samlade kunna utgöra en »handbok» för lignosbestämning. — Den 18 maj ägde

arbetsutskottssammanträde rum å Alnarp. Som den ur vegetationssynpunkt lämpligaste tiden för sommarexkursionen föreslogs början av juli månad. Vid sammanträdet drogs under diskussion möjligheten av att i »Lustgården» för året få publicerad en redogörelse för de rön angående våra prydnadsväxters hårdighet, som å olika håll i vårt land blivit gjorda efter senaste stränga vinter. Åt sekreteraren uppdrogs att till föreståndarna för våra botaniska trädgårdar och större handelsträdgårdar, stads-trädgårdsmästare och för saken intresserade privata park- och trädgårds-ägare rikta en uppmaning att snarast möjligt under sommarens lopp till redaktionen av »Lustgården» lämna meddelande om gjorda rön och iakttagelser i berörda hänseende. Av sekreteraren utsändes i överensstämmelse härmed under början av sommaren till ett flertal personer ett uppdrag om uppgifters insändande, och ingingo under sommaren och höstens lopp en hel del svar härpå. Några av dessa ha redan offentliggjorts i årsskriften 1924. En mera omfattande sammanställning kommer eventuellt framdeles att publiceras i »Lustgården»; ett flertal kompletterande uppgifter äro dock härför ytterligare erforderliga. Vid utskottssammanträdet å Alnarp framhölls vidare önskvärdheten av, att genom föreningens försorg listor upprättades över för olika delar av vårt land ur hårdighets- och estetisk synpunkt särskilt lämpade träd och buskar, event. även perenna prydnadsväxter. — Arbetsutskottets tredje sammanträde avhölls i samband med sommarexkursionen i Kalmar den 4—5 juli 1924. Efter föregående samråd med föreningens ordförande beslöts att hos D. K. H. KRONPRINSESSAN och HERTIGINNAN AV VÄSTERGÖTLAND hemställa, att de behagade mottaga val till första hedersledamöter i föreningen, vilken hemställen sedermera D. K. H. välvilligt tillmötesgått.

Föreningens exkursion ägde rum den 3—5 juli. Torsdagen den 3 juli ägde samling rum i Kalmar kl. 7,30 f. m. för avresa med ångaren Kalmar-sund I till Färjestaden. Härifrån exkursion per bil över Ölands södra alvar ned till Ottenby och åter norrut över Västerstads almskog och Mörbylånga samt Algutsrums och Halltorps lövängar till Borgholm. Fredagen den 4 juli besöktes f. m. per bil Böda kronopark samt på e. m. H. MAJ:T DROTTNINGENS underbart vackra Solliden. Lördagen den 5 juli gick färden, fortfarande per bil, Kalmar—Sundtorp—Nygård—Ljungholm—Värnanäs. En utförlig skildring av exkursionen har lämnats i 1924 års årsskrift.

»Lustgården» 1924, som utkom strax före julen, räknar 4 + 221 sidor text och 8 försättsplanscher. Av statsmedel har föreningen för årsskriftens utgivande 1924 erhållit ett bidrag på femhundra kronor.

Föreningens medlemsantal uppgick den 31 dec. 1924 till 593, därav 5 stödjande och 28 ständiga medlemmar.

Rörande föreningens ekonomiska ställning den 31 dec. 1924 hänvisas till den i revisionsberättelsen lämnade räkenskapsöversikten. Skattmästareexpeditionen har under året flyttats till Skogsvårdsföreningens kontor, och har fröken SIGNE MARTIN åtagit sig handhava expeditionens löpande ärenden.

Stockholm den 31 januari 1925.

Styrelsen för Föreningen för Dendrologi och Parkvård.

CARL SWARTZ.

N. Sylvén.

Revisionsberättelse för år 1924.

Undertecknade, av Föreningen för Dendrologi och Parkvård utsedda revisorer av 1924 års förvaltning och räkenskaper, få härmed efter fullgjort uppdrag avgiva följande revisionsberättelse.

För revisorerna hava varit tillgängliga 1924 års protokoll samt kassabok med verifikationer. Protokollen hava genomgåts och verifikationerna, som beträffande utgifter varit vederbörligen attesterade, hava granskats och jämförts med kassaboken.

Föreningens ekonomiska ställning framgår av följande sammandrag.

Ingående behållning:

Kontant i kassan	183: 95	
I bank innestående	1,205: 50	1,389: 45

Inkomster:

Avgifter av årsbetalande ledamöter	5,630: —	
» » stödjande ledamöter	200: —	
Räntor	460: 17	
Sålda årsskrifter	153: 25	
Utdebiterat porto	187: 46	
Annonser	630: —	
Statsbidrag för 1923	250: —	7,510: 88
		Kronor 8,900: 33

Utgifter:

Årsskriften, tryckning m. m.	3,797: 89	
Honorar för uppsatser	363: 30	
Sammanträden	105: 59	
Exkursionen	54: 43	
Porto, telefon, telegram	579: 83	
Sekreterarens och redaktörens arvode	800: —	
Skattmästarens arvode	100: —	
Skrivbiträdens arvode	200: —	
Skrivmaterialier	158: 98	
Diverse	174: 05	6,334: 07

Utgående behållning:

Kontant i kassan	107: 52	
I bank innestående	2,458: 74	2,566: 26
	Kronor	8,900: 33

Tillgångar och skulder den 31 december 1924:

Tillgångar:

Lager av årsskriften 1920—1924:

1,424 onumr. ex. à 0: 50; 267 numr. ex. à 5: —	2,047: —	
Utestående fordringar å annonser	624: 70	
Fordran av statsbidrag för år 1924	500: —	
Kontant i kassan	107: 52	
Å sparkasseräkn. i Sv. Handelsbanken..	2,458: 74	2,566: 26
Ränta å sparkasseräkning för 1924	157: 34	5,895: 30

Ständiga medlemmars fond:

Göteborgs stads 7 % obligationer av 1921	4,000: —	
Kon. Sveriges stadshypotekskassas 5 % obl. 1915 ..	1,000: —	
Svenska statens 5 % obligationer av 1914	1,000: —	
Å sparkasseräkning i Sv. Handelsbanken	800: —	6,800: —
	Kronor	12,695: 30

Skulder:

Obetalda räkningar för årsskriften 1924:

Nya Tryckeribolaget, 1,000 ex. ord. uppl.	2,737: 50	
d:o 100 ex. numr. uppl.	162: 50	
d:o 550 korsbandsomslag	15: 50	
Honorar för uppsatser i årsskriften 1924	411: —	
Porto och telefonsamtal	76: 60	3,403: 10
Tillgångar utöver skulderna		9,292: 20
		Kronor 12,695: 30

Vid revisionen hava företetts förvaringsbevis från Svenska Handelsbanken å ovanstående obligationer ävensom sparkasseböcker i samma bank med innestående ovan angivna belopp.

Då räkenskaperna äro förda med noggrannhet samt någon anmärkning icke förekommit, få revisorerna tillstyrka, att styrelsen och kassaförvaltaren beviljas full och tacksam ansvarsfrihet för år 1924.

Lidingö den 14 februari 1925.

Rudolf Billström.

Gösta Lidman.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD STYRELSE 1925.

SWARTZ, C., Universitetskansler, Stockholm, *ordf.*

SCHOTTE, G., Professor, †, *v. ordf.*

SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare* och *redaktör* för årsskriften.

ANDERSEN, M. P., Direktör, Jönköping.

BONDE, CHRISTER, Greve, Hesselby, Spånga.

DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.

FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm.

HAGBERG, K. A., Redaktör, Stockholm.

HAMMARBERG, M., Stadsträdgårdsmästare, Stockholm.

LINDERS, SVEN, Statsråd, Stockholm.

RHEDIN, M., Bruksägare, Göteborg.

SEDERHOLM, G., Godsägare, Ålberga gård.

SERNANDER, R., Professor, Uppsala.

TIGERSCHIÖLD, H., Kansliråd, Stockholm.

WACHTMEISTER, HARRIET, Grevinna, Kulla-Gunnarstorp.

Suppleanter:

ANDERSSON, ERNST, Skogschef, Ockelbo.

CEDERPALM, E., Direktör, Stockholm.

HJELM, E., Direktör, Göteborg.

HÜLPHERS, A., Trädgårdskonsulent, Skövde.

LINDSTRÖM, ELLEN, Fru, Djursholm.

SKOTTSBERG, C., Professor, Göteborg.

SONESSON, N., Byrådirektör, Stockholm.

Arbetsutskott:

SCHOTTE, G., Professor, †, *ordf.*

BONDE, CHR., Greve, Hesselby, Spånga.

DAHL, C. G., Direktör, Alnarp, Åkarp.

FRIES, ROB. E., Professor, Stockholm.

SKOTTSBERG, C., Professor, Göteborg.

SONESSON, N., Byrådir., Kgl. Lantbruksstyrelsen, Stockholm, *skattmästare*.

SYLVÉN, N., Fil. D:r, Svalöv, *sekreterare* och *redaktör* för årsskriften.

FÖRENINGENS FÖR DENDROLOGI OCH PARKVÅRD LEDAMÖTER.

BESKYDDARE:

H. M. DROTTNINGEN.

FÖRSTE HEDERSLEDAMÖTER:

H. K. H. KRONPRINSEN.

H. K. H. KRONPRINSESSAN.

H. K. H. HERTIGEN AV VÄSTERGÖTLAND.

H. K. H. HERTIGINNAN AV VÄSTERGÖTLAND.

H. K. H. HERTIGEN AV NÄRKE.

HEDERSLEDAMÖTER:

KEMPE, SETH M., Bruksägare, Stockholm.

TIGERSTEDT, A. F., Statsråd, Mustila, Finland.

SARGENT, C. S., Professor, Jamaica-Plain (Mass.), U. S. A.

SCHWERIN, FRITZ GRAF VON, Wendisch-Wilmersdorf b. Thyrow.

BEISSNER, L., Ökonomierat, Wörrstadt, Rheinhessen.

I FÖREGÅENDE MEDLEMSFÖRTECKNINGAR EJ UPPTAGNA LEDAMÖTER.

ANDERSSON, M., Herr, Näsbyholm, Värnamo.

ANKARCORONA, E., Fru, Boserup, Billesholms gruva.

BERG VON LINDE, ALBERT, Godsägare, Axelvold.

BJURELIUS, ELIN, Fru, Stocksund.

»Blomsterodlingens Vänner», Grankulla, Finland.

BÅÅK, C. A. D:SON, Arkitekt, Agnegatan 12, Stockholm.

DU RIETZ, HJALMAR, Ingenjör, Sandvik, Stockholm.

EKELÖF, ELLA, Fru, Lidingö Villastad.
EKENBERG, HILDA, Fru, Riddaregatan 39, Stockholm.

GOODWIN, B., Doktor, Solsidan, Saltsjöbaden.
GRILL, BRITA, Fröken, Abbotnäs, Valla.

HARTELIUS, NILS, Disponent, Sandhem.
HJORT, RAGNAR, Byggnadsråd, Drottninggatan 82, Stockholm.

JOHANSSON, K., Fil. Dr, Grevgatan 39, Stockholm.

KJELLBERG, LILLY, Fru, Göteborg.

LEKSELL, RUTH, Fröken, Valskog.
LÖNNER, A., Fru, Emaus, Uddevalla.
LÖWGREN, G., Landskamrerare, Landskansliet, Stockholm.

Malmöhus läns Hushållningssällskap, Malmö.
MILLES, EVERT, Arkitekt, Odengatan 35, Stockholm.

NILSSON, K. T., Häradshövding, Karlstad.

OLSSON, PAUL, Trädgårdsarkitekt, Grankulla, Finland.

Riksmuseets Botaniska Avdelning, Stockholm 50.
ROOS, ARTUR, Apotekare, Drottninggatan 71 D, Stockholm.
ROSENBAUM, M., Apotekare, Ringvägen 14, Stockholm.
RUNSTRÖM, HUGO, Stadsträdgårdsmästare, Nyköping.

SAMUELSSON, GEORG, Landssekreterare, Karlstad.
VON SETH, T. G., Godsägare, Greve, Bratteborg.
STOCKENBERG, H., Fru, Villa Fristad, Saltsjöbaden.

WALLIS, ELSA, Grevinna, Kivik.
WASASTJERNA, HARALD, Trädgårdsmästare, Grankulla, Finland.

ZANDER, INGEBORG, Fröken, Gulliborg, Östertälje.

ÅHGREN, E., Bankir, Warendorffsgatan 6, Stockholm.

ARTFÖRTECKNING.

Nedanstående förteckning upptager allenast i det föregående omnämnda träd och buskar. * vid angiven sida betecknar, att avbildning förekommer.

- Abies alba* (europaisk silvergran) 35, 36, 38, 57, 134.
Abies alba pendula 57.
Abies amabilis 57.
Abies arizonica 36, 38, 57, 58.
Abies balsamea 36, 38, 57, 58, 134.
Abies balsamea f. hudsonica 57*, 58, 179.
Abies cephalonica 57, 58.
Abies cilicica 57, 58.
Abies concolor 35, 36, 38, 54*, 57, 170.
Abies concolor f. violacea 57.
Abies Fraseri 57.
Abies grandis 36, 38.
Abies homolepis 57, 170.
Abies lasiocarpa 57.
Abies nobilis 36, 39.
Abies nobilis f. glauca 57.
Abies Nordmanniana 35, 36, 38*, 57.
Abies Nordmanniana × *pinsapo* 57, 58.
Abies pectinata = *A. alba*.
Abies pinsapo 37, 164.
Abies pinsapo f. glauca 57.
Abies sachalinensis 57, 58.
Abies sibirica (sibirisk silvergran) 35, 36, 38, 57, 58, 134.
Abies subalpina 36, 57, 58, 170.
Abies Veitchii 57, 58, 170.
Abies Veitchii var. *olivacea* 57, 58, 170.
Acer 138, 139.
- Acer campestre* (naverlön) 36.
Acer dasycarpum 36.
Acer negundo 36.
Acer palmatum 179.
Acer platanoides (lön) 26, 28, 36, 43, 94, 150, 151, 160, 162, 166, 168.
Acer pseudoplatanus 36.
Acer sacharinum 36.
Acer tataricum 36.
Actinidia kolomikta 194.
Aesculus Hippocastanum (kastanj; hästkastanj) 28, 31, 36, 151.
Ailanthus glandulosa 194.
Alm, pyramid- 105.
Alnus cordifolia (hjärtal) 195.
Alnus glutinosa (al; klipbal) 20, 21*, 22, 36, 147.
Alnus incana (gråal) 37.
Amelanchier vulgaris 37.
Ampelopsis quinquefolia (vildvin) 179.
Amygdalus nana 122.
Apel 29, 153*.
Apelsiner, apelsinträd 100, 120.
Aprikoser 80, 116.
Aristolochia sipho 37, 152, 179.
Ask, häng- 105.
Azalea 178, 203, 206.
Berberis 169.
Berberis Thunbergii 170.

Berberis vulgaris (berberis; surtorn) 43, 87, 116, 148, 154.
Bergamotter 80.
Betula (björk) 32, 34, 124, 162, 163, 164, 178.
Betula alba 37.
Betula lutea 37.
Betula verrucosa (masurbjörk) 147.
Betula verrucosa dalecarlica (ornäsbjörk) 152.
Biota orientalis 36, 39.
Bokar 173.
Bruna körsbär 99.
Buddleia albiflora 170.
Buddleia alternifolia 170.
Buddleia Davidii 170.
Buddleia variabilis = *B. Davidii*.
Buxus 197.
Buxus »foliis auris» 121.
Buxbom 26, 27, 77, 80, 87, 154, 166, 168.
Calluna vulgaris (ljung) 148, 177, 178.
Caragana arborescens 37.
Carpinus betulus (avenbok) 37, 156.
Castanea sativa (äktakastanj) 37, 39.
Castanea vesca = *C. sativa*.
Cedrus atlantica 36, 39, 52.
Cedrus atlantica f. glauca 52.
Cedrus deodara 52.
Cedrus Libani 52.
Celastrus scandens 152.
Chamæcyparis Lawsoniana 36, 38, 60.
Chamæcyparis nutkaënsis 60, 152.
Chamæcyparis pisifera 60.
Citron, citronträd 69, 112, 119, 120.
Clematis 118.
Clematis davidiana 166.
Clematis vitalba 37.
Clematis viticella 152.
Coffea arabica (kaffebuske) 172.

Cornus alba 37.
Cornus sanguinea 37.
Cornus sibirica 37.
Corylus avellana (hassel) 34, 37, 43, 147, 148, 162, 164.
Corylus column (turkisk hassel) 173.
Cotoneaster acuminata 37.
Cotoneaster horizontalis 179.
Cratægus (hagtorn) 33, 43, 162, 188, 189*, 197, 206.
Cratægus coccinea 37.
Cratægus curvisepala 148.
Cratægus monogyna 37.
Cratægus oxyacantha 148.
Cratægus Palmstruchii 148.
Cratægus sanguinea 37.
Cryptomeria 59.
Cypress 112, 120, 121.
Cytisus alpinus = *Laburnum alpinum*.
Daphne mezereum (tibast) 162, 179.
Deutzia crenata 37.
Ek 173, 206.
Ek, häng- 194.
Enar 154.
Enar, sibiriska 178.
Evonymus europæa (benved) 37.
Evonymus nana 179.
Fagus silvatica (bok) 31, 32, 34, 35, 37, 40, 41*, 42, 164, pl. 5*.
Fagus silvatica atropurpurea (blodbok) 32*, 33, 35*.
Fikonträd 69, 100, 112, 119, 121, 194.
Ficus 119, 121.
Forsythia 194.
Fraxinus americana 37.
Fraxinus excelsior (ask) 26, 28, 37, 147, 151, 160, 162, 163, 167, 168.
Fraxinus excelsior pendula (hängask) 33.
Fraxinus ornus 37.
Fraxinus pubescens 37, 38.
Genista 117, 119, 120.
Genista tinctoria 37, 118.

Ginkgo biloba 60—61.
Gossypium (bomullsbuske) 172.
Gran, matt- 186, 187*, 188.
Hedera Helix (murgröna) 37, 118, 122.
Hickory 206.
Hippophaë rhamnoides (havtorn) 37.
Ilex 197.
Jasminum 117, 119, 120, 121.
Juglans cinerea 37.
Juglans macrocarpa 37.
Juglans regia (valnötsträd) 28, 37.
Juniperus 60.
Juniperus chinensis 179.
Juniperus communis (en; enbuske) 148.
Juniperus sabina (sabina) 122.
Juniperus sabina var. *prostrata* 60.
Juniperus sabina f. *variegata* 60.
Kolkwitzia amabilis 206.
Körsbär, körsbärsträd 80, 87, 99, 116, 122, 123, 124, 206.
Laburnum 118.
Laburnum alpinum 37.
Lager, lagerbärsträd 100, 112.
Larix americana 52.
Larix americana f. *glauca* 52.
Larix dahurica 51, 53*, 170.
Larix decidua (lärk; europeisk lärk) 17*, 18*, 19, 36, 38, 43, 51, 134, 163, 164.
Larix decidua f. *pendula* 51.
Larix decidua var. *repens* 51.
Larix europæa = *L. decidua*.
Larix kurilensis 51.
Larix leptolepis (japansk lärk) 36, 38, 51.
Larix occidentalis 52.
Larix Potaninii 51—52.
Larix Principis Ruprechtii 52.
Larix sibirica (sibirisk lärk) 36, 38, 43, 51, 134, 163, 164.
Laurus 117, 119, 120.

Laurus nobilis 120.
Lavendel 121.
Ligustrum vulgare (liguster) 26, 37.
Linnæa borealis (linnéa) 29.
Lonicera Periclymenum (skogskaprifol) 179.
Lonicera xylosteum (bentry) 162.*
Lärkträd 173.
Magnoliaceer 194.
Mahonia aquifolium 37.
Malus silvestris (vildapel) 43, 147, 148.
Mejram, vinter- 112.
Mispel 116.
Moreller 116.
Morus alba (vitt mulbärsträd) 37, 39.
Mullbärsträd 100, 121.
Muskater 80.
Myrten 100, 120, 121.
Nypon 43.
Olea 119.
Oleander 119, 121.
Orangeträd 100, 119.
Pampelmusträd 100.
Pandanus (skruvpalm) 172.
Persikor, persikoträd 80, 100, 116.
Philadelphus coronarius (schersmin) 37.
Picea Abies (gran) 5*, 16, 17, 32, 34, 36, 38, 43, 53, 55, 56*, 87, 90, 91, 147, 154, 160, 162, 164, 178, 179.
Picea Abies echiniformis 56.
Picea Abies finedonensis 56.
Picea Abies glauca 56.
Picea Abies f. reflexa 47*, 56.
Picea Abies tabulæformis 56.
Picea Abies f. virgata 56.
Picea ajanensis 54.
Picea alba = *P. canadensis*.
Picea Alcockiana 53.
Picea asperata 54.
Picea canadensis 36, 38, 53, 134.

Picea Engelmanni 36, 38, 53, 55, 170.
Picea Engelmannii glauca 55.
Picea Engelmannii f. virgata 55*.
Picea Engelmannii $\times$ *pungens* 52.
Picea excelsa = *P. Abies*.
Picea Mariana 53, 134.
Picea montigena 54.
Picea nigra = *P. Mariana*.
Picea omorica 53.
Picea omorica f. pendula 53.*
Picea orientalis 36, 39, 53.
Picea orientalis f. aureo-spicata 55.
Picea polita 53.
Picea pungens 36, 38, 49*, 53, 54*.
Picea pungens argentea 36, 38.
Picea retroflexa 54.
Picea rubra 53.
Picea Schrenkiana 53.
Picea sitchensis 36, 39, 53—54.
Picea sitchensis f. speciosa 54.
Pil 104.
Pil, h ä n g- 180*, 181*.
Pinus 120.
Pinus aristata 50—51.
Pinus austriaca = *P. laricio*.
Pinus Banksiana 36, 38, 51.
Pinus cembra (cembra tall) 50, 134.
Pinus cembra sibirica 36.
Pinus flexilis 36, 39, 51.
Pinus koraiensis 50.
Pinus laricio (svart tall) 35, 36, 38, 50.
Pinus montana (berg tall) 35, 38, 50.
Pinus montana gallica 36.
Pinus montana mughus 36.
Pinus montana pumilio 50.
Pinus montana uncinata 36, 50.
Pinus Murrayana (murrayana tall) 19—20, 35—36, 37, 38, 39*, 50, 135.
Pinus nigra = *P. laricio*.
Pinus parviflora 51.
Pinus ponderosa var. scopulorum 49*, 54*, 170.
Pinus pumila 51.
Pinus rigida 50.

Pinus silvestris (tall) 7*, 8*, 9*, 10, 11*, 12*, 13*, 14, 15*, 16*, 29, 36, 50, 148, 176, 177, 185*, 186, pl. 7*, pl. 8*.
Pinus silvestris globosa 50.
Pinus silvestris lapponica (nord-svensk tall) 15*, 50.
Pinus silvestris f. versicolor 50.
Pinus strobus (weymouths tall) 35, 36, 38, 39, 50, 156, 158.
Plataner 125—132.
Platanus acerifolia = *P. occidentalis* $\times$ *orientalis*.
Platanus aceroides 132.
Platanus orientalis 126*, 127—128.
Platanus orientalis var. cuneata 127*, 128.
Platanus occidentalis 128, 129*.
Platanus occidentalis var. hispanica 129.
Platanus occidentalis $\times$ *orientalis* 129, 130*, 131*, 132.
Plommon, plommonträd 87, 99, 122, 123, 124.
Pomerans, pomeransträd 69, 100, 112, 119, 120.
Populus canadensis 37.
Populus nigra italica (pyramid-poppel) 151*, 152.
Populus tremula (asp) 147.
Populus tremula erecta (pyramidas p) 171.
Populus tremuloides 171.
Populus trichocarpa 171.
Prunus avium (fågelkörs) 147.
Prunus laurocerasus 117, 120.
Prunus padus (hägg) 43, 147, 162.
Prunus serotina 37.
Prunus spinosa (slån) 43, 148.
Pseudolarix Kaempferi 52.
Pseudotsuga caesia 19.
Pseudotsuga Douglasii = *P. taxifolia*.
Pseudotsuga taxifolia mucronata 172*, 173.
Pseudotsuga glauca = *P. taxifolia glaucescens*.

Pseudotsuga taxifolia (Douglas-gran) 19, 35, 36, 38, 56—57, 135, 136, 170.
Pseudotsuga taxifolia f. *glauca* 57.
Pseudotsuga taxifolia glaucescens 172*, 173.
Pterocarya caucasica = *P. fraxinifolia*.
Pterocarya fraxinifolia (kaukasisk vingnöt) 37, 152.
Punica granatum (granatäppleträd) 100, 112, 119, 121.
Pyrus Toringo 170.
Päron, *päronträd* 25, 32, 80, 87, 99, 116, 122, 123, 124.
Quercus 197.
Quercus cerris 37, 39.
Quercus ilicifolia 37, 39.
Quercus palustris 37, 39.
Quercus pedunculata = *Q. robur*.
Quercus robur (ek; stjälskek) 19*, 20*, 28, 31, 32, 34, 37, 38, 43, 44*, 45*, 74, 156, 160, 161*, 162, 163, 164, 166.
Quercus robur fastigata (pyramidek) 166, 169.
Quercus rubra 37, 38.
Renetter 80.
Rhamnus catharticus (getapel; vägtorn) 43, 148.
Rhododendron 178, 179, 206.
Rhododendron catawbiense 37.
Ribes alpinum (måbär) 43, 148.
Ribes grossularia (krusbär) 43, 148.
Ribes nigrum (svarta vinbär) 148, 150.
Robinia pseudacacia (akacia; robinia) 34*, 37.
Rosa 118.
Rosa pomifera 37.
Rosa rubiginosa 37.
Rosmarin 112, 119, 122.
Rosor 33, 105, 112, 113, 114, 115, 155, 166, 168, 169, 177, 206.
Rosor, kläng- 206.
Rosor, månads- 100.
Rosor, provins- 69, 100, 112.

Rosor, vild- 147, 148.
Rouseller 80.
Rubus idæus (hallon) 43, 148, 150.
Rubus idæus f. *denudatus* 148.
Salix caprea (sälge) 148.
Sambucus 117, 139.
Sambucus nigra 37.
Sarothamnus scoparius 37.
Sciadopitys verticillata 59.
Sequoia 59.
Smilax 117.
Sorbus aucuparia (rönn) 37, 43, 147.
Sorbus fennica 37.
Sorbus scandica = *S. suecica*.
Sorbus suecica (oxel) 37, 147, 152, 178.
Spartium scoparium = *Sarothamnus scoparius*.
Spiræa albiflora × *japonica* 37.
Spiræa bumalda = *S. pumila* = *S. albiflora* × *japonica*.
Spiræa opulifolia 37.
Spiræa salicifolia 37.
Stickelbärsbuske 99, 123, 124.
Symphoricarpus racemosus 37.
Syren 206.
Syringa, japansk 105.
Syringa persica (persisk syren) 100.
Syringa vulgaris (syren) 37.
Taiwania cryptomerioides 59, 173.
Tamarisk 117, 118, 121.
Taxodium 59.
Taxus baccata (idgran) 6, 36, 60.
Taxus baccata elegantissima 60.
Taxus baccata Washingtonii 60.
Thea chinensis (tebuske) 172.
Thuya (tjua) 155*, 156, pl. 3*.
Thuya gigantea 36, 39, 60.
Thuya occidentalis 36, 38, 60.
Thuya occidentalis f. *Ohlendorffii* 60.
Thuya Standishii 60.
Thuyopsis dolabrata 60.

- Thymus serpyllum* (backtim-
jan) 148.
Thymus serpyllum lanuginosus 179
Tilia (lind) 24, 26, 28, 74, 80,
 87, 93—94, 96, 108, 116, 151,
 152*, 154, 156, 159, 160, 161,
 166, 168, 175, pl. 4*.
Tilia cordata (lind; svensk
 lind; vild lind) 28, 37, 158.
Tilia grandifolia = *T. platyphyl-*
los.
Tilia parvifolia = *T. cordata*.
Tilia platyphyllos 37.
Tilia vulgaris (parklind) 158
 161, 175.
Tsuga canadensis 56.
Tsuga diversifolia 56.
Tsuga Pattoniana 56.
Ulmus (alm) 104.
Ulmus campestris = *U. foliacea*.
Ulmus foliacea 37.
Ulmus glabra (alm; vanlig
 alm; skogsalm) 37, 43, 147,
 162.
Ulmus montana = *U. glabra*.
Vaccinium Myrtillus (blåbär)
 148.
Viburnum 120.
Viburnum Opulus (olvon) 148.
Viburnum Opulus roseum 105.
 Vin, vinstock 87, 112, 154,
 181.
 Vinbär, vinbärsbuske 99,
 123, 124.
Vinca minor (vintergröna)
 152.
Viscum album (mistel) 29, 152,
 153*, 173.
 Äppelträd, äpplen 80, 87,
 99, 116, 122, 123, 124, 173, 206.

NÄFVEQVARNS BRUK

— Grundat 1623 —

Konstgjuteriavdelningen:

Urnor, Fontäner, Bänkar, Soffor, Taburetter, Solvisare, Bevattningskar, Gravstaket och Gravmonument, utförda efter modeller av svenska konstnärer och arkitekter.

Handelsgjutgodsavdelningen:

Bränslebesparande spisar, Vattenvärmare, Kaminer, Kombinationer av Gas och Vedspisar samt Kokkärl.

Begär våra kataloger och våra broschyrer »Om spisar» och »Om vattenvärmare» hos närmaste järnhandlare eller direkt från oss.

NÄFVEQVARNS BRUK

NÄFVEQVARN.

En praktfull present

vid alla tillfällen

är en bukett Nejlikor

från

Aktiebolaget Björklund & C:o

i KRISTIANSTAD

Finfin kvalitet, både i färg och hållbarhet

Fråga alltid efter

Björklunds Nejlikor

Finnas hos alla Sveriges Blomsterhandlare

Värdefulla böcker.

HANDBOK I SKOGSTEKNOLOGI

utgiven av de mest framstående fackmän på olika områden
under redaktion av

Wilhelm Ekman.

Med 2 kartor och 620 illustrationer.

Häft. 37: —, klotb. 42: —, halvfr. band 48: —.

DE SVENSKA SKOGSTRÄDEN

En skogsbotanisk handbok av **Nils Sylvén.**

I Barrträden.

Med 234 illustrationer.

Häft. 8: —.

FRUKTTRÄDENS RATIONELLA BESKÄRNING

samt omympning och plantering m. m. av **Arthur Pekrun.**

Fri övers. fr. tyskan av **Ernst von Post** under medv. av **S. Adolf von Post.**

Med 85 bilder. Pris kr. 2: 50.

VÅRA VANLIGASTE SKADEINSEKTER.

Tre väggplanscher över trädgårdens, åkerns och skogens skadeinsekter.

Redigerade av Prof. **Alb. Tullgren** och målade av artisten **Axel Ekblom.**

Tryckta i 12 färger och i format 75 × 90 cm.

Plansch I: **Fruktträdens skadeinsekter.** Plansch II: **Bärbuskarnas, köksväxternas och rotfrukternas skadeinsekter.** Plansch III: **Sädesslagens, fodergräsens och skogens skadeinsekter.**

Pris för varje plansch jämte texthäfte 5 kr.

RUDOLF ABELIN:

Om frukt och fruktträdsodling. En handbok för Sveriges fruktodlare. Andra upplagan. Med 24 planscher och 10 illustrationer i texten. Pris 4 kr.

Herrgårdsträdgården. En principbok om och för de större trädgårdarna på landet. Med 32 illustrationer. Pris 2 kr. 75 öre.

Villaträdgården. En bok för sommarställen och stadsgårdar. Andra upplagan. Med 18 illustrationer. Pris 2: 75.

Trädgården inomhus i krukor och jord, i glas och vatten. En bok för kvinnan och hemmet. Tredje upplagan. Med 19 planscher. Pris 2 kr. 50 öre.

Den mindre trädgården. En bok för täppan och torpet. Sjunde översedda och tillökade upplagan. Med 17 planscher och illustrationer. Pris 2 kr. 25 öre.

Lekstugans trädgård. En sommarbok för ungdom och smått folk. Med en färgtryckt plansch och 29 illustrationer av **Malin Maartman.** Pris 1 kr. 50 öre.

LILLIE LANDGREN:

Vår trädgård. 3:e omarbetade upplagan. Häft. 3: —. Kart. 3: 50.

C. E. Fritzes Bokförlags Aktiebolag.

**FÖRBÄTTRAD JORD.
ÖKAD AVKASTNING**

LUCKRA UPP JORDEN

kring de gamla träden, så att dessa
få bättre näring. — Skaffa undan
stubbar och tag upp planteringsgro-
par vid nyplantering med tillhjälp av

SÄKERHETSSPRÄNGÄMNET
NITROLIT

ELLER

STUBB-BOMBER

LÄTTHANTERLIGT — OFARLIGT

BILLIGT

FÄR SÄNDAS SÅSOM VANLIGT GODS

REKVIRERA VÅR HANDBOK,
SOM ERHÅLLES GRATIS OCH FRANCO

Nytt Frö

av **DRIVLÖVKOJOR**, Teichers,

LUKTÄRTER, Early Spencer,

DRIVGURKOR, Rochfords m. fl.

KRONÄRTSKOCKOR, äkta violetta,

RÄDISOR, Rapid, Amager,

SALLAT, Böttners, Gulddrottning,

TOMATER för tidig drivning

är nu inkommet.

GLOXINIAKNÖLAR – **GLADIOLUS**, vårbl. – **CYPRESS**.

Preparerade **BOKBLAD**, **ADIANTUMBLAD**, **RUSKUS**

SVENSONS FRÖHANDEL STOCKHOLM 2

Huvudaffär:

Lilla Nygatan 17 B.

Kontoret: Telefoner 98,
Norr 153 01.

Butiken: Norr 10 78.

Filial:

Sveavägen 34–36

(invid Hötorget).

Telefoner 82 92,

Norr 97 85.

Alnarps Trädgårdar, *Alnarp*, *Åkarp*.

Förutom alla slags vanliga plantskoleartiklar tillhandahållas nyare, mindre
vanliga träd, buskar och perenna växter.

Adelsnäs Trädgårdar, *Åtvidaberg*.

Rekommenderar sina välkända odlingar av trädskolealster och perenna växter.
Stora förråd av barrväxter.

Priskurant sändes på begäran.

Bliv medlem av Svenska Skogsvårdsföreningen!

Årsavgift 5 kr., mot vilken erhålles tidskriften »**Skogen**» med 12 häften om året.
»**Skogen**» omfattar över 300 sidor med rikt illustrerade populära uppsatser för
praktiskt skogsbruk. Är dessutom skogsbrukets största annonsorgan med
500 sidor annonser pr år.

Mot en avgift av 20 kronor pr år erhålles både **Skogen** och Skogsvårds-
föreningens Tidskrift. Den senare omfattar närmare 1500 sidor pr år.

Anmälan sker till Skogsvårdsföreningen, **Jakobsbergsgatan 9, Stockholm C.**

Pihl—Eriksson

SVENSKA FRUKTSORTER

Sedan tio år tillbaka har detta ståtliga planschverk varit utgånet på Förlaget, men har nu på talrika uppmaningar från fruktodlarhåll utgivits i en ny upplaga.

Verket innehåller färglagda avbildningar av 100 inom Sverige odlade fruktsorter, varav 50 äppel-, 25 päron-, 10 körsbärs- och 15 plummonsorter. Samtliga originalteckningar äro utförde av numera avlidna konstnärinnan fröken Henriette Sjöberg med undantag av de i denna upplaga nyintagna Cox's Pomona och Filippa, vilka äro utförda av artisten Axel Hjelm. Till varje plansch är fogad en kortfattad text med uppgift om sortens härkomst och utbredning, trädets egenskaper, fruktens mognadstid, hållbarhet och värde. Verket innehåller dessutom förteckning över pomologisk litteratur i offentliga svenska bibliotek och ett utförligt namnregister.

*Pris inb. i halvfranskt Norstedtsband, rödgul marokäng, kr. 125: —
(10: — per månad).*

P. A. Norstedt & Söners Förlag.

Ännu finnes ett begränsat antal exemplar
av hittills utkomna särskilt innehållsrika och vackra årsböcker

av

LUSTGÅRDEN

1920, 1921, 1922, 1923 och 1924,

som kunna erhållas i närmaste bokhandel

eller direkt från exp. för

Föreningen för Dendrologi och Parkvård,

Jakobsbergsgatan 9, Stockholm.

JOFUROL-PREPARATEN

APHICID, NICOTOXIN, JOFUROL, JOFUROL-BLAD, JOFUROLPAPPER, JOFUROLRÖK-PULVER äro de bästa och billigaste medlen mot skadeinsekter på växter.

Om bekämpande av svårartat uppträdande av barrlöss på ädelgranar skriver direktör Carl G. Dahl i Svenskt Land bl. a. följande:

"Då de nämnda skadedjuren säkerligen uppträda på många håll inom landet och en var trädgårdsvän väl bör vara angelägen om att skydda sina vackra ädelgranar mot följderna av barrlössens angrepp, bör meddelas, att ett så vitt man kan finna både ofarligt och på

samma gång mycket effektivt medel finnes, som i jämförelsevis större skala kommit till användning inom Alnarps trädgårdars plantskolor, nämligen det nikotinhaltiga preparatet nikotoxin."

Bruksanvisning och prislista sändes på begäran.

Extrapris vid behov av större kvantitet, då offert torde infordras direkt från fabriken.

Namnansrop:

WILHELM BECKER

Tekniska Fabriken JOFUR.

Postbox 227

STOCKHOLM

VÅRFRISK GRÖNSKA

på gräsmattorna hela sommaren igenom åstadkommes genom att klippa dem ofta och väl. Gräsets inneboende livskraft skjuter nämligen fram nya, saftiga skott som ersättning för de avklippta.

NORRAHAMMARS GRÄSKLIPPARE "TANGENT", "REX" och "DUX" stå i en klass för

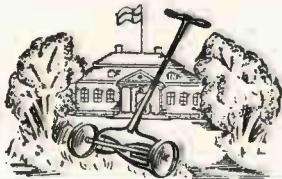
sig. De äro lätta, starka och billiga.

Knivarna äro av slitstarkt specialstål, självskärpande och lätt inställbara för olika längd på gräset.

Lagergångarna äro väl skyddade. Maskinerna levereras dels med kullager och dels med bussningslager. Lätt och tyst gå därför

NORRAHAMMARS GRÄSKLIPPARE

NORRAHAMMARS BRUK,
NORRAHAMMAR.

FLORANID

(Harnstoff BASF)

**DEN BÄSTA
KVÄVE-
GÖDSELN
FÖR
TRÄDGÅRDEN**

*Tillsaluhålles hos alla välsorterade
frö-, frukt- och blomsterhandlare.*

E.M.

*Närmare upplysningar genom Dr. Ing. Herbert Lickfett,
Stockholm, Sveavägen 23.*

Pris 100 kronor

NYA TRYCKERISLAGET, STOCKHOLM 1925